

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖZGÜR ARAS TÜFEK'İN ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ
TEMEL İLKELERİ VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAMAZAN ÇAKIR

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET ÖZDEMİR

OCAK 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖZGÜR ARAS TÜFEK'İN ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ
TEMEL İLKELERİ VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAMAZAN ÇAKIR

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET ÖZDEMİR

OCAK 2024

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak

sunmadığımı beyan ederim.

Ramazan ÇAKIR

TEŞEKKÜR

Gerek lisans eğitimim esnasındaki duruşu, metodolojisi, mesleki kişiliğiyle bana edebiyat zevki aşılayarak rehberlik eden gerekse aradan geçen uzun yıllardan sonra tekrar dönüş yaptığım lisansüstü eğitimimde ilk günkü samimiyetiyle hiçbir desteğini esirgemeyen ve liderliğiyle beni cesaretlendiren kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özdemir'e; incelediğim çocuk kitaplarındaki görsel unsurların değerlendirilmesinde bana destek veren Görsel Sanatlar Öğretmeni Ferhat Üznük'e, eserlerini incelediğim süreç içerisinde ihtiyaç duyduğum sorulara verdiği yanıtlarla desteğini esirgemeyen ve yazar buluşma programımıza davetimizi kırmayarak uzaklardan icabet eden Yazar Özgür Aras Tüfek'e, çalışmama başlarken ve sonrasında benim her an yanımda olan kıymetli eşim Nurdan Çakır'a teşekkürü borç bilirim.

ÖN SÖZ

Bulunduğumuz çağ, teknolojinin akıl almaz bir şekilde ilerlemesinin de etkisiyle birçok alandaki hızlı değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişimler doğal olarak toplumda bulunan tüm bireyleri; özellikle de genç ve çocukları ahlaki, vicdani, eğitsel vb. birçok yönden etkilemektedir. Bu büyük ve hızlı değişimi elden geldiğince kontrol altına alabilmek ve hedeflenen yönde değişiklikler sağlayabilmek adına edebi eserler kritik bir rol oynamaktadır. Ancak her edebi eser, eğitimde kullanılabilecek bir materyal özelliği taşımamaktadır. Özellikle basın yayın sahasındaki hızlı gelişmeler ve buna paralel olarak yayınevlerinin sayısındaki artış, beraberinde edebi nitelik taşıyan eserlerin yanı sıra ekonomik kaygılarla üretilen kitapların da raflarda yer almasına neden olmuştur. Bu durum, çocuk edebiyatı sahasında yapılan yayınların genel kabul görmüş çocuk edebiyatı kriterlerine sahip olup olmamaları açısından değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte toplumumuzun temeli niteliğinde ve onu geleceğe sağlıklı bir şekilde taşımamızda önemli bir görev üstlenen değerlerimizin süratli bir değişimin gerçekleştiği çağımızda dahi çocuklara aktarılması ve benimsetilmesi, sağlıklı bir toplumun tesisi ve devamı açısından hayati bir kıymete haizdir. Bu aktarım konusunda edebi eserler, elde bulunan en güçlü materyaller olarak karşımıza çıkar. Özgür Aras Tüfek kitaplarını çocuk edebiyatının genel kabul görmüş kriterleri ve değerler eğitimi açısından incelememizin çıkış noktasını, çağımızda üretilen ve üretilmeye devam eden çocuk edebiyatı alanına katkı sağlayacağı düşüncesi oluşturmaktadır. Yapılan bu çalışmada yazara ait “Türkçenin Muhafızları” adlı beş kitaptan oluşan çocuk kitabı serisinin ve farklı bir yayınevinden çıkmış “Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı bir masal kitabının çocuk edebiyatı kriterlerini ne derece barındırdığı ve kök değerlerimizi ne ölçüde ele alıp aktardığı araştırılmıştır.

ÖZET

ÖZGÜR ARAS TÜFEK’İN ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İLKELERİ VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ramazan Çakır, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özdemir

Sakarya Üniversitesi, 2024.

Bu araştırmada Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları, çocuk edebiyatının temel öğeleri ve değerler eğitimi açısından incelenmiş; çocuk edebiyatının temel ilkeleriyle uyumluluğu, MEB’in on kök değere yönelik içeriği ve bu içeriği işleyişi açısından değerlendirilmiştir. Araştırma, “Özgür Aras Tüfek’in Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Kriterleri Açısından İncelenmesi” ve “Özgür Aras Tüfek’in Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklarında yapılmıştır. “Özgür Aras Tüfek’in Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Kriterleri Açısından İncelenmesi” başlığında eserlerin çocuk edebiyatının genel kabul görmüş kriterlerine dış yapı ve iç yapı özellikleri açısından uygunluğu incelenmiştir. “Özgür Aras Tüfek’in Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlığında ise söz konusu eserler MEB’in açıkladığı on kök değer olan “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” değerlerine yönelik içeriği ve bu içeriği işlemesi yönüyle incelenmiştir.

Bu çalışmada Özgür Aras Tüfek’in “Türkçenin Muhafızları” adını verdiği ağırlıklı olarak ortaokul öğrencileri yaş grubuna yönelik olan “Bir Kelime Seyyahı, Simurg’a Yolculuk, Mutluluk Bilgisi, Kelimelerin Işığı, Gönüllerin Hocası” şeklinde isimlendirilen beş kitaplık serisi ve “Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı bir çocuk masalı incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma başında literatür taraması yapılmış; çocuk edebiyatı, değerler eğitimi ve Türkçe eğitimiyle ilgili kaynaklar taranmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Özgür Aras Tüfek kitapları ele alınarak çocuk edebiyatının genel ilkeleri ve değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Değerler, Özgür Aras Tüfek.

ABSTRACT

REVIEW OF ÖZGÜR ARAS TÜFEK'S CHILDREN'S BOOKS IN TERMS OF BASIC PRINCIPLES OF CHILDREN'S LITERATURE AND VALUES EDUCATION

Ramazan Çakır, Master Thesis

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet Özdemir

Sakarya University, 2024.

In this research, Özgür Aras Tüfek's children's books were examined in terms of basic elements of children's literature and values education; It was evaluated in terms of its compatibility with the basic principles of children's literature, its content regarding the ten core values of the Ministry of Education, and its treatment of this content. The search was conducted under the titles "An Examination of Özgür Aras Tüfek's Children's Books in Terms of Children's Literature Criteria" and "An Examination of Özgür Aras Tüfek's Children's Books in Terms of Values Education". Under the title "Examination of Özgür Aras Tüfek's Children's Books in Terms of Children's Literature Criteria", the suitability of the Works to the generally accepted criteria of children's literature in terms of external structure and internal structure features was examined. Under the title of "Examination of Özgür Aras Tüfek's Children's Books in Terms of Values Education", the contents of the works in question regarding the MEB ten core values of “justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, helpfulness” and their content processing were examined.

In this study, Özgür Aras Tüfek's series of five books called "Türkçenin Muhafızları" including “Bir Kelime Seyyahı, Simurg’a Yolculuk, Mutluluk Bilgisi, Kelimelerin Işığı, Gönüllerin Hocası” which are mainly aimed at the age group of secondary school students, and a children's fairy tale called "Evsiz Ben’in Hikâyesi" were examined. The data of the search was obtained by document analysis method, which is one of the qualitative research methods. A literature review was conducted at the beginning of the research; resources related to children's literature, values education and Turkish education were scanned. According to the results obtained, Özgür Aras Tüfek books were examined in terms of children's literature criteria and values education.

Keywords: Children's Literature, Values, Özgür Aras Tüfek.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xviii
FOTOĞRAF/ RESİMLER LİSTESİ	xix
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem durumu.....	1
1.2. Araştırmanın amacı ve önemi.....	2
1.3. Problem cümlesi.....	3
1.4. Alt problemler	3
1.5. Varsayımlar.....	3
1.6. Sınırlılıklar	4
1.7. Tanımlar	4
BÖLÜM II	6
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. Çocuk.....	6
2.2. Çocuk edebiyatı.....	7
2.2.1. Dünyada çocuk edebiyatının gelişimi	11
2.2.2. Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi	12
2.3. Çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken nitelikler	14

2.3.1. Çocuk kitaplarında bulunması gereken dış yapı özellikleri	14
2.3.1.1. Boyutlar	14
2.3.1.2. Kapak	15
2.3.1.3. Kâğıt.....	17
2.3.1.4. Sayfa düzeni	17
2.3.1.5. Resim	18
2.3.2. Çocuk kitaplarında bulunması gereken iç yapı özellikleri	18
2.3.2.1. Kahramanlar.....	18
2.3.2.2. Konu.....	19
2.3.2.3. İleti.....	20
2.3.2.4. Çevre	20
2.3.2.5. Dil ve anlatım.....	21
2.4. Değer kavramı	22
2.4.1. Değerler eğitimi	24
2.4.2. Kök değerler	25
BÖLÜM III.....	28
YÖNTEM	28
3.1. Araştırmanın yöntemi.....	28
3.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme	28
3.3. Veri toplama araçları ve veri toplama süreçleri	29
3.4. Verilerin analizi.....	29
BÖLÜM IV	31
BULGULAR.....	31
4.1. Bir Kelime Seyyahı.....	31
4.1.1. Dış / biçim inceleme.....	31
4.1.1.1. Eserin adı	31

4.1.1.2. Yazar	31
4.1.1.3. Kitabın editörü	32
4.1.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı	33
4.1.1.5. Baskı sayısı.....	33
4.1.1.6. Fiyatı	33
4.1.1.7. Sayfa sayısı.....	34
4.1.1.8. Ölçüleri	34
4.1.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi	34
4.1.1.10. Resimleyen değerlendirilmesi.....	37
4.1.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme.....	37
4.1.2. İç inceleme.....	37
4.1.2.1. Anlatıcı.....	37
4.1.2.2.Eserin özeti.....	38
4.1.2.3. Konu.....	39
4.1.2.4. Ana düşünce	39
4.1.2.5. Yardımcı düşünceler	39
4.1.2.6. Kahramanlar.....	40
4.1.2.7. Olay çizgisi.....	42
4.1.2.8. Mekân açısından değerlendirme.....	47
4.1.2.9. Yazım yanlışları.....	47
4.1.2.10. Anlatım bozuklukları	48
4.1.2.11. Noktalama yanlışları	48
4.1.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler.....	49
4.1.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme	53
4.1.2.14. Zaman açısından inceleme	56
4.1.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler.....	56

4.1.3.1. Adalet.....	56
4.1.3.2. Dostluk.....	57
4.1.3.3. Dürüstlük.....	58
4.1.3.4. Öz denetim	58
4.1.3.5. Sabır	59
4.1.3.6. Saygı.....	60
4.1.3.7. Sevgi.....	62
4.1.3.8. Sorumluluk.....	63
4.1.3.9. Vatanseverlik	65
4.1.3.10. Yardımseverlik	67
4.1.4. Sonuç.....	67
4.2.Simurg’a Yolculuk.....	68
4.2.1. Dış / biçim inceleme.....	68
4.2.1.1. Eserin adı.....	68
4.2.1.2. Yazar	68
4.2.1.3. Kitabın editörü	69
4.2.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı	69
4.2.1.5. Baskı sayısı.....	69
4.2.1.6. Fiyatı	69
4.2.1.7. Sayfa sayısı.....	69
4.2.1.8. Ölçüleri	70
4.2.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi	70
4.2.1.10. Resimleyen değerlendirilmesi.....	72
4.2.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme.....	73
4.2.2. İç inceleme.....	73
4.2.2.1. Anlatıcı.....	73

4.2.2.2. Eserin özeti.....	73
4.2.2.3. Konu.....	75
4.2.2.4. Ana düşünce.....	75
4.2.2.5. Yardımcı düşünceler	75
4.2.2.6. Kahramanlar	75
4.2.2.7. Olay çizgisi.....	77
4.2.2.8. Mekân açısından değerlendirme.....	82
4.2.2.9. Yazım yanlışları.....	83
4.2.2.10. Anlatım bozuklukları	83
4.2.2.11. Noktalama yanlışları	83
4.2.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler.....	83
4.2.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme	87
4.2.2.14. Zaman açısından inceleme	88
4.2.3.Eserde karşımıza çıkan kök değerler.....	89
4.2.3.1. Adalet.....	89
4.2.3.2. Dostluk.....	90
4.2.3.3. Dürüstlük	92
4.2.3.4. Öz denetim	92
4.2.3.5. Sabır	93
4.2.3.6. Saygı.....	94
4.2.3.7. Sevgi.....	95
4.2.3.8. Sorumluluk.....	96
4.2.3.9. Vatanseverlik	97
4.2.3.10. Yardımseverlik	99
4.2.4. Sonuç.....	100
4.3. Mutluluk Bilgisi	101

4.3.1. Dış / biçim inceleme.....	101
4.3.1.1. Eserin adı.....	101
4.3.1.2. Yazar.....	102
4.3.1.3. Kitabın editörü.....	102
4.3.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı.....	102
4.3.1.5. Baskı sayısı.....	102
4.3.1.6. Fiyatı.....	102
4.3.1.7. Sayfa sayısı.....	103
4.3.1.8. Ölçüleri.....	103
4.3.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi.....	103
4.3.1.10. Resimleyenın değerlendirilmesi.....	106
4.3.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme.....	106
4.3.2. İç inceleme.....	106
4.3.2.1. Anlatıcı.....	106
4.3.2.2. Eserin özeti.....	107
4.3.2.3. Konu.....	108
4.3.2.4. Ana düşünce.....	108
4.3.2.5. Yardımcı düşünceler.....	108
4.3.2.6. Kahramanlar.....	108
4.3.2.7. Olay çizgisi.....	109
4.3.2.8. Mekân açısından değerlendirme.....	112
4.3.2.9. Yazım yanlışları.....	113
4.3.2.10. Anlatım bozuklukları.....	113
4.3.2.11. Noktalama yanlışları.....	113
4.3.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler.....	113
4.3.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme.....	116

4.3.2.14. Zaman açısından inceleme	120
4.3.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler.....	121
4.3.3.1. Adalet.....	121
4.3.3.2. Dostluk.....	121
4.3.3.3. Dürüstlük	122
4.3.3.4. Öz denetim	123
4.3.3.5. Sabır	124
4.3.3.6. Saygı.....	124
4.3.3.7. Sevgi.....	125
4.3.3.8. Sorumluluk.....	125
4.3.3.9. Vatanseverlik	126
4.3.3.10. Yardımseverlik	128
4.3.4. Sonuç.....	129
4.4. Kelimelerin Işığı.....	130
4.4.1. Dış / biçim inceleme.....	130
4.4.1.1. Eserin adı	130
4.4.1.2. Yazar	130
4.4.1.3. Kitabın editörü	130
4.4.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı	131
4.4.1.5. Baskı sayısı.....	131
4.4.1.6. Fiyatı	131
4.4.1.7. Sayfa sayısı.....	131
4.4.1.8. Ölçüleri	132
4.4.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi	132
4.4.1.10. Resimleyen değerlendirilmesi.....	135
4.4.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme.....	135

4.4.2. İç inceleme.....	135
4.4.2.1. Anlatıcı.....	135
4.4.2.2. Eserin özeti.....	136
4.4.2.3. Konu.....	137
4.4.2.4. Ana düşünce.....	137
4.4.2.5. Yardımcı düşünceler	137
4.4.2.6. Kahramanlar.....	138
4.4.2.7. Olay çizgisi.....	139
4.4.2.8. Mekân açısından değerlendirme.....	143
4.4.2.9. Yazım yanlışları.....	143
4.4.2.10. Anlatım bozuklukları	144
4.4.2.11. Noktalama yanlışları	144
4.4.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler.....	144
4.4.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme	149
4.4.2.14. Zaman açısından inceleme	150
4.4.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler.....	151
4.4.3.1. Adalet.....	151
4.4.3.2. Dostluk.....	152
4.4.3.3. Dürüstlük	153
4.4.3.4. Öz denetim	155
4.4.3.5. Sabır	155
4.4.3.6. Saygı.....	156
4.4.3.7. Sevgi.....	158
4.4.3.8. Sorumluluk	159
4.4.3.9. Vatanseverlik	160
4.4.3.10. Yardımseverlik	161

4.5. Gönüllerin Hocası	164
4.5.1. Dış / biçim inceleme.....	164
4.5.1.1. Eserin adı	164
4.5.1.2. Yazar	164
4.5.1.3. Kitabın editörü	164
4.5.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı	165
4.5.1.5. Baskı sayısı.....	165
4.5.1.6. Fiyatı	165
4.5.1.7. Sayfa sayısı.....	165
4.5.1.8. Ölçüleri	166
4.5.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi	166
4.5.1.10. Resimleyen değerlendirilmesi.....	169
4.5.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme.....	169
4.5.2. İç inceleme.....	169
4.5.2.1. Anlatıcı.....	169
4.5.2.2. Eserin özeti.....	170
4.5.2.3. Konu.....	172
4.5.2.4. Ana düşünce.....	172
4.5.2.5. Yardımcı düşünceler	172
4.5.2.6. Kahramanlar.....	172
4.5.2.7. Olay çizgisi.....	174
4.5.2.8. Mekân açısından değerlendirme.....	179
4.5.2.9. Yazım yanlışları.....	180
4.5.2.10. Anlatım bozuklukları	180
4.5.2.11. Noktalama yanlışları	180
4.5.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler.....	181

4.5.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme	184
4.5.2.14. Zaman açısından inceleme	192
4.5.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler.....	193
4.5.3.1. Adalet.....	193
4.5.3.2. Dostluk.....	194
4.5.3.3. Dürüstlük	194
4.5.3.4. Öz denetim	195
4.5.3.5. Sabır	196
4.5.3.6. Saygı.....	197
4.5.3.7. Sevgi.....	198
4.5.3.8. Sorumluluk	201
4.5.3.9. Vatanseverlik	202
4.5.3.10. Yardımseverlik	202
4.5.4. Sonuç.....	204
4.6. Evsiz Ben’in Hikâyesi.....	205
4.6.1. Dış / biçim inceleme.....	205
4.6.1.1. Eserin adı	205
4.6.1.2. Yazar	206
4.6.1.3. Kitabın editörü	206
4.6.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı	206
4.6.1.5. Baskı sayısı.....	206
4.6.1.6. Fiyatı	206
4.6.1.7. Sayfa sayısı.....	207
4.6.1.8. Ölçüleri	207
4.6.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi	217
4.6.1.10. Resimleyen değerlendirilmesi.....	209

4.6.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme.....	210
4.6.2. İç inceleme.....	210
4.6.2.1. Anlatıcı.....	210
4.6.2.2. Eserin özeti.....	210
4.6.2.3. Konu.....	212
4.6.2.4. Ana düşünce.....	212
4.6.2.5. Yardımcı düşünceler	212
4.6.2.6. Kahramanlar.....	212
4.6.2.7. Olay çizgisi.....	214
4.6.2.8. Mekân açısından değerlendirme.....	218
4.6.2.9. Yazım yanlışları.....	218
4.6.2.10. Anlatım bozuklukları	218
4.6.2.11. Noktalama yanlışları	219
4.6.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler.....	219
4.6.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme	222
4.6.2.14. Zaman açısından inceleme	238
4.6.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler.....	239
4.6.3.1. Adalet.....	239
4.6.3.2. Dostluk.....	239
4.6.3.3. Dürüstlük	241
4.6.3.4. Öz denetim	241
4.6.3.5. Sabır	241
4.6.3.6. Saygı.....	242
4.6.3.7. Sevgi.....	242
4.6.3.8. Sorumluluk	243
4.6.3.9. Vatanseverlik	243

4.6.3.10. Yardımseverlik	244
4.6.4.Sonuç	245
BÖLÜM V	246
SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER	246
5.1. Sonuç ve tartışma	246
5.2. Öneriler.....	250
5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler	250
5.2.1.1. Eğitimcilere yönelik öneriler	250
5.2.1.2. Eğitim yöneticilerine yönelik öneriler	251
5.2.1.3. Milli Eğitim Bakanlığına yönelik öneriler	251
5.2.1.4. Yayınevine yönelik öneriler.....	251
5.2.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler	252
KAYNAKLAR	253

SİMGELER VE KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
t.y.	: Tarih yok
vd.	: Ve diğerleri
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

FOTOĞRAFLAR/ RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Bir Kelime Seyyahı kapak fotoğrafı.....	34
Resim 2. Türkistan haritası.....	54
Resim 3. 12 hayvanlı Türk takvimi	54
Resim 4. Kaşgarlı Mahmut'un dünya haritası	55
Resim 5. Simurg'a Yolculuk kapak fotoğrafı.....	70
Resim 6. Timur Devleti haritası	87
Resim 7. Mutluluk Bilgisi kapak fotoğrafı.....	103
Resim 8. Karahanlı Devleti haritası.....	117
Resim 9. Burana Kulesi	117
Resim 10. Yusuf Has Hacib ve hocası	118
Resim 11. Yusuf Has Hacib'in yetişkinliği.....	119
Resim 12. Yusuf Has Hacib ve saray muhafızı	119
Resim 13. Kelimelerin Işığı kapak fotoğrafı	132
Resim 14. Karahanlı Devleti haritası.....	150
Resim 15. Gönüllerin Hocası kapak fotoğrafı	166
Resim 16. Ahmet Yesevi'nin annesinin vefatı	185
Resim 17. Ahmet Yesevi ve babası İbrahim Hoca.....	186
Resim 18. Ahmet Yesevi yağmur duasında	187
Resim 19. Gevher Şehnaz ve Ahmet Yesevi'nin Yesi'ye gelişi	187
Resim 20. Kenan ve Ahmet Yesevi.....	188
Resim 21. Gevher Şehnaz ve Ahmet Yesevi yer sofrasında	189
Resim 22. Ahmet Yesevi'in çalışkan öküzü.....	189
Resim 23. Ahmet Yesevi ve Gevher Şehnaz'ın kavuşması.....	190
Resim 24. Ahmet Yesevi ve oğlu İbrahim	191
Resim 25. Camiden dönen çocuklar	191

Resim 26. Evsiz Ben'in Hikâyesi kapak fotoğrafı	207
Resim 27. Evsiz Ben'in Hikâyesi kapak arkası görseli	222
Resim 28. Sakıza ağacı, minik dağ çileği ve çoban.....	223
Resim 29. Sakıza ağacı ve minik dağ çileği	223
Resim 30. Sakız ağacını minik bir fidanken dikip sulayan çocuk.....	224
Resim 31. Küçük salyangozların Yaşlı Nino'dan öğüt dinleyişi.....	225
Resim 32. Yaşlı Nino'nun dersinde yapılan espriye gülen küçük salyangozlar	225
Resim 33. Kabuğu olmayan Evsiz Ben'in fırtınadaki çaresizliği.....	226
Resim 34. Kabuğu olmayan Evsiz Ben'in üzüntüsü	227
Resim 35. Evsiz Ben'in kabuğunu aramak üzere yola çıkışı	227
Resim 36. Evsiz Ben'i bekleyen zorlu yolculuk.....	228
Resim 37. Evsiz Ben'in kendisini kabuğunu bulmuş bir şekilde hayal etmesi	229
Resim 38. Evsiz Ben'in kendini korumak için yanına aldığı ip, sopa ve taş.....	229
Resim 39. Evsiz Ben'in susuzluktan bitkin düşmesi	230
Resim 40. Bitkin düşen Evsiz Ben'i dikkatle izleyen tarla faresi	231
Resim 41. Kendine gelen Evsiz Ben'i fare ailesinin merakla izleyişi.....	231
Resim 42. Baba farenin yolculuğunun bir kısmında Evsiz Ben'e yardım edişi.....	232
Resim 43. Evsiz Ben'in su içmek için girdiği kuyudan çıkışı.....	233
Resim 44. Kuyudan çıkan Evsiz Ben'in yorgunluktan bayılması	233
Resim 45. Turna kuşunun Evsiz Ben'i gökyüzündeyken bırakması	234
Resim 46. Turna kuşu ve Evsiz Ben'in sohbet edişi	234
Resim 47. Turna kuşunun Evsiz Ben'i sırtına alarak uçuşu	235
Resim 48. Evsiz Ben ve turna kuşunun kaya parçasına dikkatle bakışı	236
Resim 49. Evsiz Ben'in sümüklü böceklerle şaşkınlıkla bakışı	236
Resim 50. Turna kuşu ve Evsiz Ben'in ay ışığı altında sohbet etmesi	237
Resim 51. Hikâye anlatan sakız ağacı ve onu dinleyen minik dağ çileği.....	238

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem durumu

Toplumlar değerlerini sonraki nesillere aktarabildikleri kadar toplum, millî karakteristiklerini koruyabildikleri kadar millet olurlar. Toplumların bahsi geçen bu durumları koruyup sürdürebilmesi, ailede başlayan ve eğitim yoluyla okullarda devam eden ve son olarak toplum içinde içselleştirilen bir süreçtir. “Bireyin aile içinde kazandığı bilgi, tutum ve değerler sağlam temelli ve diğer değerler ile uyumlu olmalıdır. Aileden sonra toplumun etkisi başlar. Birey toplum içinde yaşarken gelenek, görenek, örf, âdet ve töre ile ilgili değerleri, bilgileri ve tutumları öğrenmeye başlar” (Ulusoy ve Dilmaç, 2014, s. 85). Bu akış içerisinde çocuğun yanında olmak, ona liderlik yaparak örnek olmak oldukça önemlidir. Bu rehberlik ve liderlik sürecini etkili yönetmenin yolu ise nesilden nesile aktararak gelmiş ve kültürel yozlaşmalara karşı toplumu organize etmede her zaman etkin bir vazife görmüş olan değerlerimizdir.

Çocukların hayal dünyasına dokunarak küçük yaşantılar yoluyla okuma alışkanlığı ve dil becerisi kazanmalarında; anlama, kavrama gibi bilişsel beceriler oluşturmalarında çocuk edebiyatı oldukça önemli bir yere sahiptir. Şirin (2007), iyi çocuk kitabının, amacı ve işleviyle çocuk okurun algı, ilgi ve dikkat düzeyine uygun, yalın ve içtenlikle yazılması ve hazırlanması gerektiğini, kendine, çevresine, hayata farklı ve yeni bakış açıları öneren, felsefesi ve edebiyat tadı olan, edebiyat, sanat ve estetik değeri yüksek, çocuk gerçekliğine ve çocuk bakışına uygun, çocuğa göre yazılmış ve resimlenmiş kitapların iyi çocuk kitabı olabileceğini belirtmiştir. Bu nedenle çocuk edebiyatı sahasında yayımlanan eserlerin genel kabul görmüş çocuk edebiyatı kriterlerini barındırması, eser seçiminde ana belirleyici etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada sadece öğrencilerin değil velilerin de bilinçlendirilmesi eser tercihlerinde verimliliği ve etkililiği artıracaktır. Toplumumuzu ayakta tutan ve geleceğe taşımamızda kritik bir işlev gören değerlerimizin oldukça hızlı bir değişimin gözlendiği çağımız koşullarında dahi çocuklara aktarılması ve benimsetilmesi, toplumun sosyal dokusunun korunması ve ahlaki yozlaşmanın önlenmesi bakımından oldukça büyük bir önem taşımaktadır.

Özgür Aras Tüfek, son dönemde çocuk edebiyatı alanında verdiği eserlerle millî ve manevî değerlerimizi öne çıkararak genç okurların dikkatini çekmeyi başarmış yaşayan yazarlarımızdandır. Eserlerinde kök değerlerimizi de dikkat çekici bir şekilde işleyerek çocuklara kazandırmayı hedeflemiştir. Bu nedenle yazarın kitaplarının çocuk edebiyatının genel ilkeleri ve değerler eğitimi açısından incelenmesinin isabetli olacağı düşünülmüştür.

1.2.Araştırmanın amacı ve önemi

Bu çalışmanın amacı “Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının genel ilkeleri ve değerler eğitimi açısından incelenmesidir.” Çalışmada; Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları, çocuk edebiyatının temel niteliklerini teşkil eden dış yapı özellikleri, iç yapı özellikleri ve değerler eğitimi bakımından incelenecektir.

Daha önce de bahsedildiği gibi çocuk edebiyatı sahasında yayımlanan eserlerin genel kabul görmüş çocuk edebiyatı ilkelerine sahip olması, eser seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte toplumu ayakta tutan ve geleceğe taşınmasında kritik bir işlev gören değerlerimizin oldukça hızlı bir değişimin gözlendiği çağımız koşullarında çocuklara doğru aktarılması ve benimsetilmesi; bunun yanı sıra bu sürecin süreklilik kazanması hayati bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada değerler eğitimine de ayrı bir sayfa açılmasının çocuk edebiyatı sahasına çok yönlü katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Özgür Aras Tüfek, son dönemde tarihi şahsiyetlerimizi kitaplarına taşıyan çalışmalarıyla çocuk edebiyatı sahasında eser yayımlayan ve çocuklar tarafından ilgi gören genç yazarlarımızdandır. Yazarın özellikle ortaokul öğrencilerine hitap eden eserlerine ilişkin çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluk ve değerler eğitimi açısından yüksek lisans ve doktora seviyesinde bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum çalışmamıza “özgün” bir nitelik kazandırmaktadır. Çalışmamızda Özgür Aras Tüfek kitaplarının çocuk edebiyatının temel niteliklerini teşkil eden dış yapı, iç yapı özelliklerinin ve kök değerleri kapsama düzeyinin incelenerek çocuk edebiyatı sahasına somut katkılar yapılması hedeflenmiştir. Çalışma, söz konusu eserlerin Türkçe eğitimi alanında bir tez boyutunda ilk kez incelenmesi bakımından önemlidir.

1.3.Problem cümlesi

Bu çalışmanın temel problem cümlesi şudur: “Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları, çocuk edebiyatının genel ilkeleri ve değerler eğitimi açısından uygun mudur?”

1.4.Alt problemler

1. Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları tasarım ve görsel özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
2. Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları konu-kurgu özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
3. Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitaplarında yer alan karakterler çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
4. Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitaplarında yer alan dil ve anlatım özellikleri çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
5. Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitaplarında yer alan çevre özellikleri çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
6. Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları değerler eğitimi ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
7. Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları MEB on kök değeri kapsamlı derecede barındırmakta mıdır?

1.5. Varsayımlar

1. Özgür Aras Tüfek’in çocuk romanlarının yaklaşık 9-12 yaş arası çocuklara uygun olduğu varsayılmıştır.
2. Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleriyle uyumlu olduğu varsayılmıştır.

3. Özgür Aras Tüfek'in çocuk kitaplarında yer alan değerlerin öğretim programlarında yer verilen değerlerle uyumlu olduğu varsayılmıştır.
4. Özgür Aras Tüfek'in çocuk kitaplarında MEB kök değerlerin var olduğu öngörülmüştür.
5. Özgür Aras Tüfek'in çocuk romanlarında yer alan değerlerin, hedef kitle olan çocuklara kazandırılabilceği ve bu amaçla yöntemler geliştirilebileceği varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu çalışma, Özgür Aras Tüfek'in Erdem Çocuk Yayınları'ndan 2016-2021 yılları arasında çıkan “Bir Kelime Seyyahı, Simurg’a Yolculuk, Mutluluk Bilgisi, Kelimelerin Işığı, Gönüllerin Hocası” isimli 5 kitaptan oluşan “Türkçenin Muhafızları” serisi ile Nesil Çocuk Yayınları'ndan 2021 yılında çıkan “Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı bir (1) çocuk masalının çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve değerler eğitimi açısından incelenmesiyle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Çocuk: Yalçın ve Aytaş çocuğu şu şekilde tanımlar: “Genellikle, bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubuna çocuk denildiği bilinmektedir. Ancak bu sınırlamanın her zaman ve her şartta geçerli olduğunu söylemek oldukça güçtür. Nitekim bazı bilim adamları, 0-14 yaş grubunu çocukluk dönemi olarak almaktadırlar” (Yalçın ve Aytaş, 2003, s. 13).

Çocuk edebiyatı: “Çocukların büyüme ve gelişimlerine, düş, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır” (Şirin, 1998, s. 9).

Değer: TDK Güncel Türkçe Sözlük'te değer: “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, t.y.) şeklinde tanımlanmıştır.

Kök Değerler: Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) müfredatlar aracılığıyla aktarılmasını hedeflediği “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” değerleridir (MEB, 2017, s. 22).

Tasarım özellikleri: “İyi bir çocuk kitabının biçimsel olarak bazı özellikler taşıması gerekir. Herhangi bir çocuk kitabını biçimsel olarak değerlendirmek için o kitabın boyutu, kâğıt cinsi, sayfa düzeni, içindeki resimlerin niteliği, metinde kullanılan yazının özelliği gibi hususlara bakmak gerekir” (Şirin, 2000, s. 213).

Resim özellikleri: “Resimli kitaplarda resmin görevi, metnin gerektirdiği ya da izin verdiği ölçüde durumları ve olayları daha belirgin hale getirerek zenginleştirip canlandırarak çocuğun yaşantılara katılıp çevreyle iletişim kurma yeteneğini arttırmaktır. Bu sebeple kitabın resimlemesi uzman kişiler tarafından yapılmalıdır” (Ciravoğlu, 1999, s. 189).

Karakter: “Karakter, edebiyatta, bir edebi eserde (roman, hikâye, tiyatro) yer alan kahramanların (kişilerin) özelliklerine verilen isimdir” (Uslu, 2007, s. 187-188).

Dil ve anlatım: “Çocuk kitaplarının, çocuğa göre olmasını belirleyen en önemli özelliği dili ve anlatımıdır” (Sever, 2021, s. 145).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Çocuk

Çocuk kavramıyla ilgili birçok tanımlamalar yapılmaktadır. Örneğin, Türk Dil Kurumu (1998) Türkçe Sözlük'te çocuk "1. Küçük yaştaki oğlan veya kız, 2. Soy bakımından oğul veya kız evlat, 3. Bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan, 4. Genç erkek, 5. *mec.* Büyüklere yakışmayacak biçimde düşüncesizce davranan kimse, 6. (büyükler arasında daha az yaşlılar için) İnsan, 7. (küçümseme yolu) Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse" (s. 495) şeklinde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiş olan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde, "*18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır*" şeklinde bir tanımlama bulunmaktadır.

Çocukluk birçok yönden yetişkinlikten farklıdır. Bu anlamda çocuk edebiyatı sahasında birçok araştırmacı çocukluk dönemine yönelik farklı tanımlamalar yapmıştır: Şirin (2000) "Kelime dünyası sınırlı, kavram bilgisi oluşum halinde, eşyayı, varlıkları çevreyi algılaması, oyuncakları, kelimeleri kullanması, her şeyde 'oyun tadı' araması, çocuğun tecessüs'ü, yazarın çocuktan yola çıkarken özümsemesi gereken ipuçlarıdır" (s. 23) derken minik insanın dünyaya olan bakışını ve dönemsel özelliklerini ifade etmiştir. Bir başka tanımda ise çocukluk dönemi: "İnsan ömrü genel özellikleri dikkate alınarak incelendiğinde bebeklik, çocukluk, gençlik ve yaşlılık gibi dönemlere ayrılabilir. Bireyin hayatının ilk iki yılı bebeklik olarak değerlendirilirken ikinci yıldan ergenlik dönemine kadarki dönem ise çocukluk dönemi olarak değerlendirilmektedir" (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2021, s. 1) denilerek çocukluk döneminin kabaca sınırları çizilmiş ve bebeklik dönemini takip eden yıllara denk geldiği ifade edilmiştir.

"Çocuklar, yetişkinler gibi akla uygun ve nesnel düşünceler üretmezler. Kendilerine ait dünyalarında her değer onlar için mutlaklıdır. Yani doğru mu, yanlış mı diye düşünüp karar vermek yerine, kendi dünyalarında alabildiğine özgür ve kendi hayalleriyle yaşarlar" (Dilidüzgün, 2004, s. 41). Bu bakımdan çocuk ve yetişkinleri farklı düşünme yetilerine

sahip varlıklar olarak görüp çocuklara karşı yaklaşımda onların gelişim özelliklerini bilerek davranmak yerinde bir anlayış olacaktır.

2.2. Çocuk edebiyatı

Çetişli (2011) edebiyat kelimesinin Arapça kökenli olduğun ve “edeb” sözcüğünden geldiğini söyler. Edeb ise “iyi huy, ahlak” anlamlarında tanımlanmıştır. Söz konusu bu tanımdan anlaşılacağı üzere edebiyat kişiye edepli olmayı, iyi huy edindirmeyi öğretmeyi amaçlamaktadır denilebilir. Türkçe Sözlük’teki (1998) ilk anlamında ise “Olay, duygu, düşünce ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatı, yazın, literatür” şeklinde tanımlanarak edebiyatın sözlere sanatlı bir söyleyiş kazandırma manasına işaret edilmiştir. Kıbrıs’a göre “ ‘Edebiyat’, duygu, düşünce ve düşlerin yazılı ve sözlü olarak anlatımı” (Kıbrıs, 2006, s. 3) şeklindedir. Sever’e göre ise “Sanatçının yaşamı anlamasına yönelik bir çaba; yaşanılanları, yaşanacakları sözcüklerle var etmeye dönük estetik bir eylemdir” (Sever, 2003, s. 5). Karahan (1998) ise, genel anlamda edebiyatın, kültür odaklı olarak bütün yazılı eserleri kapsadığını; dar anlamda ise edebiyatı, okuruna zevk ve heyecan veren, estetik odaklı olarak kaleme alınan güzel eserler olduğunu söylemektedir. Kavcar, edebiyatı “... çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili biçimde ortaya koyan sanattır.” (Kavcar, 1999, s. 4) şeklinde tanımlamaktadır. Çılgın (2007) edebiyatı sözle yapılan bir sanat şeklinde tanımlayarak sözcüklerin kullanımındaki dil becerisine vurgu yapmıştır.

“Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir uğraştır. Ruha canlılık verir. İnsanoğlunun yaşama gücünü artırmasında, hayatın ciddi ve üzücü durumlarının uzaklaştırılmasında önemli bir görev üstlenir” (Gürel ve diğerleri, 2007, s. 14). “Yazınsal metinler yapısı gereği okurda duygusal çağrışımlar uyandırır, okuru yeni bir arayışa yöneltir. Sözcüklerle kurulan yeni anlam örüntüleri, okuru da duymaya, düşünmeye çağırır, örtük iletileriyle de çok anlamlı bir özellik gösterir” (Sever, 2021, s. 16). “Edebiyat; biyografi, bilim ve yeni keşiflerle ilgili bilgilendirici metinler, geçmiş olayların tarihçeleri hatta hem çizim hem sözcüklerle sunulmuş metinler gibi birçok şekle bürünebilir. Bir metni edebi kılan şey, o metnin insan yaşamları açısından ele alınmış bir deneyime önem kazandırma, kaç yaşında olursak olalım kendimizi ve diğerlerini biraz olsun anlamamıza yardımcı olma becerisidir” (Lukens, Smith ve Coffel, 2018, s. 3). Bu tanımdan ise edebiyatın, daha doğrusu edebî

eserin; insanın kendisini ve çevresini anlamlandırma sürecinde ona yardımcı olan ve kılavuzluk yapan eserler olduğu sonucu çıkarılabilir. Kavcar'ın şu sözlerinde ise edebiyatın estetik yönlerinin olduğu, bir sanat değeri taşıdığı ve bu özellikleri gösteren eserlere de edebî eser dendiği vurgusu yapılmaktadır: “Edebiyat eserinin gücü, önemi nereden geliyor? Sanat değerinden, “estetik” değerinden geliyor. Şimdi edebiyat eserinin bir tanımını yapalım: Duyguyu, hayali, düşünceyi ve zevki geliştiren, bir sanat kaygısı ve değeri taşıyan, belli bir tekniği olan esere edebiyat eseri (yazınsal yapıt, edebî eser) diyoruz. Biraz daha kısaltacak olursak bu tanımda üç temel boyut var: Duygu ve düşünceyi geliştirme, sanat değeri taşıma, belli bir tekniği olma” (Kavcar, 2019, s. 131).

Edebiyatla ilgili yapılan tüm bu tanımlara bakıldığında uzmanlar arasında bazı görüş farklılıkları olduğu söylenebilir. Çünkü bu tartışmalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Uzmanların, edebiyatın tanımı konusunda ortak bir görüşe kavuşamamış olmasına rağmen bu tanımlardan bazı ortak sonuçlar çıkarılabilir. Bunlar arasında belki de ilk dikkati çeken durum, edebiyatla ilgili kesin bir konu sınırı çizilemeyeceğidir. “İnsanoğlunun duygularını, düşüncelerini, özlemlerini, edimlerini, tutkularını kuşatan her şey edebiyatın konusu olabilir” (Özdemir, 1993, s. 99). Hayalleri, duyguları ve düşünceleri doğrultusunda her kişinin kendini dilediğince ifade edebilmesi çok önemlidir. Bu üretme işi yapılırken kişilerin zevklerinin ön plana çıkması hem tabii hem özgünlük noktasında üzerinde durulması gereken bir diğer noktadır. Bununla birlikte Akalın (1966), edebiyatın “edep” sözcüğünden gelmesinden dolayı onun “terbiye, görgü, incelik, usluluk” anlamlarına vurgu yaparak kişilerin duygularını aktarırken takınmaları gereken tavır konusunda da bir yol çizmiştir. Bu sebeple, edebiyatın amacının geçmişten günümüze ulaştırılan gelenek, görenek ve değerlerin sistematik ve estetik bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması olduğu söylenebilir.

Sözcükler vasıtasıyla estetik bir şekilde oluşturulan edebî eserlerin ister çocuklara ister yetişkinlere yönelik olarak hazırlanmış olsun uygulama sahasında benimsediği temel ilkeler değişmez. Bir başka deyişle edebiyatın meydana gelmesinde var olan tüm yöntem ve kurallar çocuk edebiyatı için de benzer niteliktedir. “Çocuk edebiyatı ile edebiyatı, edebiyat estetiği bakımından birbirine karşı, iki ayrı edebiyatmış gibi göstermek de doğru olmaz. Çocuklar için yapılan edebiyat, edebiyat niteliği taşıyorsa yetişkinlerce de okunabilir” (Şirin, 2000, s. 12). “Çocuk ve yetişkin edebiyatı arasında bir benzerlik bulunmaktadır. Çocuklar da yetişkinler gibi duymak, düşünmek, düş kurmak ve eğlenmek isteyebilirler. Bu gereksinimlerin karşılanması sürecinde çocuklar için ayrılıklar ortaya

çıkılmaktadır. Bu doğrultuda, ‘aynılık içinde ayrılık’ çocuk ve yetişkinin farklı olan dilsel, bilişsel ve kişilik özelliklerinin oluşturduğu sonuçtur” (Sever, 2013, s. 104).

Hem okul öncesi hem de örgün eğitime denk geldiği dönemde birey temel eğitimini almaktadır. Bu dönem çocukların fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra yaşamlarının her döneminde olduğu gibi duyuşsal ihtiyaçları da artarak çeşitlenmektedir. Fizyolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarını önce ailesinde, devamında okulda ağırlıklı olarak formal bir eğitimle tamamlayan çocuk, duygusal ihtiyaçlarını karşılama noktasında ise çocuk edebiyatı ürünleriyle karşılaşmaktadır. Bu dönemde nitelikli çocuk edebiyatı ürünleriyle karşılaşacak bir çocuğun doğal olarak dilin inceliklerini tanıması ve estetik zevkler edinmesi, onun sonraki yaşam sürecinde kritik dönemleri rahat atlmasına yardımcı olacaktır. Denilebilir ki çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun çok yönlü gelişmesine yardımcı olacak ve çocuğa hayat serüveninde bir nevi rehberlik edecektir.

Yazın dünyasında birbirinden farklı eserler edebiyat alanında birlikte yer alabilir. Burada esas mesele eserlerin “edebî eser” niteliğini kazanmalarını sağlayan vasıflardır. Fakat burada “kişiye özel”lik atlanmamalıdır. Şirin: “Edebiyat ve sanatın bütün özelliklerinin birer tanıma sığdırılması imkânsızdır. Edebiyat eserinin ister tasvir edici ister değerlendirici özelliği olan bir tanıma yapılsın, yapılan her tanım eksiktir. Bunun temel nedeni ise edebiyat eserlerinin ortak özellikleri yerine benzer özelliklerinden söz edilebilir olmasıdır” (2019, s. 19) diyerek edebî eserlerde ortaklıktan değil söz konusu eserlerin edebî eser olma vasıflarındaki benzerliklerinden bahsedilebileceğini ifade eder.

“Geleneksel olarak edebiyat, özündeki hayal gücü ve sanatsal niteliklerden meydana gelmiş bir yazı metni olarak tanımlanır” (Lukens, Smith ve Coffel, 2018, s. 1). Edebi eserler “yazı metni” olduğuna göre dil, edebî eserler için vazgeçilmez bir unsurdur. “Edebiyat, dille oluşturulan bir sanattır. Her dilin en yetkin kullanımı kendini edebiyatta gösterir. Şiir, roman, öykü gibi bir sanatçının sezme ve duyma gücünü somutlayan bu yaratılar, yaratıldığı dilin anlatım güzelliğini de yansıtır” (Sever, 2015, s. 31). Edebî eserlerde sanatçının ifade ve taşıma gücü dilin aktarım kabiliyetiyle bütünleşerek okuyucuya özgün bir dünya sunmaktadır. Sever, çocuk edebiyatı konusunda ise şunları söylemiştir: “Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” (Sever, 2021, s. 17).

Yine Sever: “Yazınsal metinler, yapısı gereği okurda duygusal çağrışımlar uyandırır, okuru yeni bir arayışa yöneltir. Sözcüklerle kurulan yeni anlam örüntüleri, okuru da duymaya, düşünmeye çağırır, örtük iletileriyle de çok anlamlı bir özellik gösterir” (2017, s. 13) sözleriyle okuyucunun okuma sürecinde aktif, araştırmacı ve meraklı olması gerektiğini vurgular. Özdemir ise (2000) “Yazınsal metinler, adlandırarak söylersek şiir, öykü, roman ve oyun bize bir dünya sunar. Sunulan bu dünya gerçeklerden de alınmış olsa, gerçeğin yeniden üretimi, yeniden kurgulanması ile oluşturulmuştur. Bu yönden dış dünya ile üzerinde yaşadığımız gerçek deneyim dünyamızla benzeşmez. Bu da ister istemez okur olarak yeni bir iletişim konumuna girmemizi gerektirir” (s. 110) diyerek gerçek dünyanın edebî süzgeçten geçtikten sonra farklılaştığını, okurun bu farklılığı görmesi için öğrenmeye istekli konuma gelmesi gerektiğini ifade eder. Uzmanların görüşlerinden anlaşılabileceği üzere yazın dünyası pasif, öğretilmeyi bekleyen, salt alıcı konumunda olan bireyleri değil; süreç içinde kendini gösteren, öğrenmeye meraklı ve sorumlu bir okuyucu istemektedir.

Çocuk edebiyatı ve edebiyatın kesin sınırlarla birbirinden ayrılamayacağını savunan Gürel, Temizyürek ve Şahbaz ise müşterek görüşlerden hareketle çocuk edebiyatını şu şekilde tanımlamıştır: “Çocuğun hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psikososyal gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği/okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsullerini çocuk edebiyatı içerisinde değerlendiriyoruz” (Gürel ve diğerleri, 2007, s. 20).

Buraya kadar verilen tanımlardan da anlaşılabileceği üzere çocukların sınırlı olan hayat tecrübelerini zenginleştiren çocuk edebiyatı (Akın, 2019, s. 68), çocukluk dönemindeki bireylerin gelişim düzeyleri, bulundukları yaş, ilgi ve tutumları gibi özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuş; estetik nitelikleri olan, onların hayal ve fikirlerine hitap eden edebî eserleri hedefine almaktadır. Çocuk edebiyatı sahasında yayınlanmış olan eserlerin bir diğer yönü de okuyucuda edebî zevk meydana getirmektir. Bu sayede çocuk, kendisine verilen edebî eserlerle doymayacak, ilgi, tutum ve ihtiyaçlarına göre farklı kitaplara da yönelme eğilimi gösterecektir. Bu sayede okuma alışkanlığını edinme, estetik ve edebî zevke sahip olma, kişisel gelişimine yönelik yeni tecrübelerle yelken açma, özünde var olan yeteneklerinin ve ihtiyaçlarının, eğilimlerinin farkına varma, birçok türler ve özgün disiplinlerle karşılaşma, farklılıkları görüp saygı duyma, hayatın anlamına haiz olma gibi birçok amaca çocuk edebiyatı ürünleri kanalıyla varmış olacaktır.

2.2.1. Dünyada çocuk edebiyatının gelişimi

Edebiyatın gelişiminde tarihe bakıldığında, çocuk edebiyatına ilk ciddi adımların 18. asır, yani Aydınlanma Çağı'nda atıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu döneme kadar çocuk, “küçük yetişkin” olarak nitelendiriliyor; sadece 0 - 7 yaş arasında bulunan çocuklara birer küçük olarak yaklaşılıyordu. Aydınlanmanın tesiriyle çocuğa karşı bakış açısında birtakım değişiklikler olmuş ve çocukların beklentisini karşılayabilecek nitelikte eserler verilmeye başlanmıştır. Yine bu bağlamda çocuk kavramının farklı boyutları olduğu anlaşılarak farklı alanlarda olduğu gibi edebiyatta da çocuğu hedefe koyan hâkim bir anlayış benimsenmiştir. Çocuğun yetişkin insanlardan farklı olduğu anlayışının yerleşmeye başlamasıyla yetişkinler için yazılan eserlerden çocuk edebiyatı sahasına uyarlamalar yapılmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde 18. yüzyıldan sonra oraya çıkan eserler yetişkinler için kaleme alınsa da çocuk edebiyatı eserlerinden sayılır: “18. yüzyıldan itibaren macera ve seyahat ağırlıklı eserler çocuklar tarafından en çok okunan kitaplar arasına girer. Bu dönemde Daniel Defoe'nun (1660-1731) kaleme aldığı Robinson Crusoe adlı roman, yetişkinler kadar çocuklar tarafından ilgiyle okunur” (Şimşek, 2018, s. 45). Bununla birlikte Jean- Jacques Rousseau'nun Robinson Crusoe'ya atıfta bulunduğu şu sözleri çocuk edebiyatı açısından dikkate değerdir: “Jean-Jacques Rousseau'nun eğitim hakkındaki düşünceleri de önemli bulunur. Rousseau, Emile adlı eserinde Defoe'nun Robinson Crusoe adlı eserini çocuklara okutulması gereken eser olarak ifade eder” (Delibaş, 2022).

18. yüzyılda Aydınlanma Çağı'yla beraber eksikliği hissedilen ve ayrı bir edebiyat türü olarak oluşturulma kanaati hâkim olan çocuklara ilişkin bir edebiyat oluşturma arzusu, 19. yüzyıldaki birçok alanda gerçekleşen ilerlemeyle artmaya başlamıştır.

19. yüzyılda kaleme alınan “Alice Harikalar Diyarı, Grimm Kardeşler, Andersen Masalları, Tom Sawyer'in Maceraları, Aya Seyahat, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah, Seksen Günde Devriâlem” gibi bazı eserler çocuğu önceleyerek çocuk edebiyatı alanında bir literatür oluşumuna öncülük etmiştir.

20. yüzyılda ise dünya iki kanlı savaş görmüş ve savaşın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için çeşitli eserler verilmiştir. “20. yüzyıla gelindiğinde 2. Dünya Savaşı'nın etkisiyle sorgulanmış ve çocuklar için oluşturulacak edebiyat yapıtlarında nitelik aranmaya başlanmıştır” (Dilidüzgün, 1996, Neydim, 1998, Şimşek, 2014, s. 27).

Antoine de Saint-Exupery'in Küçük Prensi, Jose Mauro de Vasconcelos'un Şeker Portakalı isimli eseri, James Matthew Barrie'nin Peter Pan'ı bu yüzyılda yazılmış ünlü eserlerdendir.

2.2.2. Türkiye'de çocuk edebiyatının gelişimi

Ülkemizde çocuk edebiyatının kökeni sözlü anlatım dönemi düşünüldüğünde çok eskilere dayanmaktadır. Buna rağmen çocuk edebiyatı üzerine yapılan bilimsel çalışmalar yenidir. Türk edebiyatına bakıldığında bazı eserlerin hayatımıza Batı'dan çevirilerle girdiği görülmektedir. Çocuk edebiyatında da bu durum farklı olmamıştır. "Çocuklar için ilk fabl çeviri örneklerini verenlerin arasında Şinasi, Recaizâde Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi, Muallim Naci sayılabilir" (Aytekin, 2016, s. 41).

"Çocuk edebiyatı şüphesiz, edebî eserin çocuğa dönük yüzüdür. Bu bakımdan edebiyatla uğraşanlar, edebî eserlerin bu imkânından her fırsatta faydalanmışlardır. Türk Edebiyatı Tarihinde -sözlü ürünlerden yazılı eserlere kadar- çocuk asla ihmâl edilmemiştir. Destan, ninni ve türkülerimizden; atasözleri ve manilerimize, oradan şiir, hikâye, roman ve tiyatroya kadar bütün tür ve şekillerde, çocuğun dünyasına yönelik sayısız eserle karşı karşıyayız" (Özdemir, 2006, s. 101). Özdemir (2006) bu sözlerle bizde de çocuk edebiyatının esasen çok eskilere dayandığını vurgulamıştır.

"Bizde çocuk edebiyatı malzemelerinin genellikle sözlü gelenekte çok gelişmiş olduğunu görüyoruz. Bunlar, masal, bilmece, tekerleme, atasözleri Nasrettin Hoca fıkraları olarak evlerde; Karagöz oyunları şeklinde kahvehane veya toplantı yerlerinde çocuklara sunuluyordu" (Yalçın ve Aytaş, 2003, s. 24).

Ülkemizde Meşrutiyet'in ilanı ile çocuk edebiyatı alanındaki gelişmeler hızlanır. Meşrutiyet Dönemi'nde "çocuk edebiyatı" ifadesi yavaş yavaş kullanılmaya başlanmıştır. Satı Bey ve İbrahim Alaattin Gövsa, çocuk edebiyatı alanında incelemelerde bulunarak yayımlar yapmış; çocuklar üzerine kitaplar yazarak çocuk edebiyatı sahasında ilgi çekici çalışmalara imza atmışlardır. Şirin'e göre modern çocuk edebiyatımızın hazırlık süreci ise Tanzimat Dönemi'yle başlamaktadır (2019). Yine Şirin: "Tanzimat Dönemi çocuk edebiyatının ilk işaretlerini yansıtan örnekler Mümeyyiz (1869) ile Arkadaş (1876) arasındaki altı çocuk dergisinde görülebilir. Tanzimat Dönemi yazarları bu dönemin dergilerinde imparatorluğun içinde bulunduğu kriz karşısında çocuklara iradeli olmaları

çağrısında bulunurlar. Birinci Meşrutiyet Dönemi'nde ise "çocuk edebiyatı" teriminin kullanılmaya başlandığını görüyoruz. Çocuk edebiyatı teriminin ilk kez kim tarafından kullanıldığı ise kesinlikten yoksundur" (2006) diyerek çocuk edebiyatı ifadesinin Meşrutiyet Dönemi'nde kullanıldığını ama ilk olarak kim tarafından kullanıldığı noktasında kesin bir tespitin olmadığını belirtir. Şirin, Tanzimat Dönemi'nde ise çocuk edebiyatı eserleri verilmesinin sebebi olarak çalkantılar karşısında çocukların korunma çabası olduğunu vurgulamıştır (2006).

"Şinasi'nin La Fontaine'den çevirdiği Kurt ile Kuzu hikâyesi, çocuk edebiyatı konusunda Tanzimat'tan sonra yapılan ilk çalışmalardandır. Türkiye'de tamamıyla çocuklara hitap eden ilk şiir kitabını İbrahim Alaattin Gövsa'nın yayımladığını görüyoruz; Çocuk Şiirleri (1911). Daha sonra, Ali Ulvî Elöve değişik dergi ve gazetelerde yayımladığı şiirlerini, Çocuklarımıza Neşîdeler (1912) adı ile kaleme almıştır. Daha sonra Tefik Fikret Şermin'i (1914), Ali Ekrem Bolayır ise Çocuk Şiirleri (1917) ve Şiir Demeti'ni (1923) çocuklar için kitaplaştırmışlardır" (Özdemir, 2005, s. 112).

Milli Edebiyat Dönemi'nde ise çocuğun eğitimi üzerine daha fazla bir önem verilmiş ve eserler bu yönde oluşturulmaya başlanmıştır. Bu dönemde çocuğun eğitiminin daha bir önem kazandığı görülmektedir. Dönemin yazarlarından Ziya Gökalp ve diğer edebiyatçılar, çocuk eğitiminde edebiyatın bir araç olarak kullanılması gerektiğini savunur. Bu konuda Aytekin (2016), Türkçülük akımının öncüsü olan Ziya Gökalp'in "Türküm, Müslüman'ım, Uygarım" sözleriyle ve Türkçülük fikirleriyle Cumhuriyet Dönemi'ne de ışık tutmuş bir düşünür olduğunu söylemiştir.

20. yüzyıla gelindiğinde Cumhuriyet'in ilan edilmesi ve Harf İnkılabı'nın yapılmasıyla eserlerin kalite ve sayısında artış görülmeye başlamıştır. Bu yapıtlar genellikle özgünlükten uzak nitelikte, daha çok çeviri şeklindedir. Savaşın etkileri edebî eserlerin konularına da sirayet etmiş ve yazarlar doğal olarak milli duyguların etkisi altında kalmıştır. Şimşek (2014); Dağa Çıkan Kurt, Halide Edip Adıvar; Milli Savaş Hikâyeleri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu; Çalıkuşu, Acımak, Kızılıçık Dallarını Reşat Nuri Güntekin gibi yapıtların çocuklar için yazılmamış olmasına rağmen onlar tarafından oldukça ilgi gördüğünü söylemiştir. Güteryüz (2006) ise o dönem keyifle okunan yazarlardan bazılarının Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek'in şiirleri ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Falih Rıfkı Atay ve Reşat Nuri Güntekin'in düzyazı türleri olduğunu söylemiştir.

60'lı yıllara gelindiğinde ise bu alandaki yayınlar, yayınevlerinin özel çalışmalar ve devlet politikaları şeklinde devam etmiştir. Şirin, bu dönemde Uluslararası Çocuk Kitapları Birliği'nin Hans Christian Andersen Şeref Armağanı'na aday gösterilen Cahit Uçuk'un Türk İkizleri, Gümüş Kanat ve Mavi Ok adlı yapıtları çocuk okurla buluşturulduğundan bahseder (1994).

1970 ve sonrası dönemde çocuk edebiyatında nitelik ve nicelik giderek artmış, sadece çocuk öncelenerek oluşturulan eser sayısında artış kaydedilmiştir. Bu dönemde oluşturulan çocuk kitaplarında aynı zamanda çocuk edebiyatı öğeleri de gözetilmeye başlamıştır. “1979 yılının tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çocuk yılı ilan edilmesi de bu dönemde Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimine önemli bir katkı sağlamıştır” (Kıbrıs, 2006, s. 10).

1980 sonrasında ise milli bilinç ve duyarlıkların konu olduğu yapıtlar, dini konuların eserlerde yer bulduğu görülür. 90'lı yıllarda da bu benzer anlayış devam eder. Ancak günümüze kadar artarak devam eden çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik anlayışıyla kurgulanan yapıtların niceliği ve niteliği olumlu değişimler göstermektedir.

2.3. Çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken nitelikler

2.3.1. Çocuk kitaplarında bulunması gereken dış yapı özellikleri

2.3.1.1. Boyutlar

Okuru nitelikli eserlere yönlendirebilmesi ve çocukta okuma kültürü oluşturabilmesi bakımından çocuk edebiyatı yapıtları üzerinde ciddi bir sorumluluk vardır. Bu sorumluluğun boyutlarından belki de ilki fiziki anlamda kullanışlı olmalarıdır. “Çocuklar değişik büyüklükteki kitapları okumaktan ve karıştırmaktan zevk alırlar. Bununla birlikte, kitapların hacim ve ağırlık bakımından kolayca taşınmaya ve kullanmaya elverişli biçimde olmaları gerekir. Çocuk kitaplarının 16x23 cm büyüklüğünde olması normal sayılır” (Oğuzkan, 2010, s. 371). Bununla birlikte ifade edilen değerlere yakın ölçüler; kitabın kavranması, elde kolay tutulması, taşınması ve saklanması açısından işlevsel olacaktır.

“Genel olarak çocuk kitabının görsel tasarım bakımından nitelikli olup olmadığını sorgulamak için aşağıdaki sorulara cevap aranabilir:

1. Kitabın kapağındaki resimler parlak, canlı ve çekici mi?
2. Ön kapaktaki resimler kitabın arka kapağındaki özeti veya içeriği ile uyumlu mu?
3. Kitap mürekkebi dağıtmayan, okurken gözü yormayan kalın ve mat kâğıda basılmış mı?
4. Kitap hacim ve ebat bakımından kullanışlı mı?
5. Yazı karakterleri gözü yormayacak büyüklükte ve baskısı kaliteli mi?
6. Resimlerin estetik değeri var mı, çocukların sanatsal gelişim özelliklerine göre resimleme teknikleri kullanılmış mı?
7. Resimlerin bazıları farklı çağrışımlar uyandırıyor mu? Çocukların yaratıcılığını, duyu ve düşünce dünyalarını geliştirecek nitelikte mi?
8. Metin ve resim tasarımları birbiriyle uyumlu mu” (Karatay, 2011, s. 97).

2.3.1.2. Kapak

“Kitapların dayanıklılığını artıran başlıca unsur kapaktır. Sağlam ve çocuğun hoşuna giden çekici bir kapak veya cilt eserin okunma ve uzun süre saklanma şansını artırır. Dikişsiz veya ciltless kitaplar çabuk dağılır veya yıpranır” (Oğuzkan, 2010, s. 373).

“Çocuk kitaplarının kapak düzenlemesi çok önemlidir. Çünkü kapak, çocukları kitabın dünyasına doğru götüren ilk adımdır. Çocuğun dünyasına seslenebilen, kitabı ve okumayı cazip gösterebilen bir kapak düzenlemesine her zaman ihtiyaç vardır” (Gürel ve diğerleri, 2007, s. 35).

“Kitapta genel olarak kitabın konusuyla ilgili bir resim bulunmalı, kitabın ve yazarın adı ile yayın tarihi gibi bilgilere yer verilmelidir. Ancak yazarın veya yayınevinin adı, kitabın adının önüne geçmemelidir. Sağlam ve çocuğun hoşuna giden çekici bir kitap, kitabın uzun süre saklanma şansını artırmaktadır” (Yardımcı ve Tuncer, 2002, s. 46-47).

“Sanat eleştirisi alanında bir araştırmacı olan Edmund Feldman, çocuğun sanat hakkındaki konuşmalarının öğretmen sorduğu sistemli sorular sayesinde gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Bu sorular, çocuğun sanat ürünü hakkındaki izlenimi ve bu izlenimin anlamını ifade edebilmesine yönelik bir eğitimi sağlamaktadır” (Mercin ve Alakuş, 2005, s.38). Yine Mercin ve Alakuş sanat eleştirisi ve pedagojik eleştiri yöntemini şu şekilde açıklar:

“Feldman’ın eleştirisi sınıflamasının içerisinde sanat eğitimi için ele alınması gereken en önemli eleştirisi, elbette pedagojik eleştiridir. Çünkü bu eleştirisi türü bireylerin sanat eğitiminin amaçladığı bazı davranışların gerçekleştirilmesinde daha sistemli bir yaklaşımı sağlar. Ayrıca bu eleştirisi ile çocukların oyunlaştırılmış bir yöntem ile bilgiyi elde ederek yorumlayabilmesi sağlanır. Bu yönetime göre eleştirisi 4 basamaktan oluşur. Her basamakta öğrencilere farklı sorular yöneltilir. Bu basamaklanma sıra ile şu şekilde ele alınabilir:

Tanımlama

Sanat çalışmasında tanımlama, görünür şeylerin gerçeğe uygun olarak listelenmesi aşamasıdır. Eleştirinin bu ilk basamağında eserde görülen bilgi objelerinin, yani reel yapının, dikkatlice listesi (envanter) çıkartılır. Bu basamağın amacı, izleyiciyi acele etmekten uzaklaştırmak ve yavaşlatmaktır. Yavaş hareket etmenin amacı, bilgi objelerinin, ayrıntıların tamamına nüfuz (anlamak) etmektir. Bu önlem, bütün ayrıntıları dikkate almadan, acele yargıda bulunulmamasına yardım eder. Her tanımlama, eser hakkında bilgi gerektirir. Eserin türü, boyutları, kimlik bilgileri vb. Bu bilgiler resim altı bilgilerinde genelde verilir. Bu bilgiler eserin hayallerdeki tasavvuruna da yardım eder. Tanımlama aşamasında özellikle nesnel olunmasına dikkat edilmelidir.

Çözümleme

Çözümleme safhasında genel olarak, “Eser nasıl düzenlenmiştir?” sorusuna cevaplar aranır. İkinci aşamada da eserle ilgili veriler toplanmaya devam edilir. Bununla beraber, sanatın eleman ve ilkelerine dikkat edilir. Bu aşamada eserin nasıl düzenlendiği keşfedilir. Çünkü sanatçı ruh halini ve fikirlerini burada ortaya koyar, saklar ve eserdeki arka yapıyı sanatın eleman ve ilkelerini kullanarak oluşturur. Sanatçı biçim, renk, doku, leke, espas gibi elemanları; ritim, hareket, denge, oran-orantı, değişiklik, vurgu ve birlik gibi ilkelere göre kullanır.

Yorum

Çocuğun sanat çalışması aracılığı ile dikkatini, duygu ve düşünceleri üzerine odaklayarak verdiği cevapların düzenlendiği bir aktivitedir. Bu aşamada “Sanatçı izleyiciye ne söylemek istiyor?” sorusu cevaplanmaya çalışılır. Yorum aşamasında eserin içerik anlamı ya da psikolojik ortamı (mood) söylenmeye çalışılır. Ancak bu aşamada tahminlerde bulunulabilir. Yorum eleştirisi işleminin en zor basamağıdır, çünkü farklı olmaya çaba gösterme gereği vardır. Ayrıca en yaratıcı ve en zevkli tatmin edici basamaktır. Zekânın, hayal gücünün ve cesaretin kullanılması basamağıdır. İzleyenler farklı yorumlar yapmaktan kaçınmamalıdır. Her şeyden evvel izleyenler birbirlerinden farklıdır. Bireyin yorumu kendi hayat deneyimlerine dayanacak ve farklı olacaktır. Yorumlar, daha önceki iki basamakta toplanılan gerçeklere ve ipuçlarına dayanmalıdır. Yorumlar duygularla, fakat duygular da eserde bulunan ipuçları ile ilgili olmalıdır.

Yargı

Sanat eseri hakkında daha önceki durumlardan çıkarılan bilgilere dayalı olarak yapılan bir işlemdir. Yargı safhasında “Bu eser başarılı bir eser midir?” sorusuna cevaplar bulunmaya çalışılır. Bu aşamada eserin başarılı olup olmadığına karar verilir. Bu aşamada eseri analiz ederken birtakım somut bilgilere dayalı sonuçlar almak için sorular yöneltilir. Bu aşamada çocuğun resim hakkındaki kişisel anlamlandırmasının yanında kendi dünyasını hikâye etmesine çalışılır. Bu yaşlarda çocuğun varacağı yargılar belki çok basit olacak, fakat onun sanatı anlamasında ve sanata derin anlamlar yüklemesi açısından çocuğa deneyim kazandıracaktır” (Mercin ve Alakuş, 2005, s. 40-43).

2.3.1.3. Kâğıt

“Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın çok parlak ve kalın kuşe olmaması gerekir. Sayfaların daha kolay açılması, cilt, tutkal ve dikişin daha sağlam olması, okurken ışığı yansıtması için, ikinci hamur ya da daha az parlak birinci hamur kâğıtların yeğlenmesi gerekir” (Kıbrıs, 2006, s. 40).

“Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın mat yani parlak olmayan cinsten bir kâğıt olması, bunun yanında dayanıklı ve kaliteli (en az 2. hamur) olması gerekir” (Oğuzkan, 2010, s. 372).

2.3.1.4. Sayfa düzeni

“Çocuk kitaplarında sayfa düzeni dikkat edilmesi gereken bir konudur. Çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanan çocuk kitaplarında satır aralıkları çocukların gözünü yormayacak şekilde verilmelidir. Normal satır aralığı ya da daha geniş satır aralığı kullanılması gerekmektedir” (Evren, 2008, s. 24).

Harfler

“İlköğretim 4. sınıf ve sonrası için hazırlanan kitaplarda (9-12 yaş üstü) 10-12 puntoluk harf karakterlerinin kullanılması hızlı okuyabilmeyi kolaylaştırmaktadır. Çocukların görme alanı genişlediğinden bu yaş ve üstü için büyük puntolu yazılarda göz sıçramaları artar, gözler çabuk yorulur ve anlam kurma yavaşlar, okunan metne karşı dikkat ve ilgi dağınık. Ayrıca süslü karakter, karmaşık yapılarıyla okunabilirliği zorlaştırır” (Koyuncu ve Kaptan, 2005, s. 259).

“Çocuk kitaplarında harf büyüklüğü seviyeye göre seçilmelidir. Birinci sınıf çocukları için 20-24, ikinci sınıf çocukları için 18, üçüncü sınıf çocukları için 16, dördüncü ve beşinci sınıf çocukları için 12 punto olmasında yarar görülmektedir” (Yardımcı ve Tuncer, 2002, s. 46).

“Çocuk kitaplarında harfler, sayfa düzeninin niteliğini etkileyen bir değişkendir. Yaş düzeylerine uygun olarak da değişiklik göstermesi gerekmektedir” (Sever, 2013, s. 122).

2.3.1.5. Resim

“Resim, yazarın dünyasında yarattığı içeriği, görünür kılan bir ögedir. Yalnızca kendi diliyle bir anlamsal dünya yarattığı gibi, bir yazarın kurguladığı olduğu yaşam durumunu da görsel bir biçime dökebilir. Çocuk kitaplarında resim, kendi başına görsel bir öge olarak önemli bir işlevi yerine getirdiği gibi, metinle birlikte düşünüldüğünde de anlamı tamamlayan, açıklayan, genişleten, bazen de metne yeni anlamlar katan estetik bir uyaran olur” (Sever, 2021, s. 166).

“Resim, çocuk kitaplarının en önemli özelliklerinden birisidir. Çocuk kitaplarındaki resimlerin sade, açık ve konuya uygun olmaları gerekmektedir. Bu nedenle kitabın resimlenmesi uzman kişiler tarafından yapılmalıdır. Resimler, yazılı olarak anlatılan konuyu açıklayıcı nitelikte olmalıdır. Çocukları eğlendiren, güldüren, neşelendiren resimler tercih edilmelidir. Resim, metinle sayfa düzeni bakımından bir bütün oluşturmaktadır. Kitaplara resim için ayrılacak yer, yaş ve düzeye uygun olarak sınırlandırılmalıdır” (Gürel ve diğerleri, 2007, s. 35).

Uzman görüşlerinden anlaşılacağı üzere kitaplardaki resimler içeriğe, konuya ve olay akışına uygun olmalıdır. Tıpkı bir kompozisyonda olduğu gibi şekil, görsel ve içerik arasında bir sayfa düzeni oluşturarak bütünlük sağlamalıdır. Görseller konuya uygun, açıklayıcı, tahmin ettirici, yorumlanabilir, eğlendirici, olay akışına uygun bir konumda ve estetik olmalıdır. Mümkünse renklendirilmeli ve gerçeğe yakın çizilmelidir.

2.3.2. Çocuk kitaplarında bulunması gereken iç yapı özellikleri

2.3.2.1. Kahramanlar

“Çocuk, yaş düzeyi fark etmeksizin okuduğu kitapların kahramanlarıyla özdeşlik kurar. Yazar, kurguladığı yapıttaki karakterlerini seçerken bunu bilerek karakterlerini oluşturmaktadır. Çocuk edebiyatı yapıtlarında gereğinden fazla kahraman bulunmamalı, yan kişiler de başkişiyle ilişkilendirilerek anlatılmalıdır. Çünkü çocuk, fazla karakterlerle oluşturulmuş karmaşık ilişkileri anlayıp yorumlayamaz” (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 47).

“Çocuk kitaplarında yer alan kahramanların çok iyi düşünülerek anlatılması gerekmektedir. Çünkü çocuklar, kitaplarda karşılaştıkları kahramanlarla kendileri arasında özdeşlik kurarlar ve bu kahramanları kendileri için bir model olarak seçerler. Kahramanların çocuk kitaplarında idealize edilmiş, ulaşılması ve hayatta karşılaşılmaması mümkün olmayan şekilde abartılı tipler olarak çizilmemeleri gerekir. Vuran, kıran, dehşet saçan, canavar ruhlu kahramanların çocukların ruh sağlığını olumsuz etkileyeceği unutulmamalıdır” (Yardımcı ve Tuncer 2002, s. 48-49).

2.3.2.2. Konu

Çocuk kitaplarında anlatılan düşünce, olay ve kurguların çocuğun yaşına, düzeyine ve ilgilerine uygun olması önemlidir. Sever: “Yazarın metni oluştururken, ‘Ben ne hakkında söz söyleyeceğim? Yazımda neyin üzerinde duracağım?’ sorularına vereceği yanıtlar, metnin yaratılması süreci için bir çıkış noktası olmalı; çocuğa özgü bir yaşam durumunun kurgulanmasına yön vermelidir” (2015, s. 119) diyerek eser oluşturulmaya başlanmadan konu ve bu konuya ait sınırların net bir şekilde tespit edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Karatay (2018) ise: “Konu anlatının temel bileşenleri; olay, olayın geçtiği yer, zaman, karakter veya karakterler gibi parçalarını bir arada tutar, anlamlı bütünlük olmalarını sağlayarak okuma eyleminin kesintiye uğramasını engeller, okuyucuyu okumaya isteklendirir” (s. 97) şeklindeki ifadesinde konunun âdeta eserin diğer unsurları arasında bir harç vazifesi gördüğünü vurgulayarak sanat eserinde konunun işlevi üzerine dikkat çekmiştir.

“Çocuklar için hazırlanan kitaplarda işlenen konuların evrensel nitelik taşıyan, çocukların ruhsal özellikleri yanında onların dünyasına aynı bir renk ve kişilik kazandıran niteliklerde olması gerekir. Ayrıca konuların milli kültür değerlerini, içinde yaşanan toplumun benimsediği ahlak kurallarını, gelenek ve görenekleri de içermesi önem taşımaktadır. Çocuk yayınlarında ele alınan konular genellikle eğlendirici, dinlendirici, çocuğun ilgisini çekici ve merak duygusunu kamçılayıcı nitelikte olmalıdır. Seçilen konular, düşünmeye yöneltmeli ve onların hayata dair birtakım görüşler kazanmalarını sağlamalıdır” (Gürel ve diğerleri, 2007, s. 36).

“Kitaplarda evrensel ve ahlaki doğruları çocuğa kazandıracak, kişiliğini ve kimliğini geliştirerek onun toplumda saygın ve başarılı bir yere sahip olmasını sağlayacak konular

işlenmelidir. Aile, doğa, yurt, ulus, insanlık ve yaşama sevgisi gibi temel kavramlar da çocuk kitaplarını zenginleştirmek için yer almalıdır. İncelik, kahramanlık, hakka saygı, haksızlıkla savaşımlar, başkalarına yardım, mertlik, özveri, doğruluk, iyi ve kötü değerleri taşıması gereken kitaplar, çocuğu olumlu duygulara yönlendirerek hayata hazırlamalıdır” (Arpacı, 2006, s. 55).

2.3.2.3. İleti

İleti TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “Yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj” (t.y.) olarak tanımlanmaktadır. Özdemir (2000) ise iletiyi “Amacın yoğunlaştırılarak bir yargıya dönüştürülmesine, daha doğrusu bir önerme biçiminde yazıda belirmesine ileti (ana düşünce) diyoruz” (s. 71) şeklinde tanımlayarak ona edebî bir boyut kazandırmıştır. Başka bir görüşe göre ileti yani ana fikir “*kitabın yazılmasına neden olan, yazarın okurla paylaşmak istediği temel mesaj*” şeklinde tanımlanmıştır (Gürel ve diğerleri, 2007, s. 33). Bu konuda Sever ise (2017) “ileti (ana düşünce) yazarın okur ile paylaşmak istediği asıl düşüncedir” (s. 140) diyerek ana fikir olgusuyla esas maksadın okura bütün bir kurgu aracılığıyla verilmek istenen mesaj olduğunu dile getirmiştir.

“Öğretmek amacı ile hazırlanan bir çocuk kitabında temel amaç çocuklara, öncelikle bilgiyi vermek, onların doğrudan öğrenmelerini sağlamaktır. Yazınsal nitelikli bir kitabın amacı ise çocukların sezme, duyma, düşünme yetilerini geliştirmek, onlara insana özgü duyarlılıklar kazandırmaktır” (Sever, 2021, s. 140).

2.3.2.4. Çevre

“Yazınsal metinde anlamın oluşmasında önemli olan öğelerden biri olan çevre, olayların geçtiği fiziksel ve toplumsal ortamdır. Çevre, coğrafî, köy, kasaba, kent vb. bir yerleşim yeri olabileceği gibi aile, okul, iş vb. ortamlar da olabilir” (Bolat, 2003, s. 37).

2.3.2.5. Dil ve anlatım

“İlköğretim sürecindeki çocuklara seslenen edebiyat yapıtları; okurların dil bilinci ve duyarlılığı edinmeleri, okuma alışkanlığı kazanmaları için sorumluluk bilinci ile yapılandırılmalıdır. Dilin acemice kullanıldığı, kuralların yok sayıldığı, dilsel savrulukların gözlendiği; kuru, yapay bir anlatımın egemen olduğu kitapların çocukları okuma eyleminden soğutacağı, koparacağı bilinmelidir” (Sever, 2015, s. 92).

“Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran belki de en önemli özellik, anlatımın hedef kitlenin anlayacağı biçimde sunulmasıdır. Çocuk kitaplarında anlatımın sadeliğine dikkat edilmeli; gereksiz ve bayağı sözcükler yer almamalı, duruluk, akıcılık, açıklık gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlar çocuk kitaplarının ele aldığı konu, olay, yer ve kahramanların anlatım açısından daha etkili ve anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Bu yüzden çocuk kitaplarında yüklü ve yoğun bir anlatımdan kaçınılmalıdır. Çocuğun günlük hayatında kullanmadığı kelimeler yer almamalıdır. Her çocuk edebiyatı metninde çocuğun anlamını bilmediği ancak cümle ve anlatım tekniğinden yararlanarak çağrışım yoluyla anlamlandırdığı belirli sayıda bilinmeyen söze yer verilmelidir” (Yalçın ve Aytaş, 2003, s. 47).

Uzman görüşlerinden anlaşılacağı üzere çocuk kitabı oluşturmak bir sanat işidir. Bu sanatın dil ve anlatım boyutunda ise sorumlu davranılmalı, dilin incelikleri çocuklara doğru bir biçimde verilmeye çalışılmalıdır. Bunun yanında oluşturulan eserlerde dil, çocuğun düzeyine ve hitap ettiği yaş grubuna göre sade, açık ve anlaşılır olmalı; yoğun ve yüklü bir anlatımdan kaçınılmalıdır.

Olay Çizgisi

“Anlatıma dayalı bir metinde hangi gelişmelerin ‘olay’ kabul edileceği konusunda birtakım zorlukların ortaya çıkacağı muhakkaktır. Bu bakımdan, metni oluşturan ‘olayların’ doğru ve eksiksiz olarak, atlanmadan tespit edilmesi gerekmektedir... Anlatıma dayalı metinlerde, her gelişmeyi bir olay kabul etmemiz mümkün olamayacağından, biz metinlerde ‘genel akışı etkileyen ve ilgi çeken gelişmeleri’ olay kabul etmenin daha doğru olacağını düşünüyoruz” (Özdemir, 2010, s. 142). Özdemir, ortaya koyduğu olay çizgisi odaklı hikâye okuma yöntemi sayesinde oluşturulan olay çizgisiyle eseri özetlemenin, anlatıcının bulunmasının ve anlatıcı değişimindeki tespitinin, zamana ilişkin unsurların, konu, ana düşünce ve yan düşüncelerin tespitinin kolaylaşacağını ifade etmiştir (2010).

2.4. Değer kavramı

Gündeş, değer kavramıyla ilgili birçok tanım yapıldığını söyleyerek bu tanımların çokluğunu değerın matematik, ekonomi, psikoloji gibi birçok alanla ilişkili olmasına bağlamıştır (2021).

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te değer kavramının anlamları şu şekilde sıralanmıştır (TDK, t.y.).

- “1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; fehamet, kadir, kıymet.
2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı; kıymet, paha, valör.
3. Üstün nitelik, meziyet; kıymet.
4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse.
5. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.
6. Uğrunda belli bir bedel ödenecek veya belli bir zahmet göze alınacak nicelik veya nitelikte olan.
7. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.
8. Bir değişkenin veya bilinmeyenın sayı ile anlatımı.”

“Değer: Belli bir toplumda, neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilir veya arzu edilmez olduğu konusundaki ortak görüşler, standartlardır” (Budak, 2000, s. 72). Bu tanıma göre bir olgunun değer olarak nitelenebilmesi için toplum tarafından genel bir kabul görme standardına ulaşmış olması gerekmektedir.

Fichter (1990) ise değerlerin aynı zamanda dayanışma sağlayıcı görevi olduğunu söyler. Ona göre değerler, aynı değerleri paylaşan kişileri bir araya toplayıp aralarında dayanışma meydana getirdiğinden etkin bir görev üstlenir. Yani değerlerin toplum içinde birlik ve beraberlik oluşturunca bir işlevi vardır.

“Toplunun tarih boyunca oluşturduğu, biriktirdiği, koruduğu, savunduğu; çocuklara ve genç kuşaklara hem yetişkinlerin rol model olması aracılığıyla aktardığı hem de örgün, yaygın ve sargın eğitimle kazandırmak istediği, davranışa yansımaları gereken olumlu duygu, düşünce ve kurallar bütününe değer diyoruz” (Şimşek, 2020, s. 113). Şimşek'in tanımında ise öne çıkan durum, değerlerin tarihî kültürel bir birikim sonucu ortaya çıktığı; bireylere örnek davranışlar içermesi sebebiyle formal eğitimle de kazandırılmasının mümkün olduğudur. Gök (2021) ise değeri iyiyi ve doğruyu kabul etmenin ölçütleri olarak tanımlarken Avcı (2020) değerlerin toplum içerisinde yer alan bireyler tarafından

benimsenmiş, onaylanmış düşünce ve inanç kökenli kuralların tamamı olduğunu söyler. Bu tanımlamalarda ise değerlerin kaynağı noktasında inançlara vurgu yapılmıştır.

“Değerlerimiz içimizdeki ‘biz’in aynasıdır. Farklılıklarımızı öne çıkaran içimizdeki enerjidir. Arkamızda bıraktığımız silinmeyen izdir. Değerlerimiz vizyonumuzun temelidir. Misyonumuzdan vizyonumuza ulaşmamızı sağlayacak stratejinin, köprünün ayaklarıdır. Vizyonumuzun olmazsa olmazlarıdır. Değerlerimiz temel ve kalıcı öğretilerimizdir. Hayal ettiğimiz var oluş biçimidir. Kısaca değerlerimiz hayatımızın önemli kaldırıcısıdır. Değerleri olmayanın değeri olmaz” (Çağlayan, 2013, s. 94). Çağlayan’ın tanımlamasında değerlerin hem toplumu birleştirici hem de kişiler arası farkları ortaya çıkaran bir yönü olduğu vurgulanmıştır.

Yeşil ve Aydın değeri, “Değer kavramını, insanın herhangi bir varlık ya da olaya bakış açısını ve verdiği önemi yansıtan, benimseme esasına dayalı, davranışlara yön verme gücüne sahip psikolojik, sosyal, ahlaki ve estetik boyutlu inanç ve kanaatler bütünü olarak tanımlamak mümkündür” (2007, s. 70) sözleriyle tanımlar. Ona göre değer, insanın çevresindekilere verdiği önemin bir yansımasıdır. Eğer değerler benimsenirse davranışları değiştirme potansiyeli taşır.

Akçay ve Tunagür (2017, s. 54) değeri, “Değerler, amaçlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyen ölçütler veya toplumsal olarak arzu ettiğimiz şeyler hakkında paylaşılan soyut fikirlerdir.” şeklinde tanımlamaktadır.

Özbirge ise değere ilişkin şu görüşleri paylaşır: “Yaşamda değer, kıymet kelimesi karşılığı olarak da kullanılmaktadır. Değer, bir şeyin itibarını anlatmak için yararlanılan soyut olgudur. Değerler, insanların beğenilerini anlatmak için kullandıkları kavram olarak da tanımlanabilmektedir. Değerler toplumdaki kuralların da kökeninde yer almaktadır. Bir toplumdaki değerlerin kaybolması o toplumun devamlılığını olumsuz etkileyeceğinden dolayı değerler eğitiminin öğrencilere verilmesi son derece önemlidir” (2023, s. 4). Buna göre değerler itibar artırıcı soyut olgular olarak nitelenmiş ve değerlerin yitirilmesinin toplumun devamlılığını tehdit edeceği ifade edilmiştir.

Değere ilişkin ifade edilen tanımlamalarda, onların toplumsal bir kıymeti olduğu, toplumun sürekliliğini sağlamada kritik işlev gördüğü, insanların genel kabullerinden oluştuğu, ahlaki yönlerinin bulunduğu ve değerlerin estetik yönler taşıdığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan birçok tanımlamaya rağmen kimi uzmanlar ise hâlen değer net olarak içeriğinin

belli olmadığını savunmaktadır: “Değer kavramı hakkında bugüne kadar pek çok bilimsel açıdan ve felsefi yönden tartışmalar ve araştırmalar yapılmasına rağmen değerlerin tam olarak ne içerdiğine ilişkin henüz ittifak edilememiştir” (Ulusoy ve Dilmaç, 2014, s. 5).

Bütün bu tanımlardan hareketle değerlere ilişkin şu sonuca varılabilir: “Değer kavramına odaklanıldığında değerlerin inanç, yargı, amaç, hedef, tercih, tutum ve davranış kavramları ile ilişkisi görülecektir. Bireylerin tercihlerinde birer filtre görevi gören değerler, inanç formunda yargıların normu, standardı ve ölçütü olmuşlardır” (Köylü, 2016, s. 51). Bu bağlamda değerlerin toplumda yazılı olmayan düzenleyici, denetleyici ve bireylerin davranışlarında filtre vazifesi gören kurallar olduğu söylenebilir.

2.4.1. Değerler eğitimi

Nesiller hızlı değişimin etkisiyle değerlerinden uzaklaşabilmekte, bu durum ise toplumda rutin dışı bazı sorunların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Nesillerin içinde bulundukları topluma yabancılaşmasının önüne geçilmesi amacıyla gerek ülkemiz gerekse dünyada konuyla ilgili birçok çalışma yapılmaktadır.

Bulunduğumuz yüzyıl -daha önce de belirtildiği gibi- değişimlerin yüzyılı olmuştur. Değişimlerin bir parçası hâline gelen bireyler de özellikle ahlaki yönden bu akıştan etkilenmektedir. “Bireylerin bir anlamda kültür aktarımı yoluyla topluma ilişkin kodları kazandığı bu dönemde, değerler eğitimi bu sürecin olumlu yönetilmesi noktasında öne çıkmaktadır” (Çakır ve Özdemir, 2023, s. 8).

“Değerler eğitimi, bireye değer kazandırma etkinliğidir” (Bacanlı ve Dombaycı, 2012, s. 2). Değerler, öğrenilmesi gereken kavramlardır ve ancak insana öğretilir. Tarhan: “İnsanın yeme, içme, cinsellik gibi doğuştan getirdiği birkaç eğilim dışında tüm davranışları öğrenilmiş davranışlardır. Dolayısıyla değerler de öğrenilmiş olgulardır” sözleriyle değerlerin öğrenilmiş davranışlar olduğu yönüne değinir (2021, s. 61). Hökelekli ise değerler eğitimi bir süreç olarak görür ve şu şekilde tanımlar: “Daha geniş anlamıyla değerler eğitimi, bazılarının göre değerlerin bilinçli ve programlı bir şekilde öğretilmesi, bazılarının göre ise doğrudan veya dolaylı olarak bireylerin değerlere bakış açısını ve değerler hakkındaki bilgisini geliştirmesi sürecidir” (2011, s. 334). Bir başka görüşte ise toplumdaki huzurun tesisi ve devamı değerlere bağlanmıştır: “Toplumsal bütünlük ve

huzurun devamı için toplumdaki değerlerin yeni nesillere aktarılması önemlidir. İçerisinde değerlerin yer almadığı bir eğitim anlayışı düşünülemez” (Ulusoy ve Arslan, 2014, s. 10).

Değerlerin öğretilmesi için çizgileri kesin sınırlarla çizilmiş bir öğrenme dönemi veya mekânı yoktur. Aybey de değerler konusunda bu fikri savunur ve değer öğretiminde öncelikle aileyi işaret eder: “Değerler eğitimi öncelikle ailede başlar. Çünkü eğitimin ilk ve en iyi gerçekleştirildiği yer ailedir” (2007, s. 9). Özellikle ilkokul veya son çocukluk dönemi, eğitim bakımından gerçek bir öğrenme dönemidir” (Aybey, 2016, s. 82). Aybey burada değerler eğitimi için kritik bir döneme işaret eder. Değer eğitiminde aileyi okul ve diğer eğitim kurumları takip eder. Çevresel etkenler ve birçok kitle iletişim aracı değerlerin kazandırılması sürecinde aktif rol oynar. “Toplumsal değerlerin yaşaması değerlerin içselleştirilmesine bağlıdır” (Meydan, Aybey, Dikmen ve Dikmen, 2019, s. 127). Bu görüşte ise değerlerin sadece aktarımının yetmediği, onların içselleştirilerek davranış boyutuna geçilmesinin zaruri olduğu vurgulanmıştır.

Arslan ve Ulusoy’a göre ise değerler, toplumun varlığının ve birlikteliğinin devamı için toplum tarafından oluşturulmuş ortak kurallardan meydana gelir. Toplumca tasdiklenmiş bu kurallar ve değerler toplumda beklenen ideal düşünce ve davranış doğurur (2019).

Değerler eğitimiyle ilgili buraya kadar yapılan tanım ve açıklamalara bakıldığında değerlerin mutlak suretle öğretilbilir olduğu ve değerler eğitiminin ilk önce ailede başlaması gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü çocuğun kişilik gelişimi açısından en kritik dönemleri bebeklik ve onu takip eden ilk çocukluk döneminde ailesiyle beraber gerçekleşir. Bununla birlikte toplumların sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için değerlerin nesilden nesile aktarılması gerekmektedir. Kısacası tüm toplumlar sahip oldukları değerlerin sonraki nesillere aktarılmasını bir beka meselesi gibi görmekte ve eğitim sistemlerinde değerler eğitimi öncelikli meseleler arasında saymaktadır.

2.4.2. Kök değerler

Millî Eğitim Bakanlığı, 18 Temmuz 2017 tarihinde “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” başlığı adı altında bir basın toplantısı gerçekleştirmiş ve basın toplantısında yenilenen müfredattan bahsetmiştir. Bu müfredatın öncekilerden farkı ise değerler ve değerler eğitiminin yeni müfredatta odak noktalardan biri hâline geldiğinin açıklanması olmuştur. Bu müfredat doğrultusunda, çeşitli birçok tutum ve davranışlarla da

ilişki kurulan değerler, on (10) ana başlık altında kök değerler olarak ifade edilmiştir. Millî, manevi ve evrensel değerlerden oluşan ve MEB'in "kök değer" olarak adlandırdığı bu 10 değer, müfredatta bulunan kazanımlarla ilişkilendirilecek şekilde hemen her ders alanında öğrencilere aktarılması amaçlanmıştır.

Bahsi geçen basın toplantısından sonra on kök değer, "müfredatlarla öğrencilere aktarılması hedeflenen kök değerler şunlardır" denilerek "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik" şeklinde açıklanmıştır (MEB, 2017, s. 7).

Yine ilgili basın toplantısında MEB kök değerler sayıldıktan sonra şu açıklama yapılmıştır:

"Toplumların teknoloji çağından bilgi çağına doğru geçmesiyle son yıllarda meydana gelen bilimsel, teknolojik, sosyal değişim ve gelişmeler ekseninde toplumun geleceğin üyelerinden beklentileri de farklılaşmıştır. Bu gelişme ve ilerlemeler öğrencilere temel bilgi ve becerilerin yanı sıra eleştirel düşünme, özgün düşünme, araştırma yapma, sorun çözme gibi bilişsel; toplumsal ve kültürel katılım, girişimcilik, iletişim kurma, empati kurma gibi sosyal; öz denetim, öz güven, kararlılık, liderlik gibi kişisel yeterlilik ve becerilerin kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır" (MEB, 2017, s. 7-8).

Yapılan açıklamaya bakıldığında bilgi çağına geçilmesinin etkisiyle toplumların çok hızlı değişime uğradığı, bunun yanı sıra toplumların çocuklardan beklentilerinin de farklılaştığının altı çizilmiştir. Çocukların problem çözme, topluma katılım, kişisel yeterlilik, empati kurma gibi becerileri kazanmalarının önemine vurgu yapılarak bu noktada değerler eğitimi işaret edilmiştir.

Yine aynı açıklamada kök değerlerle ilişkili tutum ve davranışlar "Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar" başlığından oluşan bir tablo şeklinde verilmiştir. Tablodan elde edilen verilere göre kök değerlerle ilişkili olan tutum ve davranışlar şu şekildedir:

“Adalet: Adil olma, eşit davranma, paylaşma.

Dostluk: Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma.

Dürüstlük: Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, düzgün ve istikrarlı olma, güvenilir olma, sözünde durma.

Öz denetim: Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme.

Sabır: Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme, dirençli ve dayanıklı olma, sebatkâr olma.

Saygı: Alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme; muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme.

Sevgi: Uygun şekilde sevgisini ifade etme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, aile birliğine önem verme, diğerkâm olma, vefalı olma.

Sorumluluk: Kendisine, çevresine, ailesine, vatanına karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme.

Vatanseverlik: Çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma.

Yardımseverlik: Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma” (MEB, 2017, s. 22).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın yöntemi

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme yöntemiyle yürütülmüştür. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olaylar veya olgular hakkındaki bilgileri taşıyan yazılı materyallerin incelenmesine dayanır. Bununla birlikte doküman incelemesi Karasar'ın eserinde “belgesel tarama” olarak da ifade edilmektedir. “Belgesel tarama, var olan kayıt ve belgelerden veri toplama tekniğidir” (Karasar, 2017, s. 229). Bu bağlamda doküman olarak Özgür Aras Tüfek'e ait altı (6) eser, yayınevinin belirlediği yaş kategorisi ve uzman görüşü doğrultusunda ortaokul seviyesine uygun olduğu tespit edilerek eserlerin tamamı incelenmek üzere seçilmiş ve incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın evreni ve örneklemi

Çalışmada kullanılmak üzere Özgür Aras Tüfek'in Erdem Çocuk Yayınları'ndan beş (5) çocuk romanı ve Nesil Çocuk Yayınları'ndan bir (1) masal kitabı yayınevinin belirlediği yaş kategorisi ve uzman görüşü doğrultusunda ortaokul seviyesine uygun olduğu tespit edilerek eserlerin tamamı incelenmek üzere örneklem olarak alındı. Araştırmada, eserlerin tamamına ulaşıldığı ve tamamı değerlendirildiği için evren ve örneklem uyuşmaktadır. Örneklem olarak alınan eserler ve basım tarihleri yazarın eserleri yazış sırasına göre şöyledir:

Bir Kelime Seyyahı (13. Baskı)

Simurg'a Yolculuk (9. Baskı)

Mutluluk Bilgisi (9. Baskı)

Kelimelerin IşığI (6. Baskı)

Gönüllerin Hocası (2. Baskı)

3.3. Veri toplama araçları ve veri toplama süreçleri

Bu araştırmada veriler, literatür taraması ve doküman incelemesi yöntemiyle elde edildi. Verilerin toplanmasında çocuk kitaplarında bulunması gereken dış yapı özellikleri (eserin adı, yazarı, editörü, basım yeri ve yılı, baskı sayısı, fiyatı, sayfa sayısı, ölçüleri, kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi, resimleyenın değerlendirilmesi, kağıt kalitesi ve ciltleme), iç yapı özellikleri (anlatıcı, özet, konu, ana düşünce, yan düşünceler, kahramanlar, olay çizgisi, mekân, yazım yanlışları, noktalama yanlışları, anlatım bozuklukları, atasözü ve deyim içeriği, resim-metin uyumu, zaman incelemesi) ve MEB on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) kriter olarak belirlendi. Verilerin analizinde doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemi kullanıldı. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 242). “Her bilim dalı kendi çalışma alanına uygun olacak şekilde araştırma yöntem ve tekniklerinden yararlanmaktadır. Sosyal bilimlerde içerik analizi tekniği sıklıkla kullanılmaktadır. İçerik analizi tekniği, ele alınan konu hakkında genel eğilimleri ortaya çıkarmada etkili bir araçtır. Bunun yanı sıra daha sonra yapılacak bilimsel çalışmalara da yol göstericidir” (Metin ve Ünal, 2022, s. 275). “Doküman incelemesi ise, araştırılması gereken olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi tarihçilerin, antropologların ve dil bilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189).

3.4. Verilerin analizi

Verilerin analizinde, Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları içerik analizi ve doküman incelemesi yöntemiyle incelenerek içerik çözümlemesi yapıldı.

Çalışmanın incelenmesi ve analizi şu aşamalardan oluştu:

İlk aşamada çocuk, edebiyat, çocuk edebiyatı, dünyada çocuk edebiyat, ülkemizde çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken nitelikler, değer, değerler

eğitimi ve kök değerler kavramlarıyla ilgili açıklamalar yapıldı. Çocuk edebiyatıyla ilgili yapılan tartışmalarla ilgili bilgi verildi. Çocuk edebiyatı konusunda araştırmacıların düşüncelerinden bahsedildi. Bunu müteakiben çocuk edebiyatının ülkemizdeki ve dünyadaki gelişimi hakkında satır başlarına değinildi. Çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken iç ve dış yapı özellikleriyle ilgili uzman görüşlerinden faydalanılarak tez kapsamında ihtiyaç duyulacak konular hakkında bilgi verildi.

İkinci aşamada çocuk kitaplarında bulunması gereken dış yapı ve iç yapı özellikleri başlıklar halinde açıklandı. Ağırlıklı olarak 9-12 yaş grubu çocuklarına yönelik olarak hazırlanan kitaplarda bulunması gereken özellikler ve MEB'in açıkladığı on kök değerden bahsedilerek bu bölüm sonlandırıldı.

Üçüncü aşamada araştırmanın amacına dayalı olarak ortaya koyulan bulgular ışığında örneklem olarak alınan kitaplar dış yapı özellikleri, iç yapı özellikleri ve on kök değer açısından başlıklar hâlinde tek tek incelendi. Dış yapı özellikleri incelenirken kitabın adı, yazarı, editörü, baskı yeri ve baskı yılı, baskı sayısı, fiyatı, sayfa sayısı, ölçüleri, kapak düzenlemesi, resimleyen, kâğıt kalitesi ve ciltleme değerlendirildi. İç yapı özellikleri incelenirken eserin anlatıcı türü, özeti, konusu, ana düşüncesi, yan düşünceleri, kahramanları, ana kahramanların fiziki, sosyal ve psikolojik özellikleri, olay çizgisi, mekân ayrıntıları, yazım yanlışları, anlatım bozuklukları, atasözü ve deyimleri, resim metin uyumu ve zaman kavramı açısından çok boyutlu olarak değerlendirildi.

Dördüncü ve son aşamada ise eserlerin “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” şeklinde açıklanan MEB on kök değere göre değerlendirilmesi yapıldı. Bu değerlere göre içerik analizi yapılarak eserler yorumlandı. Elde edilen veriler, daha önceden tespit edilen bir çocuk kitabı inceleme formu üzerinden bir araya getirildi. İncelemeye konu olan değerlere eserlerde en uygun olan bölümler tespit edilerek eserlerden alıntılar yapıldı. Alıntılanan değer örnekleriyle ilgili yorum ve tespitler yapıldı. Bu veri ve tespitler ışığında her bir kitap incelemesinin sonunda, kitap ile ilgili değerlendirilmeler yapıldı.

Tüm kitapların incelenmesinden ve değerlendirilmesinden sonra ulaşılan sonuç ve öneriler, öne sürülen problem ifadeleri doğrultusunda çok boyutlu olarak ortaya koyuldu. Birçok ilgili zümreye önerilerde bulunuldu.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Bir Kelime Seyyahı

4.1.1. Dış / biçim inceleme

4.1.1.1. Eserin adı

Türkçenin Muhafızları serisinin ilk kitabı olan eserin ismi “Bir Kelime Seyyahı”dır. Yazar dilin önemini vurgulayan bir isim seçmiştir. “Kelime” ve “seyyah” ifadelerinin birlikte kullanılması okurda bir merak uyandırmaktadır. Bu bakımdan düşünüldüğünde başlığın çocuk edebiyatı ilkeleri açısından başarılı bir seçim olduğu söylenebilir.

4.1.1.2. Yazar

Kitabın yazarı Özgür Aras Tüfek 1982 yılında İzmir’de doğar. İlk, orta ve lise öğrenimini İzmir’de, lisans eğitimini İstanbul’da Marmara Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği bölümünde tamamlar. Özel kurumlarda ve devlet okullarında Türkçe öğretmenliği yapar. 2011 yılında Marmara Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümünde dil bilimi alanında yüksek lisans eğitimi görür. Dönemin Türk Dil Kurumu Başkanı Mustafa S. Kaçalın’ın danışmanlığını yaptığı ve Ali Şîr Nevâyî’nin “*Nevâdirü’ş-Şebâb*” adlı eserinden seçtiği gazelleri, günümüz Türkçesine aktararak bu eserin Türkçe öğretiminde kullanılabilirliğini sağlamayı amaçladığı “Orta Türkçe ve Metin İncelemeleri Dersi Malzeme Örneği” adlı yüksek lisans tezini tamamlar.

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü çatısı altında öğretmenlere yönelik masal anlatıcılığı eğitimleri düzenlemeyi ve bugünün çocuklarını kadim kültürümüzün sözlü kültür örnekleri olan masallarla buluşturmayı amaçlayan İstanbul Masal Okulu Projesi’ni yazarak dört sene

boyunca projeyi yönetir. Proje kapsamında hem İstanbul’da hem de ülke genelinde binlerce öğretmene anlatıcılık eğitimleri verir. İstanbul’da MEB’e bağlı okul dışı öğrenmenin gerçekleştirildiği masal okullarının kurulmasında görev alır.

TRT Çocuk kanalında yayınlanan “Kız Kulesi Masalları” programının metin yazarlığını yapar. EBA TV’de yayınlanan “Masal Dersi Programı”nı yazarak sunuculuğunu yapar.

Özgür Aras Tüfek’in Erdem Yayınları’ndan çıkan “Türkçenin Muhafızları” adında beş kitaptan oluşan bir çocuk kitabı serisi ve Nesil Yayınları’ndan çıkan “Evsiz Ben’in Hikâyesi” adında bir masal kitabı vardır.

Yazar ve Masal Anlatıcısı Eğitimci Özgür Aras Tüfek, hâlâ yetişkinler için anlatıcılık eğitimleri vermekte ve ülkemizin farklı şehirlerinde çocuklarla buluşmaktadır. Evli ve iki çocuk annesidir.

4.1.1.3. Kitabın editörü

“Türkçenin Muhafızları” isimli beş kitaplık serinin editörü Meryem Uçar 1990 yılında Ankara’da doğar. Ön lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Çevre Bölümü’nde, lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde tamamlar. Polisliyeğe ilgisinden dolayı bu alanda kendini geliştirip daha nitelikli yazabilmek için Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsünden özel öğrenci olarak yüksek lisans dersleri alır. Ön lisansı bitirir bitirmez ulusal bir gazetede editör olarak çalışmaya başlar. Sonraki çalışma hayatını yazar olmak üzerine şekillendirir. İnsan hikâyeleri biriktirmek için İhlas Holding’in pazarlama bölümünde çalışır. Vizyon Danışmanlık Firmasında yönetici asistanlığı yapar. Ayrıca “dünyabizim.com” kültür sanat sitesinde editör yardımcılığı görevini üstlenir.

2011 yılında Ankara’dan İstanbul’a taşınarak Erdem Yayınları’nda çocuk kitapları editörü olarak çalışmaya başlar. Erdem Yayınları’ndan “Kim Tutar Bizi, Yeni Okul Yeni Macera, Biz Virüsten Güçlüyüz, Tuna ile Dicle Kitaptaki Şifrenin İzinde, Tuna ile Dicle Kemankeş Sırrının Peşinde, Tuna ile Dicle Etnospor Festivalinde, Özgürlük ve Adalet Savaşçısı Aliya, Kudüs’ün İkinci Fatihi Selahaddin Eyyûbî, Uçmayı Hayal Eden Kâşifler Hezarfen ve Lagari” olmak üzere dokuz kitabı, Beyaz Bulut Yayınları’ndan ise “Kayıp Kitap” adlı bir kitabı yayımlanır. 2014-2015 yılları arasında Şehir Hatları Bülteni’nin editörlüğünü yapar. Bugüne kadar birçok kitabın yayımlanmasına gerek editör gerekse son okuma

yaparak katkı sağlar. 2020 yılında Konya'ya taşınır. Hâlâ editörlük yapmakla birlikte çocuklar için kurgu biyografi romanlar ve polisiye romanlar yazmaktadır.

Editör/yazar Meryem Uçar'ın kendisinden edinilen bilgilere göre ilk uzmanlık alanı kitap editörlüğüyle uyuşmamaktadır. Fakat yazar, eğitim hayatına devam ederek Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirmiş, yazın dünyasına yönelmiştir. İlk yaptığı editörlük çalışmaları daha sonra yazarlığa kadar ilerlemiş ve toplamda on (10) adet çocuk kitabı yazmıştır. Meryem Uçar'ın, çocuk edebiyatı alanında çalışarak birçok kitap yazması ve incelememize konu olan Türkçenin Muhafızları serisinde editörlük görevini üstlenmesi, edindiği uzmanlık alanı ile edebiyat sahasındaki çalışmalarının uyuşması açısından olumlu bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

4.1.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı

Eserin kapak arkası sayfasında baskı yerinin İstanbul, baskı yılının ise 2022 olduğu bilgileri verilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili şu anki veya ileriki baskılarında bazı tespitler yapılmasını sağlayabileceğinden olumlu bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

4.1.1.5. Baskı sayısı

Kitabın kapak arkası sayfasında 13. baskı olduğu ve 5.000 adet basıldığı bilgisi verilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili gerek ilk baskı gerekse sonraki baskılar üzerinden bazı tespitler yapılmasını sağlayabildiği/sağlayabileceği için olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir.

4.1.1.6. Fiyatı

Kitabın fiyatı, incelenmek üzere temin edildiği tarih itibarıyla 18,90 TL'dir. 2023 Aralık itibarıyla ise fiyatı ortalama 35 TL'dir. Dönemin piyasa koşulları göz önünde bulundurulduğunda kitap ulaşılabilir ve makul bir fiyat etiketine sahiptir.

4.1.1.7. Sayfa sayısı

Kitap; baskı ve künye bilgilerini içeren ilk sayfa, kapağın sade baskısının yapıldığı ön sayfa, eserdeki olaya ilişkin bir haritanın bulunduğu esas metin öncesi iki sayfa olmak üzere numaralandırılmış 86 (seksen altı) sayfa ve yayınevinden çıkan diğer kitaplara ilişkin reklamları içeren 2 (iki) sayfayla beraber toplam 88 (seksen sekiz) sayfadan oluşmaktadır. Sayfa sayısı, okuma kolaylığı ve sıkıcı olmaması açısından hitap ettiği 9-12 yaş grubu için idealdir. 12 punto büyüklükte basılması okuyucu yaş grubu açısından uygun bir ölçüdür.

4.1.1.8. Ölçüleri

Kitabın en ve boy ölçüleri sırasıyla 12,5x21 cm'dir. Bu ölçüler hedef kitlenin yaş özellikleri dikkate alındığında kolay tutulması ve kavranması açısından ideal boyuttur.

4.1.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi

Resim 1. Bir Kelime Seyyahı kapak fotoğrafı

Çocuk kitaplarında, diğer tüm ayrıntılarda olduğu gibi kapak düzenlemesi de çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü kapak, kitap ele alındığında ona giden yolculuğun ilk basamağını

oluşturmaktadır. Aynı zamanda fiziki olarak da kapak, kitabın omurgasını oluşturmaktadır. Bu sebeple çocukların hayal dünyalarına hitap edebilecek, iyi tasarlanmış, dikkat çekici ve fiziki olarak hem sağlam hem de kullanımı kolaylaştırıcı bir kapağa ihtiyaç vardır.

Kapak görselinin değerlendirilmesi

Betimleme

Görsel Merve Özdoğan tarafından tasarlanmıştır. İllustrasyon tekniğiyle dijital ortamda yapılmıştır. Kapak görsel çizim tarihi ayrıca belirtilmemiş olup kitabın baskısıyla aynı zamanda oluşturulduğu düşünülmektedir. Eserde bulunan elemanlar bir çocuk, bir sandık, sandıktan taşan tipografi tekniğiyle yapılmış yola benzer bir yapı ve bu yapının üzerindeki yumak benzeri bir toptan oluşmaktadır.

Çözümleme

Eser çizgi açısından değerlendirildiğinde sandık figüründe baskın olarak yatay çizgiler kullanılmıştır. Çocuk figüründe dikey çizgiler kullanılmıştır. Top figüründe ise farklı yönlerdeki eğik çizgiler dikkat çekmektedir. Tipografi tekniğiyle oluşturulan yapıda eğik çizgiler ön plandadır. Eser şekil açısından değerlendirildiğinde karikatür tarzında yapıldığı için organik şekiller yerine geometrik şekillerin kullanıldığı görülmektedir. Renk açısından değerlendirildiğinde ressam sarı ve turuncu ağırlıklı sıcak renkleri kullanmayı tercih etmiştir. Geri kalan renkler nötr renkler olan beyaz ve siyahın valör (ton) değerleridir. Daha çok açık renkler kullanılmıştır. Espas düşünüldüğünde ön planda yumak şeklindeki top, orta planda çocuk figürü, arka planda ise sandık olduğu görülmektedir. Eserdeki figürlerin boyutları gerçeklikten uzaktır.

Yorumlama

Ana figür olan Kaşgarlı Mahmut'un çocukluğu olarak tasvir edilen figür, ayakta olmasına rağmen sanki düşecekmiş gibi sol tarafa doğru eğik çizilmiştir. Figür, karikatür tarzıyla çizilmiş olsa da basit bir anlayışla resmedilmiştir. Kollarının eğik bir şekilde yukarı doğru resmedilmesi, kitapta anlatılan olay içeriğiyle uyumlu gözükmemektedir. Ancak üzerinde kaftan tarzı geleneksel bir elbise, başındaki başlık ve ayağındaki çizmelerle resmedilmesi konuyla uyumluluk göstermektedir. Figürün gözlerinin birbirinden çok ayrı yerleştirilmesi okuyucuda özensizlik hissi uyandırmaktadır. Ön plandaki top figürüyle ana figür olan çocuk arasında perspektif açıdan doğru bir ilişki vardır. Top ön planda olduğu için gerçekte var olduğundan daha büyük, çocuk ise topa göre arka planda kaldığı için gerçekte var olduğundan daha küçük resmedilmiştir. Ancak aynı ilişki çocuk figürüyle arka plandaki

sandık figürü arasında görülmemektedir. Eserde belli bir mekân oluşturulmamıştır. Figürler sanki havada uçuyormuş gibi bir algı uyandırmaktadır. Sadece üst kısımdaki sarı renkli alan gökyüzü hissi vermektedir. Geri planda çizilen kapağı açık sandığın, içinden taşan yazılar sebebiyle çocuk figürünün kelime hazinesi olduğu yorumuna varılmaktadır.

Yargı

Mekân, perspektif ve anatomideki hafif kusurlara rağmen konuya uygunluk, renk kullanımı ve farklı tekniklerin bir arada kullanılması sebebiyle bu tasarım başarılı görülmüştür.

Kitabın kapağında ince bir selofan kaplama bulunmaktadır. Bu sebeple orta seviye bir dayanıklılığa sahiptir.

Kitabın sırt kısmına sade ve yatay bir şekilde yazarın ve eserin adı yazılmış, alt kısmına ise yayınevinin logosu yerleştirilmiştir. Bu durum kitabın saklandığı raftan bulunma, yerleştirme ve tanıma açısından kolaylık sağlaması sebebiyle olumlu bir özelliktir.

Kitabın arka kapağına konu ve olaylarla ilgili bilgi verilen bir bölüm eklenmiştir. Bu da kitapla ilgili olarak okura bir ön bilgi sunması açısından olumlu bir özelliktir. Ön bilginin üzerine ise serinin diğer kitaplarıyla ilgili bir reklam yerleştirilmiştir. Bu durum, kitapla ilgili ön bilginin ikinci planda kalmasına neden olmuştur. Ön bilginin daha ortalı bir konuma yerleştirilmesi dikkat çekicilik açısından yerinde bir tasarım olacaktır. Bununla birlikte kapağın sağ alt köşesinde kitabın hitap ettiği yaş grubu (8-9-10-11-12 yaş) işaretlenmiştir. Bu durum, hem okura hem de ebeveynlere kitabın hitap ettiği yaş grubuyla ilgili bilgi vermesi açısından olumlu bir özelliktir. Çocuk edebiyatı alanında yayınlar yapan birçok yayınevinin göz ardı ettiği bu durumun Erdem Çocuk Yayınevi tarafından atlanmaması, yayınevinin hassasiyetini göstermesi bakımından önemlidir. Alt kısmında ise bandrol ve ön kapakta da kullanılan yayınevi logosu bulunmaktadır.

Özetle, incelememize konu olan bu kitabın kapağı, ifade edilen birtakım eksikliklere rağmen çocuk edebiyatı açısından bünyesinde barındırması gereken hemen hemen tüm özellikleri içermektedir. Tasarımında kullanılan teknik ve görsel öğeler kitaba dikkat çekici bir görünüm kazandırmıştır. Sağlam sayılabilecek yapısı sayesinde uzun süre kullanım olanağı sunacaktır.

4.1.1.10. Resimleyenın değerlendirilmesi

Çocuk kitaplarının oldukça değerli bir unsuru olan görsellerin, uzman kişilere hazırlatılması gerekmektedir. Çünkü her görsel aynı zamanda bir sanat eseridir ve uzman bir dokunuş istemektedir.

“Bir Kelime Seyyahı” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kendisinin uzmanlık alanı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. Edinilen kısıtlı bilgi 1994 yılında yayıncılık hayatına başlayıp hâlen Erdem Yayın grubunda grafik tasarım şefi olarak çalışma hayatını sürdürdüğü şeklindedir. Bu sebeple grafik tasarımcısının uzmanlık alanı ve çalışma alanı uyumuyla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

4.1.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme

Çocuk kitaplarında birinci veya kaliteli ikinci hamur, gözü yormaması açısından mat renkli ve çok parlak olmayan türden kâğıt kullanılması gerekmektedir. Üçüncü hamura basılmış kitaplar hem dayanıksız olmaları hem de görsellerinin cansız görünmesi sebebiyle çocukta okuma iştahı uyandırmamaktadır.

“Bir Kelime Seyyahı” adlı kitapta ikinci hamur kâğıt kullanılmıştır. Kâğıt kalitesi bu anlamda yeterli görünmekte, mat görünümü ve ışığı yansıtmaması sayesinde yazılar kolaylıkla okunabilmektedir. Kapakta ise mat selofan kaplaması bulunmaktadır. Uzun süreli kullanımlarda kitabın kolaylıkla deforme olmayacağı ve albenisini sürdüreceği düşünülmektedir.

4.1.2. İç inceleme

4.1.2.1. Anlatıcı

Olay yazılarında yazar anlatıcı, soyut anlatıcı, kahraman anlatıcı ve gölge anlatıcı olmak üzere dört farklı anlatıcı türü vardır. İncelememize konu olan bu eserde olaylar kimliği

bilinmeyen, olaylara müdahil olmayan ve sadece aktarıcı vasfında bir kişi tarafından anlatılmaktadır. Bu bakımdan eserde soyut anlatıcı tekniği kullanılmıştır.

4.1.2.2.Eserin özeti

Mahmut meraklı ve hareketli bir çocuktur. Büyüklerine çok saygılıdır. Küçük yaştan itibaren öğrendiği Arapça kelimelerin karşılıklarını dedesinin verdiği parşömen kâğıtlarına yazarak bunları “hazine sandığı” adını verdiği bir kutuda saklamaktadır. Dedesi Muhammet Buğra Han Karahanlıların hükümdarıdır. Mahmut’u çok sevmekte ve onun her açıdan iyi yetişmesini istemektedir. Ülkenin yönetimini Mahmut’un babası olan Hüseyin Çağrı Bey’e bırakmayı düşünmektedir. Fakat diğer eşi Hamısı Hatun, açıkça söylemese de bu duruma içten içe karşı çıkmakta ve oğlu İbrahim’in tahta çıkmasını istemektedir. Bu taht hırsı sebebiyle Muhammet Buğra Han’ın yönetimi oğlu Hüseyin’e devretmek için düzenlediği toyda herkesi zehirler. Rahatsızlığından dolayı toya katılmayıp odasında istirahat eden Mahmut, sarayda yaşayan ve iyi bir hekim olan Korkut Bey sayesinde yemeğin zehirli olduğunu öğrenerek kaçır. Gecenin karanlığından faydalananak izini kaybettirir. Bir hana sığınarak dinlenir. Rüyasında dedesini görür ve onun, hazinesine sahip çıkması yönündeki uyarısının tesadüf olmadığını anlayarak geri dönüp taht mücadelesi vermek yerine Türkçenin inceliklerini ortaya çıkarmak için diyar diyar gezmeye karar verir. Türkistan bölgesini adım adım dolaşarak Türk topluluklarının dil, yaşayış ve edebiyatları üzerine sayısız notlar alır. Bazı medreselerde hocalık yapar. Barsanlı bir halı tüccarı olan Behram’la tanışır ve ondan Türk boylarına ait bilmediği sembolleri öğrenir. Uzun süre yaşayacağı Balagasun şehrine gider ve orada 12 hayvanlı Türk takviminin nasıl ortaya çıktığını araştırmaya başlar. Konuştuğu âlimler, sorusunun cevabını Balagasun dağlarında yaşayan Bilge Kulbak adlı bir kişiden öğrenebileceğini söyler. Kendisine mihmandar olarak verilen Kara Mustafa’yla yola çıkar. Tehlikeli bir yolculuktan sonra Bilge Kulbak’a ulaşır. Sorularının yanıtını ondan öğrenir. Zaman geçtikçe Balagasun’da tanınmış bir kişi hâline gelir. Bu esnada uzun süre uğraştığı ve Türk topluluklarıyla bazı milletlerin yaşadıkları yerleri gösteren bir dünya haritası çizer. Haritası dilden dile yayılır. Onu görmek üzere çeşitli yerlerden gelen coğrafya bilginlerine haritasının tanıtımını yapar. Bir gece hastalanır ve bu esnada dedesi Muhammet Buğra Han rüyasına gelerek ona hazinesini paylaşmasını söyler. Kendine geldikten sonra dedesinin bu isteğine kulak

vererek işe koyulur. 1072’de Bağdat’a gelerek Selçuklu sarayında çalışmaya başlar. Selçuklu Sultan’ı Melikşah’ın destek ve himayesiyle kurulan medreselerde, Arapçadan başka dil bilmeyenlere Türkçeyi öğretmek için sözlük hazırlamaya başlar. 7500 kelimenin açıklamasını yazdığı; bunun yanı sıra örnek cümlelere, şiirlere ve çizdiği dünya haritasına da yer verdiği sözlüğüne “Divanû Lügati’t Türk” adını verir. 12 Şubat 1074’te yazımı tam iki yıl süren sözlüğünü tamamlayarak Selçuklu Halifesi Muktedi Biemrillah’a sunar. Birkaç sene geçtikten sonra köyünde bir medrese kurulduğunu ve orada başmüderrislik yapması için çağrıldığını haber alır. Bunun üzerine artık Bağdat’taki vazifesini tamamladığını düşünerek 1080 yılında Kaşgar’a döner. Köylüler medreseyi, Kaşgarlı Mahmut’un küçükken dedesiyle diktikleri ağacın yanına kurmuşlardır. Kaşgarlı Mahmut, küçükken diktiği fidanın kocaman bir ağaç olduğunu görünce ona eski bir dostu gibi sarılarak ağlar. 97 yaşına kadar medresede hocalık yaparak yüzlerce talebe yetiştirir. Vefatından sonra ders verdiği medresenin bahçesine talebeleri tarafından türbe inşa edilir ve içerisine öldüğü yaşına hürmeten 97 basamak yapılır.

4.1.2.3. Konu

“Bir Kelime Seyyahi” adlı eserin konusu “ilim sevgisi”dir.

4.1.2.4. Ana düşünce

Hayat yolunda karşılaşılan her güçlük insana tecrübe kazandırmakta ve yeni fırsatlara kapı aralamaktadır.

4.1.2.5. Yardımcı düşünceler

- İnsan ilimle ne kadar iç içe olursa o kadar olgun insan olur.
- Yüksek makamlarda olursa da adalet ve merhametten şaşmamak gerekir.
- Hayatta her an başımıza hiç aklımıza gelmeyecek büyük sorunlar çıkabilir.
- Hakiki bir ilim edinme arzusu, makam mevki hırsından kıymetlidir.

- Makam hırsı yakınlarımızı bile bize düşman edebilir.
- Güçlü bir devletin, çalışkan insanlara ihtiyacı vardır.
- İnsan hangi konuma gelirse gelsin, memleketini hiçbir zaman gönlünden çıkaramaz.
- Yaşlanmış olmak ilimle uğraşmaya engel değildir.

4.1.2.6. Kahramanlar

I.Derece kahramanlar

Kaşgarlı Mahmut

Fiziki özellikler: Omuzları geniş, sırtı dik, yürüyüşü asil bir atınki gibi sağlam ve güven vericidir. Çok hareketli bir yapısı bulunmaktadır.

Sosyal özellikler: Çalışkandır ve yaşına göre oldukça bilgilidir. Küçük yaşta Arapça öğrenmiştir. Dedeleri Karahanlı Devleti'nin ilk emirlerindendir. Büyüklere saygılıdır ve onların sözünü dinler.

Psikolojik özellikler: Alçak gönüllü ve meraklıdır.

Muhammet Buğra Han

Fiziki özellikler: Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen dinç ve güçlüdür.

Sosyal özellikler: Devlet başkanıdır. Soylu, sözü geçen ve halk tarafından çok sevilen bir kişidir.

Psikolojik özellikler: Merhametli, ileri görüşlü ve sevecendir.

I. Derece kahramanlar

Rabia Hanım: Karahanlı Devleti'nin tanınmış âlimi Seyfettin Bezügvar'ın kızıdır. Kaşgarlı Mahmut'un annesidir. Bilgili ve anlayışlı biridir.

Hüseyin Çağrı Bey: Kaşgarlı Mahmut'un babasıdır.

İbrahim: Kaşgarlı Mahmut'un üvey amcasıdır.

Hamısı Hatun: Muhammet Buğra Han'ın ikinci eşi ve İbrahim'in annesidir. Taht için mücadele eden, ihtiraslı, bencil ve hain bir yapısı vardır. Devlet erkânını zehirleyip öldürür.

Numan: Sarayda aşçı yardımcılarındandır. Hamısı Hatun'un kötü niyetli olduğunu bilir ve onu gıyabında eleştirir.

Kabil: Hamısı Hatun'un adamlarındandır. Aynı zamanda aşçı yardımcısıdır. Sadık ve acımasızdır. Muhammet Buğra Han'ın tahtını oğlu Hüseyin'e bırakmak için düzenlediği yemekli merasimde, Hamısı Hatun'un verdiği zehri yemeklere katarak birçok kişinin ölümüne sebep olmuştur.

Korkut Bey: Sarayda yaşayan iyi bir hekimdir. Sadık ve fedakârdır.

Mithat: Mahmut'un dinlemek üzere gittiği hancıdır. İyi bir gözlemcidir. Mahmut'un iyi yetişmiş biri olduğunu kısa bir gözlemle hemen anlamıştır.

Yinal Tiğın: Barsgan emîridir.

Alp Tigin: Çiğil adındaki Türk oymağının beyidir. İlim adamlarına kıymet veren, onları koruyan biridir.

Nizam: Çiğillerde Alp Tigin'in güvendiği bilge bir zattır. Oğuzların verdiği davette elindeki çatu adlı balık kılıcığını kullanarak yemekte zehir olduğunu anlar.

Behram: Barsganlı bir halı tüccarındır.

Kulbak: Balagasun dağlarında yaşayan halk arasında saygın, âlim bir zattır. İnsanlarla pek konuşmaz. Kaşgarlı Mahmut'un hem konuşmak hem de tecrübelerinden faydalanmak üzere gittiği bilge bir kişidir.

Kara Mustafa: Kaşgarlı Mahmut'a kılavuzluk yapan kuvvetli, zeki ve cesur bir gençtir. Omuzları geniş, sırtı dik, yürüyüşü asil bir atınki gibi sağlam ve güven vericidir. Kaşgarlı Mahmut'un Bilge Kulbak'la görüşmek için çıktığı zorlu yolculukta ona arkadaşlık yapmıştır.

Müfit: Kaşgarlı Mahmut'un bulunduğu medresenin talebelerindendir. Kaşgarlı Mahmut'un yemeklerini getirir.

Muktedi Biemrillah: Selçuklu halifesidir. Kaşgarlı Mahmut hayat tecrübeleri sonucu oluşturduğu birikimlerinden herkesin istifade etmesini istediğinden onları Muktedi Biemrillah'a sunmuştur.

Eserde karşımıza çıkan kahramanlar tarihi ve kültürel yapımıza uygundur. Özellikle Kaşgarlı Mahmut karakterinin verdiği mücadele, öğrencilere olumlu bir model olarak sunulmuştur. Fakat kahramanların tasvirinde çocukların hayal gücünde canlandırabilmeleri

açısından daha fazla ayrıntı verilmesi gerekir. Bu anlamda kitaptaki kişilerin öğrencilerin kişilik gelişimlerine ve değerlerimizi benimsemesine olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir.

4.1.2.7. Olay çizgisi

0. Mahmut'un medreseden çıkıp arkadaşlarıyla top oynamaya gitmesi.
1. Mahmut'un top oynarken o oyuna neden "tepük" dendiğini anlaması.
2. Mahmut'un telaşla koşarak eve dönmesi.
3. Akşam yemeğinden sonra Mahmut'la dedesinin dışarı çıkıp avluda sohbet etmesi.
4. Dedesinin Mahmut'a ertesi gün fidan dikme sözü vermesi.
5. Ertesi gün Mahmut, dedesi ve yardımcılarının fidan dikmek üzere Opal köyünden çıkıp birkaç kilometre kuzeybatı yönüne yürüyerek dedesinin önceden bahsettiği su kaynağına gitmeleri.
6. Bir saat süren bir yolculuktan sonra su kaynağına ulaşmaları ve uygun bir çukur açarak ilk fidanı besmeyleyle Mahmut'un dikmesi.
7. Mahmut'un yeni öğrendiği Arapça kelimelerin anlamlarını dedesinin verdiği parşömen kâğıtlarına yazarak bazılarının resimlerini çizmesi ve bunları yatağının altındaki "hazine sandığı" adını verdiği kutuda saklaması.
8. Genç Mahmut'un kargı yarışmasında üç yıldır birinci geliyor olması.
9. Mahmut'un Kaşgar'da Hamidiye ve Saciye medreselerinde eğitim alması ve eğitimini tamamlaması.
10. Muhammet Buğra Han'ın tahtı Hüseyin'e bırakmaya karar vermesi.
11. Tahtın Hüseyin'e bırakılması için yapılan toyda, Hamısı Hatun'un kendisine itaat edeceklerinden emin olduğu kişilerin dışındakileri aşçının yamağıyla zehirlemeye karar vermesi.
12. Hamısı Hatun'un zehri yamaklardan Kabil'e vermesi ve kimse görmeden yemeklerin hepsine katmasını istemesi.
13. Mahmut'un mide rahatsızlığı geçirmesi ve bu sebeple odasında istirahate geçmesi.
14. Muhammet Buğra Han'ın tahtını oğlu Hüseyin'e bırakmak için yemekli merasim düzenlemesi.
15. Kabil'in elindeki baldıran zehrini hiç kimse görmeden yedi kazandaki yemeğe katması.

16. Kabil'in odasında istirahatte bulunan Mahmut'a zehirli yemekten götürmesi ve odasına bırakması.
18. *Saray hekimi Korkut Bey'in yemekte zehir olduğunu anlayarak durumu hemen Mahmut'a haber vermesi. (geri dönüş)*
17. Yemeği yiyen Muhammet Buğra Han, Rabia Hatun, Hüseyin Çağrı Bey, Korkut Bey ve misafirlerin ölmesi.
19. Hamısı Hatun'un bir zafer kazandığını düşündüğü anda Mahmut'un yemeği yemeden odasından kaçtığını fark etmesi.
20. Mahmut'un yanına hazinesini alıp gecenin karanlığından faydalanarak izini kaybettirmesi.
21. Mahmut'un gün aydınlanmaya başladığında Pamir Dağları'ndaki Muk Geçidi'ni aşp ülkesinin sınırlarının dışına çıkması.
22. Üç gün üç gece süren yolculuktan sonra atının tökezlemesi üzerine bir nalbant bulması.
23. Mahmut'un nalbantın söylediği hana gitmesi.
24. Mahmut'un hana ulaşması ve tanınmamak için kendisinden sadece Kaşgarlı bir seyyah olarak bahsetmesi.
25. Handa güzelce yıkanıp dinlenmek üzere uyuduğunda rüyasında dedesi Muhammet Buğra Han'ı görmesi. Dedesinin ona hazinesine sahip çıkmasını söylemesi.
26. Mahmut'un rüyasında dedesini bu şekilde görmesinin tesadüf olmadığını anlaması ve kelimelerin peşinde diyar diyar gezerek Türkçenin inceliklerini ortaya çıkarmaya karar vermesi.
27. Bir yıl sonra üvey amcası İbrahim'in Barsgan Emîri Yınal Tiğın ile giriştiği savaşı kaybederek ölmesi. Bu durumu öğrenen Mahmut'un, saraya dönüp taht mücadeleleriyle uğraşmak yerine çok sevdiği ve haz aldığı ilim yolunda ilerlemeyi tercih etmesi.
28. Kaşgarlı Mahmut'un Türkistan bölgesini adım adım dolaşarak karşılaştığı Türk topluluklarının dil, yaşayış, âdet ve edebiyatları üzerine sayısız notlar alması ve bazı medreselerde hocalık yapması.
29. Kaşgarlı Mahmut'un bu seyyahlık zamanlarının birinde Çiğil adındaki bir Türk oymağının misafiri olması.
30. Oymak beyi Alp Tigin'in Kaşgarlı Mahmut'u çok sevmesi ve himayesine alması.
31. Düşman boy olan Oğuzların barış için Çiğilleri yemeğe davet etmesi.

32. Alp Tigin'in yemeğe katılmayı kabul etmesi ve Kaşgarlı Mahmut'un da bu yemekte hazır bulunmasını istemesi.
33. Kaşgarlı Mahmut'un daveti kabul etmesi ve sabah olduğunda seçkin bir kabileyle Oğuz bölgesine varmak üzere yola çıkmaları.
34. Öğle saatlerinde Oğuz bölgesine vararak kendilerine hazırlanan sofraya oturmaları.
35. Alp Tigin'in bir şeylerden şüphelenerek bilge bir zat olan Nizam'ı yanına çağırması ve yemeklerin zehirli olup olmadığını kontrol etmesini istemesi.
36. Nizam'ın heybesinden çıkardığı çatıyla (yemekte zehir olup olmadığını anlamaya yarayan bir balık omurgası) yemekte zehir olduğunu anlayarak Alp Tigin'i uyarması.
37. Alp Tigin'in yerinden fırlayıp hemen belindeki kılıcı çekmesiyle bütün Çiğil kafilesinin ayaklanıp Oğuzlarla çarpışmaya başlaması.
38. Her iki tarafın ciddi kayıplar vermesi.
39. Savaşın ortasında kalan Kaşgarlı Mahmut'un dedesinin onu iyi bir savaşçı olarak eğitmesi sayesinde kendisini koruyarak yanına içinde gizli hazinesi bulunan heybesini alıp kaçması.
40. Bu olay üzerine eski yaşadıklarını tekrar hatırlayan ve hüzünlenen Kaşgarlı Mahmut'un bir ağacın dibinde dinlenmek üzere durması ve hüznünü bastırmak üzere çıkardığı kâğıtlara çatunun ne olduğunu not alması.
41. Kaşgarlı Mahmut'un birçok Türk boyunu gezerek onların yaşantılarına şahitlik etmesi, Türkçenin sahip olduğu birçok inceliği görmesi.
42. Kaşgarlı Mahmut'un geldiği bir yerde kendisiyle aynı odada kalan Behram adlı bir halı tüccarının demirden bir aletle kıyafetlerini düzeltmeye çalıştığını görmesi ve bu aletin adının ütüg (ütü) olduğunu öğrenmesi.
43. Mahmut'un öğrendiği kelimeleri isimler ve fiiller diye gruplaması. "Ütüdi (ütüledi)" kelimesini de fiil olarak notlarına eklemesi.
44. Behram'la Kaşgarlı Mahmut'un konakladıkları şehrin çarşısını birlikte gezmeleri.
45. Kaşgarlı Mahmut'un, hayvanların diğer boyların hayvanlarıyla karışmaması amacıyla oluşturulan Türk boylarına ait damgalardan bilmediği sembolleri Behram'dan öğrenmesi.
46. Mahmut'un Oğuz boylarına ilişkin yeni öğrendiği bilgileri notlarına kaydetmesi.
47. Kaşgarlı Mahmut'un Balagasun şehrine gelerek orayı çok sevmesi.
48. Burada 12 Hayvanlı Türk Takvimi'nin nereden geldiğini, neden böyle bir takvim bulunduğunu âlimlere sorarak öğrenmeye çalışması.

49. Âlimlerin, bu sorunun cevabını ancak Balagasun dağlarında yaşayan Bilge Kulbak'ın verebileceğini söylemesi.
50. Ertesi günün sabahında Mahmut'un Bilge Kulbak'la görüşmek üzere kendisine mihmandar olarak verilen Kara Mustafa'yla yola çıkması.
51. Yolculuk esnasında mola verdikleri yerde uzun süredir onları takip eden iki kişinin aniden kılıç doğrultarak değerli eşyalarını istemesi.
52. Kara Mustafa'nın bu duruma hazırlıksız yakalanarak kılıcını kaptırması.
53. Kaşgarlı Mahmut'un eşkıyalardan birinin bileğini kavrayıp ters çevirmesi, bu esnada Kara Mustafa'nın da diğer eşkıyayı etkisiz hale getirmesi.
54. Kaşgarlı Mahmut'un eşkıyaları kılıçla korkutarak oradan kaçmalarına izin vermesi.
55. Hava iyice kararmaya başlayınca geceyi geçirebilecekleri bir mağara bulmak amacıyla dağ patikasının dar yolundan geçtikten sonra çok uzakta yanan bir ateş görmeleri.
56. Ateşi yakanın Bilge Kulbak olduğunu anlamaları.
57. Bilge Kulbak'ın, Kaşgarlı Mahmut'un gözlerindeki acıyı ve görmüş geçirmişlik halini fark ettikten sonra onunla konuşmayı kabul etmesi.
58. Uzunca bir sohbetten sonra Kaşgarlı Mahmut'un Bilge Kulbak'tan Türklerin 12 hayvanlı takvimi neden kullandıklarını öğrenmek istemesi.
59. Bilge Kulbak'ın bu takvimin neden ortaya çıktığını ve nasıl kullanıldığını anlatması, Kaşgarlı Mahmut'un ise bunları hemen not alması.
60. Kaşgarlı Mahmut'un Balagasun'da uzun süre konaklaması sonucu o bölgede tanınır bir kişi haline gelmesi.
61. Kaşgarlı Mahmut'un Türk topluluklarının hangi bölgede yaşadığını göstermek amacıyla uzun süre insanlardan habersiz bir şekilde harita çizmesi ve buna bazı ulusların yaşadığı yerleri de ekleyerek bir dünya haritası oluşturması.
62. Haritanın dilden dile yayılarak duyulması ve onu görmek isteyen coğrafya bilginlerine Kaşgarlı Mahmut'un medresede haritayı tanıtması.
63. Kaşgarlı'nın haritayı tamamladıktan sonraki günün sabahında ateşler içinde tir tir titreyerek uyanması.
64. Hastalıktan gözünü açamaması ve rüyasında annesiyle dedesini görmesi.
65. Dedesine hazinesini sakladığını söylemesi. Dedesinin de ona "Hazinesini paylaş." demesi.
66. Kaşgarlı Mahmut'un üç gün ateşler içinde yattıktan sonra kendine gelmesi.
67. Kendine geldikten sonra dedesinin rüyasındaki isteğine kulak vererek bütün notlarını bir kitap halinde Selçuklu Halifesi Muktedi Biemrillah'a sunması.

68. 1072'de Kaşgarlı Mahmut'un Bağdat'a gelmesi ve kendisine Selçuklu sarayında bir çalışma odası verilmesi.
69. Selçuklu Sultanı Melikşah'ın destek ve himayesiyle kurulan medreselerde sayısız bilim adamının birikimlerini gelecek nesillere aktarma imkânı bulduğu bir ortamda Kaşgarlı Mahmut'un, Arapçadan başka dil bilmeyen insanlara Türkçeyi öğretmek için büyük bir sözlük hazırlamaya başlaması.
70. Kaşgarlı Mahmut'un sadece bir sözlük olarak hazırlamadığı; Türk topluluklarının yaşayışlarını; örf, âdet ve geleneklerini, yaşadığı bazı olayları anlattığı bu sözlüğüne "Divanû Lügati't Türk" adını koymaya karar vermesi.
71. Sözlüğüne 7500 kelimenin açıklamasını yazması, bunun yanı sıra örnek cümlelere ve şiirlere, aynı zamanda çizdiği Dünya haritasına da yer vermesi.
72. 12 Şubat 1974'te Kaşgarlı Mahmut'un yazımı tam iki yıl süren sözlüğünü tamamlaması ve halifeye sunacağı günün gecesi eserin ufak bir yangın tehlikesinden zarar görmeden kurtularak sorunsuzca teslim edilmesi.
73. Kaşgarlı Mahmut'un eseri bitirdikten sonra Allah'a şükredip eserini ona emanet ederek uykuya dalması.
74. Divanû Lügati't Türk'ü yazdıktan birkaç sene geçtikten sonra köyünde bir medrese kurulduğunu ve orada başmüdürrislik yapması için çağrıldığını haber alan Kaşgarlı Mahmut'un, artık Bağdat'taki vazifesini tamamladığını düşünerek Kaşgar'a dönmeye karar vermesi.
75. Medresedeki üç talebeyi de yanına alarak 1080 yılının sıcak bir yaz sabahında Kaşgar'a doğru yola çıkması.
76. Günler süren yolculuktan sonra çocukluğunu geçirdiği yerleri görüp hüzünlenen Kaşgarlı Mahmut'un, atının sırtında şehre girmesi.
77. Köyüne girerken onu kalabalık bir grubun karşılaması.
78. Köylülerin Kaşgarlı Mahmut'u, ona hediye etmek için küçükken dedesiyle ağaç diktikleri yerin yanına yaptıkları Mahmudiye Medresesine götürmesi.
79. Ağacı gören Kaşgarlı Mahmut'un çocukluğunu, gençliğini ve kaybettiği ailesini hatırlayıp hüzünlenmesi ve uzun yıllar sonra kavuşan iki dost gibi ağaca sarılarak ağlaması.
80. Kaşgarlı Mahmut'un 97 yaşına kadar medresede hocalık yaparak yüzlerce talebe yetiştirmesi ve Türkçenin inceliklerini anlatmak için çaba sarf etmesi.
81. Kaşgarlı Mahmut'un vefatından sonra ders verdiği medresenin bahçesine talebeleri tarafından türbe inşa edilmesi ve içerisine yaşına hürmeten 97 basamak yapılması.

4.1.2.8. Mekân açısından değerlendirme

Dış mekân

Türkistan Bölgesi: Kaşgar'ın da içinde bulunduğu Türk yurdunun genel adıdır.

Kaşgar: Kaşgarlı Mahmut'un doğduğu şehirdir. Mahmut, taht kavgaları sonucu Kaşgar'dan uzaklaşmak zorunda kalmış fakat yaşlılık döneminde tekrar oraya dönerek kurulan Mahmudiye Medresesinde talebeler yetiştirmiştir. Bölge, günümüzde Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde bulunmaktadır.

Opal köyü: Kaşgarlı Mahmut'un doğduğu, Kaşgar'a bağlı olan köyün adıdır.

Balasagun: Kaşgarlı Mahmut'un çalışmalarını sürdürürken uğradığı şehirlerden biridir. Kendi memleketine benzettiği için Balasagun'u çok sevmiştir.

Bağdat: Kaşgarlı Mahmut'un uzun tecrübeleri sonucu oluşturduğu birikimlerini Selçuklu Halifesi Muktedi Biemrillah'a sunmak üzere gittiği Selçuklu sarayının bulunduğu şehirdir.

İç mekân

Karahanlı Sarayı: Olayların başlangıcında taht kavgaları ve zehirlenme vakasından önce Kaşgarlı Mahmut'un yaşadığı ve devletin yönetildiği saraydır.

Selçuklu Sarayı: Selçukluların yönetildiği, Bağdat'ta bulunan saraydır. Kaşgarlı Mahmut'un çalışmalarını Halife Muktedi Biemrillah'a sunmak üzere gittiğinde kendisine bu saraydan bir çalışma odası verilmiştir.

Eserde seçilen mekânlar; olay akışı, kahramanların tarihi özellikleri, kitabın konusu ve ana fikriyle olan bağlantısı, kitabın tarihi gerçeklikle olan ilişkisi hususları göz önünde bulundurulduğunda olay ve kitabın hacmine orantısı bakımından yeterli ve uyumludur. Fakat mekânlarla ilgili tasvirlemelerin yapılmaması çocukların mekânlarla ilgili hayali kurgular oluşturmasını engellemekte ve eserin akıcılığına olumsuz etki edebilmektedir.

4.1.2.9. Yazım yanlışları

Eserde herhangi bir yazım yanlışı tespit edilmemiştir. Bu durum dilimizin doğru kullanılması açısından olumlu bir özelliktir.

4.1.2.10. Anlatım bozuklukları

Eklerin gereksiz veya yanlış kullanımı anlatım bozukluğuna neden olmaktadır. Bu bağlamda kitapta geçen aşağıdaki cümledeki “zamana” sözcüğünde bulunan “-a” eki gereksiz kullanılarak anlatım bozukluğu yapılmıştır:

“Balagasun’da konakladığı zamana bir harita üzerinde çalışmaya başlamıştı.” (s. 63)

Eserde geçen aşağıdaki cümlede ise cümlede “sevdiği” sözcüğünün kullanılmaması anlatım bozukluğuna neden olmuştur:

“Mahmut çok dedesine heyecanla:” (s. 70)

Eserde görüldüğü üzere çok az sayıda anlatım bozukluğu tespit edilmiştir. Bu durum, dilimizin doğru kullanımı ve eserdeki dilin akıcı olması bakımından olumlu bir özellik olarak göze çarpmaktadır.

4.1.2.11. Noktalama yanlışları

“Cümle içinde eş görevli sözcük ve sözcük grupları virgülle birbirinden ayrılır” (TDK, t.y.). Aşağıdaki cümlede bulunan “toprakları” sözcüğü eş görevli sözcük grubunun son ögesidir ve kendisinden sonra virgül kullanılması yanlıştır:

“Son günlerde sıklıkla memleketini düşünüyor; orayı, doğduğu toprakları, çok özliyordu.” (s. 78)

Sıralı cümleler arasına eğer aralarında virgül kullanılmamışsa öncelikle virgül getirilmelidir. Bu konuda TDK “Yazım Kuralları (Açıklamalar)” sayfasında: “Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur” (TDK, t.y.) açıklamasıyla virgölün bu görevi tanımlanmıştır. Bu bağlamda eserde bulunan aşağıdaki cümlede noktalama hatası yapılmıştır:

“Sevmekten de öte; bu onun için bir tutkuydu.” (s. 7)

4.1.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler

Deyimler

İncelememize konu olan “Bir Kelime Seyyahı” isimli eserde 91 tane deyim tespit edilmiştir. Birden çok kez kullanılan deyimler sadece bir kez yazılmış ve yanına sayfa numaraları eklenmiştir. Tespit edilen deyimler şu şekildedir:

Abdest almak (s. 44)

Ad vermek (s. 61)

Adı kötüye çıkmak (s. 35)

Akıp gitmek (s. 80)

Aklı almamak (s. 21)

Aklına takmak (s. 7)

Anlam vermek (s. 8)

Baş başa kalmak (s. 51)

Başı belaya girmek (s. 34)

Başını belaya sokmak (s. 56)

Bereket versin (s. 15)

Bir araya gelmek (s. 50)

Can vermek (s. 30)

Canı sıkılmak (s. 28)

Canını almak (s. 56)

Canını sıkmak (s. 18, 66)

Cankulağı ile dinlemek (s. 13)

Ders almak (s. 14,74)

Ders vermek (s. 84)

Dikkat çekmek (s. 19)

Dimdik ayakta durmak (s. 85)

Düşünceye dalmak (s. 64)
Ele almak (s. 33)
Elinden geleni yapmak (s. 19)
Esir almak (s. 21)
Fark etmek (s. 36)
Fark etmek (s. 8,36)
Faydalı olmak (s. 85)
Geri dönmek (s. 14,31)
Göz gezdirmek (s. 66)
Göz göze gelmek (s. 10)
Gözden geçirmek (s. 76)
Gözden kaybolmak (s. 18)
Gözleri yaşarmak (s. 43)
Gözlerini kırpmadan (s. 67)
Haber almak (s. 79)
Haber vermek (s. 26, 28, 41)
Haddini aşmak (s. 64)
Hayır dua almak (s. 18)
Hayrete düşmek (s. 14)
Haz almak (s. 38)
Hazır etmek (s. 23)
Himayesine almak (s. 39)
Hoşuna gitmek (s. 16)
Huzur vermek (s. 12)
İçi rahat etmek (s. 76)
İlgi duymak (s. 20)

İmkân vermek (s. 63)
İşe karışmak (s. 43)
İşin içinden çıkmak (s. 66)
İzini kaybetmek (s. 34)
Kabul görmek (s. 38)
Kan ter içinde (s. 71)
Karanlık basmak (veya çökmek) (s. 32)
Karar vermek (s. 21, 55)
Karşılık vermek (s. 17)
Karşısına dikilmek (s. 57)
Kaşla göz arasında (s. 56)
Kayıp vermek (s. 43)
Kendine Gel! (s.22)
Kendine gelmek (s. 72)
Kıymetini bilmek (s. 77)
Korktuğu başına gelmek (s. 21)
Kusur etmek (s. 10)
Mecbur kalmak (s. 64)
Meydana getirmek (s. 81)
Not almak (s. 62)
Not etmek (s. 37, 39)
Onur duymak (s. 40)
Ortadan kaldırmak (s. 22)
Ortak olmak (s. 11)
Önde gelmek (s. 81)
Özen göstermek (s. 20)

Peşine düşmek (s. 28)

Rahat etmek (s. 7)

Rüyasına girmek (s. 36)

Sahip çıkmak (s. 36)

Saygı duymak (s. 51)

Selam vermek (s. 8,46)

Sevgi beslemek (s. 10)

Sözü geçmek (s. 13)

Takdirini kazanmak (s. 20)

Uykuya dalmak (s. 77)

Üstesinden gelmek (s. 53)

Varlık göstermek (s. 9)

Yer vermek (s. 76)

Yol almak (s. 33, 55)

Yola çıkmak (s. 40)

Yola koyulmak (s. 14)

Yolunu beklemek (veya gözlemek) (s. 47)

Yolunu tutmak (s. 18, 34)

Zarar gelmek (s. 64)

Seksen altı sayfadan oluşan bu kitapta deyimlerin oldukça sık kullanılması dikkat çekicidir. Yüzlerce yıllık kültürel birikimimizin önemli unsurları arasında olan deyimlerimizin çokça kullanılması, çocukların gerek dil bakımından gerek kültürel birikimimizin diğer nesillere sağlıklı aktarımı gerekse dilimizin inceliklerinin fark edilmesi açısından düşünüldüğünde olumlu bir özelliktir.

Atasözleri

İncelememize konu olan “Bir Kelime Seyyahı” isimli eserde iki adet atasözü tespit edilmiştir. Tespit edilen atasözleri şu şekildedir:

“Su uyur, düşman uyumaz.” (s. 57)

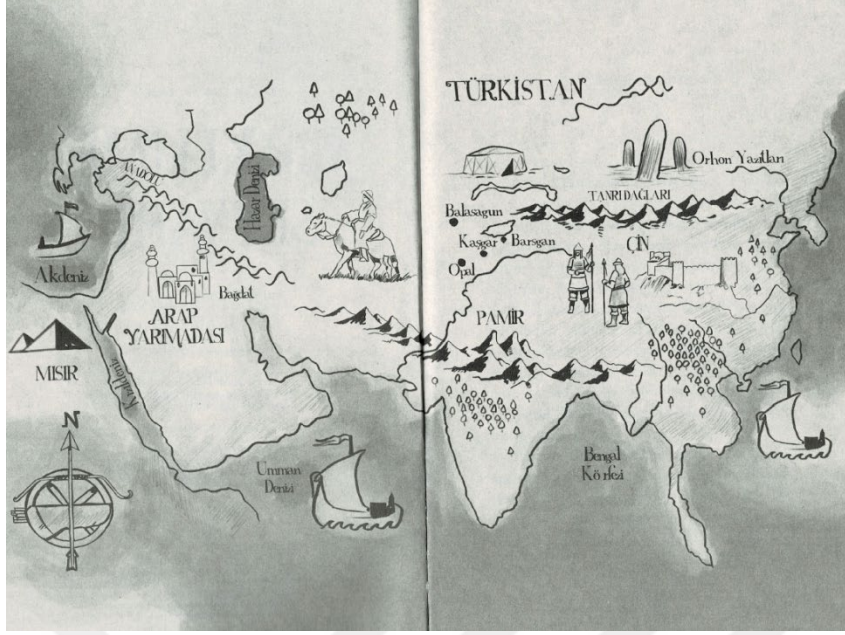
“Kuş uçmaz, kervan geçmez.” (s. 53)

Atasözlerimize yerli yerince başvurulması, çocukların dil gelişime olumlu katkılar sağlayacaktır. Bununla birlikte binlerce yıllık kültürel miraslarımızdan olan atasözlerinin özenli bir şekilde kullanılması, çocukların dil gelişimi açısından kritik dönemler olarak görülebileceği yaşlarda dilimizin inceliklerini fark etmeleri açısından da son derece önemlidir. İncelenen bu kitapta bolca deyim kullanılmasına rağmen atasözü kullanımındaki eksiklik olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir.

4.1.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme

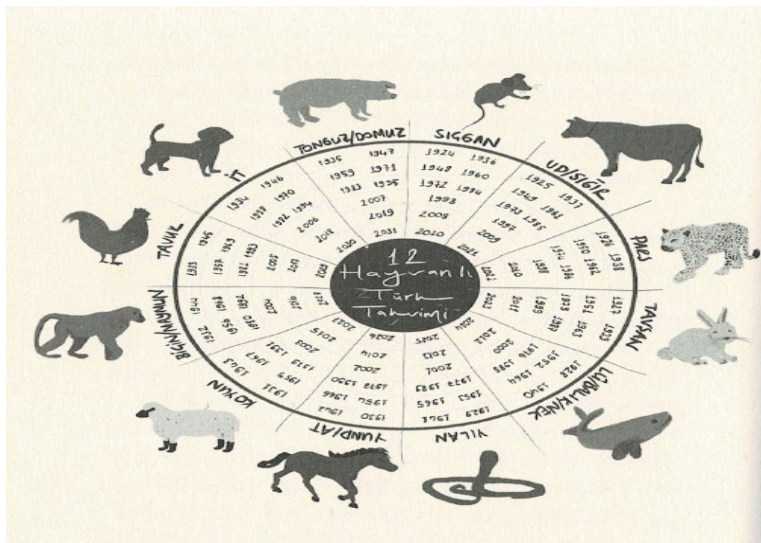
Çocuk kitaplarının seçiminde okurun dikkat ettiği en önemli unsurlardan biri de görsellerdir. Hatta birçok çocuk, kitap seçerken öncelikle görsellere göz atmaktadır. Kitap ele alındığında kapaktan sonra en fazla dikkat çeken diğer unsur olay akışına ilişkin görsellerdir. Görsellerin kalitesi ve profesyonelce hazırlanmış olması, kitabın tercih edilebilirliğini güçlü bir şekilde etkilemektedir. Bu sebeple çocuk kitaplarında kullanılan resimler gelişigüzel çizilmemeli, dikkat çekici olmalı, olaya ve hitap ettiği yaş grubuna uygun yapıda hazırlanmalı ve çocukta okuma hevesi uyandırmalıdır. Görseller, kitaptaki olay akışıyla ilgili açıklayıcı özellikler göstermeli, sadece görseller yorumlanarak içerikle ilgili tahminlerde bulunulabilmelidir.

“Bir Kelime Seyyahı” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kitaptaki görseller ayrıntılı bir şekilde incelenerek şu şekilde değerlendirilmiştir:

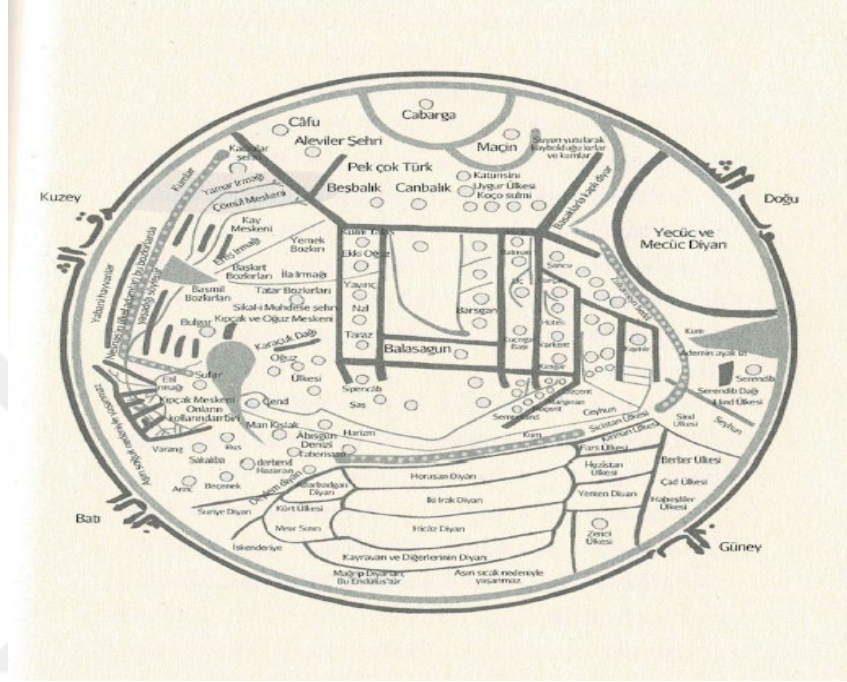
Resim 2. Türkistan haritası

Bu görsel kitaptaki olaylar başlamadan önce, kapağın ardındaki eserin başlığı ve yazarını içeren sayfadan sonra eklenmiştir. Görselde gerçek mekânlara ilişkin iki boyutlu minyatür tarzda çizilmiş ayrıntılara yer verilmiştir. Bulunduğu çağa ait gerçekçi bilgiler içermektedir. Haritada Kaşgarlı Mahmut'un yaşadığı köy, şehir ve gezdiği bazı yerlere ilişkin ayrıntılar bulunmaktadır. Kitap için çizilmediği ve doğrudan bir kaynaktan alındığı düşünülmektedir.

Resim 3. 12 hayvanlı Türk takvimi

Bu görsel 12 Hayvanlı Türk Takvimi’ni temsil etmektedir. Kaşgarlı Mahmut, bilge bir zat olan Kulbak’ı ziyaret ettiği sırada takvimle ilgili bilgiler öğrenmiştir. Görsel, konuyla bir bütünlük içindedir fakat kitaptaki olay akışıyla ilgili bir fikir vermemektedir. Bu görselin de kitap için özel olarak çizilmediği ve bir kaynaktan alındığı düşünülmektedir.

Resim 4. Kaşgarlı Mahmut’un dünya haritası

Kitaptaki diğer görsel gibi son görselin de kitap için çizilmemiş ve bir kaynaktan doğrudan alınmış olduğu düşünülmektedir. Görsel, Kaşgarlı Mahmut’un uzun uğraşlar sonucu çizdiği dünya haritasını temsil etmektedir. Kitapta böyle bir haritanın çizildiğini duyan birçok âlim merakla Kaşgarlı Mahmut’a gelerek haritayla ilgili ayrıntıları öğrenmeye çalışmıştır. Kitaptaki olay akışıyla uyumlu bir görseldir.

Görüldüğü üzere kitapta olayla ilgisi bulunan bazı harita ve sembol belirten tablolar dışında hiçbir resim kullanılmamıştır. Çocuk kitaplarında olay akışı ve konuyla ilgili dikkat çekici görseller kullanılmasının kitaba olan katkıları göz önünde bulundurulduğunda incelememize konu olan “Bir Kelime Seyyahı” adlı eserin bu anlamda yavan kaldığı düşünülmektedir. Kullanılan görsellerin mümkünse renklendirilmesinin eserin ilgi çekiciliğine olumlu katkı sunacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte az sayıda görsel kullanılmasına rağmen, kullanılan görsellerin konuyla uyumu yerindedir.

4.1.2.14. Zaman açısından inceleme

Eserin yazıldığı/yayımlandığı tarih

Kitabın ilk sayfasının arkasında 13. baskı olduğu ve bu baskının toplam 5.000 adet olmak üzere 2022 yılında İstanbul’da yapıldığı bilgisi bulunmaktadır. Fakat ilk baskısıyla ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu bilgi eksikliği sebebiyle kitabın ne kadar sürede yaklaşık kaç adet sattığı, kitaba gösterilen revaç, onun toplumdaki karşılığı gibi konularla ilgili herhangi bir kanaate ulaşılamamıştır. “13. baskı” bilgisinden kitabın ilgi gördüğü sonucuna ulaşılabilir ancak bu ilgi ve talebin hangi süreçte ortaya çıktığı, ilk baskı veya diğer baskıların bilgisi verilmediği için yorumlanamamıştır. Bu bilginin eklenmesinin, dolaylı da olsa bahsi geçen konularda bazı tespitler yapmak ve okuyucuyu yönlendirmek açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Olayların geçtiği tarihi gerçek zaman

Kaşgarlı Mahmut’un: “Farklı görüşler bulunmakla birlikte 1008 yılında doğduğu düşünülmektedir” (TDK, t.y.). Kitapta 1080 yılında Kaşgar’a geri döndüğü ve bir süre hocalık yaptıktan sonra 97 yaşında vefat ettiği söylenmektedir. Buna göre kitapta geçen olayların 1008-1105 yılları arasında yaşandığı söylenebilir.

İç zaman

Olaylar Kaşgarlı Mahmut henüz 10 yaşındayken başlamakta, vefat ettiği 97 yaşına kadar sürmektedir. Buradan hareketle kitapta anlatılan olayların 87 sene sürdüğünü söylenebilir.

4.1.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler

4.1.3.1. Adalet

Adalet değeri TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme; yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe; bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları; kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme.” (t.y.) anlamlarına gelecek şekilde tanımlanmıştır. MEB’in “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo

şeklinde yaptığı açıklamada ise adalet değeri “adil olma, eşit davranma, paylaşma” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta adalet değerini örnekleyen olaylar şu şekildedir:

Kaşgarlı Mahmut’un dedesi Muhammet Buğra Han, Karahanlı Devleti’nin hükümdarı olmasına rağmen emrindeki kişilere karşı adil davranır, kendisini onlardan ayırmaz, gerekli gördüğünde kendisini farklı görmeyerek onların arasına karışır ve işin ucundan tutar. Onun adaletli tavırları eserde şu şekilde anlatılmıştır:

“Muhammet Buğra Han ilerleyen yaşına rağmen oldukça dinç ve güçlüydü. Kendisi soylu ve sözü geçen bir kişiydi; halk tarafından çok sevilir, sayılırdı. Yanındaki yardımcılara, emrindeki çalışanlara karşı merhametli ve adaletli davranırdı.” (s. 13-14)

4.1.3.2. Dostluk

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “dostluk” değeri: “1. Dost olma durumu; mihribanlık, ülfet. 2. Dostça davranış” (t.y.) anlamlarına gelecek şekilde tanımlanmıştır. MEB’in “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo şeklinde yaptığı açıklamada ise dostluk değeri “diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta dostluk değerini öne çıkaran satırlar şu şekildedir:

Kaşgarlı Mahmut küçükken dedesiyle köyün yakınlarındaki bir ırmağın kenarına fidan dikmiştir. Hikâyenin sonlarında Mahmut Kaşgar’a dönerek ömrünün kalan kısmını oradaki insanları yetiştirmek için harcamaya karar verir. Dönüş yolunda dedesiyle birlikte diktikleri için eski bir dostu gibi gördüğü ağacı fark eder ve ona sarılır. Anılarını hatırlayarak gözyaşları döker. Eser, dede yadigârına dostça bakışı şu sözlerle anlatır:

“Artık gözlerinde biriken yaşları tutamıyordu. Ağladı, ağladı, ağladı. Uzun zamandır görüşemeyen iki dost gibi sarıldılar. Hasretle... Hüzünle... Coşkuyla...” (s. 82)

4.1.3.3. Dürüstlük

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “dürüstlük” değeri “Doğruluk (doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış; dürüstlük)” (t.y.) şeklinde tanımlanmıştır. MEB'in “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo şeklinde yaptığı açıklamada ise dürüstlük değeri “açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, düzgün ve istikrarlı olma, güvenilir olma, sözünde durma” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta dürüstlük değerini öne çıkaran satırlar şu şekildedir:

Karahanlı hükümdarı Muhammet Buğra Han, çok sevdiği torunu Mahmut'a, birlikte fidan dizecekleri sözünü verir ve hemen ertesi gün sözünü tutar. Anlatıcı: “*Mahmut, evladım haydi hazırlan da dün konuştuğumuz işi halledelim*” (s. 12) ifadesiyle verilen sözü yerine getirmenin ehemmiyetini, dolayısıyla dürüst olmayı vurgular.

4.1.3.4. Öz denetim

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “öz denetim” değeri: “Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol; bir kurum veya kuruluşun işleyişini, amacına ve standartlara göre kendisinin kontrol etmesi” (t.y.) biçiminde tanımlanmıştır. MEB'in “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo şeklinde yaptığı açıklamada ise öz denetim değeri “davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta öz denetim değerini öne çıkaran satırlar şu şekildedir:

Kitabın başkahramanı Mahmut, kendisine taht fırsatı doğmasına rağmen bu mücadeleye girmek yerine daha önemli bir amaç olarak gördüğü ilim yolunda ilerlemeyi tercih etmiştir. Bu şekilde okurlara kimi zaman kendimizi dünyevi hırslardan kurtarıp ideallerimiz yolunda, insanlığa faydalı olma ülküsüyle ilerlememiz gerektiği mesajı şu cümleyle verilmiştir:

“Kaşgar’a dönüp saraydaki taht mücadeleleri içinde bulunmak yerine ilim yolunda ilerlemeyi tercih etti.” (s. 38)

Eserde hayatın kimi dönemlerinde, belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için bazı dünyevi alışkanlıkların terk edilerek kontrollü ve fedakâr davranılması gerektiği işlenmiştir. Kaşgarlı Mahmut karakteri üzerinden hedefe ulaşma noktasında gösterilen öz denetim şu şekilde ifade edilir: *“Günlerce kapandığı odasından mecbur kalmadıkça çıkmamış, hemen hemen hiç kimseyle konuşmamıştı” (s. 64)*. Yine Kaşgarlı’nın öz denetimiyle perçinlediği çalışkanlığı onu istediği hedefe ulaştırır. Bu olay üzerinden okura, kendini kontrol ederek fedakârca sergilenen çalışmaların mutlaka güzel sonuçlanacağı: *“Haftalardır sürdürdüğü yoğun çalışma temposu istediği şekilde tamamlanmıştı. Günler sonra ilk defa rahat bir uyku uyuyacaktı” (s. 69)* cümlesiyle vurgulanır.

Kaşgarlı Mahmut, günlük ve basit hedeflerle uğraşmak yerine kendisini kontrol eder ve hedefinden asla sapmaz. Öz denetim değerinin tam manasıyla karşılığı olan bu davranış, aşağıdaki cümlede de ön plana çıkarılmıştır:

“Kaşgarlı Mahmut’un bu çalışmaları yapması iki sene sürdü. Büyük bir titizlikle sürdürdüğü çalışmasını soğuk bir kış günü tamamladı.” (s. 76)

4.1.3.5. Sabır

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “sabır” değeri: “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi; dayanç, çıdam; olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme” (t.y.) anlamlarına gelecek şekilde tanımlanmıştır. MEB’in “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo şeklinde yaptığı açıklamada ise sabır değeri “azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme, dirençli ve dayanıklı olma, sebatkâr olma” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta sabır değerini öne çıkaran satırlar şu şekildedir:

Kaşgarlı Mahmut’un tahta çıkma merasiminde Mahmut’un hastalanmasına annesi Rabia Hanım çok üzülmesine rağmen bu duruma dayanır ve bu işi de hayra yorar. Onun bu konuda gösterdiği sabırlı davranış: *“Tam da babasının tahta geçme merasimi öncesinde oğlunun rahatsızlanmasına Rabia Hanım’ın canı sıkılsa da her işte bir hayır vardır diyerek Hakk’tan gelene razı oldu” (s. 28)* cümlesiyle vurgulanır.

Balagasun dağlarında insanlardan uzak bir şekilde yaşayan ve her konuda derin bir bilgi sahibi olan Bilge Kulbak, kendisini ziyarete gelen ve tanımadığı bir seyyah olan Kaşgarlı Mahmut'un sözlerini bitirmesini sükûnetle bekler: Anlatıcı, kim olursa olsun konuşan kişinin sabırla dinlenilmesi gerektiğine şu cümleyle dikkat çeker:

“Kulbak, Kaşgarlı'nın anlattığı şeylerin birçoğunu bildiği hâlde sabır ve ilgiyle dinledi.” (s. 60)

4.1.3.6. Saygı

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “saygı” değeri: “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram; başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” (t.y.) anlamlarına gelecek şekilde tanımlanmıştır. MEB'in “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo şeklinde yaptığı açıklamada ise saygıdeğeri “alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme; muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta saygı değerini öne çıkaran satırlar şu şekildedir:

Mahmut dedesini çok sever, onunla vakit geçirmekten çok hoşlanır ve bir dediğini iki etmez. Bununla birlikte aile büyüklerine değer verir. Onlara karşı gösterdiği hürmete anlatıcı: *“Mahmut da dedesine karşı saygıda kusur etmez, onu çok severdi.” (s. 10)* ifadesiyle dikkat çeker.

Mahmut'un aile büyüklerine olan saygısı yalnız sözlerine değil davranışlarına da sirayet etmiştir. Onun kimi büyüklerine dua ederek kimisinin de elini öperek gösterdiği saygılı davranışlar aşağıdaki satırlarla ifade edilir:

“Mahmut:

- *Allah razı olsun dedeciğim. Sayenizde. Rabbi'm sizi başımızdan eksik etmesin, diye karşılık verdi. Sonra annesi Rabia Hanım ve babası Hüseyin Çağrı Bey'in de ellerini öperek hayır dualarını aldı.” (s. 18)*

Eserde âlimler her zaman üstün gösterilir. Halkın tamamı onlara ölçülü ve dikkatli davranır. Bu şekilde yazar, çocuklara ilim öğrenmenin ve ilim sahiplerinin değerini: *“Bölge kalkının ilme ve âlimlere gösterdiği saygı da daha önce gezdiği yerlerden çok farklıydı” (s. 50)*

diyerek vurgular. Yine halkça derin bir ilmi olduğuna inanılan kişilere olan saygı, eserdeki Bilge Kulbak karakteri üzerinden: *“Kulbak yedi dağın arkasında yaşayan, insanlarla pek konuşmayan, halkın saygı duyduğu biriydi.”* (s. 51) sözleriyle öne çıkarılır.

Eserde, kötü niyeti herkesçe bilinen devlet büyüklerinin yakınlarına dahi saygıda kusur edilmemesi ve onların yanlış davranışlarına dahi kötülükle karşılık verilmemesine aşağıdaki cümlelerle dikkat çekilir:

“Hamısı Hatun’un mutfaktan çıkmasıyla aşçı yardımcılarında Numan:

-Nemrut kadın ne olacak! Kendi oğlu hükümdar olmayacak diye çatlayacak neredeyse.

Aşçıbaşı Numan’ı uyardı:

-Numan, düzgün konuş.” (s. 25)

“- Öyle olsa bile o Muhammet Buğra Han’ın eşidir. Saygıda kusur etmek olmaz.” (s. 25)

Mahmut, babasının tahta geçmesi için düzenlenen yemekli törende tüm ailesinin zehirlenerek öldüğünü öğrenir. Kendisini de zehirlemek isteyenlerden kaçarak uzun süre yolculuk yapar. Dinlenmek için uğradığı hanın sahibi Mithat, onun soylu biri olduğunu anlar ve onun için bir oda açar. Yazar, Mithat karakteri üzerinden hem temkinli olmayı hem de zor durumdaki insanlara dahi saygı gösterilerek insanlık onuruna yaraşır şekilde muamele edilmesini şu sözlerle vurgular:

“Gelene git demek hancılığın adabına aykırıydı ama yine de bilmesi gerekirdi gelen kişinin nasıl biri olduğunu.” (s. 35)

Kaşgarlı Mahmut’un çok yoğun çalıştığı bir dönemde Müfit adlı bir öğrenci ona yemek getirir. Yemeklerin sürekli yenmediğini fark eden Müfit, endişesini oldukça saygılı bir üslûpla: *“Efendim haddimi aşmak istemem ama sizin için endişeleniyorum.”* (s. 64) diyerek dile getirir.

Anlatıcı, Selçuklu Devleti’ni görkemli hale getiren unsurların ilim irfan sahibi kişiler olduğunu vurgular ve âlimleri oldukça saygın bir noktada konumlandırır. Sultan Melikşah’ın âlimlere gösterdiği saygıya şu ifadeyle dikkat çekilir:

“Selçuklu hükümdarı Melikşah himayesindeki Türk bilim adamları ve sanatçılar, Selçukluların kurduğu büyük medeniyetin yükselmesinde önemli bir paya sahiptiler.” (s. 74)

4.1.3.7. Sevgi

TDK Güncel Türkçe sözlükte “sevgi” değeri: “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu, muhabbet” (t.y.) anlamlarına gelecek şekilde tanımlanmıştır. MEB’in “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo şeklinde yaptığı açıklamada ise sevgi değeri “uygun şekilde sevgisini ifade etme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, aile birliğine önem verme, diğerkâm olma, vefalı olma” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta sevgi değerini öne çıkaran satırlar şu şekildedir:

Saygı ve sevgi arasında bir bağ olduğunu sezdiren yazar, saygı duygusunun temelinde sevgi olduğunu: “*Muhammet Buğra Han, torunu Mahmut’a karşı herkesten ayrı bir sevgi besler; onun gelecekte ülkesine çok büyük hizmetlerde bulunacağına inanırdı. (s. 10)*” cümlesiyle dile getirir. Sevginin saygıyı beraberinde getirdiğini ve karşılıklı olduğunu ise: “*Mahmut da dedesine karşı saygıda kusur etmez, onu çok severdi.*” (s. 10) ifadesiyle vurgular.

Türklerde yöneticilerin ilim irfan sahiplerine değer verip derin sevgi bestelediklerini öne çıkaran yazar; bir seyyah gibi gezen Mahmut’un, gittiği yerlerde yöneticiler tarafından sevgiyle karşılanıp ağırlandığını şöyle anlatır:

“Mahmut bu seyyahlık zamanlarından birinde Çiğil adındaki Türk oymağının misafiri oldu.

Oymağın başında, oğulları ve yüzlerce askeriyle Alp Tigin adında güçlü bir bey vardı. Alp Tigin, Kaşgarlı’yı çok sevmiş ve himayesine almıştı.” (s. 39)

Sevgi değeri içinde memleket sevgisi de işlenmiştir. Anlatıcı, Kaşgarlı Mahmut karakteri üzerinden bu sevgiyi seyyahlık döneminde görüp kendi memleketine benzemesinden dolayı Balagasun’u çok sevdiğini söyleyen Mahmut’un şu cümlesiyle öne çıkarır:

“Kaşgarlı, Balasagun’u çok sevmişti. Kendi memleketine benzettiği için midir, havası ayrı güzel, yemişleri ayrı bir tatlı gelmişti ona.” (s. 50)

Kişinin yaptığı iş ne olursa olsun onu severek ve ona tutkun bir şekilde yapması gerektiği mesajı, Kaşgarlı Mahmut’un seyyahlıkla elde ettiklerini severek anlattığı şu cümlelerle vurgulanır:

“Kulbak, Kaşgarlının anlattığı şeylerin birçoğunu bildiği hâlde sabır ve ilgiyle dinledi. Kaşgarlının gerçek bir seyyah olduğu yol hikâyelerini anlatırkenki heyecanından belliydi. İnsan

böylesi bir heyecanla ancak aşkla bağlandığı şeylerin hikâyelerini anlatabilirdi. Kaşgarlı yola ve kelimelere âşıktı.” (s. 60)

Yazar kurgusunda sevginin yalnız insanlar arasında değil Allah’a karşı da gösterilmesi gereken bir duygu olduğuna: *“Bugünü de boş geçirmedeği için Allah’a şükredip yatmaya hazırlandığı sırada kapısının tokmak sesini duydu.” (s. 40)* ifadesiyle dikkat çeker.

Kaşgarlı Mahmut’un yaşlandıkça içine memleket sevgisi düşer. Bir süre sonra bu hasrete dayanamaz ve memleketine dönmeye karar verir. Neresi olursa olsun hiçbir yerin insanın memleketi gibi olmayacağı, herkesin memleketinde kendine ait bir iz olduğundan orayı sevmesi gerektiği: *“Son günlerde sıklıkla memleketini düşünüyor; orayı, doğduğu toprakları çok özliyordu.” (s. 78)* denilerek ifade edilir.

Memleketine dönen Kaşgarlı Mahmut orada halkın teveccühüyle karşılanır. Halk onu çok sevmektedir. Anlatıcı, insanların ilme ve âlimlere olan sevgisini şu cümlelerle vurgular:

“Büyük âlim Kaşgarlı Mahmut, köyüne köyümüze hoş geldin, dedi. Yazdığın eserlerle, yetiştirdiğin talebelerle Kaşgar’ın gururu oldun.” (s. 81)

4.1.3.8. Sorumluluk

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “sorumluluk” değeri:“Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet, uhde; sorumlu olmayı gerektiren bir yükümlülüğün kendisi; ağırlık” (t.y.) anlamlarına gelecek şekilde tanımlanmıştır. MEB’in “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo şeklinde yaptığı açıklamada ise sorumluluk değeri “kendisine, çevresine, ailesine, vatanına karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta sorumluluk değerini öne çıkaran satırlar şu şekildedir:

İnsanın hangi koşullar altında olursa olsun çevresine sahip çıkıp kendi payına düşen ufak bir görev bile olsa bunu yerine getirmesinin önemi, medresedeki hocasının Mahmut’a Peygamber Efendi’mizin hadisini söylemesi sonrasında Mahmut’un fidanını dikmesiyle okura şu sözlerle gösterilir:

“Medresedeki hocası Peygamber Efendimiz’in (sav) “Kıyametin kopacağını dahi bilseniz elinizdeki fidanı dikiş.” hadisi şerifini söylediğinden beri Mahmut, fidan dikmeyi çok istiyordu.” (s. 12)

Eserde çalışkanlık yer yer sorumluluk değeriyle birlikte işlenmiştir. Mahmut çalışkan bir talebedir. Dedesi devleti yöneten biri olmasına rağmen Mahmut hiçbir zaman yaramaz bir çocuk olmamış derslerinde daima gayretli davranmıştır. Mahmut’un her zaman sorumlu bir birey oluşu aşağıdaki cümlelerle vurgulanmıştır:

“Mahmut dedesinin ve babasının himayesinde her yönüyle mükemmel bir şekilde yetişiyordu. Kaşgar’daki Hamidiye ve Sacıye medreselerindeki eğitimi başarıyla tamamlamıştı. Çalışma azmi ve disipliniyle bölgenin tanınmış hocalarından olan Şeyh İmam ez-Zahid Hüseyin’in takdirini kazanmıştı.” (s. 20)

Kaşgarlı Mahmut seyyahlık dönemlerinde Balagasun’a da gider. O bölgenin tanınmış kişileriyle konuşur. Ona, Kulbak adında bilge bir zattan bahsedilir. Mahmut, Balagasun’un dağlarında, insanlardan uzak yaşayan bu zatla görüşmeyi hem kendi bilgi hazinesine bir şeyler katmak hem de Kulbak gibi bir cevherden tüm toplumun yararlanmasını sağlamak amacıyla onunla görüşmeyi düşünür. Bu anlamda kendisini sorumlu hisseder. Bir gün ona yol arkadaşlığı yapmak üzere görevlendirilen Kara Mustafa adında cesur bir gençle yola çıkar. Yazar bu olay üzerinden çocuklara, bilgi edinerek onu insanlarla paylaşmanın sorumluluk adına önemli olduğu mesajını: *“Kaşgarlı Mahmut Kulbak’ı iyice merak etti. Onu mutlaka görüp ondan öğrenebileceği bilgileri gelecek nesillere aktarmak istediğini şehrin ileri gelenlerine bildirdi.” (s. 51)* ifadesiyle öne çıkarır.

Daha önce de belirtildiği üzere Kaşgarlı Mahmut ve Kara Mustafa, Kulbak’a ulaşmak üzere yola çıkmıştır. Kaşgarlı Mahmut’a mihmandar olarak görevlendirilen Kara Mustafa gözü pek, zeki ve cesur bir delikanlıdır. Kaşgarlı Mahmut’u koruma görevi kendisine verildiğinden mesuliyetine uygun hareket eder. Eserde onun sorumlu davranışına vurgu yapılan ifadeler şu şekildedir:

“Ertesi günün sabahında kendisine mihmandarlık yapmak üzere vazifelendirilen Kara Mustafa ile yola koyuldu... Kara Mustafa, yolda başlarına gelebilecek tehlikelere karşı uyanık davranabilecek zekâyâ ve gerekirse yaşı ilerlemiş olan Kaşgarlı’yı canı pahasına koruyabilecek cesarete sahipti.” (s. 52)

Kaşgarlı Mahmut bir dünya haritası hazırlamak için odasına kapanır ve hiç kimseyle görüşmez. Ara ara talebesi Müfit ona yiyecek getirir. Fakat boş tabakları almak üzere her gelişinde yiyeceklerle dokunulmadığını görür. Durumu endişeyle karşılar. Kaşgarlı Mahmut ise notlarını terk edemeyeceğini ve onlara devamlı bakması gerektiğini söyler. Bu olayla

Mahmut üzerinden, “Görüyorsun ya, odanın her yerinde aldığım notlar var. Kaldıramıyorum da şimdilik. Başlarına bir şey gelmesin diye de terk edemiyorum burayı.” (s. 65) cümlesiyle üzerine alınan mesuliyetlerin mutlaka yerine getirilmesi gerektiği mesajı verilir.

Kaşgarlı Mahmut eserini büyük bir titizlikle tamamlar ve halifeye sunmaya karar verir. Halifenin huzuruna çıkmadan önce yaptığı işi defalarca gözden geçirir: Onun görevine bağlılığı ve sorumluluk bilinci: “Eserini tam dört kez baştan sona gözden geçirip kontrol ettikten sonra halifeye sunmaya hazır hale getirdi.” (s. 76) cümlesiyle satırlara taşınır.

Kitapta Kaşgarlı Mahmut, Divanû Lügati’t-Türk adlı eserini tamamlar. Türkçe ilk sözlük olarak kabul edilen eserini tamamlaması, onun millete karşı kendisini sorumlu hissettiğini göstermektedir. Mahmut bununla da yetinmez ve memleketine dönerek bu sefer de oradaki insanları yetiştirme vazifesini üzerine almaya karar verir. Anlatıcı, aşağıdaki cümlelerle Mahmut karakteri üzerinden sorumluluk sahibi kişilerin topluma yararlı işler yaptığını aşağıdaki ifadelerle vurgular:

“Kaşgarlı Mahmut’un Divanû Lügati’t-Türk’ü yazmasının üzerinden birkaç sene geçmişti. Sözlük, Arapların Türkçe öğrenmelerinde kullanılıyordu. Türk dünyasını çok geniş çerçevede ve sağlam bilgilerle anlatan kitap, herkes tarafından çok beğenildi.”

Kaşgarlı bu durumdan memnundu. Artık Bağdat’taki vazifesini tamamladığını düşünüyordu.” (s. 78)

Kaşgarlı Mahmut memleketini çok sevmektedir. Her ne kadar acı olaylar sonucu oradan ayrılrsa da memleketine olan özlemi onu ömrünün son döneminde tekrar memleketine yöneltir. Memleketindeki talebelere karşı kendini borçlu hissetmektedir. Mahmut’un sorumluluğundan kaynaklanan bu düşünceleri anlatıcı tarafından: “Gidince boş durmayacağım, Allah ömür verdikçe ilimle meşgul olmaya devam edeceğim. Talebeler yetiştireceğim. Gördüklerimi, bildiklerimi genç talebelerime aktaracağım. Bu, son nefesime kadar boynumun borcudur.” (s. 79) sözleriyle verilir. Bunun yanı sıra “Kaşgarlı Mahmut 97 yaşına kadar Mahmudiye Medresesinde hocalık yaptı. Yüzlerce talebe yetiştirdi. Talebelerini çocuğu gibi gördü.” (s. 84) cümlesiyle de sorumluluğun bir ömür boyu devam ettiği öğütlenir.

4.1.3.9. Vatanseverlik

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “vatanseverlik” değeri: “Yurtseverlik (vatanperverlik), yurtsevere yakışır davranış” (t.y.) anlamlarına gelecek şekilde tanımlanmıştır. MEB’in

“Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo şeklinde yaptığı açıklamada ise vatanseverlik değeri “çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta vatanseverlik değerini öne çıkaran satırlar şu şekildedir:

Ölmek üzere olduğunu bilmesine rağmen devletin devamlılığını sağlama arzusu içinde olan saray hekimi Korkut Bey, durumu tahta varis olan Mahmut’a haber vermiştir. Bu olayla yazar kişilerin geçici olduğunu, devletin varlığını her şekilde sürdürmesi gerektiğini ön plana çıkarmış; vatansever bir davranış örneğini şu ifadelerle satırlarına taşımıştır:

“Hasta olduğu için ziyafet sofrasına oturamamıştı. Ya böyle olmasaydı? Ya Korkut Bey yedikleri yemekte zehir olduğunu anlayınca Mahmut’a gidip kaçmasını söylemeseydi?” (s. 32)

Kitapta, başkahraman Kaşgarlı Mahmut’un özellikle çalışkanlık yönü ön plana çıkarılmıştır. Mahmut, çalışma arzusunu kendisini yüceltmek için değil memleketine ve tüm vatana yararlı olmak için körüklemiş ve bu yolda hiç durmamıştır. Hatta ilerleyen yaşına rağmen memleketine dönmüş, ölene kadar talebelerine hizmet etmiştir. Eser, olaylar üzerinden çalışkanlıkla vatan sevgisi arasında bir ilişki kurmuş; bu ilişki üzerinden daima vatana sahip çıkmayı yani vatan sevgisini vurgulamıştır. Bu bağlamda Kaşgarlı Mahmut’un çalışmalarını vatani için yaptığına ilişkin örnek ifadeler eserde şu şekilde verilmiştir:

“Kaşgarlı yanındaki başmüderriye dönüp,

-Bütün notlarımı bir kitap halinde Selçuklu halifesi Muktedi Biemrillah’a sunmak istiyorum. Bunun için Bağdat’a gitmem lazım.” (s. 73)

Kaşgarlı Mahmut, çalışmalarını sunmak üzere Selçuklu yöneticilerine gider. Selçuklu yöneticileri de ilim adamlarına çok kıymet vermekte ve onları himaye etmektedir. Yöneticilerin önceliği saltanatları değil vatanlarıdır. Anlatıcı, Sultan Melikşah’ın vatana hizmet etmek isteyenlere sunduğu olanakları: *“Kaşgarlı Mahmut gibi sayısız bilim adamı; çalıştıkları alanlardaki birikimlerini, bilim ve sanata çok önem veren hükümdar Melikşah’ın desteğiyle gelecek nesillere aktaracak imkân buluyorlardı.” (s. 74)* diyerek okuyucuya aktarmıştır.

4.1.3.10. Yardımseverlik

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “yardımseverlik” değeri: “Hayırseverlik (hayırsever olma durumu; hayırhahlık, hayırperverlik)” (t.y.) şeklinde tanımlanmıştır. MEB'in “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar” adıyla bir tablo şeklinde yaptığı açıklamada ise yardımseverlik değeri “cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma” (2017, s. 22) tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

İncelememize konu olan bu kitapta yardımseverlik değerini öne çıkaran satırlar şu şekildedir:

Eserde zor durumlar karşısında birbirine destek olarak yardımlaşmanın her türlü engeli aşacağı, zor durumların üstesinden gelinmesini sağlayacağı vurgulanarak yardımseverlik değeri şu sözlerle öne çıkarılmıştır:

“-Peki Mustafa, merak etme. Uzun yıllar boyunca kuş uçmaz kervan geçmez dağlarda, çöllerde yolculuk yaptım. Oldukça tecrübe kazandım, fena da kılıç kullanmam. Allah'ın izniyle bir şey olursa üstesinden geliriz.” (s. 53)

4.1.4. Sonuç

Türkçenin Muhafızları serisinin ilk kitabı olan Bir Kelime Seyyahı; kahramanların kültürümüzle uyumu, başlığı da dahil olmak üzere eserin ana karakteri olan Kaşgarlı Mahmut'un dilimizin inceliklerini ortaya çıkarma çabası, tarihi kültürel miraslarımız arasında olan deyimlerimizi bol miktarda barındırması, yazım-noktalama kurallarına uyum açısından çocuk edebiyatının genel ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir kitaptır. Kahraman ve mekân tasvirlerinin sıklığı, görsel unsurlara neredeyse hiç başvurulmamış olması, birçok deyim kullanılmış olmasına rağmen çok az sayıda atasözüne yer verilmesi ise olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir.

Eserde değerler eğitimi penceresinden bakıldığında ise MEB kök değerlerin tamamına ilişkin vurgu yapan satırlar bulunduğu görülmüştür. Eserde söz konusu bu değerlerden en çok saygı, sevgi ve sorumluluk değerleri ön plana çıkmıştır. Eserin ana karakteri olan Kaşgarlı Mahmut çağının bir dil bilimeisi olarak gösterilir. Türkçe kelimelerle ilgili bir sözlük oluşturmak için ömrünü feda etmiş ve sonunda hedefine ulaşmıştır. Onun bu

davranışı kendisini Türkçeye karşı sorumlu hissetmesindendir. Eserde ön plana çıkan diğer değer ise saygıdır. Yazar Mahmut karakteri üzerinden önce saygılı bir öğrenci, sonra ise saygıyı elden hiç bırakmayan bir vatandaş resmi çizer. Sık işlenen bir başka değer ise sevgidir. Bu değere ilişkin sık ayrıntılarla karşılaşılmasının sebebi sevginin çok yönlü bir şekilde işlenmesidir. Mahmut ve dedesinin ilişkileriyle aile sevgisine, Mahmut’un Türkçeye hizmet aşkıyla dolu olmasıyla dil sevgisine, dinî değerlere saygılı olunmasıyla Allah sevgisine, Mahmut’un Balasagun’a olan özel ilgisi ve eserin sonunda Kaşgar’a geri dönmesiyle memleket sevgisine vurgu yapılır. Özetle “Bir Kelime Seyyahı” isimli eser, hem incelemeye konu olan bütün değerleri barındırması hem de bu değerleri çok yönlü işlemesi açısından başarılıdır.

4.2.Simurg’a Yolculuk

4.2.1. Dış / biçim inceleme

4.2.1.1. Eserin adı

Türkçenin Muhafızları serisinin ikinci kitabı olan eserin ismi “Simurg’a Yolculuk”tur. Eser, medresede derste olan çocuklara hocalarının Simurg’un hikâyesini anlatmasıyla başlar. Hocalarının kuşların padişahı olan Simurg’a Kafdağı’nın ardında yaşadığı için ulaşmanın çok zor olduğunu, ona ancak yiğit ve aslan gibi delikanlıların ulaşabileceğini söylemesi üzerine ana karakterler Ali ve Hüseyin gizlice anlaşılarak bu göreve talip olur. Eser, ana karakterlerin civanmertliği eşliğinde sıcak bir masalla olaya giriş yapar. Kitabın isminin içerikle uyumu ve dikkat çekici sözcükler içererek okuyucuda merak uyandırdığı düşünüldüğünde çocuk edebiyatının genel ilkeleri açısından başarılı olduğu söylenebilir.

4.2.1.2. Yazar

Eserin yazarı olan Özgür Aras Tüfek’le ilgili bilgiler, seriye ait ilk eser olan “Bir Kelime Seyyahı”na ilişkin incelemede belirtildiği gibidir.

4.2.1.3. Kitabın editörü

Eserin editörü olan Meryem Uçar’la ilgili bilgiler, seriye ait ilk eser olan “Bir Kelime Seyyahı”na ilişkin incelemede belirtildiği gibidir.

4.2.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı

Eserin kapak arkası sayfasında baskı yerinin İstanbul, baskı yılının ise 2022 olduğu belirtilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili şu anki veya ileriki baskılarında bazı tespitler yapılmasını sağlayabileceğinden olumlu bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

4.2.1.5. Baskı sayısı

Kitabın kapak arkası sayfasında 9. baskı olduğu ve 5.000 adet basıldığı bilgisi verilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili gerek ilk baskı gerekse sonraki baskılar üzerinden bazı tespitler yapılmasını sağlayabildiği/sağlayabileceği için olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir.

4.2.1.6. Fiyatı

Kitabın fiyatı, incelenmek üzere temin edildiği tarih itibarıyla 18,90 TL’dir. 2023 Aralık itibarıyla ise fiyatı ortalama 42 TL’dir. Dönemin piyasa koşulları göz önünde bulundurulduğunda kitap ulaşılabilir ve makul bir fiyat etiketine sahiptir.

4.2.1.7. Sayfa sayısı

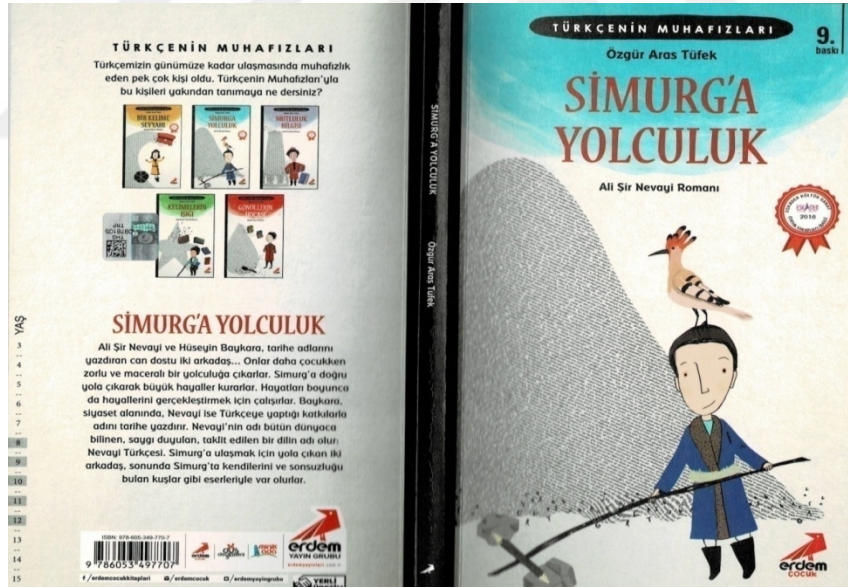
Kitap; baskı ve künye bilgilerini içeren ilk sayfa, kapağın sade baskısının yapıldığı ön sayfa, eserdeki olaya ilişkin bir haritanın bulunduğu esas metin öncesi iki sayfa olmak

üzere numaralandırılmış 108 (yüz sekiz) sayfa ve yayınevinden çıkan diğer kitaplara ilişkin reklamları içeren 4 (dört) sayfayla beraber toplam 112 (yüz on iki) sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sayfa sayısı kolay bitirilebilmesi ve sıkıcı olmaması açısından hitap ettiği 9-12 yaş grubu için ideal sayıdadır. Bununla birlikte eserin 12 punto büyüklükte basılması okuyucunun yaş grubu açısından uygun bir ölçüdür.

4.2.1.8. Ölçüleri

Kitabın en ve boy ölçüleri sırasıyla 12,5x21 cm'dir. Bu ölçüler okuyacak hedef kitlenin yaş özellikleri dikkate alındığında kolay tutulması ve kavranması açısından ideal boyuttur.

4.2.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi

Resim 5. Simurg'a Yolculuk kapak fotoğrafı

Kapak görselinin değerlendirilmesi

Betimleme

Görsel Merve Özdoğan tarafından tasarlanmıştır. İllustrasyon tekniğiyle dijital ortamda yapılmıştır. Kapak görsel çizim tarihi ayrıca belirtilmemiş olup kitabın baskısıyla aynı

zamanda oluşturulduğu düşünülmektedir. Eserde bulunan elemanlar bir çocuk, bir hüdhüd kuşu (ibibik), çelik, çomak, iki tane taş, tipografi tekniğiyle yapılmış dağa benzer bir yapıdan oluşmaktadır.

Çözümleme

Eser çizgi açısından değerlendirildiğinde çoğunlukla dikey ve eğik çizgiler kullanılmıştır. Tipografi tekniğiyle oluşturulan yapıda eğik çizgiler ön plandadır. Eser şekil açısından değerlendirildiğinde çocuk figürü karikatür tarzında yapıldığı için organik şekiller yerine geometrik şekillerin kullanıldığı görülmektedir. Kuş resmindeyse organik şekillerden faydalanılmıştır. Renk açısından değerlendirildiğinde ressam mavi ve lacivert ağırlıklı soğuk renkleri kullanmayı tercih etmiştir. Bunun yanı sıra kuş resminde kırmızı ve turuncunun farklı tonlarından oluşan sıcak renklere de yer verilmiştir. Renk dengesi açısından soğuk renkler baskındır. Geride kalan renkler, nötr renkler olan beyaz ve siyahın valör (ton) değerleridir. Açıklık koyuluk açısından renk dengesi sağlanmıştır. Espas düşünüldüğünde ön planda iki adet taş ve üzerinde çelik, orta planda çocuk figürü, elinde çomak ve başında kuş figürü, arka planda ise tipografi tekniğiyle tasarlanmış bir dağ olduğu görülmektedir. Eserdeki figürlerin boyutları gerçeklikten uzaktır.

Yorumlama

Ana figür olan Ali Şir Nevayi'nin çocukluğu olarak tasvir edilen figür, okuyucuya doğru dönük vaziyette sanki çelik çomak oynuyormuş gibi poz vermektedir. Karikatür tarzıyla çizilmiş olsa da figür basit bir anlayışla resmedilmiştir. Üzerinde kaftan tarzı geleneksel bir elbise, kafasındaki başlık ve hüdhüd kuşu, elindeki çelik çomak ve ayağındaki çizmeler ile resmedilmesi konuyla uyumluluk göstermektedir. Figürler temel bir perspektif anlayışıyla yerleştirilmiştir. Eserde belli bir mekân oluşturulmamıştır. Figürler sanki boşlukta duruyormuş gibi bir algı uyandırmaktadır. Sadece üst kısımdaki mavi renkli alan gökyüzü hissi vermektedir. Geri planda tipografi tekniğiyle çizilen yapının konuyla bağlantılı olarak Kafdağı olduğu düşünülmektedir. Dikey ve eğik çizgilerin ağırlıklı kullanımı resme dinamizm katmıştır.

Yargı

Mekân ve anatomideki hafif kusurlara rağmen konuya uygunluk, renk kullanımı ve farklı tekniklerin bir arada kullanılması sebebiyle bu tasarım başarılı görülmüştür.

Kitabın kapağında ince bir selofan kaplama bulunmaktadır. Bu sebeple kapak orta seviye bir dayanıklılığa sahiptir.

Kitabın ön kapağında eserin adı, büyük punto ve tamamı büyük harflerle yazılarak yazar ismi ve kitabın serisini belirten ifadelerle göre dikkat çekici bir şekilde sunulmuştur. Ön kapakta konuya uygun bir çizime yer verilmiş, kitaba konu olan Ali Şîr Nevayî ve eser boyunca yanından ayırmadığı kelime hazinesi resmedilmiştir. Kullanılan renklerin uyumu yerindedir. Sarı, beyaz ve siyah tonlara ağırlık verilmiş, Mahmut'un kıyafeti ve vücudunun diğer detaylarında kullanılan sarı ve siyah tonlar kapağın genelinde fon rengi olarak kullanılmıştır. Bu durum tasarım esnasında estetik detaylara dikkat edildiğini göstermektedir. Kapakta resmedilen kelime hazinesinden çıkan oldukça yoğun görünümlü sözcüklerin bir yol şeklinde tasvirilmesi, kitabın konusuyla ve olay akışıyla uyumluluk göstermektedir.

Kitabın sırt kısmına sade ve yatay bir şekilde yazarın ve eserin adı yazılmış, alt kısmına ise yayınevinin logosu yerleştirilmiştir. Bu durum kitap raflama ve tanıma açısından bazı kolaylıklar sağlayacağı için olumlu bir özelliktir.

Kitabın arka kapağında ilk dikkati çeken nokta, serinin diğer kitaplarıyla ilgili reklamın en üste yerleştirilmiş olmasıdır. Kitapla ilgili ön bilgi ise alt kısımda ve ikinci planda kalmış bir konumdadır. Ön bilginin daha ortalı bir konuma yerleştirilmesi yerinde ve dikkat çekici bir tasarım olacaktır. Bununla birlikte kapağın sağ alt köşesinde kitabın hitap ettiği yaş grubu işaretlenmiştir. Alt kısmında ise bandrol ve yayınevi logosu bulunmaktadır.

4.2.1.10. Resimleyenin değerlendirilmesi

Çocuk kitaplarının oldukça değerli bir unsuru olan görsellerin, daha önce de belirtildiği gibi uzman kişilere hazırlanması gerekmektedir. Çünkü her görsel aynı zamanda bir sanat eseridir ve uzman bir dokunuş istemektedir.

“Simurg’a Yolculuk” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kendisinin uzmanlık alanı ile ilgili daha önce de belirtildiği gibi herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Edinilen kısıtlı bilgi 1994 yılında yayıncılık hayatına başlayıp hâlen Erdem Yayın grubunda grafik tasarım şefi olarak çalışma hayatını sürdürdüğü şeklindedir. Bu sebeple grafik tasarımcısının uzmanlık alanı ve çalışma alanı uyumuyla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

4.2.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme

Çocuk kitaplarında birinci veya kaliteli ikinci hamur, gözü yormaması açısından mat renkli ve çok parlak olmayan türden kâğıt kullanılması gerekmektedir. Üçüncü hamura basılmış kitaplar hem dayanıksız olmaları hem de görsellerinin cansız görünmesi sebebiyle çocukta okuma iştahı uyandırmamaktadır.

“Simurg’a Yolculuk” adlı kitapta ikinci hamur kâğıt kullanılmıştır. Kâğıt kalitesi bu anlamda yeterli görünmekte, mat görünümü ve ışığı yansıtması sayesinde yazılar kolaylıkla okunabilmektedir. Kapakta ise mat selofan kaplaması bulunmaktadır. Uzun süreli kullanımlarda kitabın kolaylıkla deforme olmayacağı ve albenisini sürdüreceği düşünülmektedir.

4.2.2. İç inceleme

4.2.2.1. Anlatıcı

Olay yazılarında yazar anlatıcı, soyut anlatıcı, kahraman anlatıcı ve gölge anlatıcı olmak üzere dört farklı anlatıcı türü vardır. İncelememize konu olan bu eserde olaylar kimliği bilinmeyen, olaylara müdahil olmayan ve sadece aktarıcı vasfında bir kişi tarafından anlatılmaktadır. Bu bakımdan eserde, serinin ilk kitabında olduğu gibi yine soyut anlatıcı tekniği kullanılmıştır.

4.2.2.2. Eserin özeti

Öğrenciler mektepte onlara hikâye okuyan hocalarını merakla dinlemektedir. Hocaları onlara Hüdühüd kuşunun hikâyesini anlatır. Hikâyeyi dinleyen Ali ve Hüseyin, hocalarının Kafdağı’nda yaşadığını söylediği Simurg’a gitmeye karar verirler. Ertesi gün mektebe gitmek üzere yola çıkıp oradan Simurg’a ulaşmak üzere yola çıkarlar. Medresedeki hocaları Hüseyin ve Ali’nin gelmediğini fark eder. Ebul Kasım Babür Han’ın yardımcılarında biri çocukların nerede olduğunu sormak üzere medreseye gelir. Çarşı

esnaflarından Nurettin ustanın çırağı Ali, çocukların şehir dışına giden yola saptıklarını söyler. Hocaları Ali ve Hüseyin'in, onlara anlattığı hikâyeden etkilendiğini anlar. Halk çocukları aramaya başlar. Ali ve Hüseyin nehri geçmeye çalışır fakat başarılı olamaz. Arama devam ederken hocaları Hüseyin ve Ali'yi bulur. Çok üşüyüp hastalandıkları için saraya götürülüp tedavi edilirler. Hocaları onları ziyarete gelerek hikâyenin devamını anlatır. Onların Simurg'un aslında kendi içlerinde gizli olduğunu anlamalarını sağlar. Yıllar hızla geçer. Ebul Kasım Babür vefat edince ülkede taht kavgaları başlar. Hüseyin de taht mücadelelerine katılır. Ali ise Meşhed'de kalarak iyi bir eğitimden geçer. Bir gün talebesi olduğu medreseye dönemin en büyük tasavvuf âlim ve şairi Molla Câmi gelir. Ali'nin Türkçe kelimeler kullanarak yazdığı şiirleri beğenir. Onun Türkçe konusundaki düşüncelerinden de etkilenecek kendi talebesi olmasını ister. Ali, uzun yıllar Molla Câmi'den ders alarak kendini geliştirir. Hocasının isteği üzerine devlet işlerinde de görev alır. Ebu Said Mirza'nın sarayında hizmete girer. Fakat sert yönetimi sebebiyle halk Ebu Said'e karşı ayaklanınca Hüseyin'e yakınlığıyla bilinen Ali, Semerkant'a sürülerek tüm varlığına el konur. Semerkant'ın büyük âlimi Feyzullah Ebulleys Ali'yi himayesine alır. Ali birçok âlimin dostluğunu kazanır ve Ali Şîr Nevayi olarak anılmaya başlar. Hüseyin'in ısrarı üzerine devlet işlerinde ona mihmandar olarak görev alır. Ali'nin bu görevi alması saraydaki üst düzey yöneticileri rahatsız eder. Bu sebeple Ali'yi zor durumda bırakmak için devletin vergileri üç katına çıkaracağı dedikodusunu yayarlar. Fakat Ali, duruma akıllıca el koyar ve planları bozar. Hüseyin ve Ali el ele vererek kısa sürede Herat'ı imar ederler. Ali Şîr, Hüseyin'in de teşvikiyle Türkçe hamse yazar. Saraydaki bazı kişiler Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevayi'nin arasını yine bozmak ister. Bu amaçla Hüseyin'in oğlu Bediüzzaman ve Ali Şîr'in birleşerek Hüseyin'i tahttan indirecekleri dedikodusunu yayarlar. Hüseyin bu dedikodulara inanarak Bediüzzaman'ın oğlunu öldürtür ve Ali'yi de Eseterabad'a vali olarak sürer. Bir süre sonra Ali bu görevden istifa ederek tekrar Herat'a döner. Bir süre sonra Ali Şîr Nevayi'nin çok sevdiği hocası Molla Câmi vefat eder. Bunun üzerine onu anlatan "Hamsetü'l Mutehayyırın" adlı eserini yazar. Daha sonra Türkçenin Farsçaya üstünlüğünü ispat etmek için "Muhakemetül Lügateyn" adlı sözlüğünü yazar. Ardından Hüseyin Baykara'ya ithaf ettiği "Lisanuttayr" adlı çeviri eserini tamamlar. Bunun üzerine Hüseyin Baykara onu tekrar sarayda yaşamaya ikna etmek ister fakat Ali Şîr teklifi kabul etmez. Hüseyin Baykara sefere çıktığında Ali Şîr Nevayi hastalanır ve sefer dönüşü de vefat eder.

4.2.2.3. Konu

“Simurg’a Yolculuk” adlı eserin konusu “hakiki dostluk”tur.

4.2.2.4. Ana düşünce

Samimi bir dostluk, karşılaşılabilecek tüm sorunları aşmada paha biçilemez bir anahtardır.

4.2.2.5. Yardımcı düşünceler

- Kimi dostluklar bir ömür sürer.
- Her insan kendini ana dilinde ifade etmek ister.
- Sonunu iyice düşünmeden karar vermek üzücü durumlar yaşanmasına neden olabilir.
- Önemli olan kişiler değil devlete yapılan hizmettir.
- Başarılı insanlar çevrelerindeki bazı kimselerce sevilmez.

4.2.2.6. Kahramanlar

I.Derece kahramanlar

Hüseyin Baykara

Fiziki özellikler: Kırmızı ve toplaça yanaklı biridir. Hikâyedeki en iyi arkadaşı olan Ali’den dört yaş büyüktür.

Sosyal özellikler: Vatansever ve çalışkan biridir. Timur Devleti’nin hükümdarlarındanr. Güçlü bir yöneticidir. Âlimlere ve sanatçılara değer verir.

Psikolojik özellikler: Meraklı, utangaç, heyecanlı ve olgun biridir. Aynı zamanda kararlı bir kişiliği vardır.

Ali Şîr Nevayî

Fiziki özellikler: Hikâyenin ana karakterlerinden olan Hüseyin’den dört yaş küçüktür.

Sosyal özellikler: Türkçe'yi çok sever ve Türkçe eserler vermeye gayret eder. Toplumla iç içedir. Onların sorunlarını dinler. Devlet yönetiminde iyi bir yardımcısıdır. İlimle meşgul olmayı sever.

Psikolojik özellikler: Azimli, çalışkan ve okumayı çok seven biridir.

II.Derece kahramanlar

Sultan Ebul Kasım Babür: Horasan hükümdarıdır.

Emir Gıyaseddin Mansur: Hüseyin'in babasıdır. Hüseyin henüz çocukken vefat etmiştir.

Lütfi Efendi: Şairdir. Aynı zamanda Ali ve Hüseyin'in şiir hocasıdır.

Firuze Hatun: Hüseyin'in annesidir.

Gıyaseddin Kıkine Bahadır: Ali Şîr Nevayî'nin babasıdır.

Kemal Turbetî: Ali Şîr Nevayî'nin edebiyat ve şiir hocasıdır.

Hasan Erdeşir: Ali Şîr Nevayî'nin hem dostu hem de hocalarındandır.

Ebu Said Mirza: Hüseyin'den önce Herat'ta hükümdar olan zalim bir yöneticidir.

Rıza Efendi: Sarayın en yaşlı divan üyesidir. Ali Şîr'in mihmandar olmasından hoşlanmaz.

Mehmet Efendi: Divan üyelerindendir. Tıpkı Rıza Efendi gibi Ali Şîr'in devlette yüksek bir görev almasından rahatsız olur.

Bediüzzaman: Hüseyin Baykara'nın oğludur. Hüseyin Baykara saraydaki dedikodulara kanarak onun oğlunu öldürtür.

Eserde karşımıza çıkan kahramanlar tarihi ve kültürel yapımıza uygundur. Ali Şîr Nevayî ve Hüseyin Baykara gerek çalışkanlıklarıyla gerek vatanseverlikleriyle gerekse çocukluktan itibaren birbirlerine verdikleri söz üzere kurdukları sarsılmaz dostluklarıyla öğrencilere olumlu bir model olarak sunulmuştur. Fakat kahramanların tasvirinde çocukların hayal gücünde canlandırabilmeleri açısından daha fazla ayrıntı verilmesi gerekir. Özellikle ana karakterlerin fiziki özelliklerine ilişkin fazla bir ayrıntı yoktur. Bu eksikliklere rağmen kitaptaki karakterlerin öğrencilerin kişilik gelişimlerine ve değerlerimizi benimsemesine olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir.

4.2.2.7. Olay çizgisi

0. Öğrencilerin mektepte onlara “Mantuku’t Tayr”dan hikâye okuyan hocalarını merakla dinlemeleri.
1. Hocalarının öğrencilere Hüdühüd kuşunun hikâyesini anlatması.
2. Hikâyede diğer kuşların ülkede padişah olmadığını söylemesi üzerine Hüdühüd kuşunun padişahın var olduğunu, ona Simurg dendiğini, Kafdağı’nda yaşadığından kendilerine çok uzakta olduğunu ve ona ulaşmanın meşakkat istediğini söylemesi.
3. Ders sonrasında Ali ve Hüseyin’in, hocalarına Simurg’a gitmek istediklerini söylemesi.
4. Hocalarının bu yolun çok zorlu olduğunu belirtmesine karşın Ali ile Hüseyin’in Simurg’a gitme konusunda kararlı davranması bununla birlikte akşam vaktinin girmesi üzerine hocalarının bunları sonra konuşacaklarını söylemesi.
5. Hikâyeden çok etkilenen Hüseyin ve Ali’nin birlikte Simurg’a gitmeye karar vermesi.
6. Hüseyin ve Ali’nin eskiden çelik çomak oynadıkları toprak alana doğru yürümesi ve yolculukları için kendilerine bir harita çizmeleri.
7. Ertesi gün mektebe giderken buluşup oradan yola çıkmaya karar vermeleri.
8. Kararlaştırdıkları planı uygulamak üzere sonraki gün buluşarak gizlice şehir dışına doğru hareket etmeleri.
9. Medresedeki hocalarının Hüseyin ve Ali’nin derse gelmediğini fark etmesi.
10. Bir süre sonra Sultan Ebul Kasım Babür Han’ın yardımcılarının çocukların nerede olduğunu öğrenmek üzere medreseye gelmeleri.
11. Çarşının eski demir tezgâhının sahibi Nurettin ustanın çırağının Ali ve Hüseyin’i şehrin dışına giden yola saparlarken gördüğünü söylemesi.
12. Bunun üzerine medresedeki hocalarının, Ali ve Hüseyin’in anlattığı hikâyeden etkilenerek Simurg’a ulaşmak üzere şehir dışına çıktıklarını anlaması.
13. Şehirdeki halkla birlikte nehre doğru giden çocukları aramak üzere yola çıkılması.
14. Nehre ulaşan çocukların karanlığın da etkisiyle korkmaya başlaması.
15. Hüseyin’in cesaretini toplaması, eline ayakkabılarını alıp karşıya geçmeye çalışırken ayağını kaydırıp düşmesi ve elindeki ayakkabıların suya kapılması.
16. Ali’nin elini uzatarak güçlükte Hüseyin’i kurtarması.
17. Çocukları aramaya gelenlerden Sultan Ebul Kasım Babür’ün yardımcılarının birinin Hüseyin’in düşürdüğü ayakkabıları bularak dönmesi.

18. Hüseyin'in ayakkabısını gören annesi Firuze Hatun'un ümitsizliğe kapılıp ayakkabılara sarılarak ağlaması.
19. Hocalarının Hüseyin ve Ali'yi bulması.
20. Hastalanan çocukların saraya götürülerek ve orada tedavi edilmeleri.
21. Hocalarının Ali Şîr ve Hüseyin'i ziyaret ederek onlara hikâyenin devamını anlatması.
22. Hikâyenin devamını dinleyen çocukların Simurg'un esasında çok uzaklarda değil kendi içlerinde olduğunu anlamasından sonra Hüseyin'in adil bir hükümdar olmak, Ali'nin de Türkçenin güzellik ve üstünlüklerini ortaya çıkaracak büyük eserler oluşturma hedeflerini gerçekleştirmek için birbirlerine söz vermeleri.
23. Yıllar sonra Ebul Kasım Babür'ün vefat etmesi üzerine Hüseyin'in Merv şehrine gidip kılıç kuşanması ve taht mücadelesine girişmesi.
24. Ali'nin Meşhed'de kalarak iyi bir eğitimden geçmesi.
25. On beş yaşına geldiğinde Ali'nin babasının vefat etmesi. Bu durumdan dolayı Hüseyin'in yanında olmasına çok ihtiyaç duyması ve yürüyerek şehrin dışındaki üzüm bağlarına varması.
26. Taht mücadelesinde olan Hüseyin'in tehlike altında olmasına rağmen Ali'nin yanına gelerek onu teselli etmesi.
27. Ali'nin Herat'ı bir ilim ve kültür merkezi yapmak için gece gündüz çalışması.
28. Hocaları Kemal Turbetî'nin talebelere bir derslerinde dönemin en büyük tasavvuf âlimi ve şairi Molla Câmi'in misafir olacağını söylemesi.
29. Talebelerin heyecanla beklediği Molla Câmi'nin derse gelmesi ve kısa bir sohbetten sonra öğrencilere şiir yazıp yazmadıklarını sorması.
30. Bir üstünlük olarak görüldüğü için öğrencilerin Arapça ve Farsça yazdığı şiirleri dinleyen Molla Câmi'nin bunları beğenmemesi.
31. Sessizce oturan Ali'den şiirini okumasını istemesi ve onun sade bir dille Türkçe kelimeler kullanarak yazdığı şiirini beğenmesi.
32. Molla Câmi'nin Ali'ye şiiriyle ilgili çeşitli sorular sorarak onu tanımaya çalışması.
33. Ali'nin, Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu ve Türkçe şiir yazmayan Türkleri eleştirerek dilimizde Farsçadan üstün şiirlerin yazılabileceğini zengin sözcük varlığından örnekler vererek açıklaması.
34. Molla Câmi'nin Ali'nin ilminden ve bilgisinden çok etkilenecek hocası Kemal Turbetî'den onun kendi talebesi olmasını istemesi.
35. Kemal Turbetî ve Ali'nin bu daveti seve seve kabul etmesi.

36. Ali'nin Molla Cami ve onun ilim çevresindeki hocalardan uzun yıllar dersler alarak kendini geliştirmesi.
37. Bir öğle namazı sonrası Molla Câmî ve Ali'nin kırlara giderek sohbet etmesi.
38. Bu sohbette Molla Câmî'nin, artık olgunlaştığını söyleyerek Ali'den devlet idaresinde görev almasını istemesi.
39. Ali'nin istemeyerek de olsa hocasını kırmayarak bu görevi üstlenmeyi kabul etmesi.
40. Hocasının isteği üzerine Ali'nin Ebu Said Mirza'nın sarayında hizmete girmesi.
41. Ebu Said'in, Ali'nin daha önce çalıştığı hükümdarlara hiç benzememesi, halka karşı sert ve haksız uygulamalarının olması.
42. Halkın Ebu Said'e ayaklanması sonucu isyancıların arasında Ali'nin dayılarının da bulunması ve Hüseyin'le olan yakın dostluğunun bilinmesi sebebiyle Ali'nin Semerkand'a sürülerek tüm mal varlığına el konulması.
43. Semerkat'ta büyük âlim Feyzullah Ebulleys'in Ali'yi himayesi altına alması.
44. Ali'nin Semerkant'ta birçok âlimin dostluğunu kazanarak Ali Şîr Nevayi olarak tanınmaya başlaması ve yazdığı şiirlerin dilden dile dolaşması.
45. Hüseyin'in bir gün Ali'yi almak üzere gelmesi fakat Ali'nin orasının kendisine kapı açan bir yer olduğunu bu sebeple o şehri terk edemeyeceğini söylemesi.
46. Hüseyin Baykara'nın Ali için izin alması ve Herat'ı hem ilmî hem de mimarî bakımdan yeniden inşa etmeleri.
47. Bir toplantı sonrası Hüseyin'in Ali'den kalmasını istemesi ve ona içini dökerek ağlaması.
48. Hüseyin'in sarayda kendi çok yalnız hissetmesi ve kendine güvenmemesi.
49. Hüseyin'in Ali'ye mihmandarlık görevi teklif etmesi ve Ali'nin arkadaşını kırmayarak bunu kabul etmesi.
50. Divanın en yaşlı üyelerinden Rıza Efendi'nin Ali Şîr Nevayi'nin mihmandarlık yapmasından rahatsız olması.
51. Rıza Efendi ve Mehmet Efendi'nin Ali Şîr Nevayi'yi zor durumda bırakmak için devletin tarlalardan alınan vergiyi üç katına çıkardığı söylentisini yaymaları ve ayaklanma çıkarmaları.
52. Ali Şîr Nevayi'nin bu ayaklanmayı soğukkanlılıkla bastırmayı başarması sayesinde Rıza ve Mehmet Efendilerin oyununu bozması.
53. Hüseyin Baykara'nın sefer dönüşü söylentilerin aksine vergileri daha da düşürüp halkı rahatlatarak onların memnuniyetlerini ve bağlılıklarını artırması.

54. Hüseyn Baykara ve Ali Şîr Nevayî'nin el birliğiyle birçok mescit, cami, hamam, köprü, hastane, bahçe, kervansaraylar yaparak Herat'ı kısa sürede imar etmeleri.
55. Hüseyn Baykara'nın sarayda bilim, sanat, edebiyat konularının konuşulduğu meclisler kurması ve bunlara "Baykara Meclisi" denmesi.
56. Ali Şîr Nevayî'nin Hüseyn Baykara'nın oğlu olan Bedizzaman'la ilgilenerek onu iyi bir şekilde yetiştirmeye çalışması.
57. Hüseyn Baykara'nın şiir ve edebiyattan kopmasını istemeyerek Ali Şîr Nevayî'yi teşvik etmesi ve ondan bir hamse yazmasını istemesi.
58. Ali Şîr Nevayî'nin hamse yazarak Türkçeyle de hamse yazılabileceğini göstermesi.
59. Nevayî'nin kendi kurduğu medreselerde kendi parasından maaş ödemesi, hastaları şifahanelerde ücretsiz tedavi etmesi, kimsesiz ve fakirlere yardım etmesi.
60. Ali Şîr Nevayî'nin sürekli devlet işleriyle ve ilimle ilgilenmekten dolayı 47 yaşına gelmesine rağmen hâlâ evlenememiş olması.
61. Ali Şîr Nevayî'nin sadece Bediüzzaman'la değil diğer şehzadelerle de ilgilenerek onların yetkin bir şekilde yetişmesi için çabalaması.
62. Saraydaki bazı kişilerin Ali Şîr Nevayî ve Hüseyn Baykara'nın arasını bozmak için Nevayî ve Bediüzzaman'ın birleşerek Hüseyn Baykara'yı tahttan indireceği dedikodusunu yayması.
63. Hüseyn Baykara'nın mütemadiyen devam eden bu söylentilere sonunda inanarak Bediüzzaman'ın Mirza Mehmet adındaki oğlunu öldürtmesi.
64. Bunun üzerine Nevayî'nin izin almadan makamına çıkıp Hüseyn Baykara'ya bunları saltanatı kaybetme korkusuyla yaptığını ve yanlış yolda olduğunu söylemesi.
65. Hüseyn Baykara'nın bu çıkışı bir tehdit gibi algılayarak söylentilerin doğru olduğuna kanaat getirmesi ve Ali Şîr Nevayî'den rahatsızlık duyanların da etkisiyle Nevayî'nin birkaç gün içinde Herat'ı terk etmesini isteyerek onu Esterabad'a vali olarak göndermesi.
66. Nevayî'nin bir süre bu görevi yaptıktan sonra devlet işlerinden yavaş yavaş elini eteğini çekerek sadece ilim ve edebiyatla meşgul olmak amacıyla Esterabad valiliğinden istifa etmesi.
67. Hüseyn Baykara'nın bu istifayı kabul etmesi üzerine Nevayî'nin 1489'da Herat'a dönmesi.
68. Aynı sene Ali Şîr Nevayî'nin hocası Hasan Erdeşir'in vefat etmesi.
69. 1490 senesinde Nevayî'nin divan beyliği görevini de bırakması.

70. Elli yaşına geldiğinde Nevayi'ye onu fitneci ve kötü kişilerden korumak isteyen Hüseyin Baykara tarafından çıkarılan bir fermanla hürmet göstermesinin emredilmesi.
71. Ali Şîr Nevayi'nin hocası ve çok sevdiği rehberi olan Molla Câmi'nin vefat etmesi.
72. Molla Câmi'nin ölümü üzerine Nevayi'nin iyice içine kapanarak hocasının isteği üzerine kalemni elinden hiç bırakmaması ve ilk olarak hocası Molla Câmi'yi anlatan "Hamsetü'l Mutehayyırın" adlı eserini yazması.
73. Ali Şîr'in, Molla Câmi'nin kabri etrafına bir imarethane yaptırması.
74. Sahip olduğu tüm mal varlığını fakir, düşkün, ilim öğrenen talebeler için kullanması.
75. Ölmeden önce Türkçenin Farsçaya olan üstünlüğünü ispat etmek için bir sözlük yazmaya karar vermesi ve 1499 senesinde "Muhakemetül Lugateyn" adlı eserini bitirmesi.
76. Nevayi'nin yapmayı düşündüğü ikinci iş olarak Feriüddin Attar'ın "Mantıkuttayr"ını Türkçeye çevirerek "Lisanuttayr" adını vermesi ve ömrünün son yılında bitirdiği bu eseri Hüseyin Baykara'ya ithaf etmesi.
77. Hüseyin Baykara'nın bunu duyunca çok sevinmesi ve Nevayi'yi tekrar sarayda yaşamaya ve eserlerini orada devam ettirmeye ikna etmek istemesi.
78. Nevayi'nin bu teklifi reddetmesi fakat iki arkadaşın yine eskiden olduğu gibi devlet için çalışmaya ve birbirlerine omuz vermek üzere verdikleri söze sadık olduklarını belirtmeleri.
79. Son bir eser yazmak isteyen Nevayi'nin ahlak kurallarını içeren ve toplumun her kesiminden insanlara öğütler veren "Mahbub'ul Kulup (Gönüllerin Sevgilisi)" adlı eserini oluşturması.
80. Esterabad'a sefere çıkmadan önce Hüseyin Baykara'nın bir gece Nevayi'yi ziyaret ederek ondan helallik istemesi.
81. İki arkadaşın birbirlerine sarılıp ağlayarak helalleşmeleri.
82. Günlerdir yemeden içmeden kesilen Ali Şîr Nevayi'nin her gün saraya giderek Hüseyin Baykara'nın dönüp dönmediğini sorması.
83. Nevayi'nin Hüseyin Baykara'yı beklerken hastalanması.
84. Nevayi'nin 1500 senesinin Aralık ayının son sabahında müjdeli haber getiren saray görevlisiyle birlikte güçlkle saraya giderek Hüseyin Baykara'yı karşılamak istemesi.
85. Hüseyin Baykara geldiği sırada Nevayi'nin sarayda rahatsızlanarak yere yığılması.
86. Hüseyin Baykara'nın tedavi için çok uğraşması fakat üç gün sonra 3 Ocak 1501'de Ali Şîr Nevayi'nin vefat etmesi.

4.2.2.8. Mekân açısından değerlendirme

Dış mekân

Horasan: O dönem devlet yönetiminin bulunduğu şehirdir.

Herirud Nehri: Ali ve Hüseyin'in çocukken Simurg'a ulaşmak üzere köyden çıktıklarında geçmeye çalışıp başarısız oldukları nehirdir.

Herat şehri: Hüseyin Baykara'nın devleti yönettiği şehirdir. Ali Şîr Nevayi'nin de katkılarıyla Herat baştan sonra imar edilir.

Merv: Ebul Kasım Babür'ün vefat etmesi üzerine Hüseyin'in gidip kılıç kuşandığı ve taht mücadelesine başladığı şehirdir.

Meşhed: Ali Şîr Nevayi'nin iyi bir eğitim alarak yetiştiği şehirdir.

Semerkant: Çıkan bir isyanda Hüseyin'e yakın olması sebebiyle Ali Şîr Nevayi'nin yetkilerinin alınarak sürüldüğü şehirdir.

Esterabad: Hüseyin Baykara'nın isyanı bastırmak üzere gittiği şehirdir. Aynı zamanda hikâyenin ilerleyen kısımlarında Hüseyin Baykara, Ali'yi vali olarak Esterabad'a sürgün etmiştir.

İç mekân

Sınıf: Ali ve Hüseyin'in eğitim aldıkları medresenin en aydınlık sınıfıdır.

Ebu Said Mirza'nın sarayı: Ali Şîr Nevayi'nin hocası Molla Câmi'nin isteği üzerine devlet işlerinde çalıştığı saraydır.

Saray: Herat'ta bulunan, Ali Şîr Nevayi'nin mihamdarlığında Hüseyin Baykara'nın devleti yönettiği saraydır.

Eserde seçilen mekânlar; olay örgüsü, kahramanların tarihi özellikleri, kitabın tarihi gerçeklikle olan bağlantısı hususları göz önünde bulundurulduğunda kitabın hacmine orantısı bakımından yeterli ve uyumludur. Fakat mekânlarla ilgili tasvirlemeler yapılmamıştır. Bu durum, çocukların mekânlarla ilgili hayali kurgular oluşturmasını engellemekte ve eserin akıcılığına olumsuz etki edebilmektedir.

4.2.2.9. Yazım yanlışları

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (t.y.) doğru yazımı “mescit” ve “cami” şeklinde olan sözcükler eserde bulunan aşağıdaki cümlede yanlış yazılmıştır:

“Kervansaraylar, camiiler, mescidler, hamam ve köprüler, hastaneler, havuzlar, bahçeler...” (s. 77)

Birleşik yazılması gereken “vazgeçmek” sözcüğü ayrı yazılarak yazım yanlışı yapılmıştır (TDK, t.y.):

“Kapıdaki saray görevlisi vaz geçip dönmek üzereydi.” (s. 102)

4.2.2.10. Anlatım bozuklukları

Tamlanan ekinin eksikliğinden dolayı kitaptaki şu ifadede anlatım bozukluğu yapılmıştır:

“Ali, babasının vefatından sonra bütün gücünü ilim öğrenmek için sarf ediyordu. Gün boyu hocaların gösterdiği dersleri çalışıyor, âlimlerin sohbetleri dinliyordu.” (s. 43)

4.2.2.11. Noktalama yanlışları

Sıralı cümleler birbirinden virgüllerle ayrılmalıdır. Bu sebeple aşağıdaki cümlede “araştırmalı” sözcüğünden sonra da virgül kullanılması gerekmektedir:

“Şiir dünyasında bir gün çok mühim bir yerin olacak ancak daha fazla okumalı, araştırmalı diğer diller hakkında da daha geniş bir görüşe sahip olmalısın.” (s. 51)

4.2.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler

Deyimler

İncelememize konu olan “Simurg’a Yolculuk” adlı eserde 69 adet deyim tespit edilmiştir.

Birden çok kez kullanılan deyimler sadece bir kez yazılmış ve yanına sayfa numaraları eklenmiştir. Tespit edilen deyimler şu şekildedir:

- Abdest almak* (s. 22)
Acı çekmek (s. 98)
Aklı almamak (s. 69)
Aklından geçmek (s. 11)
Aslı astarı olmamak (s. 75)
Ayakta tutmak (s. 95)
Bağırıp çağırmak (s. 73)
Baş başa kalmak (s. 38)
Baş göstermek (s. 84)
Başı dönmek (s. 66)
Bir araya getirmek (s. 19, 35, 58)
Bir o yana bir bu yana (s. 17)
Buyur etmek (s. 92)
Buz gibi (s. 27)
Buz kesmek (s. 29)
Can bulmak (s. 40)
Can vermek (s. 10)
Canını yakmak (s. 91)
Deliye dönmek (s. 26)
Derdine düşmek (s. 95)
Ders almak (s. 37)
Destek olmak (s. 41, 77)
Dikkatini çekmek (s. 65, 78)
Dizlerinin bağı çözülmek (s. 86)
Dönüp dolaşmak (s. 8)
Ekmeğine yağ sürmek (s. 86)
El ele vermek (s. 22, 67, 68)
Ele almak (s. 49)
Elinden almak (s. 42)
Eline su dökemez (s. 48)
Eline yüzünde bulaştırmak (s. 71)

Elini çabuk tutmak (s. 18)
Fark etmek (s. 13, 21, 30, 35, 47, 102)
Feryat koparmak (s. 29)
Geri dönmek (s. 28, 42)
Göz dikmek (s. 84)
Göz yummak (s. 71)
Göze almak (s. 16, 22)
Gözleri yaşarmak (s. 70)
Gözünü hırs bürümek (s. 71, 85)
Güm güm atmak (s. 18)
Haber vermek (s. 30, 40)
Hakkını vermek (s. 68)
Hayal kurmak (s. 66)
Hayır dua almak (s. 45)
Hayranlık duymak (s. 78)
Hizmet etmek (s. 58, 60)
İçinden geçmek (s. 47)
İftira atmak (s. 78)
İleri sürmek (s. 21)
İmkân vermek (s. 49)
İşine gelmek (s. 76)
Kabul görmek (s. 46)
Kan ter içinde (s. 90, 102)
Karar vermek (s. 26, 38)
Kendi gölgesinden korkmak (s. 85)
Kendine gelmek (s. 32)
Kendini yiyip bitirmek (s. 101)
Kılıç kuşanmak (s. 36)
Kulağına gitmek (s. 84)
Kulak asmak (s. 74)
Kulak kesilmek (s. 7)
Kulak vermek (s. 10)
Meydana getirmek (s. 57)
Muaf tutmak (s. 76)

Müjde vermek (s. 74)
Ne olursa olsun (s. 26)
Not almak (s. 95)
Ortaya koymak (s. 74)
Önüne çıkmak (s. 36)
Önüne geçmek (s. 71)
Örnek vermek (s. 49)
Özen göstermek (s. 18)
Reva görmek (s. 87)
Sabahı zor etmek (s. 102)
Sağ ol (s. 27)
Sağa sola (s. 28)
Saygı göstermek (s. 44)
Sırtını dayamak (s. 40)
Söz dinlemek (s. 76)
Söz vermek (s. 41)
Şekil almak (s. 64)
Takati kalmamak (s. 31)
Tavır almak (s. 74)
Teselli etmek (s. 11, 39)
Teşvik etmek (s. 12, 95)
Ucuz atlatmak (s. 27)
Uykuya dalmak (s. 17)
Var olmak (s. 107)
Yanında olmak (s. 67, 68)
Yemeden içmeden kesilmek (s. 101)
Yok etmek (s. 42)
Yok olmak (s. 67)
Yol göstermek (s. 77, 93, 96)
Yola çıkmak (s. 15, 16, 17, 22)
Yoluna baş koymak (s. 74)
Zahmete katlanmak (s. 9)

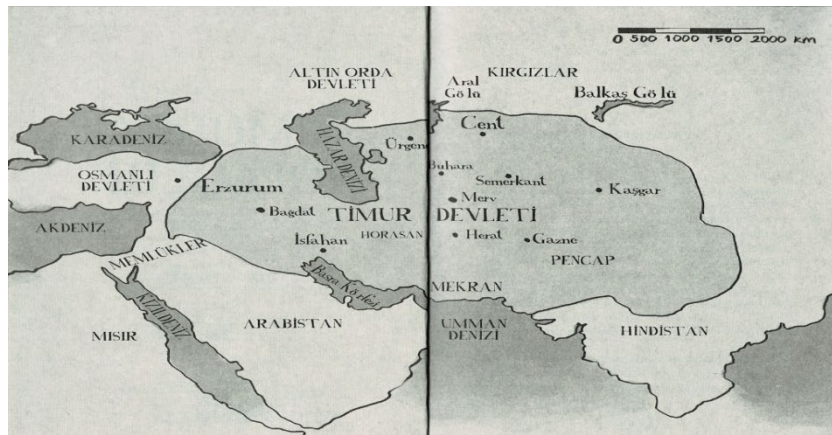
Atasözleri

Eserde herhangi bir atasözü tespit edilmemiştir. Eserin deyimler bakımından zengin olmasına karşın hiçbir atasözüne yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak düşünülmektedir.

4.2.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme

Çocuk kitaplarının seçiminde okurun dikkat ettiği en önemli unsurlardan biri görsellerdir. Hatta birçok çocuk, kitap seçerken öncelikle görsellere göz atmaktadır. Kitap ele alındığında kapaktan sonra en fazla dikkat çeken diğer unsur olay akışına ilişkin görsellerdir. Görsellerin kalitesi ve profesyonelce hazırlanmış olması, kitabın tercih edilebilirliğini güçlü bir şekilde etkilemektedir. Bu sebeple çocuk kitaplarında kullanılan resimler gelişigüzel çizilmemeli, dikkat çekici olmalı, olaya ve hitap ettiği yaş grubuna uygun yapıda hazırlanmalı ve çocukta okuma hevesi uyandırmalıdır. Görseller, kitaptaki olay akışıyla ilgili açıklayıcı özellikler göstermeli, sadece görseller yorumlanarak içerikle ilgili tahminlerde bulunulabilmelidir.

“Simurg’a Yolculuk” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller, sersinin ilk kitabında olduğu gibi “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kitaptaki tek görsel şu şekilde değerlendirilmiştir:

Resim 6. Timur Devleti haritası

Eser, serinin ilk kitabı olan “Bir Kelime Seyyahı”nda olduğu gibi olayların geçtiği mekânların gösterildiği bir haritayla başlamıştır. Haritada gerçek mekânlara ilişkin iki

boyutlu minyatür tarzda çizilmiş ayrıntılara yer verilmiştir. Bu çizimler gerçekçi bir anlayışla resmedilmiştir.

Görüldüğü üzere kitapta, olayla ilgisi bulunan bahsi geçen harita dışında hiçbir görsel kullanılmamıştır. Çocuk kitaplarında olay akışı ve konuyla ilgili dikkat çekici görseller kullanılmasının kitaba olan katkıları göz önünde bulundurulduğunda incelememize konu olan “Simurg’a Yolculuk” adlı eserin bu anlamda yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Bununla birlikte bir adet olmasına rağmen kullanılan görselin konuyla uyumu yerindedir. Görselin eserin hemen başında kullanılması ise okurun ilgisini çekmesi açısından başarılı görülmüştür.

4.2.2.14. Zaman açısından inceleme

Eserin yazıldığı/yayımlandığı tarih

Kitabın ilk sayfasının arkasında 9. baskı olduğu ve bu baskının toplam 5.000 adet olmak üzere 2022 yılında İstanbul’da yapıldığı bilgisi bulunmaktadır. Fakat ilk baskısıyla ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu bilgi eksikliği sebebiyle kitabın ne kadar sürede yaklaşık kaç adet sattığı, kitaba gösterilen revaç, onun toplumdaki karşılığı gibi konularla ilgili herhangi bir kanaate ulaşılamamıştır. “9. baskı” bilgisinden kitabın ilgi gördüğü sonucuna ulaşılabilir ancak bu ilgi ve talebin hangi süreçte ortaya çıktığı, ilk baskı veya diğer baskıların bilgisi verilmediği için yorumlanamamıştır. Bu bilginin eklenmesinin, dolaylı da olsa bahsi geçen konularda bazı tespitler yapmak ve okuyucuyu yönlendirmek açısından fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

Olayların geçtiği tarihi gerçek zaman

Kitapta Ali Şîr Nevayî’nin doğum tarihi veya olayların kaç sene sürdüğüne ilişkin bir ayrıntı verilmemiştir. Sadece ölüm tarihinin 3 Ocak 1501 olduğu bilgisi yer almaktadır. Kaynaklardan (TDV İslâm Ansiklopedisi, t.y.) edinilen bilgilere göre Ali Şîr Nevayî’nin doğum tarihi şu şekildedir: “Soyca bir Uygur kabilesinden gelen Ali Şîr Nevâî 17 Ramazan 844 (9 Şubat 1441) tarihinde Herat’ta doğdu.” Olayların Ali Şîr Nevayî’nin çocukluk döneminde başladığı göz önünde bulundurulduğunda tarihi gerçek zamanın 1450-1501 yılları arasında geçtiği söylenebilir.

İç Zaman

Eserde Ali Şîr Nevayî'nin doğum tarihi belirtilmemiştir. Sadece 3 Ocak 1501'de öldüğü bilgisi bulunmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere Ali Şîr Nevayî 9 Şubat 1441'de doğmuştur. Olaylar Ali Şîr Nevayî'nin çocukluk dönemiyle başlamakta ve ölümüyle son bulmaktadır. Buradan yola çıkılarak eserde anlatılan olayların 1450-1501 yılları arasında yaklaşık 50 sene sürdüğü düşünülmektedir.

4.2.3.Eserde karşımıza çıkan kök değerler

Değerlerin anlamsal boyutu ve ilişkili olduğu tutum ve davranışlara “Bir Kelime Seyyahı” adlı eserin incelenmesinde değinildiği için bu eserdeki incelemelerde tekrara düşülmemesi açısından değerlere ilişkin doğrudan eserden alınan örnek ifadeler ve açıklamalara geçilmiştir.

4.2.3.1. Adalet

Eserin başlangıcında Hüseyin Baykara çocukluk dönemindedir. Büyüyünce ülkesine hükümdar olmayı düşler. İstekleri arasında özellikle adil bir hükümdar olmayı istemesi: “*Ben Türkleri bir araya getiren, adaletle yöneten büyük bir hükümdar olmak istiyorum.*” (s. 35) cümlesinde öne çıkarılır.

Eserde Hüseyin ve Ali Şîr'in çocukluğu döneminde devleti Ebu Said adında bir hükümdar yönetir. Anlatıcı, Ebu Said'in halka karşı haksız uygulamalarına değinerek: “*Ebu Said, atalarının hizmetinde çalıştığı hükümdarlara pek benzemiyordu. Halka karşı oldukça sertti ve bazı haksız uygulamaları vardı.*” (s. 60) sözleriyle olumsuz bir davranış üzerinden adil olmanın önemine işaret eder.

Hüseyin Baykara saraydaki dedikodulara inanır ve oğlunun Ali Şîr Nevayî ile iş birliği yaparak tahtının elinden alınacağını düşünür. Bu sebeple Bediüzzaman'ın oğlunu yani torununu öldürtür. Anlatıcı burada verilen kararın sorgusuz sualsiz olduğunu vurgulayarak adalet kavramına Ali Şîr Nevayî karakterinin sözlerinden dökülen şu cümlelerle atıfta bulunur:

“Emir Baykara, saltanat aşkı nasıl gözünü bu kadar köreltebiliyor? Nasıl olur da asılsız birkaç söylentiye kulak verir de sorgusuz sualsiz kendi torununun ölüm fermanını verebilirsin, diye sordu.” (s. 85)

Hüseyin Baykara’nın asılsız dedikodulara kulak vererek torununu öldürtmesi Ali Şîr Nevayî’yi oldukça hiddetlendirir. Ali Şîr, karşısındakinin devletin hükümdarı olmasına aldırmadan onu adaletin önemini de vurguladığı şu sözlerle eleştirir:

“Ey Emîr Baykara, emîr oldun ama emîr kalmak istersen önce nefsine emîr ol. Ona iyiliği, adaleti, merhameti, dürüstlüğü emret. Yoksa nefsinin denizinde boğulacaksın.” (s. 86)

4.2.3.2. Dostluk

Kitabın ana karakterleri iki iyi dost olan Ali Şîr Nevayî ve Hüseyin Baykara’dır. Araları bazı olumsuzluklar yüzünden zaman zaman açılrsa da birbirlerine dost olma yönünde verdikleri söze ömürlerince sadık kalırlar. Çocukluk dönemlerinde Alî Şîr sık sık şiir yazar ve bunları arkadaşı Hüseyin’e okur. Hüseyin de onunla iftihar eder: Yazar bu dostane davranışı: *“Şiir okumayı hatta yazmayı çok severdi, yazdıklarından bazılarını Hüseyin’e okurdu, Hüseyin arkadaşıyla iftihar ederdi.” (s. 12)* sözleriyle vurgular.

Kitabın başında Ali ve Hüseyin, öğretmenlerinin anlattığı hikâyeden etkilenerken Simurg’a ulaşmak üzere gizlice şehrin dışına çıkarlar. Şehrin kenarındaki Herirud Nehri’ni geçmeye çalışırken Hüseyin akıntıya kapılır ve zor duruma düşer. Ali olanları görür görmez hiç tereddüt etmeden Hüseyin’in yardımına koşar. Yazar bu olayı: *“Ali olanları görünce nehre doğru koştu. Gidebileceği yere kadar ilerleyip elini arkadaşına doğru uzattı.” (s. 27)* şeklinde anlatarak güvenilir bir dostluğun önemine değinir. Yine olayın devamında Ali, Hüseyin’i kurtarır ve kendi ayakkabısını ona verir. Yazar aşağıdaki ifadeyle iyi bir dostlukta bulunması gereken niteliklerden fedakârlığa vurgu yapar:

“Ali ayakkabılarını çıkartıp Hüseyin’e verdi. Hüseyin arkadaşının bu fedakârlığı karşısında hem mutlu oldu hem de duygulandı.” (s. 28)

Eserde Ali ve Hüseyin, küçükken birbirlerine her zaman yardımlaşacaklarına dair bir söz verirler. Hayatları boyunca da bu söze sadık kalırlar. Yazar onların dostluklarını yardımseverlik değeriyle ilişkilendirerek iyi dostların birbirlerine her zaman yardımcı olmaları gerektiğini Ali ve Hüseyin arasında kurguladığı şu konuşmayla ifade eder:

“Şimdi söz verelim. Hedeflerimize ulaşma yolunda birbirimizin en büyük destekçisi olacağız. Bir gün ayrılmak zorunda kalsak bile ötekimiz çağırdığında iki elimiz kanda da olsa koşarak çağrıldığımız yere gideceğiz.” (s. 36)

Bir başka ifadede yazar, Ali ve Hüseyin’in birbirlerine ömür boyu dost kalacaklarına ilişkin verdikleri sözü: *“Söz veriyorum Hüseyin, her zaman arkanda, yanında olacağım.” (s. 36)* cümlesiyle okuyucuya verir. Yine Ali’nin verdiği söze Hüseyin’in de iyi bir dostluğun nişanesi olarak icabet ettiğini Hüseyin’in: *“Ben de söz veriyorum Ali... Ömrümün sonuna kadar en iyi dostum sen olacaksın.” (s. 36)* cümlesiyle vurgular.

Ali’nin çalışkanlığı ve sahip olduğu edebî yeteneği, gittiği her ortamda çabucak birçok dostluk kurmasını sağlar. Anlatıcı, Ali karakteri üzerinden her insanın kültür düzeyine uygun kişilerle arkadaşlık kurduğunu: *“Ali de bu ortamların aranan isimlerinden olmaya başlamış, birçok şair ve âlimin dostluğunu kazanmıştı.” (s. 61)* sözleriyle öne çıkarır.

Hüseyin, devlet yönetiminde kendini çok yalnız hisseder. Etrafındaki insanların sahte yüzlerle kendisini aldattığını düşünür ve üzgündür. İşte tam da o anda yazar, gerçek bir dostun zor zamanlarda ortaya çıktığını Ali’nin: *“Ben hep yanında olacağım, söz veriyorum.” (s. 67)* konuşmasıyla verir.

Anlatıcı, insanların samimi ve gerçek yönlerini ancak gerçek dostlarına açtıklarını şu sözlerle ifade eder:

“Hüseyin, kimseye göstermediği o kırılğan, çocuk kalbini çocukluk arkadaşı, can dostu Ali’ye açmıştı.” (s. 67)

Ali Şîr Nevayî Herat’a döndükten sonra Hüseyin onu tekrar sarayda yaşamaya davet eder. Ancak Ali Şîr bu teklifi reddetmesine rağmen dostluklarının bozulmayacağını söyler. Anlatıcı bu durumu: *“Ancak Nevayî artık sarayda yaşamak istemediğini söyledi. Dostluklarına ve birbirlerine verdikleri söze son nefesine kadar sadık kalacağını da ekledi.” (s. 97)* şeklinde ifade ederek okura bazı sorunlar yaşansa da dostlukların ebedî kalması gerektiği mesajını verir.

Ali Şîr Nevayî ömrünün son dönemlerinde kendini ilmi çalışmalarına odaklar ve üzerinde çalıştığı eserlerini tamamlar. Bunlardan biri de Türkçeye çevirdiği ve Hüseyin Baykara’ya ithaf ettiği “Mantıkuttayr” adlı eseridir. Anlatıcı bu davranışla sarsılmaz bir dostluğa verilen kıymeti: *“İki dost ‘Mantıkuttayr’ sayesinde yeniden omuz omuza, gönül gönüleydiler, tıpkı iki küçük çocukken oldukları gibi. Hiç ayrılmamak, hiç kopmamak üzere yine sözleşmişlerdi.” (s. 97)* diyerek vurgular.

Eserin sonunda Hüseyin Baykara sefere çıkar. Çıkmadan önce bir ömür beraber yaşadığı ve desteğini gördüğü arkadaşı Ali Şîr Nevayî'den ayrıca helallik almak ister. Yazar bu olay üzerinden yine gerçek dostluğun ne denli kıymetli bir hazine olduğunu şu sözlerle ifade eder:

“Bu hayattaki tek gerçek dostuma veda etmeden, senden helallik almadan sefere çıkmak istemedim.” (s. 99)

4.2.3.3. Dürüstlük

Ali ve Hüseyin çocukken verdikleri söz gereği hiçbir zaman birbirlerine olan desteklerini geri çekmezler. Ömür boyu bu sözü kendilerine hatırlatır ve taze tutarlar. Eserde: *“Ali ve Hüseyin çocukluk yıllarını geride bırakırken birbirlerine verdikleri sözü hiç unutmadılar. Uzakta da olsalar birbirlerinden haberdardılar.” (s. 37)* denilerek sağlam ve uzun ömürlü dostlukların verilen söze sadakatle bir başka deyişle dürüst davranarak sürdürülebileceği vurgulanır.

Hüseyin Baykara sefere çıkarken ülkenin yönetimini Ali Şîr'e bırakır. Bu durumdan saraydaki bazı kimseler hoşlanmaz ve halkı Ali Şîr'e karşı kışkırtarak onu başarısız kılmak isterler. Fakat Ali Şîr: *“Duruşundaki vakar, yüzündeki kendinden emin ifade ve sözlerindeki samimiyet insanları etkilemiş, hepsi ikna olmuştu.” (s. 75)* ifadesinde belirtilen samimi ve dürüst tavırlarıyla halkı etkilemeyi başarır. Anlatıcı, bu olayla okura dürüstlüğün her sorunu aşmada anahtar bir vazife gördüğü mesajını verir.

4.2.3.4. Öz denetim

Okulda hocalarının anlattığı hikâyeden etkilenererek Simurg'a ulaşmak üzere evden ayrılan Ali ve Hüseyin, bazı zorluklarla karşılaşsa da hedeflerine ulaşma azmi noktasında kararlılıklarından bir şey kaybetmez. Anlatıcı onların daha çocuk yaşta olmalarına rağmen amaçlarına ulaşma noktasında gösterdikleri sarsılmaz inancı şu sözlerle ifade eder:

“Ben ne olursa olsun karşıya geçecek bir yer bulacağım. Oradan da birinci vadiyi geçeceğim sonra diğer vadileri... En sonunda da Simurg'a varacağım.” (s. 26)

Henüz küçükken babası vefat eden Ali, bu sıkıntıyı üzerinden çabuk atar. Hedeflerine sıkıca sarılır ve eğlenceye, boş işlere vakit ayırmaz. Yazar Ali'nin yaşadıkları karşısındaki duruşu üzerinden aşağıdaki ifadelerle okura büyük hedefler belirleyip sarsılıp savrulmadan ilerlemeleri mesajı verir:

“Ali, babasının vefatından sonra bütün gücünü ilim öğrenmek için sarf ediyordu. Gün boyu hocalarının gösterdiği dersleri çalışıyor, âlimlerin sohbetlerini dinliyordu. Geceleri ise geç saatlere kadar kitap okuyordu.” (s. 43)

Ali’nin yeteneklerini fark eden hocası, ona daha büyük bir hedef çizerek devlet işlerinde görev almasını ister. Ali ilkin hocasından ayrı düşeceği korkusuyla bunu istemese de hocasının ısrarı üzerine durumu kabullenir. Anlatıcı büyük idealler için büyük sıkıntılara talip olunması gerektiğini: *“Simurg’a ulaşmak isteyen kuşları unuttun mu Ali? Kaç vadiden, kaç zorlu geçitten geçtiler unuttun mu?” (s. 59)* sözleriyle ifade ederek okura amaç ve davranışlarını kontrol etme becerisi vermeye çalışır.

4.2.3.5. Sabır

Kendilerince Simurg’a ulaşmaya çalışan Ali ve Hüseyin, Herirud Nehri’ne ulaşır. Hem karanlığın çökmesi hem de nehri geçmek zorunda olmaları Ali’yi endişelendirmeye başlar. Fakat Hüseyin kararlarında ısrarcıdır ve geri adım atmaz. Eserde onun zorluklar karşısında sabredilmesi gerektiğini öğütleyen tavrı: *“Hemen pes etmeyelim, ben ayakkabılarımı çıkarıp bir yoklayacağım.” (s. 26)* ifadesiyle verilir.

Çocukların şehirden ayrıldığını fark eden ahali, onları aramaya başlar. Nehrin yakınlarında Hüseyin’in ayakkabısı bulunur. Annesi bu durumu görünce hemen feryat eder. Çocukların hocası ise ümitsizliğe kapılmadan aramanın devam etmesi gerektiğini söyler. Anlatıcı, çocuklarının hocasının aşağıda verilen sözleri üzerinden herkese en zor anlarda dahi sabırlı davranılmasını öğütler:

“Hemen ümitsizliğe kapılmayın, aramaya devam edelim, ne olduğunu bilmiyoruz ki, dedi.” (s. 29)

Yazar, Ali Şîr’in kışkırtmalar sonucu devlete ayaklanan halka söylediği: *“Sabırlı olun... Yarın Emîr gelince açıklayacak inşallah...” (s. 76)* sözleri üzerinden zorluklara karşı sağduyulu olunması ve sabredilmesi gerektiği mesajı verir:

“Başımıza gelen ne varsa Hakk’tandır. Hüznün, keder, öfke, acı, mutluluk, sevinç, başarı, özlem, ayrılık ve hatta ölüm... Bütün bu halleri şikâyet etmeden kabul edebilirsek işte o zaman bizim de göğsümüzde gökkuşakları olur.” (s. 81)

Ali Şîr Nevayi, saraydaki dedikodu ve kışkırtmalar sonucu torununu öldürten Hüseyin Baykara’ya tepki gösterir. Bu davranışı üzerine Hüseyin, onu şehirden uzaklaştırarak Esterabad’a vali olarak sürer. Ali Şîr Nevayi, bu üzücü olay karşısında bile sabır göstererek kaderine razı olur. Yazar şu sözlerle okura bazen şer gibi görünen olayların kişi için hayırlı sonuçlar doğurabileceği ve sabırlı davranılması gerektiği mesajını verir:

“Kaderde ne varsa yaşayıp göreceğiz, her şeyde bir hayır vardır, dedi.” (s. 87)

4.2.3.6. Saygı

Hocalarının anlattığı hikâyenin etkisine kapılan Hüseyin bir anda hikâyede sorulan bir soruya yerinden kalkarak yüksek bir sesle cevap verir. Sonrasında ise durumu fark ederek utanır. Anlatıcı şu sözlerle, Hüseyin örneği üzerinden hocaya ve arkadaşlarına karşı saygılı olunması mesajı verir:

“Özür dilerim hocam, heyecanıma yenik düştüm diyebildi.” (s. 10)

Bir başka ifadede ise okura hocalar izin vermeden konuşulmaması gerektiği: *“Efendim, benim kendi şiirimi sizin karşınızda okumam münasip olur mu, dedi.” (s. 47)* şeklindeki hocaya karşı saygıya vurgu yapan sözlerle ifade edilir. Hocanın bulunduğu her ortam öğrencilerin davranışlarında ölçülü davranmasını gerektirir. Hocasının karşısında söz alarak konuşan Ali’nin bu doğrultudaki saygılı tavırları şu cümlelerle ifade edilir:

“Ali edep ile konuşmaya devam etti.” (s. 50)

“Lafı fazla uzattım özür dilerim.” (s. 50)

Eserdeki bir başka ifadede yine eğitimciler toplumunda müstesna bir yere konur. Çünkü onlar toplumu aydınlatan meşalelerdir. Yazar çocuklara, eğitimcilere her zaman saygı göstermeleri gerektiğini şu cümlelerle öğütler:

“Kişi sultan da olsa hükümdar da olsa hocaya saygısızlık etmezdi. Bu, hocadan ziyade ilme verilen kıymeti, hürmeti gösterirdi.” (s. 31)

“Ali Şîr hocasının elini öpüp başına koydu.” (s. 92)

Ali ve Hüseyin’in kimseye haber vermeden giriştiği tehlikeli macera, dere kenarında bulunmalarıyla sonra erer. Bu olaydan sonra hastalandıkları için tedavileri sarayda yapılır. Hocaları onları ziyarete geldiğinde bitkin olmalarına rağmen Ali ve Hüseyin ayağa kalkmaya çalışırlar. Eserde hocaların sadece okulda değil her zaman ve her yerde saygıya değer insanlar oldukları: *“Ali ve Hüseyin yan yana konulmuş iki ayrı yatakta, yarı oturur vaziyetteyken hocalarının geldiğini görünce heyecanla yerlerinden kalkmaya çalıştılar.” (s. 33)* sözleriyle vurgulanır.

Eserde sadece hocaya karşı değil insana karşı saygı konusu da işlenir. Hocalarının hasta yataklarında kendilerini ziyarete gelmesi üzerine ayağa kalkamadıkları için saygısızlık yaptığını düşünen Ali ve Hüseyin’e: *“Hasta kişinin saygısızlığı olmaz, rahatınızı bozmayın, dinlenin, dedi hocaları.” (s. 33)* cümlesindeki cevabı vermesiyle eser okura hasta insanlara karşı saygılı ve nazik davranılması gerektiğini vurgular.

Hocaları giriştikleri macera sebebiyle üzülen Ali ve Hüseyin'i teselli ederek söz konusu olayda kendisinin de payı olduğunu söyler. Yazar, çocukların hocasına ait olan: *"Üzülp utanmayın... Siz değil ben utanmalıyım aslında. Size gereken alakayı o anda gösterseydim belki de bunları hiç yaşamayacaktınız, dedi."* (s. 33) şeklinde satırlarına taşıdığı sözlerle, yerine göre küçüklere de yetişkin bireyler gibi davranılarak saygı gösterilmesi gerektiğini ifade eder.

Yazar eserinde büyük âlim Molla Cami'den: *"Şiir alanında yazdığı eserlerle saraydan halka kadar herkesin adını duyduğu, şiirlerini okuduğu ve saygı gösterdiği biriydi."* (s. 44) sözleriyle bahsederken okura da âlimlerin sahip oldukları ilim irfan sebebiyle her ortamda saygı gördükleri mesajını verir.

Hocaları toplum içinde önemli bir noktada konumlandıran eserde, onların söz ve kararlarına karşı duyulan güven yine toplumdaki saygınlıklarından kaynaklanır. Eser bu bağlamda saygı değeriyle hocalara olan güven duygusunu ilişkilendirerek okura şu ifadelerle vermeye çalışır:

"Kemal Turbetî Hoca'm nasıl uygun görürse ben ona uyarım." (s. 45)

"Ben de acıkmadım hocam, nasıl münasip görürseniz, dedi." (s. 55)

"Sağ olun efendim, siz nasıl uygun görürseniz..." (s. 59)

Toplumda saygın olan kişilerin belirgin özelliği onların da topluma saygı göstermeleridir. Ali Şîr Nevayî bir gün medresedeki sohbetten ayrılırken orada hazır bulunanlardan müsaade ister. Anlatıcı: *"Ali Şîr, oradakilerden izin isteyerek yerinden kalktı."* (s. 62) sözleriyle satırlarına taşıdığı bu olayla saygının toplum içerisinde karşılıklı olması gerektiğine dikkat çeker.

Hüseyin Baykara Ali Şîr Nevayî'nin çocukluktan beri en iyi arkadaşıdır. Devletin yönetimini ele aldığı anda konumu gereği Ali Şîr ona saygılı davranır. Yazar: *"Siz artık Herat'ın hükümdarısınız, size saygıda kusur etmem doğru olmaz."* (s. 65) sözleriyle devleti yönetenlere karşı gösterilen saygının esasında devlete olan saygıdan kaynaklandığını ifade eder.

4.2.3.7. Sevgi

Eğitim sadece kurallarla idame ettirilen bir olgu değildir. Başarıyı yakalamak için talebelerin gönlüne girmek önemlidir. Eser, eğitimde sevginin üstlendiği kritik role: *"Hocalarının şefkatli ve gülen gözleri, çocukların cesaretlerini artırdı."* (s. 14) sözüyle vurgu yapar ve eğitimcilere öğrencilerin gönüllerine hitap etmeyi öğretir.

Eserde Ali Şîr Nevayî devlet işlerinde Hüseyin Baykara'ya yardım etmesinin yanı sıra, onun çocuklarının da iyi eğitim almasını sağlamaya çalışır. Kendisi hiç evlenmemiştir. Hüseyin'in evlatlarını kendi evladı gibi severek eğitimleriyle ilgilenir. Aşağıdaki ifadede eğitimde yine sevginin rolüne vurgu yapılır:

“Ali Şîr, Baykara'nın oğlu Bediüzzaman'ı, kendi oğlu gibi seviyor ve ona ilim öğretiyordu.” (s. 78)

Molla Câmi, Ali Şîr Nevayî'nin hayatında önemli bir yere sahiptir. Kendisindeki yeteneği daha küçükken fark etmiş, eğitimiyle bizzat ilgilenmiştir. Eserin son bölümünde Molla Câmi'nin rahatsızlandığını duyan Ali Şîr derin bir üzüntüye kapılır. Anlatıcı, Ali Şîr Nevayî'nin tavrı üzerinden okura gerçek sevginin emek istediği mesajını şu sözlerle verir:

“Molla Câmi onun sadece hocası değil, sırdaşı, dostu, doyamadığı babası, her şeyi gibiydi.” (s. 90)

4.2.3.8. Sorumluluk

Hocaları bir gün Ali ve Hüseyin'in olduğu bir derste “Mantıku't-Tayr”dan bir hikâye anlatır. Hikâyede Simurg'a ulaşmanın oldukça güç ve meşakkat isteyen bir sorumluluk olduğu şu sözlerle belirtilir:

“Ona erişmek isteyenler binbir zahmete katlanacaktır... Bu yola çıkarken bu yolda can vermeyi bile göze almak gerek.” (s. 9-10)

Ali ve Hüseyin, hocalarının anlattığı hikâyedeki Simurg'a ulaşmak için gizlice bir plan yapar ve ailelerinden habersiz şehirden ayrılırlar. Fakat akşam olmasıyla içlerine bir korku düşer ve yaptıkları işi sorgulamayarak pişman olurlar. Anlatıcı, çocukların iç sorgulamaları üzerinden yapılan sorumsuzluğu: *“Annem beni çok merak etmiş midir acaba, dedi Ali.” (s. 25)* sözleriyle ifade ederek her konuda sorumlu davranılması gerektiği mesajını verir.

Ali ve Hüseyin hocalarından Simurg'un uzakta olmadığını, aslında hepsinin birer Simurg olduğunu öğrendikten sonra hem dilemeye hem de çalışmaya karar verirler. Yazar bu olay üzerinden hedeflere ulaşmak için çaba harcamaya başka bir deyişle sorumluluklarını yerine getirmeye şu sözlerle vurgu yapar:

“Evet ama sadece dilemek yetmez, çalışacağız da... Ne istiyorsak onun gereklerini de yerine getireceğiz.” (s. 35)

Hocası Molla Câmi Ali'ye verdiği ezberleri kontrol eder. Anlatıcı, Ali'nin sorumlu bir öğrenci olduğunu ve görevlerini zamanında yerine getirdiğini: *“Ezberim tamam hocam, dedikten sonra okudukları kitaptan ezberlemesi gereken kısmı okumaya başladı.” (s. 56)* şeklindeki sözlerle öne çıkarır.

Molla Câmi bir gün Ali Şîr'in şiirini dinler. Şiirdeki üzüntü ve huzursuzluğun sebebini merak eder. Bunun nedenini sorduğunda insanların cehaletine üzüldüğünü ve toplumun durumunun kendisine bir yük olduğu yanıtını alır. Yazar aşağıdaki cümlede Ali Şîr üzerinden âlimlerin topluma karşı sorumlu oldukları mesajını verir:

“Hocam içimden gülmek, eğlenmek gelmiyor. Kalbimin üzerinde öyle ağır bir yük var ki...” (s. 57)

Hüseyin tahtı ele geçirince devlet işlerinde kendisine destek olması için Ali Şîr'i yanında götürmek ister. Ali bu duruma çok sevinir fakat ona vaktiyle kucak açan hocasına karşı kendisini sorumlu hissetmektedir. Yazar aşağıdaki cümlelerde de görüldüğü üzere bu olayla her insanın sorumluluklarının bağlayıcı olduğunu ve keyfi olarak onlardan yüz çevrilemeyeceğini vurgular:

“Çok sevindim Hüseyin. Ancak buraya sürüldüğümde bana kapısını açan medreseye, hocama şimdi arkamı dönüp gidemem. Onun gönlü olmadan buradan ayrılmam mümkün değil.” (s. 62)

Hüseyin Baykara, Ali Şîr'den devlet işlerinde yardımcısı olmasını ister. Anlatıcı bu şekilde ciddi sorumlulukları olan görevlerin ancak Ali Şîr Nevayi gibi âlim ve çalışkan kişilere verilmesini Hüseyin'in konuşması üzerinden şu cümleyle ifade eder:

“Senden mühürdarlık görevini kabul etmeni istiyorum. Mührümü ancak sana teslim edebilirim.” (s. 67) Hüseyin'in samimi isteğine karşı boyun eğen Ali Şîr bu sorumluluğu yerine getirmeyi kabul ettiğini şu şekilde bildirir: *“Peki... Görevin hakkını vermek için elimden geleni yapacağım.” (s. 68)*

Ali Şîr Nevayi bir yandan devlet işleriyle uğraşırken öte yandan ilmî çalışmalarına devam eder. Anlatıcı bu şekilde, verilen görev ne olursa olsun insanlığa yararlı olacak çalışmalardan geri durulmamasını, bunun da ilim sahibi bir kimse için adeta sorumluluk anlamı taşıdığını şu sözlerle vurgular:

“Ali Şîr Nevayi devlet işleriyle uğraşırken edebiyat alanında birbirinden mühim eserler yazmayı da ihmal etmiyordu.” (s. 82)

4.2.3.9. Vatanseverlik

Hüseyin Baykara çocukluğundan itibaren hep güçlü bir yönetici olmayı ister. Anlatıcı aşağıdaki ifadede bu durumu Hüseyin'in hükümdar olma hırsına değil vatansever olmasına bağlar:

“Ben atalarım gibi güçlü olmak istiyorum. Milletimizin gücünü herkese göstermek istiyorum. Milletimi yükseltmek ve yüceltmek istiyorum, dedi.” (s. 19)

Ali Şîr Nevayi de çocukluğundan itibaren Hüseyin gibi yaptığı tüm çalışmalarda ve belirlediği hedeflerde devlete ve halka yararlı olmayı amaçlar. Anlatıcı aşağıdaki ifadelerde belirtildiği üzere ana karakterlerin bu çalışkanlığını onlardaki vatan sevgisiyle ilişkilendirir:

“Kalemimle Türk milletini birleştirmek istiyorum.” (s. 20)

“Yazdığım eserlerle Türk milletinin birleştiğini hayal ediyorum.” (s. 36)

Ali, çocukluğundan itibaren çok çalışkan ve başarılı bir talebedir. İdeali makam mevki sahibi olmak değil, Herat şehrini bir ilim merkezi haline dönüştürmektir. Anlatıcı, Ali’nin samimi düşünceleri üzerinden çalışma konusunda önceliğin insanın kendisine fayda sağlamak değil vatana hizmet etmek olduğunu şu ifadelerle vurgular:

“Bu dönemde Ali; cebiri Arapça hocalardan, yazıyı Farisî hocalardan, felsefeyi Türkmen hocalardan öğrendi. Gelecekteki hedefi olan Herat’ı bir kültür ve ilim merkezi yapmak konusunda kendisine gerekli olacak bilgi ve kültür birikimini oluşturmak için âdeta bir karınca gibi çalışıyordu.” (s. 43)

Hocası Molla Câmi, Ali Şîr’in birçok alanda yetenekli olduğunu fark eder. Onun derin bilgi birikimini devlet işlerinde de kullanmasını istemektedir. Yazar yine, çalışarak edilen her bilgide esas ve öncelikli amacın devlete hizmet olduğunu vurgulayarak vatanseverlik değerini şu ifadelerle öne çıkarır:

“Oğlum, senin devlet idaresinde görev almanı, kendini bu alanda da yetiştirmeni istiyorum. Sahip olduğun kültürün ve bilgi birikiminin memlekete faydalı işler yapmakla gelişeceğini düşünüyorum.” (s. 58)

Eserde, Hüseyin Baykara ve daveti üzerine onunla giderek devlet yönetimine katılan Ali Şîr’in birlikte omuz omuza vererek Herat’ı adeta baştan imar etmesi, devlet için gece gündüz demeden arı gibi çalışmaları okura şöyle aktarılır:

“Bundan sonra Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevayi el birliğiyle Herat’ı hem ilmi hem mimari bakımdan yeniden inşa ettiler.” (s. 63)

“Herat’ı el ele verip yeniden kuracağız. Halkımız için çalışacağız. Sen artık Herat halkı için var olacaksın.” (s. 67)

Eserde vatana hizmette sınır, sadece kendi devletine değil tüm Türk devletlerini de içine alacak şekilde şu sözlerle belirlenerek vatan için çalışmanın bir beka meselesi olduğu vurgulanır:

“Dediğin gibi el ele verip Herat’ı yeniden kuracağız. Herat’ı Türklerin ve dünyanın merkezi haline getirmek için her ne varsa seninle planlayacağız. Devletin bekası millete hizmete bağlıdır.” (s. 68)

Eserde Rıza ve Mehmet Efendi adındaki kişiler devlette üst düzey yöneticilerdir. Ali Şîr Nevayi’nin bir anda yükselerek yönetimde söz sahibi olmasından rahatsız olurlar. Bu

rahatsızlıklarının sebebi Ali Şîr'in yanlış kararlar vermesi veya tecrübesizliği değil, kendilerinin ikinci planda kalmasıdır. Eserde bu durum üzerinden vatan sevgisinin çok saf ve kişisel çıkarlardan öte bir duygu olduğu: “*Şahsî menfaatleri, vatan sevgilerinin önüne geçmiş, gözlerini hırs bürümüştü.*” (s. 71) denilerek vurgulanır.

Eser, vatan söz konusu olduğunda bireylerin menfaatlerinin önemi olmadığını; vatan uğruna sahip olunan maddi manevi tüm varlıkların hiç düşünülmeden feda edileceğini şu ifadelerle öğütler:

“Biz Herat halkının refahı, huzuru ve mutluluğu için canımızı, malımızı, ömrümüzü ortaya koymaya yemin ettik.” (s. 75)

Ali Şîr Nevayî ömrünün sonuna kadar durmadan yılmadan çalışır. Zaman zaman bazı olumsuzluklar yaşasa da devlete asla küsmez, vatan hizmetinden bir an olsun geri durmaz. Anlatıcı, Ali karakteri üzerinden çocuklara kişilerin geçici; devletin ise kalıcı olduğu mesajını şu cümleyle verir:

“Denebilir ki son nefesine kadar bütün varlığını insanlığın, milletin faydasına harcadı.” (s. 98)

4.2.3.10. Yardımseverlik

Kitapta Hüseyin Baykara'nın çocukluğundan itibaren kalıcı eserler bırakma amaçlarından biri hayırla hatırlanmak istemesidir. Yazar, Hüseyin'in: “*Öyle eserler bırakmalıyım ki öldükten yüzlerce yıl sonra bile hayırla hatırlanayım.*” (s. 35) cümlesi üzerinden yardımseverliğe vurgu yapar.

Molla Câmi, Ali Şîr Nevayî'den sahip olduğu birikimi devlet işlerinde değerlendirmesini ister. Fakat Ali Şîr hocasından ve ilim çalışmalarından ayrı düşebileceği için bunu kabul etmek istemez. Anlatıcı bu noktada gönüllerin bir olmasının ayrılık anlamına gelmeyeceği ve yardımlaşmaya engel teşkil etmeyeceği mesajını şu şekilde verir:

“Kâinatta ayrılık diye bir şey yoktur oğlum. Hepimiz bir olanda biriz... Her istediğin vakit yanında olacağım.” (s. 59)

Ali Şîr'in devlet yönetiminde yükselmesi, sarayda kimi çevreleri rahatsız eder. Bu kişiler halk arasında vergilerin artırılacağı dedikodusunu yayarlar. Halktan bazı kesimler buna inansa da bazıları Ali'nin ne kadar cömert ve yardımsever biri olduğuna değinir. Anlatıcı bu olaylar üzerinden özellikle devleti yönetenlerin yardımseverlikte öncü olmaları gerektiğini şu şekilde ifade eder:

“Ali Şîr atasından kalma bütün mal varlığını memleket için harcamıyor mu? Daha önce hangi devlet adamının bunu yaptığını gördün?” (s. 72-73)

Daha önce de belirtildiği üzere Ali Şîr Nevayi ve Hüseyin Baykara, çocukluktan itibaren çok çalışkan iki arkadaştır. Yazar eser boyunca Ali ve Hüseyin’in aralarındaki dostluğa ve bu dostluğun meyvesi olan yardımlaşmaya: *“Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevayi el birliğiyle çok kısa bir sürede Herat’ı birçok yönden yeniden imar ettiler. Aradan geçen yıllar içinde ülkeye 370 tane hayrat yaptırdılar.” (s. 77)* ifadesiyle vurgu yapar.

Ali Şîr Nevayi çok yardımsever bir kişiliğe sahiptir. Öyle ki şahsi servetini toplumun yararına harcamaktan çekinmez. Yazar, Ali karakteri üzerinden okura bir kez daha yöneticilerde bulunması gereken özelliklerden yardımseverliğe dikkat çeker:

“Halasiye Hanegâhı’nda her zaman kimsesizlere ve fakirlere yemek verilirdi. Bu hanegâhta her yıl Nevayi’nin hesabından iki bin palto, gömlek, elbise, ayakkabı dağıtılıyordu. Nevayi bütün bu yardımları, kişisel mal ve mülkünden sağlıyordu.” (s. 83)

“Sahip olduğu bütün mal varlığını fakir, düşkün insanlar için, insanların kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesine faydalı olacak işler için harcamaktan hiç vazgeçmedi.” (s. 95)

4.2.4. Sonuç

Türkçenin Muhafızları serisinin ikinci kitabı olan Simurg’a Yolculuk; kahramanların kültürümüzle uyumu, başlığın hayal gücünü harekete geçirme gücü, ana kahramanlar Ali ve Hüseyin’in konuya ilham olacak derecede güçlü olan dostluğu, tarihi kültürel miraslarımız arasında olan deyimlerimizi bol miktarda barındırması ve yazım-noktalama kurallarına uyum açısından çocuk edebiyatının genel ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir kitaptır. Kahraman ve mekân tasvirlerinin sıklığı, görsel unsurlara neredeyse hiç başvurulmamış olması, birçok deyime rağmen hiçbir atasözü kullanılmamış olması ise olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir.

Esere değerler eğitimi penceresinden bakıldığında ise MEB’in açıkladığı kök değerlerin tamamına ilişkin vurgu yapan satırlar bulunduğu görülmüştür. Eserde söz konusu bu değerlerden en çok dostluk, saygı, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ön plana çıkmıştır. Eserin ana karakteri olan Ali Şîr Nevayi ve Hüseyin Baykara çok iyi iki dosttur. Bu dostlukları yer yer bazı sıkıntılar yaşasalar da asla bozulmaz. Yazar onların bu sağlam ilişkisi üzerinden dostluk değerini derinlemesine işlemiştir. Hüseyin ve Ali, çocukluklarında çok iyi ve saygılı talebelerdir. Hocalarına asla saygısızlık yapmazlar.

Hocaları kendileri için neyi münasip görürse onu kabul ederler. Bununla birlikte Hüseyin Baykara devlet yöneticisi olduktan sonra âlimlere derin saygı duyar ve onları yanından ayırmaz. Eser bu hususlar üzerinden saygı değerini çok yönlü bir biçimde işler. Bir başka değer olan sorumluluk ise Ali ve Hüseyin karakterlerinin arkadaşlıkları ve vatanlarına bakış açıları üzerinden işlenir. Bu iki arkadaş, dostluklarından doğan sorumluluğa her şeye rağmen sahip çıkmayı başarırlar. Diğer yönden ise vatana karşı kendilerini sorumluluk sahibi hissettiklerinden -Hüseyin Baykara zaten hükümdardır- durmaksızın çalışırlar. Eserde en sık işlenen değer ise vatanseverliktir. Ali ve Hüseyin'in dostluğunu perçinleyen en sağlam bağ onların vatanseverlikleridir. Hüseyin vatanı için daha genç yaşlarda taht mücadelesi vererek bunu kazanır ve ömrü devletine hizmetle geçer. Ali Şîr ise devlet yönetiminde Hüseyin Baykara'ya insanüstü bir destek verir. Birlikte Herat şehrini baştan sona imar ederler. Bütün bu çaba onların vatansever yönlerine vurgu yapar ve okura daima vatansever olup her koşulda vatanına sahip çıkılması gerektiği mesajlarını verir. Özetle “Simurg’a Yolculuk” isimli eser, hem incelemeye konu olan bütün değerleri barındırması hem de bu değerleri çok yönlü işlemesi açısından başarılı görülmüştür.

4.3. Mutluluk Bilgisi

4.3.1. Dış / biçim inceleme

4.3.1.1. Eserin adı

İncelemeye konu olan eser, serinin üçüncü kitabı olan “Mutluluk Bilgisi”dir. Eserde Yusuf Has Hacib'in hayatı kurgulaştırılarak çocuklara bir örnek teşkil edecek şekilde işlenir. Yusuf insanları çok sever. Onun bu insan sevgisi, devletine olan bağlılığını güçlendirir ve hizmet aşkını körükler. Bu amaçla yazdığı eser, zor bir dönemden geçen ve âdeti bir kurtarıcı bekleyen Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a ilağ olur. Yazdığı eser, aynı zamanda kitabının da adı olan ve mutluluk bilgisi anlamına gelen “Kutadgu Bilig”dir. Bu bağlamda başlık; son derece sade, dikkat çekici ve eserdeki olaylara ilişkin ayrıntılar içermesi sebebiyle çocuk edebiyatı ilkeleri açısından başarılı bir seçimdir.

4.3.1.2. Yazar

Eserin yazarı olan Özgür Aras Tüfek’le ilgili bilgiler, seriye ait ilk eser olan “Bir Kelime Seyyahı”na ilişkin incelemede belirtildiği gibidir.

4.3.1.3. Kitabın editörü

Eserin editörü olan Meryem Uçar’la ilgili bilgiler, seriye ait ilk eser olan “Bir Kelime Seyyahı”na ilişkin incelemede belirtildiği gibidir.

4.3.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı

Eserin kapak arkası sayfasında baskı yerinin İstanbul, baskı yılının ise 2022 olduğu belirtilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili şu anki veya ileriki baskılarında bazı tespitler yapılmasını sağlayabileceğinden olumlu bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

4.3.1.5. Baskı sayısı

Kitabın kapak arkası sayfasında 9. baskı olduğu ve 5.100 adet basıldığı bilgisi verilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili gerek ilk baskı gerekse sonraki baskılar üzerinden bazı tespitler yapılmasını sağlayabildiği/sağlayabileceği için olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir.

4.3.1.6. Fiyatı

Kitabın fiyatı, incelenmek üzere temin edildiği tarih itibarıyla 18,90 TL’dir. 2023 Aralık itibarıyla ise fiyatı ortalama 42 TL’dir. Dönemin piyasa koşulları göz önünde bulundurulduğunda kitap ulaşılabilir ve makul bir fiyat etiketine sahiptir.

4.3.1.7. Sayfa sayısı

Kitap; baskı ve künye bilgilerini içeren ilk sayfa, kapağın sade baskısının yapıldığı ön sayfa, eserdeki olaya ilişkin bir haritanın bulunduğu esas metin öncesi iki sayfa olmak üzere numaralandırılmış 78 (yetmiş sekiz) sayfa ve yayınevinden çıkan diğer kitaplara ilişkin reklamları içeren 2 (iki) sayfayla beraber toplam 80 (seksen) sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sayfa sayısı kolay bitirilebilmesi ve sıkıcı olmaması açısından hitap ettiği 9-12 yaş grubu için ideal sayıdadır. Bununla birlikte eserin 12 punto büyüklükte basılması okuyucunun yaş grubu açısından uygun bir ölçüdür.

4.3.1.8. Ölçüleri

Kitabın en ve boy ölçüleri sırasıyla 12,5x21 cm'dir. Bu ölçüler okuyacak hedef kitlenin yaş özellikleri dikkate alındığında elde kolay tutulması ve kavranması açısından ideal boyuttur.

4.3.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi

Resim 7. Mutluluk Bilgisi kapak fotoğrafı

Kapak görselinin değerlendirilmesi

Betimleme

Görsel Merve Özdoğan tarafından tasarlanmıştır. İllustrasyon tekniğiyle dijital ortamda yapılmıştır. Kapağın görsel çizim tarihi ayrıca belirtilmemiş olup kitabın baskısıyla aynı zamanda oluşturulduğu düşünülmektedir. Eserde bulunan elemanlar bir çocuk, çocuğun koltuklarının altında beş adet kitap, çocuğun önünde bir adet kitap, tipografi tekniğiyle yapılmış kule benzeri bir yapıdan oluşmaktadır.

Çözümleme

Eser çizgi açısından değerlendirildiğinde çoğunlukla dikey ve eğik çizgiler kullanılmıştır. Tipografi tekniğiyle oluşturulan yapıda eğik çizgiler ön plandadır. Eser şekil açısından değerlendirildiğinde çocuk figürü karikatür tarzında yapıldığı için organik şekiller yerine geometrik şekillerin kullanıldığı görülmektedir. Renk açısından değerlendirildiğinde ressam mor ve kırmızı ağırlıklı sıcak ve soğuk renkleri bir arada kullanmayı tercih etmiştir. Bunun yanı sıra renk dengesi açısından bakıldığında sıcak ve soğuk renk dengesini sağlamıştır. Geri kalan renkler nötr renkler olan beyaz ve siyahın valör (ton) değerleridir. Açıklık koyuluk açısından renk dengesi sağlanmıştır. Espas düşünüldüğünde bütün figürler aynı düzlemde, yan yana duruyormuş gibi resmedilmiştir. Çocuk figürü, sağ koltuk altında iki, sol koltuk altında üç kitapla, ayakta durur vaziyette betimlenmiştir. Çocuğun bir yanında kitap, diğer yanında tipografi tekniğiyle tasarlanmış bir kule olduğu görülmektedir. Eserdeki figürlerin boyutları gerçeklikten uzaktır.

Yorumlama

Ana figür olan Yusuf Has Hacıb'in çocukluğu olarak tasvir edilen figür, okuyucuya doğru dönük vaziyette ve kitapları taşıyormuş gibi poz vermektedir. Figür, karikatür tarzıyla çizilmiş olsa da basit bir anlayışla resmedilmiştir. Üzerinde dönemini yansıtan geleneksel bir elbise, belindeki kuşak, başındaki başlık ve ayağındaki çizmeler ile resmedilmesi konuyla uyumluluk göstermektedir. Figürler perspektif anlayışından tamamen uzak bir şekilde yerleştirilmiştir. Eserde belli bir mekân oluşturulmamıştır. Figürler sanki boşlukta duruyormuş gibi bir algı uyandırmaktadır. Sadece üst kısımdaki mor renkli alan gökyüzü hissi vermektedir. Tipografi tekniğiyle çizilen yapının konuyla bağlantılı olarak “Burana Kulesi” olduğu düşünülmektedir. Dikey ve eğik çizgilerin ağırlıklı kullanımı resme dinamizm katmıştır.

Yargı

Mekân, anatomi ve perspektifteki hafif kusurlara rağmen konuya uygunluk, renk kullanımı ve farklı tekniklerin bir arada kullanılması sebebiyle bu tasarım başarılı görülmüştür.

Kitabın kapağında ince bir selofan kaplama bulunmaktadır. Bu sebeple kapak orta seviye bir dayanıklılığa sahiptir.

Kitabın ön kapağında eserin adı, büyük punto ve tamamı büyük harflerle yazılarak yazar ismi ve kitabın serisini belirten ifadelerle göre dikkat çekici bir şekilde sunulmuştur. Ön kapakta konuya uygun bir çizime yer verilmiş, kitaba konu olan Yusuf Has Hacib, ilme ve okumaya olan merakı sebebiyle iki kolunun altında kitaplarla resmedilmiştir. Sözcüklerden kitap içindeki bir olaya konu olan Burana Kalesi çizilmiştir. Fakat kuleyi oluşturan sözcük kümelerinin, serinin bir önceki kitabı olan “Simurg’a Yolculuk”tan seçilmiş olması dikkat çekmektedir. Bu durumun altında serinin tüm kitapları arasında bir ilişki kurma ve merak uyandırma çabası yattığı düşünülmektedir. Kullanılan renklerin uyumu yerindedir. Kırmızı, gri, mor ve siyah tonlara ağırlık verilmiş; Yusuf Has Hacib’in kıyafeti ve vücudunun diğer detaylarında kullanılan kırmızı ve siyah tonlar kapağın genelinde fon rengi olarak kullanılmıştır. Yine Yusuf Has Hacib’in kıyafet rengi, başlığı oluşturan karakterlerle aynıdır. Bu durum tasarım esnasında estetik detaylara dikkat edildiğini göstermektedir.

Kitabın sırt kısmına sade ve yatay bir şekilde yazarın ve eserin adı yazılmış, alt kısmına ise yayınevinin logosu yerleştirilmiştir. Bu durum raflama ve tanıma açısından sağlayacağı faydalarla olumlu bir özelliktir.

Kitabın arka kapağında ilk dikkati çeken nokta serinin diğer kitaplarıyla ilgili reklamın en üste yerleştirilmiş olmasıdır. Kitapla ilgili ön bilgi ise alt kısımda ve ikinci planda kalmış bir konumdadır. Ön bilginin daha ortalı bir konuma yerleştirilmesi yerinde ve dikkat çekici bir tasarım olacaktır. Bununla birlikte kapağın sağ alt köşesinde kitabın hitap ettiği yaş grubu (8-9-10-11-12 yaş) işaretlenmiştir. Bu durum, ebeveynlere ve okura kitabın hitap ettiği yaş grubuyla ilgili bilgi vermesi açısından önemlidir. Alt kısmında ise bandrol ve ön kapakta kullanılan yayınevi logosu bulunmaktadır.

4.3.1.10. Resimleyenın değerlendirilmesi

Çocuk kitaplarının oldukça değerli bir unsuru olan görsellerin, uzman kişilere hazırlatılması gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi her görsel aynı zamanda bir sanat eseridir ve uzman bir dokunuş istemektedir.

“Mutluluk Bilgisi” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller serinin diğer kitaplarında olduğu gibi “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kendisinin uzmanlık alanı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. Edinilen kısıtlı bilgi 1994 yılında yayıncılık hayatına başlayıp hâlen Erdem Yayın grubunda grafik tasarım şefi olarak çalışma hayatını sürdürdüğü şeklindedir. Bu sebeple grafik tasarımcısının uzmanlık alanı ve çalışma alanı uyumuyla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

4.3.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme

Çocuk kitaplarında birinci veya kaliteli ikinci hamur, gözü yormaması açısından mat renkli ve çok parlak olmayan türden kâğıt kullanılması gerekmektedir. Üçüncü hamura basılmış kitaplar hem dayanıksız olmaları hem de görsellerinin cansız görünmesi sebebiyle çocukta okuma iştahı uyandırmamaktadır.

Serinin diğer kitaplarında olduğu gibi “Mutluluk Bilgisi” adlı kitapta da ikinci hamur kâğıt kullanılmıştır. Kâğıt kalitesi bu anlamda yeterli görünmekte, mat görünümü ve ışığı yansıtmaması sayesinde yazılar kolaylıkla okunabilmektedir. Kapakta ise mat selofan kaplaması bulunmaktadır. Uzun süreli kullanımlarda kitabın kolaylıkla deforme olmayacağı ve albenisini sürdüreceği düşünülmektedir.

4.3.2. İç inceleme

4.3.2.1. Anlatıcı

Olay yazılarında yazar anlatıcı, soyut anlatıcı, kahraman anlatıcı ve gölge anlatıcı olmak üzere dört farklı anlatıcı türü vardır. İncelememize konu olan bu eserde olaylar kimliği

bilinmeyen, olaylara müdahil olmayan ve sadece aktarıcı vasfında olan bir kişi tarafından anlatılmaktadır. Bu bakımdan eserde soyut anlatıcı tekniği kullanılmıştır.

4.3.2.2. Eserin özeti

Yusuf yaşlılarından farklı bir çocuktur. Arkadaşlarını sever fakat onların oyunlarına çok fazla katılmaz. Merhametli ve dürüsttür. Arkadaşlarına yardım eder, onlar arasındaki sorunlara çözüm bulur. Doğayı sever, hiçbir canlıya zarar vermez. Bir gün yakın arkadaşları olan Adil, Mehmet ve Zahit’le beraberken Balasagun’un düşmanlar tarafından işgal edileceğini duyar ve vatanı savunmak için Burana Kulesi’ne gizlice çıkarak nöbet tutmaya karar verirler. Planlarını hayata geçirir fakat nöbetçi askere yakalanarak ailelerine teslim edilirler. Yusuf ilim irfan tahsil ederek büyür. O dönemde Karahanlılar İslam’ı kabul eder ve Müslüman olurlar. Yusuf da hem medreselerde eğitim alır hem de halkın içine karışarak onlarla ilgilenir. Tıp ilmiyle uğraşır, edebiyatla ilgilenir ve şairlerle arkadaşlık kurar. İlim irfan çalışmalarından uzaklaşabileceği endişesi olmasına rağmen medresedeki hocasının devlet tecrübesi kazanması gerektiğini söylemesi üzerine Balasagun Valiliğinde çalışmaya başlar. Bu görevine rağmen halkın içine inip onların dertlerini dinlemeye ve kütüphanelerde araştırmalar yapmaya devam eder. Bu şekilde namı Balasagun’u aşarak Karahanlı Devleti’nin her köşesinde duyulmaya başlar. Gece gündüz devleti için çalışır. On sekiz aylık bir çalışma sonucu 1070 yılında mutluluk veren bilgi anlamına gelen ve devlet yönetimiyle ilgili tavsiyelerin olduğu bir siyasetnâme özelliği de taşıyan “Kutadgu Bilig” adlı eserini tamamlar. Bu eseri, Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han’a sunmaya karar verir. Tabgaç Buğra Han, babasının vefatından sonra sıkıntılı dönemler geçirmekte; tecrübeli, dürüst, ehil bir yardımcıya ihtiyaç duymaktadır. Tabgaç Buğra Han bir gece farklı ve mutluluk verici bir rüya görür. Rüyasında evini, sarayı ve tüm devleti bir dolunay aydınlatır. Bu rüya üzerine bir müjde alacağını hisseder ve Yusuf’un gelip eserini kendisine sunmasıyla muradına kavuşur. Yusuf’a vezirlik anlamına gelen has haciplik vazifesini vererek onu yardımcısı olarak atar. Bu olaydan sonra Yusuf, Yusuf Has Hacib olarak anılır.

4.3.2.3. Konu

Çalışmaya konu olan “Mutluluk Bilgisi” adlı eserde “vatan sevgisi ve çalışkanlık” konusu işlenmiştir.

4.3.2.4. Ana düşünce

İnsanın samimi bir gayretle çalışarak hem kendisini hem de yardıma ihtiyacı olanları mutlu etmesi mümkündür.

4.3.2.5. Yardımcı düşünceler

- Vatan savunması küçükten büyüğe herkesin vazifesidir.
- Sadece insanlara değil tüm canlılara merhamet edilmelidir.
- Çalışmanın yaşı, yeri, zamanı yoktur.
- Büyüklerden habersiz hareket edilmemeli, boyundan büyük işlere kalkışılmamalıdır.
- Devlet yönetiminde bazen büyük sorunlarla karşılaşılabilir.
- Devlet yönetiminde mahir bir yardımcıya sahip olmak önemlidir.

4.3.2.6. Kahramanlar

I.Derece kahramanlar

Yusuf

Fiziki özellikler: Yusuf’un fiziki özelliklerine ait herhangi bir ayrıntı tespit edilmemiştir.

Sosyal özellikler: Çalışkan, güvenilir, herkesçe sevilen biridir.

Psikolojik özellikler: Sevgi dolu, büyümüş de küçülmüş derecede olgun, meraklı, merhamet ve vicdan sahibi, sakin, insana huzur veren, akıllı, azimli bir kişiliği vardır. Hemen her fırsatta kendini kütüphanelere atar.

Tabgaç Buğra Han

Fiziki özellikler: Fiziki özelliklerine ilişkin herhangi bir ayrıntı tespit edilmemiştir.

Sosyal özellikler: Karahanlı Devleti'nin hükümdarıdır. Devlet yönetiminde tecrübesizdir.

Psikolojik özellikler: Oldukça düşünceli ve içe kapanık bir yapısı vardır. Bunun sebebi de bulunduğu mevki itibarıyla üzerinde büyük bir sorumluluğun bulunmasıdır.

II.Derece kahramanlar

Mehmet: Yusuf'un hem akrabası hem de medreseden arkadaşıdır. Akıllı, çalışkan ve güvenilir biridir.

Adil: Yusuf'un arkadaşlarından. Varlıklı bir ailenin çocuğudur. Oldukça güçlü, cesur, çevik, sınıfta sözü geçen, maceracı, heyecanlı, hayalci, tez canlı biridir.

Zahit: Herkesten ayrı duran, insanlarla az konuşan, içten tebessüm eden, herkesçe sevilen bir çocuktur. O da Yusuf'un arkadaşlarından.

Yusuf'un hocası: İleri görüşlü birisidir. Yusuf'taki cevheri fark ederek onun devlet yönetiminde tecrübe kazanmasını sağlamıştır.

Eserde ön plana çıkan karakter Yusuf Has Hacıb'dir. Yazar Yusuf üzerinden okura çok çalışkan, iyiliksever ve vatansever bir karakteri olumlu bir model olarak sunmuştur. Yusuf, ömrünü insanlığın mutluluğa ulaşması için harcar. Öyle ki "Kutadgu Bilig"i bile devletine mutluluk getirmesi niyetiyle kaleme alır. Çoğunlukla halkla iç içedir. Fırsat bulduğu her an kendisini kütüphanelere atar. Fakat kahramanların tasvirinde çocukların hayal gücünde canlandırabilmeleri açısından daha fazla ayrıntı verilmesi gerekir. Özellikle ana karakterlerin fiziki özelliklerine ilişkin hiçbir ayrıntı verilmemiş olması olumsuz bir durumdur. Buna rağmen eserdeki karakterlerin tarihi ve kültürel yapımıza uygunluğu sayesinde okurların kişilik gelişimlerine ve değerlerimizi benimsemesine olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir.

4.3.2.7. Olay çizgisi

0. Balasagun'da sıcak bir öğle vakti çocukların oyun oynamaları.

1. Arkadaşlarının Yusuf'u davet etmesine rağmen Yusuf'un oyuna katılmaması.

2. Yusuf'un oyun oynarken birbirlerini hileyle suçlayan çocukların arasına girerek onları ikna edip ayırması.
3. Yusuf'un medrese çıkışı sapanla kuş avlamaya giden çocukların önüne geçerek merhametli davranışıyla onları ikna etmesi.
4. Ilık bir bahar günü medresede dersler sürerken hocalardan birinin öğrencilere kendilerine denk dostlar bulmalarını söylemesi üzerine Yusuf, Adil, Mehmet ve Zahit'in birbirlerine bakara gülümsemesi.
5. Bir ders çıkışı Yusuf'un arkadaşlarından Adil'in; babasından Balasagun'un düşman tarafından işgal edileceğini duyduğunu, bu sebeple Burana Kulesi'ne çıkarak nöbet tutacaklarını söylemesi.
6. Çocukların Burana Kulesi'ne gizlice çıkmak için plan yapmaları.
7. Mehmet'in bu fikirden ürkmesi üzerine Yusuf'un onu yatıştırması ve çocukların çok sevdiği hikâyelerinden birini anlatmaya başlaması.
8. Yusuf'un anlattığı hikâye üzerine Burana Kulesi'ne tırmanmak için plan yapmaları.
9. Bir akşam namazı vakti dört arkadaşın yaptıkları planı uygulamak üzere camiye gitmeleri.
10. Camiden çıktıktan sonra kimseye belli etmeden Burana Kulesi'ne çıkarak bekledikleri düşmana karşı nöbet tutmaya başlamaları.
11. Nöbetçi askerin bir süre sonra çocukları fark etmesi.
12. Çocukların ailelerinin de kaleye gelmesi ve olayın tatlıya bağlanarak çocukları teslim alması.
13. Yusuf'un ilim irfan tahsil ederek büyümesi ve o yıllarda Karahanlı Devleti'nin İslamiyet'i kabul etmesi.
14. Yusuf'un gençlik yıllarında sadece medresedeki derslerle yetinmeyip halkın içine karışarak meslek erbaplarıyla sohbet etmesi, tıp ve hesap ilmiyle uğraşması, edebiyatla ilgilenmesi, şairlerle arkadaşlık kurarak dil zevki kazanması.
15. Medresedeki hocasının Yusuf'un devlete hizmette bulunacak bir görev almasını istemesi.
16. Yusuf'un bu görevi ilim irfan tahsilinden geri kalabileceği endişesiyle istememesi fakat hocasının onu ikna etmesi üzerine Balasagun Valiliği'nde çalışmaya başlaması.
17. Yusuf'un hem görevini yerine getirmesi hem de vakit buldukça araştırmalar yapması.
18. Yusuf'un sadece çalışmalarla yetinmeyip halkla bir araya gelerek onların dertlerini dinlemesi.

19. Yıllar geçtikçe Yusuf'un isminin Balasagun'u aşarak Karahanlı Devleti'nde duyulan bir âlim haline gelmesi.
20. Karahanlı Devleti'nin zor zamanlar geçirmesine karşın Yusuf'un gece gündüz demeden devleti için çalışması.
21. Yusuf'un on sekiz ay boyunca çalışarak 1070 yılında "Kutadgu Bilig" adlı eserini tamamlaması ve Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sunmak için sabırsızlanması.
22. Babası Süleyman Aslan Han'ın vefatı üzerine Karahanlı Devleti tahtına geçen Tabgaç Buğra Han'ın devletin içinde bulunduğu durumdan, tecrübesizliğinden ve babasının vefatından dolayı çok sıkıntılı olması.
23. Yusuf'un, Tabgaç Buğra Han'a içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulması için yapması gerekenleri işaret ettiği eserini sabırsızlıkla sunmak istemesi fakat o sıralarda sağlığının kötü olması.
24. Yusuf'un bir rüya görmesi ve rüyasında ona emanetini sahibine teslim etmesinin söylenmesi.
25. Tabgaç Buğra Han'ın çok sıkıntılı günler yaşaması ve bu sıkıntılardan kurtulmak için sürekli Allah'tan kendisine akıllı, bilgili, emniyetli, maharetli, doğru ve dürüst yaradılışlı, işten anlayan birini göndermesi için dua etmesi.
26. Yine sıkıntılı bir gece Tabgaç Buğra Han'ın rüyasında bir dolunay görmesi ve bu dolunayın önce odasına sonra saraya, oradan da Kaşgar'a ve tüm ülkeye yayılması üzerine uyandığında bir müjde almış gibi çok sevinmesi.
27. Balasagunlu Yusuf'un zor şartlarda yolculuk yaparak Kaşgar'a ulaşması ve saray nöbetçilerine kendini tanıtarak hükümdara emanetini teslim etmeye geldiğini söylemesi.
28. Hükümdarın Yusuf'u kabul etmesi ve ondan Kutadgu Bilig'i alarak okumaya başlaması.
29. Tabgaç Buğra Han'ın Kutadgu Bilig'i okudukça çok mutlu olması ve içinin ferahlaması.
30. Tabgaç Buğra Han'ın kitaptaki Gündoğdu karakteriyle kendini özdeşleştirmesi ve kitapta Gündoğdu ile Aydoğdu arasındaki konuşmalardan devlet yönetimiyle alakalı birçok konuyu öğrenmesi.
31. Gece yarısı Tabgaç Buğra Han'ın Kutadgu Bilig'i okumayı bitirmesi ve mutlu bir şekilde Balasagunlu Yusuf'la görüşmek istemesi.

32. Balasagunlu Yusuf'la görüşerek ona bu kadar güzel ve derin bir eseri nasıl yazdığını soran hükümdarın, Yusuf'tan devlet işlerinde yardımcısı olmasını isteyerek ona has haciplik (vezirlik) görevini vermesi.
33. Yusuf'un bu görevi kabul ederek devletin huzuru, bolluk ve bereket içinde yaşaması için durmadan çalışması ve o günden sonra Yusuf Has Hacib olarak anılması.

4.3.2.8. Mekân açısından değerlendirme

Dış mekân

Balasagun: Yusuf'un hem çocukluğunun geçtiği hem de büyüyerek bir âlim hâline geldiği şehirdir.

Kaşgar: Yusuf'un eseri Kutadgu Bilig'i hazırladıktan sonra dönemin Karahanlı Devleti hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a giderek sunduğu şehirdir. Hayatının bundan sonraki kısmını has haciplik yani vezirlik yaparak geçirdiği yerdir.

İç mekân

Sokak: Yusuf ve arkadaşlarının küçükken oyun oynadıkları Balasagun'un kuytu ve küçük sokaklarından biridir.

Burana Kulesi: Yusuf ve arkadaşlarının, şehrin düşmanlar tarafından işgal edileceği söylentisi üzerine kendilerine vazife çıkararak nöbet tutmak üzere herkesten gizlice çıktıkları kuledir.

Cami: Yusuf ve arkadaşlarının gittiği camidir. Burana Kulesi'ne çok yakın olması sebebiyle çocukların gizlice kuleye çıkmasını sağlamıştır.

Karahanlı Sarayı: Karahanlı Devlet yönetiminin bulunduğu saraydır. Yusuf Has Hacib, eseri Kutadgu Bilig'i tamamladıktan sonra Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sunmak üzere bu saraya gider.

Eserde seçilen mekânlar serinin diğer kitaplarında olduğu gibi olay örgüsü, kahramanların tarihi özellikleri, kitabın tarihi gerçeklikle olan bağlantısı hususları göz önünde bulundurulduğunda kitabın hacmine orantısı bakımından yeterli ve uyumludur. Fakat mekânlarla ilgili tasvirlemeler yapılmamıştır. Bu durum çocukların mekânlarla ilgili hayali kurgular oluşturmasını engellemekte ve eserin akıcılığına olumsuz etki edebilmektedir.

4.3.2.9. Yazım yanlışları

“Kurum, kuruluş isimlerinin her kelimesinin ilk harfi büyük yazılır” (TDK, t.y.). Eserde bu kurala uyulmamasından kaynaklı olarak şu cümlede yazım yanlışı yapılmıştır:

“Yusuf, hocasıyla konuştuğundan sonra Balasagun valiliğinde çalışmaya başladı.” (s. 43)

4.3.2.10. Anlatım bozuklukları

Kitapta herhangi bir anlatım bozukluğu tespit edilmemiştir. Bu durum dilimizin doğru kullanılması ve anlatımda akıcılığın sağlanması açısından olumlu bir özelliktir.

4.3.2.11. Noktalama yanlışları

“Aralarında virgül bulunan sıralı cümleler noktalı virgülle birbirinden ayrılır” (TDK, t.y.).

Kitapta bulunan aşağıdaki cümlede sıralı cümlelerden ilkinin sonuna noktalı virgül getirilmeyerek noktalama hatası yapılmıştır:

“Yusuf, bu dönemde devlet işleri ve ilmi çalışmalarla da yetinmeyip şehirdeki halkla bir araya geliyor, esnafın, çiftçinin derdlerini dinliyordu.” (s. 43-44)

4.3.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler

Deyimler

İncelememize konu olan “Mutluluk Bilgisi” isimli eserde 69 adet deyim tespit edilmiştir. Birden çok kez kullanılan deyimler sadece bir kez yazılmış ve yanına sayfa numaraları eklenmiştir. Tespit edilen deyimler şu şekildedir:

Abdest almak (s. 56)

Adını vermek (s. 48)

Akan sular durmak (s. 7)

Aklına gelmek (s. 62)
Bitmek tükenmek bilmemek (s. 48)
Büyümüş de küçülmüş (s. 9)
Canı yanmak (s. 9)
Cesaret almak (s. 54)
Denk getirmek (s. 23)
Ders almak (s. 37)
Dikkat çekmek (s. 17, 24)
Dolup taşmak (s. 30)
Düzen kurmak (s. 22)
Ele almak (s. 51)
Elinde tutmak (s. 53)
Emin olmak (s. 24)
Fark etmek (s. 27, 34, 41)
Ferahlık vermek (s. 76)
Fikir almak (s. 49)
Gayret göstermek (s. 9)
Görev almak (s. 51)
Göz dikmek (s. 49)
Göz göze gelmek (s. 25)
Gözden kaçmak (s. 14, 20)
Göze almak (s. 40)
Gözlerine inanamamak (s. 29)
Haberi olmak (s. 45)
Hayal kurmak (s. 14)
Hile yapmak (s. 9)
Himayesine almak (s. 70)
Hizmet etmek (s. 40)
Hizmete girmek (s. 40)
Huzur vermek (s. 14, 65)
Işık tutmak (s. 77)
Kafa kafaya vermek (s. 22)
Kafa yormak (s. 37)
Kafasına koymak (s. 14)

Kan ter içinde (s. 7)
Kara kara düşünmek (s. 67)
Karar almak (s. 38)
Karar vermek (s. 11)
Kendine gelmek (s. 9)
Kendini kaptırmak (s. 66)
Kıymet vermek (s. 49)
Kulak kabartmak (s. 23)
Kulak vermek (s. 23)
Merak sarmak (s. 37-38)
Meydana gelmek (s. 49)
Mümkün olmak (s. 47)
Nefesini tutmak (s. 22, 26)
Not almak (s. 38)
Selam vermek (s. 24)
Soluğu (bir yerde) almak (s. 41)
Sözü geçmek (s. 14)
Sözünü tutmak (s. 65)
Taş taş üstünde koymamak (s. 16)
Tehlikeye atmak (s. 34)
Ucu bucağı olmamak (s. 75)
Uygun görmek (s. 35, 37)
Uykusu gelmek (s. 31)
Vakit geçirmek (s. 9)
Yardıma koşmak (s. 14)
Yerine getirmek (s. 40)
Yol almak (s. 28)
Yol göstermek (s. 30, 40)
Yolunda gitmek (s. 48)
Yolunu tutmak (s. 22, 40)
Yön vermek (s. 38)
Zarar vermek (s. 9)

Yetmiş sekiz sayfadan oluşan bu kitapta deyimlerin oldukça sık kullanılması dikkat çekicidir. Yüzlerce yıllık kültürel birikimimizin önemli unsurları arasında olan çok sayıda deyimimizin bir arada kullanılması çocukların gerek dil bakımından gerekse kültürel birikimimizin diğer nesillere sağlıklı aktarımı açısından düşünüldüğünde olumlu bir özelliktir.

Atasözleri

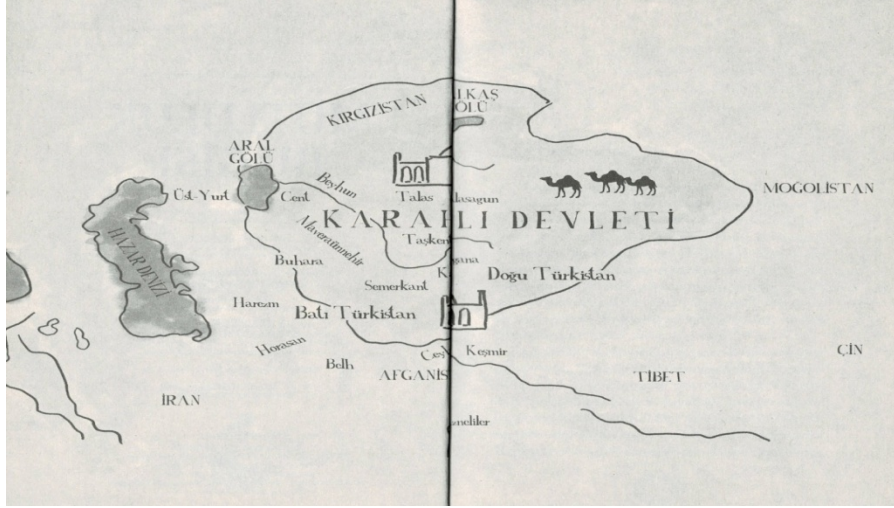
Kitapta herhangi bir atasözü tespit edilmemiştir. Eserin deyimler bakımından zengin olmasına karşın hiçbir atasözüne yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak düşünülmektedir.

4.3.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme

Çocuk kitaplarının seçiminde okurun dikkat ettiği en önemli unsurlardan biri görsellerdir. Hatta birçok çocuk, kitap seçerken öncelikle görsellere göz atmaktadır. Kitap ele alındığında kapaktan sonra en fazla dikkat çeken diğer unsur olay akışına ilişkin görsellerdir. Görsellerin kalitesi ve profesyonelce hazırlanmış olması, kitabın tercih edilebilirliğini güçlü bir şekilde etkilemektedir. Bu sebeple çocuk kitaplarında kullanılan resimler gelişigüzel çizilmemeli, dikkat çekici olmalı, olaya ve hitap ettiği yaş grubuna uygun yapıda hazırlanmalı ve çocukta okuma hevesi uyandırmalıdır. Görseller, kitaptaki olay akışıyla ilgili açıklayıcı özellikler göstermeli, sadece görseller yorumlanarak içerikle ilgili tahminlerde bulunulabilmelidir.

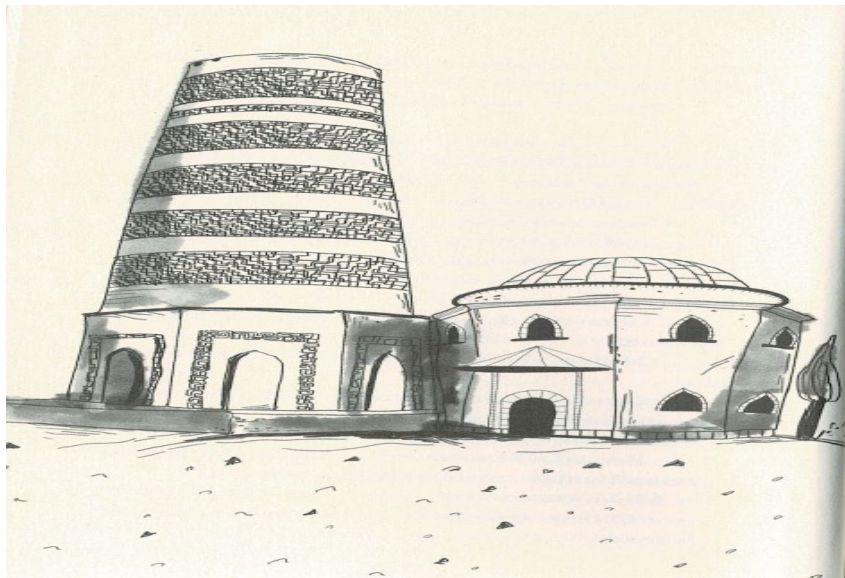
Çocuk kitaplarının oldukça değerli bir unsuru olan görsellerin uzman kişilere hazırlanması gerekmektedir. Çünkü her görsel aynı zamanda bir sanat eseridir ve uzman bir dokunuş istemektedir.

“Mutluluk Bilgisi” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kitaptaki görseller şu şekilde değerlendirilmiştir:

Resim 8. Karahanlı Devleti haritası

Bu görsel kitaptaki olaylar başlamadan önce, kapağın ardındaki eserin başlığı ve yazarını içeren sayfadan sonra eklenmiştir. Görsel iki boyutlu olarak hazırlanmıştır. Bulunduğu çağa ait gerçekçi bilgiler içermektedir. Haritada Yusuf'un doğup büyüdüğü Balasagun şehri ilk dikkati çeken detaylardandır. Ayrıca Yusuf Has Hacib'in yazdığı Kutadgu Bilig'i sunduğu hükümdar, Karahanlı Devleti hükümdarı Tabgaç Buğra Han'dır. Olayların odağında Karahanlı Devleti olduğu için kitabın başlığında Karahanlı Devleti'ne ait bir haritaya yer verilmiştir. Bu bakımdan görselin içerikle uyumlu olduğu söylenebilir. Haritanın kitap için çizilmediği ve doğrudan bir kaynaktan alındığı düşünülmektedir.

Resim 9. Burana Kulesi

Kitabın 18. sayfasında bulunan eskiz tarzında çizilmiş ilk görselde Burana Kulesi ve bitişiğindeki cami resmedilmiştir. Olayda anlatıldığı gibi cami ve kule yan yana çizilmiştir. Fakat kule ve cami yapıları arasında bir bütünlük bulunmamaktadır. Olayın anlatıldığı sayfaları takip ettiği için yerleştirildiği konum uygundur.

Resim 10. Yusuf Has Hacib ve hocası

İkinci görsel 39. sayfada bulunmaktadır. Görsel karikatür tekniğiyle oluşturulmuştur. Görselde Yusuf ve çok sevdiği hocası resmedilmiştir. Hocası Yusuf'un sadece bir âlim değil aynı zamanda devlet işlerine yön veren bir devlet adamı olmasını istemektedir. Yusuf ilim ve irfan yolundan uzak kalabileceği korkusuyla ilkin teklif karşısında boynunu öne eğip sessiz kalmıştır. Görselde bu durum olayda tasvir edildiği gibi medresede Yusuf'la karşılıklı diz dize oturan hocasının ellerini açıp Yusuf'a hitap etmesi, Yusuf'un ise edeple boynunu yere eğip gözleri yere bakar biçimde oturması şeklinde gösterilmiştir.

Resim 11. Yusuf Has Hacib'in yetişkinliği

Karikatür tekniğiyle çizilmiş olan 50.sayfadaki üçüncü görselde Yusuf artık yetişkin bir şekilde çizilmiştir. Yerde oturmaktadır ve arkasında küçük bir kitaplık, önünde sehpa yüksekliğinde bir çalışma masası, masada üzerinde açık halde kitap bulunan bir rahle ile gaz lambası vardır. İki eli de doludur. Görsel Yusuf'u sürekli okuyan, çalışan ve işinin başında biri olarak tasvir etmiştir.

Resim 12. Yusuf Has Hacib ve saray muhafızı

74. sayfada bulunan ve yine karikatür tekniğiyle çizilmiş olan dördüncü ve son görselde Kaşgar'daki Karahanlı Sarayı'nda Tabgaç Buğra Han'ın emri üzerine odasında bulunan Yusuf'u görevli hizmetçinin çağırması resmedilmiştir. Yusuf elleri bağlı, nezaketle boynu hafifçe sağa eğik ve ayakta; hizmetli ise tam karşısındadır. Hizmetlinin elindeki kitabın mahiyeti hakkında bilgi verilmemiştir.

Kitapta birçok olaya değinilmesine rağmen yeteri kadar görselle bu olaylar desteklenmemiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kitap görseller açısından yetersiz görülmektedir. Görsellerle ilgili bir başka eksiklik ise onların renklendirilmemiş olmasıdır. Çocuk kitaplarında renklendirilmiş görseller dikkat çekici bir yapıya sahip olduğu için çocuklarda okuma hevesi uyandırmaktadır. Eserdeki görsellerden hiçbirinin renklendirilmemiş olması olumsuz bir durum olarak göze çarpmaktadır. Buna karşın çizimler olaylara uygun şekilde yapılmış ve olay akışına uygun olarak sayfalara yerleştirilmiştir. Serinin ilk iki kitabında olaylara ilişkin hiçbir çizim yer almazken üçüncü kitap olan “Mutluluk Bilgisi”nde dört görsele yer verilmesi olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.

4.3.2.14. Zaman açısından inceleme

Eserin yazıldığı/yayımlandığı tarih

Kitabın ilk sayfasının arkasında 9. baskı olduğu ve bu baskının toplam 5.100 adet olmak üzere 2022 yılında İstanbul'da yapıldığı bilgisi bulunmaktadır. Fakat ilk baskısıyla ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu bilgi eksikliği sebebiyle kitabın ne kadar sürede yaklaşık kaç adet sattığı, kitaba gösterilen revaç, onun toplumdaki karşılığı gibi konularla ilgili herhangi bir kanaate ulaşılamamıştır. “9. baskı” bilgisinden kitabın ilgi gördüğü sonucuna ulaşılabilir ancak bu ilgi ve talebin hangi süreçte ortaya çıktığı, ilk baskı veya diğer baskıların bilgisi verilmediği için yorumlanamamıştır. Bu bilginin eklenmesinin, dolaylı da olsa bahsi geçen konularda bazı tespitler yapmak ve okuyucuyu yönlendirmek açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Olayların geçtiği tarihi gerçek zaman

Kitabın 62. sayfasında Yusuf'un doğum tarihi 1017 yılı olarak belirtilmiştir. Olaylar Yusuf

10 yaşlarındayken başlamakta ve 1070 yılı civarında sona ermektedir. Buradan hareketle kitapta anlatılan olayların 1027-1170 yılları arasında geçtiği söylenebilir.

İç zaman

Kitaptaki olaylar Yusuf'un da aralarında bulunduğu 10 yaşlarında bir grup çocuğun sokakta oyun oynamasıyla başlar. Buradan anlaşılacağı üzere Yusuf, olayların başlangıcında yaklaşık 10 yaşındadır. Kitabın 62. sayfasında Yusuf'un 1017 yılında doğduğu bilgisi verilmiştir. Eserin sonunda ise Yusuf 1070 yılında "Kutadgu Bilig"'i Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sunar ve olaylar burada sonlanır. Bu bilgilerden yola çıkılarak eserde anlatılan olayların yaklaşık 43 sene sürdüğü sonucuna ulaşılabilir.

4.3.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler

Değerlerin anlamsal boyutu ve ilişkili olduğu tutum ve davranışlara "Bir Kelime Seyyahı" adlı eserin incelenmesinde değinildiği için bu eserdeki incelemelerde tekrara düşülmemesi açısından değerlere ilişkin doğrudan eserden alınan örnek ifadeler ve açıklamalara geçilmiştir.

4.3.3.1. Adalet

Gündoğdu, Yusuf Has Hacib'in yazmış olduğu Kutadgu Bilig adlı serinde hükümdar olan bir karakterdir. Yazar bu karakter üzerinden bir hükümdarda bulunması gereken öncelikli vasıflardan birinin adalet olduğunu vurgusunu: "*Gündoğdu adaleti temsil eder. Toplumdaki yeri, en seçkin ve yönetimdeki en üst makam olan hükümdarlıktır.*" (s. 69) diyerek yapar.

4.3.3.2. Dostluk

Balasagun'daki medresede hocaları, Yusuf ve arkadaşlarına ders esnasında dostluğun önemi üzerine bir konuşma yapar. Yazar bu konuşma üzerinden herkesin iyi bir dostu olması gerektiği mesajını şu cümleyle verir:

“Uçan kuşlar bile sürü içinden kendi eşini bulur, bir insan olarak siz de kendinize denk olan dostunuzu, arkadaşınızı bulun.” (s. 13)

4.3.3.3. Dürüstlük

Yusuf ve arkadaşları çocukken şehirlerinin düşman tarafından istila edileceği söylentisine inanır ve Burana Kulesi’ne çıkarak nöbet tutmaya karar verirler. Kendi aralarında zorlu bir plan yaparlar. Çocuklardan Zahit, camiden tam Burana Kulesi’ne giden merdivenlere yöneldiği esnada caminin müezzini onu fark eder ve yanına çağırır. Bu durumu gören Zahit panikler. Yazar böylesi zor bir durumda bile dürüst olunması gerektiğini şu cümleyle öğütler:

“Şimdi ne diyecekti? Arkadaşlarına ihanet edemezdi ama yalan da söyleyemezdi.” (s. 24-25)

Burana Kulesi’ne nöbet tutmak üzere gizlice çıkan çocuklar nöbetçi askerin durumu fark etmesiyle yakalanır. Kendilerine orada ne işleri olduğu sorulunca zor durumda kalırlar. Anlatıcı, bu olay üzerinden: *“Çocuklar soruya cevap vermedi. Bu saatte, Burana Kulesi’nde ne işleri olduğunu nasıl açıklayacaklardı? Yusuf gerçeği söylemenin her zaman daha iyi olduğuna inanırdı.” (s. 33)* diyerek her zaman dürüst davranmanın en doğru yol olduğunu vurgular.

Yusuf, mutluluk veren bilgi anlamına gelen Kutadgu Bilig adlı eserini tamamlar. Eser, iyilik ve doğruluğun kısacası her zaman dürüst olmanın önemini şu şekilde öne çıkarır:

“Yusuf’un yazdığı kitap, çocukluğundan beri hayalini kurduğu gibi insanlara iyiliğin, doğruluğun yolunu gösterecekti.” (s. 52)

Eserde Yusuf Has Hacib’in uzun bir uğraşla insanlığa güzel öğütler sunmak üzere tamamladığı kitabına isim verme serüvenine de kısaca şu şekilde değinilir: *“Kitabıma, okuyana mutluluk getirsin, doğru yolu göstereyim diye Kutadgu Bilig adını koydum.” (s. 53)* Burada amaç çocuklara yine dürüstlük değerini aşılamaktır.

Yazar yine Yusuf Has Hacib’in hazırladığı kitaba yönelik sarf ettiği şu sözleriyle doğruluk ve dürüstlük vurgusu yapar:

“Bu kitap her iki dünya için de doğruyu gösteren bir rehberdir, yardımcı bir eldir.” (s. 53)

Yusuf Has Hacib’in eseri olan Kutadgu Bilig’de ana karakterlerden olan Gündoğdu’nun özellikleri şu cümlede sayılırken dürüstlük yine es geçilmez: *“Gündoğdu, şöhreti dünyaya yayılmış güçlü bir hükümdardı. Dürüst, gözü tok, gönlü zengin, bilgili, akıllı ve uyanıktı.” (s. 57)*

Karahanlı Devleti hükümdarı Tabgaç Buğra Han, devlet yönetiminde kendisini yalnız hissetmekte, tecrübesizliğinin de etkisiyle bunalım yaşamaktadır. Bu sebeple sürekli olarak Allah'a kendisine maharetli bir yardımcı yollaması için dua etmektedir. Eserde geçen aşağıdaki cümlelerde bu yardımcıda bulunması gereken özellikler sıralanırken aranan kişinin dürüst yaradılışı olması arzulanmıştır: *“Allah'ım ne olur bana yardım et. Akıllı, bilgili, maharetli, emniyetli, doğru ve dürüst yaradılışlı, işten anlar birini yardımıma yolla.”* (s. 60)

“Bana candan bağlı, emniyetli, doğru ve dürüst yaradılışlı, içi dışı bir ve işten anlar bir kimse olmalıdır, dedi.” (s. 68)

Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı eserinin başlangıç kısmında Peygamber Efendimiz (SAV)'e ait özelliklere yer verilmiş; bu özellikler arasında ise dürüstlüğe vurgu yapılarak okurun ilgisi: *“O, ümmeti üzerine Tanrı'nın bir rahmeti idi; güzel tavırlı, dürüst ve kendisine güvenilir bir tabiatı idi.”* (s. 65) sözleriyle bu noktaya çekilmek istenmiştir.

4.3.3.4. Öz denetim

Yusuf Burana Kulesi'ne gizlice çıkıp gökyüzünü seyrettiği gece önemli bir karar alır. Yazar, Yusuf'un kararı üzerinden hedef belirlemeyi ve bu hedefler uğrunda kendini kontrol ederek dünyevi heveslerden uzaklaşılması gerektiğini şu şekilde ögütler:

“Kulenin tepesinde göğe bakıp yıldızları seyrettiği gece aldığı karardan hiç vazgeçmedi. Bu uğurda emin adımlarla ilerledi. Medresede hocasının verdiği ödevleri fazlasıyla yapıyor, okuyor, araştırıyor ve yazıyordu.” (s. 36)

Hocası Yusuf'un sadece ilmi çalışmalarla değil devlet işleriyle de ilgilenmesini ister. Yusuf hocasını kırmaz ve Balasagun Valiliğinde çalışmaya başlar. Gündüzleri resmî işleri yapar arta kalan vakitlerinde ise ilmî çalışmalarını sürdürür. Anlatıcı bu olay üzerinden çocuklara daha önemli bir amaca ulaşmak için keyfi işlerini kısıtlamaları gerektiğini aşağıdaki cümlelerle ifade eder:

“Yusuf, hocasıyla konuştuğundan sonra Balasagun valiliğinde çalışmaya başladı. Gündüzleri valilikte çalışıyor, akşamları ailesiyle vakit geçiriyor, gece olunca da kütüphaneye kapanıyordu. Saatlerce kitapların arasında araştırmalar yaparak vakit geçiriyordu.” (s. 43)

4.3.3.5. Sabır

Eserde Burana Kulesi'ne gizlice çıktıkları gece kendilerince nöbet tutan çocuklar, bu durumun meşakkatini fark ederler. Anlatıcı, bu olay üzerinden sabretmenin zorluğunu şu cümlelerle vurgular:

“Gözleri ufukta, hiç konuşmadan beklediler, beklediler, beklediler... Ne kadar beklediler bilinmez. Beklemek zannettiklerinden daha yorucuydu. Nöbet başında uyuklayan askerleri anlayabiliyorlardı.” (s. 31)

4.3.3.6. Saygı

Türkçenin Muhafızları serisinin tamamında hocalara karşı derin bir saygı ön plandadır. Bu kitapta da Burana Kulesi'ne gizlice çıkan çocuklar yakalandığında herkes öfkeli olmasına rağmen çocukların hocasına gösterilen saygı ve hürmetten dolayı kimse sesini çıkarmaz. Anlatıcı bu olayla eğitimcilerin toplumda herkes tarafından saygı gösterilmesi gereken kişiler olduğunu şu şekilde ifade eder:

“Çocukların aileleri çok kızgındı. İmam, müezzin, komutan da öyle... Fakat hocaları dururken onun önünde talebelerini azarlamak saygısızlık sayılacağından sadece dinliyorlardı.” (s. 33)

Kitapta Yusuf'un hocasına gösterdiği saygı, onun sorulara cevap verirken bile oldukça ölçülü davranması üzerinden: *“Hocası ona sorular soruyor o da edeple cevaplar veriyordu.” (s. 38)* denilerek öne çıkarılır.

Yusuf eserini tamamladığında Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sunmaya karar verir. Sarayın önüne geldiğinde haberci durumu iletmek üzere Tabgaç Buğra Han'ın yanına gider ve ona Yusuf'la ilgili bilgiler verir. Yazar, verilen bilgiler arasında Yusuf'un toplumda saygı gören bir kişi olduğuna şu cümlede yer verir:

“Efendim Balasagunlu Yusuf, 1017 yılında Balasagun'da doğmuş, daha çocukken ilimle meşgul olmaya başlamış ve Erdemli bir Müslüman olarak yetişmiş. Toplum içinde sevilip sayılan biri.” (s. 62)

Yusuf, eserini Tabgaç Buğra Han'a takdim eder. Tabgaç Buğra Han ise bir an evvel eseri okumaya koyulur. Fakat Yusuf'un yanından ayrılmadan onun müsaadesini ister. Yazar bu kurgu üzerinden bir devlet yöneticisinin dahi bir hocaya karşı saygıda kusur etmemesi

gerektiği mesajını şu ifadelerle vurgular ve âlimleri toplumda farklı bir noktada konumlandırır:

“Ben de sizi bekliyordum. Böylesi büyük bir iddiası olan eseri bir an evvel okumak için müsaadenizi istiyorum.” (s. 63)

4.3.3.7. Sevgi

Eserde Yusuf Has Hacib çok çalışkan biri olarak tasvirlenir. Bu çalışkanlığının sebebi ise: *“İnsanları sınırsız bir sevgiyle kucaklardı Yusuf.” (s. 9)* cümlesinde belirtildiği gibi yaradılıştan gelen derin bir insan sevgisidir.

Yusuf, ilim irfan sahibi biri olduğu için kendisine bu yolu açan hocalarına içten bir sevgi beslemektedir. Yazar bu ifadeyle okura her işin başlangıç noktasının onu sevmek olduğu mesajını: *“Bir gün çok sevdiği hocasının huzurunda oturuyordu.” (s. 38)* cümlesiyle verir.

Yusuf gece gündüz demeden çalışır. Ona çalışma enerjisini veren şey ise ülkesine ve milletine duyduğu sevgidir. Yazar çalışkanlıkla sevgi arasında bir bağ kurar ve Yusuf’un bitmek tükenmek bilmeyen enerjisini: *“Neydi onu böyle telaşla yazmaya iten? Süleyman Han’a duyduğu vefa borcu mu? Ülkesine, milletine, diline duyduğu derin sevgi mi?” (s. 52)* diyerek onun sevgi dolu biri olmasına bağlar.

Yusuf’un sevgi dolu karakteri onu devleti için sürekli çalışmaya iter. Devleti yönetenlere, sorumlukları ve taşıdıkları yükün zorlukları sebebiyle ayrı bir sevgi besler. Bu sevgisi sayesinde “Kutadgu Bilig” adlı eserini bitirmeyi başarır. Yazar bu olay üzerinden nesilden nesile aktarılacak kalıcı eserler oluşturma bile temelinde sevginin yattığını: *“Çok sevdiği hükümdar Süleyman Han’ın oğlu Tabgaç Buğra’nın ve halkının içinde olduğu karanlığı ruhunda hissediyordu.” (s. 52)* ifadesiyle vurgular.

4.3.3.8. Sorumluluk

Yusuf, daha önce de belirtildiği üzere son derece çalışkan bir kişidir. En küçük boşluğunu bile kütüphanelere kapanarak değerlendirir. Anlatıcı, Yusuf’un bu çalışkanlığının temel

sebebini, milletine karşı kendini sorumlu hissettiğini belirttiği şu ifadelerle açıklayarak okura sorumlu olmanın bu anlamda vatani bir görev olduğu mesajını verir:

“Yusuf artık elli yaşlarındaydı. Balasagun’daki bir medreseye kapandı ve hummalı bir şekilde çalışmaya başladı. Gece gündüz demeden yazıyor, yazıyordu. Bu yaşına kadar biriktirdiği her şeyi yazmak ister gibiydi.” (s. 52)

Devletin içinde bulunduğu zor durumu gören Yusuf, bunu değiştirmek için bir siyasetnâme niteliği de taşıyan eseri “Kutadgu Bilig”i Tabgaç Buğra Han’a sunmak için sabırsızlanır. Yazar, Yusuf karakteri üzerinden ilmi ve bilgisi olan herkesin bunu devlet için kullanmasının âdeta bir sorumluluk olduğunu aşağıdaki cümlelerle ifade eder:

“Balasagunlu Yusuf bir an önce Kaşgar’a gidip eserini Tabgaç Buğra Han’a sunmak istiyordu. Sanki bu kitabı kendisi yazmamış da kitap ona emanet edilmişti ve bir an önce emanetini sahibine ulaştırmalıydı.” (s. 57)

“Ben Balasagunlu Yusuf. Hükümdarın emanetini teslim etmeye geldim.” (s. 62)

4.3.3.9. Vatanseverlik

Eserde ülkenin düşmanlarca istila edileceği söylentisine inanan çocuklar bir karar alır ve kendilerince vatani savunmaya çalışırlar. Bu amaçla gizlice Burana Kulesi’ne çıkar ve nöbet tutmaya başlarlar. Anlatıcı bu olayla vatan sevgisinin yaşı olmadığı, herkesin vatani için elinden ne geliyorsa yapması gerektiği mesajını şu satırlarla verir:

“Öyleyse Burana’da geceleri düşmanı gözetlersek biz de ülkemize faydalı, iyi bir insan olacağız değil mi?” (s. 22)

Yusuf her ne kadar hocasının istemesiyle devlet işlerine girse de kendisini çok yönlü yetiştirmeye çabalar. Bu amaçla insanların içine girip onları tanımaya gayret eder. Anlatıcı, vatan sevgisini bu noktada çalışkanlıkla bağdaştırır ve okura aşağıdaki cümlelerle vatana hizmet etmek için kendisini çok yönlü yetiştirmek gerektiğini öğütler:

“Yusuf’a göre iyi bir devlet adamı olmak için medresede alınan eğitim yeterli değildi. Bu yüzden gençlik yıllarında insanları tanımak için çok çaba sarf etti.” (s. 37)

Hocası Yusuf’u ilmî yönden yetiştirirken bir taraftan da onun bu donanımını devlet yönetiminde değerlendirmesini ister. Eser bu kurguyla vatan sevgisinin sadece yetiştirilen

talebelerde değil aynı zamanda onları yetiştiren hocalarda da bulunması gereken önemli bir nitelik olduğuna şu ifadelerle dikkat çeker:

“Aferin evladım. Muhakkak halkına, insanlığa faydalı işler yapacaksın. Ben senin sadece ilimle uğraşan bir âlim değil, aynı zamanda devlet işlerine de yön veren bir devlet adamı olmanı çok isterim.” (s. 38)

Bir başka ifadede yine Yusuf’un yaptığı çalışmalarda halkına ve devletine hizmet etmeyi amaçladığı söylenerek ondaki vatan sevgisi ön plana çıkarılır:

“Halkına, devletine hizmet etmeyi çok istiyor fakat ilim irfan ortamlarından kopmayı göze alamıyordu.” (s. 40)

Eserde zor günler yaşayan Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han, Allah’a sürekli dua ederek içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulmak ister. Böylesi zor bir durumda bile kendini düşünmeyerek ülkesini doğru ve düzgün yönetmeyi arzular. Anlatıcı eserde geçen aşağıdaki cümlede yöneticilerin öncelikle vatanına bağlı kişiler olması gerektiğini vurgular:

“Allah’ım yardım et... Senden başka gidecek kapım yok. Bana senin yolundan ayrılmadan ülkemi doğru ve düzgün yönetebilecek güç ver.” (s. 56)

Tabgaç Buğra Han, Yusuf’un yazdığı eseri çok beğenir ve onun esasında uzun zamandır yardımcısı olarak aradığı kişi olduğunu anlar. Bu fırsatı kaçırmaz ve Yusuf’a vezirlik anlamına gelen has haciblik görevini teklif eder. Yusuf da bu teklifi vatan hizmeti olması sebebiyle kabul eder. Anlatıcı bu olayla söz konusu vatan olduğunda verilen görevlerin kesinlikle geri çevrilemeyeceğini: *“Efendim, halkımızın ve sizin hizmetinizde olmaktan şeref duyarım, dedi Yusuf.” (s. 76)* sözleriyle vurgular.

Yusuf Has Hacib, kendisine verilen görevden sonra da çalışmalarını duraksamadan sürdürür. Âdeta onun için görev yeni başlamıştır. Anlatıcı, Yusuf’un bu davranışı üzerinden vatanı ve milleti için çalışmanın mekânı ve zamanı olmadığını okura şu sözlerle öğütler:

“Balasagunlu Yusuf, o günden sonra Yusuf Has Hacib olarak anıldı. Devletin güçlenmesi, halkın huzur ve bolluk içinde yaşaması için durmadan çalıştı.” (s. 77)

4.3.3.10. Yardımseverlik

Eserde Yusuf'un arasının iyi olduğu arkadaşlarından biri de Mehmet'tir. Mehmet'in özellikleri sayılırken onun özellikle zor zamanlarda yardıma koşan ve bunu yapmayı çok seven bir yapısı olduğuna şu cümlelerle dikkat çekilir:

“Mehmet de Yusuf’la benzer özelliklere sahipti. O da çalışkan, akıllı, güvenilir biriydi. Hatta güvenilir oluşu onun en belirgin özelliğiydi denilebilir. Sır tutmayı, zor zamanlarda arkadaşının yardımına koşmayı çok severdi.” (s. 14)

Mehmet'in yardımsever davranışlarına, onun akrabası olan Yusuf da aynı şekilde icabet etmekte ve derslerinde ona yardımcı olmaktadır. Eserde iyi arkadaşları temsil eden karakterler aracılığıyla yardımlaşma ve dayanışmanın önemine şu şekilde vurgu yapılır:

“Aynı zamanda akrabası da olan Yusuf, Mehmet’le çok yakından ilgileniyor, dersleri anlayıp görevlerini yapmasına yardımcı oluyordu.” (s. 14)

Kitabın ana karakteri Yusuf küçük yaşlardan itibaren ilim sahibi biri olarak insanlığa hizmet etmeyi kafasına koyar. Eserde onun aşağıda verilen iç konuşmalarıyla yardımsever bir insan olmayı amaçladığı ifade edilir:

“İşte bilge insanlar, gökteki bu yıldızlar gibi ilimleriyle, bilgileriyle, tavsiyeleriyle onlara yol gösterir, karanlıklarını aydınlatır. Ben de insanlara gerçek mutluluğun ve ilmin yolunu göstermeliyim.” (s. 30)

Kitabın başlangıcında Burana Kulesi'ne çıkarak nöbet tutmayı amaçlayan çocukların esasında vatani görevini yapan askerlere yardımcı olmak isteği: *“Biz askere yardım etmek istedik. Belki yorulur ve görevini yaparken uyuyakalırsa diye düşünerek burada nöbet tutmaya karar verdik.” (s. 34)* cümleleriyle öne çıkarılır.

Eserde sık sık ifade edildiği üzere Yusuf'un ilim tahsil etmekteki en büyük amacı milletine yardımcı olmaktır. Bu durum: *“Yusuf’un tek isteği bitmek tükenmek bilmeyen öğrenme açlığını doyurmak ve insanların mutluluğuna yardımcı olmaktır.” (s. 40)* ifadesinde olduğu gibi okurun dikkatini yardımseverlik değerine çekmek için sık sık tekrarlanır.

Yusuf, yardımseverlikle dolu olan hayatını, özellikle Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a yardım etmeyi ve yol göstermeyi amaçladığı eseri Kutadgu Bilig'i tamamlayarak taçlandırır. Eserde geçen: *“Büyük bir çaresizlik içinde karamsarlığa kapılmış ve yardıma ihtiyacı olan Tabgaç Buğra Han'ı görür gibi oluyordu. Kaşgar'a gidip hükümdara ve dolayısıyla devletine faydası olacağını düşündüğü eserini Tabgaç Buğra Han'a sunmak için sabırsızlanıyordu.” (s. 52)*

ifadelerinde Yusuf Has Hacib yardımsever davranışlarda bulunmak için sabırsızlanmaktadır.

Yusuf Has Hacib'in eseri olan Kutadgu Bilig'in başlangıcında Peygamber Efendimiz (SAV)'in çeşitli özellikleri sayılır. Bu özellikler arasında onun yardımsever tabiatına da vurgu yapılarak çocuklara örneklerin en güzeliyle yardımsever olma mesajı: *“Asil, alçak gönüllü, güzel tavırlı idi; hayâ sahibi, şefkatli, cömert ve eli açık idi.”* (s. 65) ifadesiyle verilir.

4.3.4. Sonuç

Türkçenin Muhafızları serisinin üçüncü kitabı olan Mutluluk Bilgisi; kahramanların kültürümüzle uyumu, başlığın hayal gücünü harekete geçirme gücü ve içerikle olan net bağlantısı, ana kahraman Yusuf'un milleti için gösterdiği azmin konu ve ana fikre ilham olarak bu unsurlar arasında sağlam bir bağlantı kurması, tarihi kültürel miraslarımız arasında olan deyimlerimizi bol miktarda barındırması ve yazım-noktalama kurallarına uyum açısından çocuk edebiyatının genel ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir kitap olduğu görülmüştür. Serinin diğer kitaplarında olduğu gibi kahraman ve mekân tasvirlerinin sıklığı, görsel unsurlara neredeyse hiç başvurulmamış olması, birçok deyime rağmen hiçbir atasözü kullanılmamış olması ise olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir.

Esere değerler eğitimi penceresinden bakıldığında ise Türkçenin Muhafızları serisinin üçüncü kitabı olan Mutluluk Bilgisi'nde MEB'in açıkladığı kök değerlerin tamamına ilişkin vurgu yapan satırlar bulunduğu görülmüştür. Eserde söz konusu bu değerlerden en çok dürüstlük, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri ön plana çıkmıştır. Eserin ana karakteri olan Yusuf Has Hacib, çocukluğundan itibaren daima vatani için gayret göstermeye çalışır. Ondaki gayreti gören hocaları onun elinden tutar ve büyük bir devlet adamı olması için çaba gösterir. Bu çabanın sonucu elbette boşa çıkmaz ve Yusuf'un yükselişi, devletin hükümdarı Tabgaç Buğra Han'ın yardımcısı olana dek devam eder. Kitapta dikkati çeken bir başka değer ise dürüstlüktür. Yusuf çocukluğundan itibaren insanlara hep iyiliği ve doğruluğu anlatmak ister. Kendisi de bizzat herkese dürüst ve doğru sözlü davranır. Bu ideali onu, herkese nasıl mutlu olunacağını formülünü verdiği ve doğru bilgiyi nasıl edineceklerini göstermeye çalıştığı “Kutadgu Bilig” adlı ünlü eserini yazmaya kadar götürür. Anlatıcı bu kurguyla, dürüstlüğün insanı nereden nereye

ulaştırabileceğini sergiler. Yazarın öne çıkardığı bir diğer değer ise yardımseverliktir. Yusuf'un bir diğer özelliği olan yardımsever tabiatı ona Kutadgu Bilig'i yazdırmıştır. Bu sayede hem çevresindeki insanlara hem de devleti yönetenlere yardım etmenin fırsatını bularak mutluluğa ulaşır. Özetle “Mutluluk Bilgisi” isimli eser, hem incelemeye konu olan bütün değerleri barındırması hem de bu değerleri zengin kurgularla işlemesi açısından serinin diğer kitapları gibi başarılıdır.

4.4. Kelimelerin Işığı

4.4.1. Dış / biçim inceleme

4.4.1.1. Eserin adı

İncelemeye konu olan eser, serinin dördüncü kitabı olan “Kelimelerin Işığı”dır. Kitaptaki ana karakter olan Edip Ahmet Yükneki'nin gözleri doğuştan kördür. Bu eksikliğine rağmen çok başarılı bir talebe ve değerli eserler verebilecek bir âlim olmayı başarır. Bu bakımdan başlığın gerek dilin önemini vurgulayıcı bir şekilde hazırlanmış olması gerekse çalışkanlığa, ilme, irfana vurgu yapması sebebiyle çocuk edebiyatı ilkeleri açısından başarılı bir seçim olduğu söylenebilir.

4.4.1.2. Yazar

Eserin yazarı olan Özgür Aras Tüfek'le ilgili bilgiler, seriye ait ilk eser olan “Bir Kelime Seyyahı”na ilişkin incelemede belirtildiği gibidir.

4.4.1.3. Kitabın editörü

Eserin editörü olan Meryem Uçar'la ilgili bilgiler, seriye ait ilk eser olan “Bir Kelime Seyyahı”na ilişkin incelemede belirtildiği gibidir.

4.4.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı

Eserin kapak arkası sayfasında baskı yerinin İstanbul, baskı yılının ise 2023 olduğu belirtilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili şu anki veya ileriki baskılarında bazı tespitler yapılmasını sağlayabileceğinden olumlu bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

4.4.1.5. Baskı sayısı

Kitabın kapak arkası sayfasında 6. baskı olduğu ve 5.000 adet basıldığı bilgisi verilmiştir. Bu bilgi, kitapla ilgili ilk ve sonraki baskılar üzerinden bazı tespitler yapılmasını sağlayabildiği/sağlayabileceği için olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir.

4.4.1.6. Fiyatı

Kitabın fiyatı, incelenmek üzere temin edildiği tarih itibarıyla 18,90 TL'dir. 2023 Aralık itibarıyla ise fiyatı ortalama 35 TL'dir. Dönemin piyasa koşulları göz önünde bulundurulduğunda kitap ulaşılabilir ve makul bir fiyat etiketine sahiptir.

4.4.1.7. Sayfa sayısı

Kitap; baskı ve künye bilgilerini içeren ilk sayfa, kapağın sade baskısının yapıldığı ön sayfa, eserdeki olaya ilişkin bir haritanın bulunduğu esas metin öncesi iki sayfa olmak üzere numaralandırılmış 95 (doksan beş) sayfa ve yayınevinden çıkan diğer kitaplara ilişkin reklamları içeren 1 (bir) sayfayla beraber toplam 96 (doksan altı) sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sayfa sayısı kolay bitirilebilmesi ve sıkıcı olmaması açısından hitap ettiği 9-12 yaş grubu için ideal sayıdadır. Bununla birlikte eserin 12 punto büyüklükte basılması okuyucunun yaş grubu açısından uygun bir ölçüdür.

4.4.1.8. Ölçüleri

Kitabın en ve boy ölçüleri sırasıyla 12,5x21 cm'dir. Bu ölçüler okuyacak hedef kitlenin yaş özellikleri dikkate alındığında kolay tutulması ve kavranması açısından ideal boyuttur.

4.4.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi

Resim 13. Kelimelerin Işığı kapak fotoğrafı

Kapak görselinin değerlendirilmesi

Betimleme

Görsel Merve Özdoğan tarafından tasarlanmıştır. İllustrasyon tekniğiyle dijital ortamda yapılmıştır. Kapak görsel çizim tarihi ayrıca belirtilmemiş olup kitabın baskısıyla aynı zamanda oluşturulduğu düşünülmektedir. Eserde bulunan elemanlar bir çocuk, çocuğun

üzerinde heybe, heybesinin içerisinde bir kitap, elinde bir değnek, çevresini sarmış dört adet kitap ve tipografi tekniğiyle yapılmış yıldız şeklinde bir yapıdan oluşmaktadır.

Çözümleme

Eser çizgi açısından değerlendirildiğinde çoğunlukla dikey ve yatay çizgiler kullanılmıştır. Tipografi tekniğiyle oluşturulan yapıda yatay çizgiler ön plandadır. Eser şekil açısından değerlendirildiğinde çocuk figürü karikatür tarzında yapıldığı için organik şekiller yerine geometrik şekillerin kullanıldığı görülmektedir. Renk açısından değerlendirildiğinde ressam; yeşil, mavi, mor ve kahverengi ağırlıklı soğuk renklerin ön planda olduğu bir renk yelpazesi tercih etmiştir. Geri kalan renkler nötr renkler olan beyaz ve siyahın valör (ton) değerleridir. Açıklık koyuluk açısından renk dengesi sağlanmıştır. Espas düşünüldüğünde bütün figürler aynı düzlemde, yan yana duruyormuş gibi resmedilmiştir. Çocuk figürü, üzerinde bir heybe, heybe içinde bir kitap, elinde değnek ayakta durur vaziyette betimlenmiştir. Çocuğun arkasında ve başının üstünde farklı ebatlarda dört kitap, diğer yanında tipografi tekniğiyle tasarlanmış bir yıldız olduğu görülmektedir. Eserdeki figürlerin boyutları gerçeklikten uzaktır.

Yorumlama

Ana figür olan Edip Ahmet Yükneki'nin çocukluğu olarak tasvir edilen figür, hafif sağa dönük vaziyette; sol eliyle heybesini tutmuş, sağ eliyle de gözlerinin görmemesi sebebiyle tuttuğu değnekle yolunu arıyormuş gibi poz vermektedir. Karikatür tarzıyla çizilmiş olsa da figür basit bir anlayışla resmedilmiştir. Üzerinde yakasız bir gömlek, sade bir ceket, pantolon, başında bir takke ve ayağında basit ayakkabı ile resmedilmesi konuyla uyumluluk göstermektedir. Yıldız ve çocuk figürü perspektif anlayışından tamamen uzak bir şekilde, kitaplar ise büyükten küçüğe doğru sanki yakından uzağa bir perspektif etkisiyle yerleştirilmiş olduğu düşünülmektedir. Eserde belli bir mekân oluşturulmamıştır. Figürler sanki boşlukta duruyormuş gibi bir algı uyandırmaktadır. Sadece üst kısımdaki yeşil renkli alan gökyüzü hissi vermektedir. Tipografi tekniğiyle çizilen yapının konuyla bağlantılı olarak gözleri görmeyen bir çocuğun tahsil ettiği ilmin, yolunu aydınlatan bir yıldız şeklinde tasvir edildiği düşünülmektedir. Dikey ve yatay çizgilerin dengeli kullanımı resme sınırlı da olsa dinamizm katmıştır.

Yargı

Mekân, anatomi ve perspektifteki hafif kusurlara rağmen konuya uygunluk, renk kullanımı ve farklı tekniklerin bir arada kullanılması sebebiyle bu tasarım başarılı görülmüştür.

Kitabın kapağında ince bir selofan kaplama bulunmaktadır. Bu sebeple kapak, orta seviye bir dayanıklılığa sahiptir.

Kitabın ön kapağında eserin adı, büyük punto ve tamamı büyük harflerle yazılarak yazar ismi ve kitabın serisini belirten ifadelerle göre dikkat çekici bir şekilde sunulmuştur. Ön kapakta konuya uygun bir çizime yer verilmiştir. Kitaba konu olan Edip Ahmet Yükneki'nin çocukluğuna ilişkin bir görsel yer almaktadır. Görselde Edip Ahmet, doğuştan kör olması sebebiyle gözleri kapalı ve elinde bastonla resmedilmiştir. Üzerinde, eserde yaşanan bir olayda da anlatılan içine kitap koyduğu heybesi bulunmaktadır. Ahmet'in çevresi, onlara çok değer verdiğini belirtmek için kitaplarla sarılmıştır. Kapaktaki en büyük görsel, minik kelimelerden oluşan bir yıldız şeklindedir. Ahmet'in hemen önüne yerleştirilmesiyle onun daima ilmi rehber edindiği mesajı verilmek istenmiştir. Yıldız görseliyle kitabın ismi arasındaki uyum da dikkat çekmektedir. Karanlık geceleri aydınlatan yıldızlarla doğuştan âmâ olan bir çocuğun kelimeleri kendisine ışık edinmesi arasında ilişki kurulmak istenmiştir. Kullanılan renklerin uyumu yerindedir. Kırmızı, gri, yeşil, bordo ve kahverengi tonlara ağırlık verilmiş; Edip Ahmet'in kıyafeti ve vücudunun diğer detaylarında kullanılan yeşil ve gri tonlar kapağın genelinde fon rengi olarak kullanılmıştır. Yine renk tasarımı esnasında nesneler arası uyum gözetilmiş, estetik detaylara dikkat edilmiştir.

Kitabın sırt kısmına sade ve yatay bir şekilde yazarın ve eserin adı yazılmış, alt kısmına ise yayınevinin logosu yerleştirilmiştir. Bu durum kitap raflama ve tanıma açısından sunacağı kolaylıklar bakımından olumlu bir özelliktir.

Kitabın arka kapağında ilk dikkati çeken nokta serinin diğer kitaplarıyla ilgili reklamın en üste yerleştirilmiş olmasıdır. Kitapla ilgili ön bilgi ise alt kısımda ve ikinci planda kalmış bir konumdadır. Ön bilginin daha ortalı bir konuma yerleştirilmesi yerinde ve dikkat çekici bir tasarım olacaktır. Bununla birlikte kapağın sağ alt köşesinde kitabın hitap ettiği yaş grubu (8-9-10-11-12 yaş) işaretlenmiştir. Bu durum, ebeveynlere ve okura kitabın hitap ettiği yaş grubuyla ilgili bilgi vermesi açısından önemlidir. Alt kısmında ise ISBN no ve ön kapakta kullanılan yayınevi logosu bulunmaktadır. Logonun altında yayınevine ilişkin çeşitli sosyal medya hesapları paylaşılmıştır. Bu durum yayıneviyle ilgili görsel ve yazılı bilgi edinilmesine katkı sunabileceğinden olumlu bir özellik olarak düşünülebilir.

4.4.1.10. Resimleyenın değerlendirilmesi

Daha önce de belirtildiği üzere ocuk kitaplarının oldukça değerli bir unsuru olan görsellerin, uzman kişilere hazırlatılması gerekmektedir. Her bir görsel aynı zamanda bir sanat eseridir ve uzman bir dokunuş istemektedir.

“Kelimelerin Işığı” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller serinin diğer kitaplarında olduğu gibi “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kendisinin uzmanlık alanı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Edinilen kısıtlı bilgi 1994 yılında yayıncılık hayatına başlayıp hâlen Erdem Yayın grubunda grafik tasarım şefi olarak çalışma hayatını sürdürdüğü şeklinde-dir. Bu sebeple grafik tasarımcısının uzmanlık alanı ve çalışma alanı uyumuyla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

4.4.1.11. Kğit kalitesi ve ciltleme

ocuk kitaplarında birinci veya kaliteli ikinci hamur, gözü yormaması açısından mat renkli ve çok parlak olmayan türden kğit kullanılması gerekmektedir. nc hamura basılmış kitaplar hem dayanıksız olmaları hem de görsellerinin cansız görünmesi sebebiyle çocukta okuma iştahı uyandırmamaktadır.

“Kelimelerin Işığı” adlı kitapta ikinci hamur kğit kullanılmıştır. Kğit kalitesi bu anlamda yeterli görünmekte, mat görünümü ve ışığı yansıtmaması sayesinde yazılar kolaylıkla okunabilmektedir. Kapakta ise mat selofan kaplaması bulunmaktadır. Uzun süreli kullanımlarda kitabın kolaylıkla deforme olmayacağı ve albenisini sürdüreceği düşünülmektedir.

4.4.2. İ inceleme

4.4.2.1. Anlatıcı

Olay yazılarında yazar anlatıcı, soyut anlatıcı, kahraman anlatıcı ve gölge anlatıcı olmak

üzere dört farklı anlatıcı türü vardır. İncelememize konu olan bu eserde serinin diğer kitaplarında olduğu gibi olaylar kimliği bilinmeyen, olaylara müdahil olmayan ve sadece aktarıcı vasfında bir kişi tarafından anlatılmaktadır. Bu bakımdan eserde soyut anlatıcı tekniği kullanılmıştır.

4.4.2.2. Eserin özeti

Ahmet, dönemin ünlü ilim merkezlerinden Semerkant şehrine yakın bir köy olan Yüknek'te yaşamaktadır. Yüknek köyündeki küçük bir mektepte çok sevdiği Salih Hoca'sı onların eğitimlerini sabır ve hoşgörüyle vermektedir. Çocuklar okul çıkışında mangala oynarlar. Ahmet, doğuştan gözleri kör olmasına rağmen mangala oyununda çok iyidir. Sınıf arkadaşlarından Muharrem, oyun konusunda çok böbürlenir ve kendisini kimsenin yenemeyeceğini söyler. Arkadaşlarından Cemal, Ahmet'i Muharrem'le mangala oynamaya ikna eder. Oyunda yenileceğini anlayan Muharrem önce Ahmet'in hile yaptığını söyler fakat oyun devam edince Ahmet, Muharrem'i kaybetmemek için oyunu yarım bırakır. Hem bu durum hem de Salih Hoca'nın derste Ahmet'in başarılı olduğunu dile getirerek ileride Semerkant'ta eğitim alacağını söylemesi üzerine Muharrem onu kıskanır. Kıskançlık krizine giren Muharrem bir gün Ahmet'i gizlice takip eder ve Salih Hoca'nın ona emanet olarak verdiği kitabı Ahmet'ten alıp onu hocasına küçük düşürmek ister. Ahmet'i yalnız gördüğü bir anda kitabı zorla ondan almaya çalışır. Çıkan arbedede Ahmet düşerek yaralanır fakat kitabı yine de bırakmaz. Çevreden sesler gelmesi üzerine Muharrem kaçır ve bu olaydan çok pişman olur. Salih Hoca'ya giderek durumu anlatır. Muharrem'in çok üzgün ve pişman olduğunu gören Salih Hoca tüm öğrencilerle birlikte Ahmet'i ziyarete gidererek Muharrem'le Ahmet'in barışmasını sağlar. Ahmet'in çok başarılı bir öğrenci olması nedeniyle Salih Hoca onun Semerkant'ta okuması için medreselere haber yollar. Medreselerden birinden haber gelir. Bunun üzerine Salih Hoca'yla Ahmet medreseye ulaşmak üzere yola çıkarlar. Yolda mola verdikleri bir dere kenarında ufak bir kaza yaşayarak hem aç kalır hem de kıyafetlerini batırırlar. Semerkant'a varmadan uğradıkları bir kervansarayda Salih Hoca medreseden arkadaşı Hüseyin Efendi'yle karşılaşır. Hüseyin Efendi de oğlu Esat'ı medreseye sınava götürmektedir. Esat iyi kalpli ve terbiyeli bir çocuktur. Ahmet'le kısa sürede kaynaşır ve iyi arkadaş olurlar. Medreseye vardıklarında Salih Hoca Müfit Hoca'yla karşılaşır. Müfit Hoca medreseden

sınıf arkadaşıdır. Sırayla Ahmet ve Esat'ı sınava tabi tutar. Hem soruları doğru yanıtlamaları hem de iki arkadaşın hangisinin medreseye öğrenci kabul edilmesine ilişkin sorusuna Ahmet ve Esat'ın alçak gönüllülükle birbirlerini önermesi üzerine bu olgun davranıştan çok memnun kalır. İkisini de medreseye öğrenci olarak kabul eder. Bu haberi duyan Yüknek halkı Ahmet'in doğuştan gelen rahatsızlığına rağmen gösterdiği üstün başarıyla gururlanır. Yıllar hızla geçer ve Ahmet'le Esat medresenin tecrübeli öğrencileri olurlar. Yeni gelen öğrencilere yardımcı olur, onların iyi şekilde yetişmesini sağlarlar. Ahmet sık sık yeni öğrencilere yazdığı şiirleri okur ve bu sebeple adı Edip Ahmet olarak anılmaya başlar. Hocaları bu durumu öğrenince çok memnun olurlar. Ahmet ve Esat medresede herkesin gurur duyduğu birer âlim olurlar. Esat memleketi Merv şehrine döner ve orada öğrenci yetiştirir. Ahmet de Semerkant'ta öğrenci yetiştirir. Fakat bir süre sonra yaptıklarıyla yetinmez. Kalıcı bir eser bırakmaya karar verir. Uzun bir uğraş sonucu “Hakikatlerin Eşiği” anlamına gelen “Atabetü'l Hakayık” adlı eserini ortaya çıkarır ve onu Emir Muhammed Dâd İspehsâlâr'a sunar. Emir bu eseri çok beğenir ve herkesin ondan faydalanmasını sağlar. Bu şekilde eser Türk illerinde yayılır ve okunarak dilden dile gezer.

4.4.2.3. Konu

“Kelimelerin Işığı” adlı eserin konusu “azmin zaferi”dir.

4.4.2.4. Ana düşünce

Hangi zorluklar altında olunursa olunsun, azim ve kararlılıkla aşılamayacak engel yoktur.

4.4.2.5. Yardımcı düşünceler

- İyi bir dost paha biçilemeyecek değerdedir.
- İnsanların eksikliklerinden dolayı onlara ön yargılı davranılmamalıdır.
- Kıskançlık insanın hem kendisine hem de çevresine zarar veren kötü bir duygudur.
- Hatalardan pişman olmak ve affedebilmek güzel bir erdemdir.

- İnsanlara faydalı olma mücadelesinde çalışmanın sınırı yoktur.
- Hiçbir emek boşa gitmez.

4.4.2.6. Kahramanlar

I.Derece kahramanlar

Ahmet

Fiziki özellikler: Doğuştan kördür.

Sosyal özellikler: Duyarlı, saygılı, nazik, cömert, affetmeyi seven, vatansever bir insandır.

Psikolojik özellikler: Olgun, azimli, gayretli ve terbiyelidir. Eksikliklerine rağmen hayata küsmez ve mücadele eder.

Salih Hoca

Fiziki özellikler: Herhangi bir fiziki özeliği tespit edilmemiştir.

Sosyal özellikler: Çalışkan, edepli, başarılı, sorumlu, iyiliksever bir insandır.

Psikolojik özellikler: Samimi, sabırlı ve sevecendir.

Esat

Fiziki özellikler: Herhangi bir fiziki özeliği tespit edilmemiştir.

Sosyal özellikler: Salih Hoca'nın arkadaşlarından Hüseyin Efendi'nin oğludur. İyi kalpli, yardımsever biridir. Ahmet'e her konuda yardımcı olur, emeğini esirgemez.

Psikolojik özellikler: Zeki, olgun, çalışkan ve terbiyelidir. Bu açıdan Ahmet'le benzer özellikler gösterir.

II. Derece kahramanlar

Muharrem: Ahmet'in Yüknek'teki mektepten arkadaşıdır. Kaybetmeye tahammül edemez. Hikâyenin başında kıskançlık krizlerine girer. Fakat sonradan Ahmet'e karşı davranışlarından dolayı pişman olur ve ona yardım eder.

Cemal: Ahmet'in mektepteki arkadaşlarından biridir. Yardımsever ve samimidir. Ahmet'e yardımcı olur ve okul yolunda gidip gelirken ona arkadaşlık eder.

Selim: Ahmet'in mektepteki arkadaşlarındandır.

Hüseyin Efendi: Salih Hoca'nın medreseden sınıf arkadaşıdır. İyi kalpli ve zeki bir tüccardır. Ahmet'in medresedeki en iyi arkadaşlarından olan Esat'ın babasıdır.

Müfit Hoca: Salih Hoca'nın medresedeki arkadaşlarından. Ahmet ve Esat'ı sınav yaparak onları medresede öğrenciliğe kabul eder.

Eserin başkahramanı olan Edip Ahmet Yükneki doğuştan görme engellidir. Fakat bu eksikliği onun büyük bir âlim olmasının önüne geçemez. Yazar, Edip Ahmet Yükneki'nin zorluklarla dolu hayatını ve verdiği mücadeleyi öğrencilere olumlu bir model olarak sunmuştur. Ahmet'in çevresindeki karakter yapılanması da eserin vermek istediği ileti, kurgu ve mesajla uyumludur. Fakat serinin diğer kitaplarında olduğu gibi bu kitapta da kahramanların tasvirinde çocukların hayal gücünde canlandırabilmeleri açısından daha fazla ayrıntı verilmesi gerekir. Özellikle ana karakterlerin fiziki özelliklerine ilişkin herhangi bir ayrıntı tespit edilememiştir. Bununla birlikte kitaptaki kişilerin öğrencilerin kişilik gelişimlerine ve değerlerimizi benimsemesine olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir. Eserde karşımıza çıkan kahramanlar tarihi ve kültürel yapımıza uygundur.

4.4.2.7. Olay çizgisi

0. İlim ve sanata önem veren yöneticiler sayesinde Buhara, Kaşgar, Balasagun ve Semerkant şehirlerinin dünyanın önemli merkezleri hâline gelmesi.
1. Semerkant yakınlarındaki Yüknek köyünde bulunan insanların kendi hâlinde, çocukların ise Semerkant hayaliyle yaşamaları.
2. Yüknek köyündeki küçük bir mektebin öğretmeni olan Salih Hoca'nın öğrencilerini sabır, anlayış ve sevgiyle yetiştirmesi.
3. Bir bahar günü çocukların okul çıkışı mangala oynamaları.
4. Çocuklardan Muharrem'in herkesi yeneceğini iddia etmesine karşın Cemal'in Ahmet'in Muharrem'den daha iyi mangala oynadığını söylemesi.
5. Cemal'in Ahmet'e giderek onu Muharrem'le mangala oynamaya ikna etmesi.
6. Ahmet'le mangala oynamaya başlayan Muharrem'in, yenileceği anlayınca Ahmet'in hile yaptığını iddia etmesi.

7. Çocukların uyarısı üzerine oyuna devam eden Muharrem'i zor durumda bırakmak ve kaybetmek istemeyen Ahmet'in, birden yerinden fırlayıp ezber yapacağı kitabı okulda unuttuğu bahanesiyle oyunu yarım bırakması.
8. Muharrem'in Ahmet'in oyunu bilerek yarım bıraktığını anlaması.
9. Ahmet'in derslerinde başarılı bir öğrenci olmasına rağmen gözlerinin görmemesi sebebiyle Semerkant'taki okullara gidip gelemeyeceğini düşünerek üzülməsi.
10. Ertesi gün Salih Hoca'nın öğrencileri sırayla sınav yapması.
11. Ahmet'in sınavdaki tüm soruları doğru cevaplaması ve bu yüzden sınavının çok uzun sürmesi üzerine Salih Hoca'nın hayretler içinde kalarak Ahmet'e her zaman başarılı olması için hayır dua etmesi.
12. Dersten sonra Cemal'in isteği üzerine Ahmet'le birlikte kırlara yürümeye gitmeleri.
13. Ahmet'in, mangalada yenilmesi ve derste sorulan bütün soruları bilmesi sebebiyle kıskançlık krizine giren Muharrem'in kendilerini gizlice takip ettiğini fark etmesi.
14. Salih Hoca'nın her geçen gün Ahmet'le daha yakından ilgilenmesi ve Cemal'in de Ahmet'le ilgilenmesi.
15. Öğretmeninin Ahmet'e ileride Semerkant'ta eğitim alacağını söylemesi üzerine Ahmet'in hem heyecanlanması hem de düşünceli bir hâl alması.
16. Ahmet'in içinde bulunduğu durum sebebiyle Semerkant'a gidemeyeceğini düşünmesine karşın öğretmenin onu cesaretlendirmesi ve Ahmet'in derslerine daha da azimle sarılması.
17. Salih Hoca'nın seçtiği öğrenciler arasında Muharrem'in de olmasına rağmen, Muharrem'in sürekli Ahmet'i kıskanması.
18. Bir gün Salih Hoca'nın ona hocasından emanet olan el yazması kitabı kendisine okuyup anlatması için bir haftalığına Ahmet'e vermesi üzerine Muharrem'in çıldırarak kitabı ele geçirmeye karar vermesi.
19. Kitabı Ahmet'in kaybettiği ve kendisinin bulduğu şeklinde bir plan yapan Muharrem'in, bir gün okul çıkışı Ahmet'i takip ederek kitabı almaya çalışması.
20. Kitabın olduğu heybeyi çekerek Ahmet'in düşüp yaralanmasına sebep olan Muharrem'in telaşla olay yerinden kaçması.
21. Boğuşma esnasında çıkardığı sestten Muharrem'i tanıyan ve her şeye rağmen kitabı korumayı başaran Ahmet'in gözlerinden yaşların süzülmesi.
22. Sesleri duyan Cemal'in gelerek Ahmet'e yardım etmesi.
23. Eve kaçan Muharrem'in yaptıklarından dolayı pişman olması Ahmet'e bir şey olacağından korkması.

24. Çok pişman olan Muharrem'in Salih Hoca'ya giderek olayları ağlaya ağlaya anlatması.
25. Hocasının gösterdiği şefkat üzerine bunu hak etmediğini söyleyen Muharrem'in cezalandırılmasını istemesi.
26. Salih Hoca'nın sınıftaki tüm çocuklarla beraber Ahmet'i ziyarete gitmesi.
27. Vicdan azabı çeken ve affedilmesini isteyen Muharrem'in Ahmet'ten özür dilemesi.
28. Ahmet'in başını sallayarak Muharrem'i affetmesi.
29. Hocasının bundan sonra ders çalışırken Ahmet'e Muharrem'in yardım edeceğini söylemesi ve Ahmet'in de bunu kabul etmesi.
30. Ahmet için daha önce Semerkant'taki medreselere haber yollayan Salih Hoca'ya medreselerin birinden olumlu cevap gelmesi.
31. Ahmet'in Semerkant'ta medreseye gideceği haberine kimilerinin çok sevinmesi kimilerinin de âmâ bir çocuğun böyle bir eğitim almaya gidecek olmasına çok şaşırması.
32. Ahmet'in eğitim almak için uzaklara gidecek olmasına çok üzülen annesini teselli etmesi.
33. Ahmet'in ailesiyle helalleşerek medreseye gitmek üzere Salih Hoca'yla birlikte yola çıkması.
34. Yolda mola vererek gittikleri dere kenarında kayıp düşmeleri sonucu Ahmet'in dizinin yaralanması ve döndüklerinde azıklarının kargaların yemiş olduğunu fark etmeleri.
35. Ahmet'in olanlardan kendini sorumlu tutması üzerine hocasının her yolculuğun insana bir şeyler öğrettiğini söyleyerek onu teselli etmesi.
36. Hem kıyafetlerini temizlemek hem dinlenmek hem de namazlarını kılmak amacıyla Semerkant'a varmadan önce yol üzerindeki bir kervansarayda gitmeleri.
37. Salih Hoca'nın kervansarayda hem medreseden sınıf arkadaşı hem de eski dostu olan Hüseyin'le karşılaşması.
38. Hüseyin Efendi'nin medreseye eğitim almak için götürdüğü oğlu Esat'la Ahmet'in tanışarak çok iyi anlaşmaları.
39. Medreseye ulaştıklarında Salih Hoca'nın eski arkadaşlarından Müfit Hoca'yla karşılaşarak hasret gidermesi.
40. Müfit Hoca'nın Ahmet ve Esat'ı sınava tabi tutması.
41. Müfit Hoca'nın durumlarını çok beğendiği Esat ve Ahmet'e son olarak hanginizi medreseye kabul edelim, şeklinde bir soru yöneltmesi.
42. Esat'ın şartlarının eşit olmadığı için Ahmet'in alınmasını, Ahmet'in ise Esat'ın daha uzaktan gelip daha fazla zahmet çektiğinden onun öğrenci olarak alınmasını istemesi.

43. Bunun üzerine Müfit Hoca'nın her ikisini de bu olgunluklarından dolayı kutlayarak medreseye öğrenci olarak kabul etmesi.
44. Ahmet'in medreseye kabul edilmesinin, köyü Yüknek'te halk tarafından gururla karşılanması.
45. Ahmet'in ailesiyle vedalaşarak medreseye yerleşmesi.
46. Ahmet'in medresede kendini üzgün ve yalnız hissetmesinden dolayı ağlaması üzerine Esat'ın ona destek olup teselli etmesi.
47. Kör olduğundan dolayı herkesin kendisine acıdığını düşünen Ahmet'e Müfit Hoca'nın destek vererek onu cesaretlendirmesi.
48. Zaman geçtikçe Ahmet ve Esat'ın medreseye alışması, yemek ve uyku dışındaki zamanlarını kütüphanede geçirmeleri.
49. Ahmet ve Esat'ın birbirlerine destek olarak azimle çalışmaları sonucunda medresenin en gözde öğrencileri arasına girmeleri.
50. Zamanın hızla geçmesi ve Ahmet'le Esat'ın medresenin kıdemli öğrencileri olmaları.
51. Medreseye yeni gelen öğrencilere destek olarak onlara rehberlik yapmaları.
52. Ahmet'in yeni gelen öğrencilere her fırsatta yazdığı şiirleri okuması ve bu sebeple bir süre sonra ona "Edip Ahmet" şeklinde hitap edilmeye başlanması.
53. Edip Ahmet'in medresede sevilen sayılan bir hoca, ailesinin ve Yükneklilerin gurur duyduğu bir âlim olması.
54. Ahmet'in bütün zamanını araştırmalar yapmak ve diğer hocalarla birlikte öğrencileri daha iyi yetiştirmek için harcaması.
55. Ahmet'in durmaksızın yaptığı çalışmalara rağmen kendini görevini bir türlü tam olarak yerine getirmemiş görmesi ve bu düşüncelerle çok yorması.
56. Ahmet'in rahatsızlanması ve arkadaşlarının hava değişimi için onu Yüknek'e yollamaları.
57. Köye giderken yolda Salih Hoca'yla mola verdikleri derenin kenarında durmaları, çocukken yaşadığı anıları ve sıkıntıları hatırlayıp hüzünlenmeleri.
58. Edip Ahmet'in kendisinden sonrakilere ulaşacak bir eser yazmaya karar vermesi.
59. Yol boyunca okuduğu şiirleri yanında bulunan öğrencisinin defterine yazması.
60. Edip Ahmet'in günler sonra şiirlerini bitirerek 46 beyit ve 101 dörtlükten oluşan nasihat kitabını tamamlaması.
61. Kitabına insanlara hakikati işaret ettiği için "Hakikatlerin Eşiği" anlamına gelen "Atabetü'l Hakayık" adını vermesi.
62. Edip Ahmet'in eserini Emir Muhammed Dâd İspehsâlâr'a sunması.

63. Emir'in açık bir Türkçeyle yazılan bu kitaba hayran kalarak onu herkesin bilmesi ve okuması için çaba göstermesi.
64. Edip Ahmet'in şiirlerinin Türk illerinde okunarak dilden dile yayılması.

4.4.2.8. Mekân açısından değerlendirme

Dış mekân

Yüknek köyü: Ahmet'in doğup büyüdüğü köyün adıdır. Semerkant'a bağlıdır.

Semerkant: Ahmet'in doğup büyüdüğü Yüknek köyünün bağlı olduğu şehirdir.

Dere kenarı: Salih Hoca ve Ahmet'in Semerkant'a bir medreseye giderken mola verdikleri Semerkant yakınlarındaki bir derenin kenarıdır. Orada düşerek ufak bir macera yaşarlar.

İç mekân

Medrese: Ahmet ve arkadaşı Esat'ın sınavla kabul edildikleri Semerkant'taki medresedir. İki arkadaş burada tahsillerine devam eder ve olgun talebeler olurlar.

Kervansaray: Ahmet ve onu medreseye sınava götüren Salih Hoca'nın yolda mola verdikleri kervansaraydır. Burada Ahmet ona ileride oldukça destek olacak arkadaşı Esat'la tanışır.

Eserde seçilen mekânlar; olay örgüsü, kahramanların tarihi özellikleri, kitabın tarihi gerçeklikle olan bağlantısı hususları göz önünde bulundurulduğunda biraz daha detaylandırılmalıdır. Serinin diğer kitaplarında olay-mekân orantısı daha dengedeysen bu eserde mekânların sayısı ve mekânlarla ilgili ayrıntılar çok azdır. Bu durum olumsuz bir özellik olarak değerlendirilebilir.

4.4.2.9. Yazım yanlışları

“Cankulağıyla dinlemek” deyimini oluşturan ilk kelime, eserde geçen aşağıdaki cümlede yanlış yazılmıştır. Bu sözcükler bitişik yazılmalıdır. (TDK, t.y.)

“Öğretmeninin derste anlattıklarını can kulağıyla dinliyor, âdeta sözlerini zihnine kazıyordu.” (s. 20)

“Selamünaleyküm” şeklindeki selamlama sözü eserde yanlış yazılmıştır: (TDK, t.y.)

“*Selamunaleyküm.*” (s. 48)

4.4.2.10. Anlatım bozuklukları

Kitapta herhangi bir anlatım bozukluğu tespit edilmemiştir. Bu durum, dilimizin inceliklerine dikkat edilmesi ve doğru kullanılması açısından olumlu bir özelliktir.

4.4.2.11. Noktalama yanlışları

“Metin içinde zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra virgül konmaz” (TDK, t. y.). Metinde geçen aşağıdaki cümlede zarf fiilden sonra virgül getirilerek noktalama hatası yapılmıştır:

“*Doğru söz bal, yalan söz soğan gibidir; soğan yiyip, ağzı acılandırma, bal ye.*” (s. 91)

“Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için noktalı virgül konur” (TDK, t. y.). Eserde geçen aşağıdaki ifadede “öğrenecekler” sözcüğünden sonra noktalı virgül getirilmeyerek noktalama hatası yapılmıştır:

“*Dostum, bacak kadar dediğin çocuklar yarın büyüyecekler, çok çalışıp ilim irfan öğrenecekler, belki bir âlim, bir devlet adamı yahut bir müderris (şimdiki anlamda profesör) olacaklar.*” (s. 9)

“Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için noktalı virgül konur” (TDK, t. y.). Eserde geçen aşağıdaki cümlede “vazgeçmeyecek” sözcüğünden sonra noktalı virgül getirilmeyerek noktalama hatası yapılmıştır:

“*Ahmet'in yüzünde yeniden bir aydınlık beliriverdi. İnancını kaybetmeyecekti. Çalışmaktan asla vazgeçmeyecek, ilim öğrenmek, insanlara faydalı olmak için elinden geleni yapacaktı.*” (s. 32)

4.4.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler

Deyimler

İncelemeye konu olan “Kelimelerin Işığı” isimli eserde 103 adet deyim tespit edilmiştir.

Birden çok kez kullanılan deyimler sadece bir kez yazılmış ve yanına sayfa numaraları eklenmiştir. Tespit edilen deyimler şu şekildedir:

Abdest almak (s.59)

Ağzından baklayı çıkarmak (s. 12)

Aklı almamak (s.16)

Aklında kalmak (s.27)

Aklında tutmak (s.24)

Anlam çıkarmak (s. 60)

Ayakta kalmak (s. 8)

Bardağı taşıran damla (s. 33)

Baş etmek (s.45)

Başına geçmek (s. 23)

Başına iş açmak (s. 54)

Bir araya gelmek (s.50)

Can atmak (s. 86)

Can vermek (s.8)

Canı yanmak (s.53)

Canını sıkmak (s. 15, 28, 33)

Cankulağı ile dinlemek (s. 20)

Cesaret almak (s.64)

Cesaretini toplamak (s. 41)

Ciddiye almak (s.12)

Davet etmek (s. 7)

Deliye dönmek (s. 41)

Denk gelmek (s.58)

Destek olmak (s. 32, 83)

Dişine göre (s.15)

Eğitim almak (s. 31, 50, 63)

Elinden geleni yapmak (s. 32)

Emin olmak (s.12)

Fark etmek (s. 16, 31, 88)

Fark etmez (s. 76)

Farkına varmak (s. 57)

Faydalı olmak (s. 32)

Ferah tutmak (s.51)

Fırsat bilmek (s. 40)

Fırsat kollamak (s. 34)

Fırsat vermek (s.17)

Geç kalmak (s. 20, 48)

Geçinip gitmek (s. 10)

Geçmiş olsun (s.40)

Geri çevirmek (s. 50)

Geri dönmek (s. 53)

Geri kalmamak (s.31)

Göz önünde bulundurmak (s.73)

Gözleri dolmak (s. 72)

Gözü önünde (s. 33)

Gözüne uyku girmemek (s.31)

Gözünü alamamak (s.63)

Gurur duymak (s. 74)

Haber göndermek (s. 44)

Haber vermek (s.66)

Haddini aşmak (s. 84)
Haddini bildirmek (s. 14)
Hak etmek (s. 38, 73)
Hak vermek (s. 52)
Hakkını helal etmek (s. 21)
Hâl hatır sormak (s. 23)
Hâline gelmek (s.7)
Hayallere dalmak (s. 44)
Hayran kalmak (s. 26)
Hayretler içinde kalmak (s. 24)
Hevesi kursağında kalmak (s.17)
Hile yapmak (s. 16)
Hoş bulduk (s. 71)
Hoş geldiniz (s. 57)
Hoşuna gitmek (s. 27, 60)
Huzur bulmak (s.30, 87, 91)
İçi içine sığmamak (s. 44, 73)
İşi rast gitmek (s. 49)
İyi gelmek (s. 91)
Karar almak (s. 38)
Karara varmak (s.69)
Koluna girmek (s. 49, 80)
Kökünü kazımak (s.90)
Kulak kesilmek (s. 89)
Mümkün olmak (s.72)
Ne var ne yok (s. 54)

Not almak (s. 30, 43, 87)

Pes etmek (s. 35)

Pusuya yatmak (s. 29)

Razı olmak (s. 38, 55)

Sabahı zor etmek (s. 38)

Sağ ol (s. 58)

Sahip çıkmak (s. 34)

Saygı göstermek (s. 83)

Sırtı yere gelmemek (s. 25)

Son bulmak (s. 66)

Tatlıya bağlamak (s. 40)

Uygun görmek (s. 52, 69)

Yanında olmak (s. 44, 74)

Yara bere içinde olmak (s. 40)

Yer almak (s. 86)

Yok etmek (s. 90)

Yol göstermek (s. 19, 37)

Yol gözlemek (s. 35)

Yola çıkmak (s. 38, 48)

Yola koyulmak (s. 48)

Yolunu tutmak (s. 55, 78)

Yüreği yanmak (s. 39)

Zahmet çekmek (s. 73, 90)

Zahmete sokmak (s. 51)

Zarar vermek (s. 41)

Ziyafet çekmek (s. 53)

Zorunda kalmak (s. 62)

Doksan dört sayfadan oluşan bu kitapta deyimlerin oldukça sık kullanılması dikkat çekicidir. Yüzlerce yıllık kültürel birikimimizin önemli unsurları arasında olan çok sayıda deyimimizin bir arada kullanılması çocukların gerek dil bakımından gerekse kültürel birikimimizin diğer nesillere sağlıklı aktarımı açısından düşünüldüğünde olumlu bir özelliktir.

Atasözleri

İncelemeye konu olan “Kelimelerin Işığı” isimli eserde bir adet atasözü tespit edilmiştir. Tespit edilen atasözü şu şekildedir:

“...yolcu yolunda gerek.” (s. 49)

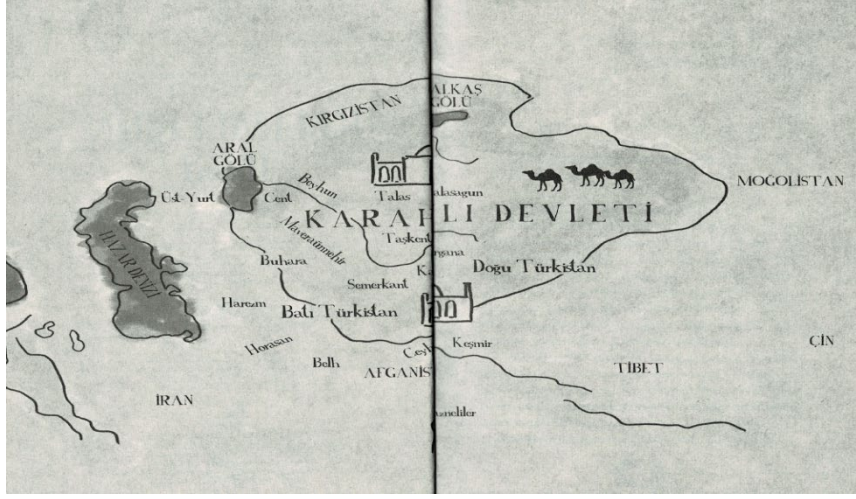
Kültürel mirasımızın bir diğer önemli unsuru olan atasözlerimize yerli yerince başvurulması, çocukların dil gelişime olumlu katkılar sağlayacaktır. İncelediğimiz bu kitapta bolca deyim kullanılmasına rağmen atasözü kullanımındaki eksiklik olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir.

4.4.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme

Çocuk kitaplarının seçiminde okurun dikkat ettiği en önemli unsurlardan biri görsellerdir. Hatta birçok çocuk, kitap seçerken öncelikle görsellere göz atmaktadır. Kitap ele alındığında kapaktan sonra en fazla dikkat çeken diğer unsur olay akışına ilişkin görsellerdir. Görsellerin kalitesi ve profesyonelce hazırlanmış olması, kitabın tercih edilebilirliğini güçlü bir şekilde etkilemektedir. Bu sebeple çocuk kitaplarında kullanılan resimler gelişigüzel çizilmemeli, dikkat çekici olmalı, olaya ve hitap ettiği yaş grubuna uygun yapıda hazırlanmalı ve çocukta okuma hevesi uyandırmalıdır. Görseller, kitaptaki olay akışıyla ilgili açıklayıcı özellikler göstermeli, sadece görseller yorumlanarak içerikle ilgili tahminlerde bulunulabilmelidir.

Çocuk kitaplarının oldukça değerli bir unsuru olan görsellerin uzman kişilere hazırlanması gerekmektedir. Çünkü her görsel aynı zamanda bir sanat eseridir ve uzman bir dokunuş istemektedir.

“Kelimelerin Işığı” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görsel “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kitaptaki tek görsel şu şekilde değerlendirilmiştir:

Resim 14. Karahanlı Devleti haritası

Bu görsel, kitaptaki olaylar başlamadan önce kapağın ardındaki eserin başlığı ve yazarını içeren sayfadan sonra eklenmiştir. Serinin önceki kitaplarında olduğu gibi görsel bir haritadır ve iki boyutlu olarak hazırlanmıştır. Bulunduğu çağa ait gerçekçi bilgiler içermektedir. Haritada Edip Ahmet’in doğup büyüdüğü Yüknek köyünün bağlı olduğu Semerkant şehri ilk dikkati çeken detaylardandır. Görsel daha önce serinin diğer kitabı olan “Mutluluk Bilgisi”nde de aynı şekilde kullanılmıştır. Haritanın kitap için çizilmediği ve doğrudan bir kaynaktan alındığı düşünülmektedir.

Kitapta olayla ilgisi bulunan ve en başa yerleştirilmiş bir harita dışında hiçbir görsel kullanılmamıştır. Çocuk kitaplarında anlatılan olayların zengin görsel öğelerle desteklenmesinin, çocuğun zihinsel gelişimine sağladığı faydalar ve olayların akılda kalıcılığına olan katkıları göz önünde bulundurulduğunda kitabın bu anlamda fakir olduğu görülmektedir. Serinin bir önceki kitabı olan “Mutluluk Bilgisi”nde dört görsel kullanılmasına rağmen “Kelimelerin Işığı”nda hiç görsel kullanılmaması diğer bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

4.4.2.14. Zaman açısından inceleme

Eserin yazıldığı/yayımlandığı tarih

Kitabın ilk sayfasının arkasında 6. baskı olduğu ve bu baskının toplam 5.000 adet olmak üzere 2023 yılında İstanbul’da yapıldığı bilgisi bulunmaktadır. Fakat ilk baskısıyla ilgili

herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu bilgi eksikliği sebebiyle kitabın ne kadar sürede yaklaşık kaç adet sattığı, kitaba gösterilen revaç, onun toplumdaki karşılığı gibi konularla ilgili herhangi bir kanaate ulaşılamamıştır. “6. baskı” bilgisinden kitabın ilgi gördüğü sonucuna ulaşılabilir ancak bu ilgi ve talebin hangi süreçte ortaya çıktığı, ilk baskı veya diğer baskıların bilgisi verilmediği için yorumlanamamıştır. Bu bilginin eklenmesinin, dolaylı da olsa bahsi geçen konularda bazı tespitler yapmak ve okuyucuyu yönlendirmek açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Olayların geçtiği tarihi gerçek zaman

“Edip Ahmet Yüknekî’nin doğum, ölüm tarihi ve yeri konusunda kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Yaşadığı dönem ve çevreyle ilgili yeterli bilgi yoktur. Eski kaynaklarda hakkında sadece menkıbevî mahiyette bazı rivayetlere rastlanmaktadır” (TDV, t.y.). Kitapta da belirtildiği üzere Edip Ahmet, eserini 12. yüzyılda yazıp tamamlamıştır.

İç zaman

Edip Ahmet Yüknekî’nin doğum ve ölüm tarihleri bilinmediğinden ve eserde de bu konularda herhangi bir tarih zikredilmediğinden kitapta anlatılan olayların toplam kaç sene sürdüğü tespit edilememiştir.

4.4.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler

Değerlerin anlamsal boyutu ve ilişkili olduğu tutum ve davranışlara “Bir Kelime Seyyahı” adlı eserin incelenmesinde değinildiği için bu eserdeki incelemelerde tekrara düşülmemesi açısından değerlere ilişkin doğrudan eserden alınan örnek ifadeler ve açıklamalara geçilmiştir.

4.4.3.1. Adalet

Eserde Ahmet ve Esat iki çalışkan arkadaştır. Medrese kabul sınavında ikisi de hocaları tarafından kendilerine yöneltilen medreseye hanginizi alalım, şeklindeki soruya arkadaşının ismini verir. Yazar aşağıdaki ifadelerle bu olay üzerinden, yapılan her işte sahip olunan özelliklere göre adil ve alçak gönüllü davranılması vurgusu yapar:

“- Çünkü Ahmet ile aynı şartlara sahip değiliz. O benden daha zor şartlara sahip. O, bu şartlara rağmen bizimle aynı seviyede ise bizden daha başarılı sayılır. Bu yüzden bana göre onu kabul etmeniz daha adil olur” (s. 70)

“... Onun ilim yolunda benden daha çok yol yürüdüğünü, daha fazla zahmet çektiğini göz önünde bulundurursak Esat benden daha çok hak ediyor öğrenciniz olmayı.” (s. 73)

4.4.3.2. Dostluk

Arkadaşları Ahmet’in üstün zekâ becerisine şaşırır. Ahmet her şeyi aklında tutabilmekte ve çok çabuk öğrenmektedir. Sınıftaki dost seviyesindeki arkadaşlarından Cemal, Ahmet’e bu durumun bir sırrı olup olmadığını sorar. Anlatıcı şu ifadeyle dostların birbirine her konuda destek olması gerektiği mesajını verir:

“Hatta çoğunlukla senle birlikte çalışıyoruz ama her şeyi aklında tutamıyorum. Senin gibi aklında tutabilmek için bir sırrın varsa bana da söyle. Ben senin dostun değil miyim?” (s. 26)

Cemal, medresede Ahmet’in en iyi arkadaşıdır. Her okul çıkışı arkadaşı Ahmet’in evine gitmesine yardım eder. Eserde geçen aşağıdaki ifade okura Cemal karakteriyle samimi bir dost örneği tasvirler:

“Ahmet eve giderken Cemal ona eşlik ederdi. Evlerine yakın bir yerde yol çatallaşır burada iki arkadaş ayrılırlar, bundan sonrasını Ahmet kendi başına yürürdü.” (s. 35)

Medreseye kabul sınavı öncesinde tanışan Ahmet ve Esat kırk yıllık dostlar gibi davranırlar. İkisi de çalışkan, yardımsever ve alçak gönüllüdür. Eser, dostluk oluşmasında yaratılıştan gelen bazı özelliklerin de birer etken olduğunu Ahmet ve Esat’ın birbirlerine kısa sürede kanlarının kaynadığı şu cümleyle verir:

“-Ahmet, eğer ikimiz de burada kalırsak birbirimize yoldaş oluruz.” (s. 64)

Esat ve Ahmet’in sınav için gittikleri medresede Salih Hoca ve Esat’ın babası Hüseyin Efendi, çocukları sınav yapmak üzere odadan çıkan eski dostları Müfit Hoca’yla karşılaşırlar. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen dostlukları ilk günkü sıcaklığındadır. Anlatıcı gerçek dostlukları zamanın eskitemediğini: *“Eski dostlar uzun zaman sonra birbirlerini tekrar görmenin heyecanı ile yanlarında bekleyen çocukları bir süre unutuverdiler.” (s. 68)* diyerek vurgular.

Ahmet'in medreseye kabul edileceği haberini alan anne ve babası hem çok mutlu olur hem de Ahmet'in özel durumundan dolayı kaygılanır. Bu noktada Esat durumu fark ederek devreye girer ve Ahmet'in annesiyle babasını teselli eder. Yazar şu ifadelerle Esat karakteri üzerinden gerçek bir dost örneği çizer:

“Esat, arkadaşı yanlarında olmadığı bir anda Ahmet'in anne ve babasına,

- Aklınız Ahmet'te kalmasın. Ben daima yanında olacağım, dedi.” (s. 74)

Anne ve babasının Yüknek'e döndükleri gün Ahmet kendisini çok yalnız hisseder ve üzülür. Esat'la birlikte odalarına yerleşirlerken yatağına uzanır ve için için ağlar. Yazar yine âdeta gerçek bir dostun nasıl olması gerektiğini sergilercesine şu ifadelerle Esat'ın dostluğunu yüceltir:

“Esat Ahmet'in ağladığını anlayınca rahatlamaya ihtiyacı var diye müdahale etmedi ama bir müddet sonra tepkisiz kalamadı. Ahmet'in yanına gitti. Baş ucuna oturdu elini omzuna koyarak,

-Ağlama Ahmet, ben varım, Allah var, yalnız değilsin.” (s. 77)

4.4.3.3. Dürüstlük

Ahmet, gözleri görmemesine rağmen çok iyi mangala oynamaktadır. Sınıf arkadaşlarından Muharrem de mangala konusunda iyidir fakat Ahmet'in böyle bir yeteneği olduğunu duyunca onu kıskanarak yenmek ister. Bir gün oyun alanına giderek mangala oynarlar. Muharrem yenileceğini anlayınca Ahmet'i hile yapmakla suçlar. Anlatıcı şu ifadeyle Muharrem'in yanlış davranışı üzerinden dürüstlüğe vurgu yapar:

“-Mızıkçılık yapma, basbayağı oynuyor işte... Hile yok.” (s. 16)

Muharrem hem mangala oyununda kendisinden daha iyi olması hem de hocasının Ahmet'in çalışkanlığından dolayı çok değer verdiği bir el yazması kitabı ona emanet olarak vermesi üzerine kıskançlık krizlerine girer. Bu kıskançlığı onu Ahmet'e zarar vermeye kadar götürür. Bir gün okul çıkışı Ahmet yalnız kaldığında ona saldırarak kitabı almak ister. Ahmet her şeyiyle kitabı korur ancak yerde sürüklenerek yaralanır. Muharrem ise çevreden sesler gelmesi üzerine kaçarak bir anda çok pişman olur. Anlatıcı, Muharrem'in içinde bulunduğu çıkmaza dürüst bir çıkış yolu arayışını: *“Gece boyu bir yangının tam ortasında kalmışçasına çıkış yolu aradı. Sonunda ruhunu bir nebze serinletecek bir karar aldı: Gidip olanları Salih Hoca'ya anlatacak, suçunu itiraf edip cezasına razı olacaktı.” (s. 38)*

sözleriyle ifade eder. Olayın devamında ise Muharrem, hocasına giderek tüm çıplaklığıyla olayı anlatır. Hocası da Ahmet'in okuldan arkadaşlarıyla birlikte Muharrem'i de yanına alarak Ahmet'i ziyarete gider. Ziyaret esnasında Muharrem, Ahmet'le baş başa kaldığı bir anda dürüstçe suçunu ve hislerini şu şekilde itiraf eder:

"- Ahmet dün senin çantanı almaya çalışan bendim. Niyetim Salih Hoca'nın sana verdiği kitabı almaktı. Sana zarar vermek istemedim. Olaylar nasıl oraya vardı anlamadım. Ne olur beni bağışla, ne istersen yaparım, ne ceza verirsen razıyım. Yeter ki beni bu vicdan azabından kurtar." (s. 41)

Muharrem itiraflarına: *"Gözlerin görmediği halde hepimizden başarılısın. Semerkant'taki medreseye benim değil de senin çağırılacağını düşündükçe kıskançlıktan deliye döndüm. Ne yaptığımı bilemez hale geldim. Çok pişmanım lütfen beni affet."* (s. 41) diyerek devam eder. Yazar bu olaylar üzerinden okura sonucu her ne olursa olsun samimi ve dürüst davranmayı tavsiye eder.

Ahmet'in medreseye kabul edileceğini duyan köylüleri çok sevinir. Yazar, bunun beklenen bir durum olduğunu Ahmet'in dürüstlüğüne de vurgu yaptığı şu satırlarla ifade eder:

"Ahmet'in medresede okumak için Semerkant'a gideceğini Yüknek halkı duymuştu. Ahmet'i tanıyanlar buna hiç şaşırmadı. Onun çalışkan, azimli, zeki, dürüst ve güzel ahlaklı bir çocuk olduğunu biliyorlardı." (s. 45)

Müfit hoca, Ahmet'in medreseye kabul sınavında verdiği samimi cevaplara çok duygulanır. Eser, bu sahne üzerinden Ahmet'in yine dürüstlüğüne dikkat çeker: *"Müfit Hoca'nın gözleri doldu. Ahmet'in sözleri o kadar içten ve can alıcıydı ki..."* (s. 72)

Medresede Müfit Hoca Ahmet'in yazdığı şiirleri dinlemek ister. Ahmet'in utangaç ve edepli tavırları çok hoşuna gider ve ona hayır dualarda bulunur. Duasında ise: *"Dilerim ki sen söylediğin şiirlerle Hakk'ı anlatanlardan, hak söyleyenlerden, sözünü özünü güzel eyleyenlerden olasın."* (s. 84) diyerek Ahmet'in her zaman hak konuşmasını yani dürüst olmasını öğütler.

Edip Ahmet zamanının çoğunu ilmî araştırmalarla geçirir fakat yine de tatmin olmaz. Yapabileceği başka şeyler olduğunu düşünür. Dürüst öğrenciler yetiştirmeyi bile kendisine yeterli görmez: *"Ama nasıl anlatabilirim? Yapabileceğim dürüst ahlaklı öğrenciler yetiştirmek. Bu şüphesiz çok önemli fakat bana yeterli değil."* (s. 87)

Edip Ahmet Yükneki, "Atabetü'l Hakayık"ı oluştururken her ne olursa olsun doğru sözden vazgeçilmemesini: *"Doğru söz bal, yalan söz soğan gibidir; soğan yiyip ağzı acılandırma, bal ye."*

Yalan söz hastalık, doğru söz şifa gibidir; bu söz eskiden söylenmiş bir masaldır.” (s. 91) sözleriye vurgular.

Yazar eserin sonunda yine doğru olmayı, doğru konuşmayı ve bunun en güzel yol olduğunu: *“Doğru ol, doğruluk yap ve adın doğruya çıksın; insanlar seni doğru olarak bilsinler. Eğriliği bırakıp doğruluk giysini giy; elbiselerin en iyisi, doğruluk giysisidir.” (s. 91)* sözleriyle ifade eder.

4.4.3.4. Öz denetim

Edip Ahmet medreseye kabul sınavında arkadaşı Esat’ın daha çok emek verdiğini savunarak onun talebe olarak alınmasını ister. Yazar, Ahmet’in konuşması üzerinden kendi arzularını kısıtladığını şu cümleyle ifade eder:

“Onun ilim yolunda benden daha çok yol yürüdüğünü, daha fazla zahmet çektiğini göz önünde bulundurursak Esat benden daha çok hak ediyor öğrenciniz olmayı.” (s. 73)

Eserde medresedeki öğrencilerin arı gibi çalıştıkları, ders dışı zamanlarda bile ders çalışmaktan geriye zamanlarının kalmadığı öne çıkarılır. Anlatıcı bu durum üzerinden hedeflere ulaşmak için davranışların kontrol altında tutulması gerektiğini vurgulayarak şu sözlerle okura öz denetim mesajı verir:

“Medresedeki farklı hocalar, farklı konularda ders işliyor; hemen hepsi de ödevler, ezberler, araştırma görevleri veriyorlardı. Bu ödevleri yapmak için derste geçirdiklerinden daha fazla zaman harcamaları gerekiyordu.” (s. 81)

Anlatıcı öz denetim değerini çalışkanlıkla ilişkilendirerek okura zahmet çekilmeden, bedel ödemedi ilim sahibi olunamayacağı mesajını verir: *“Fakat biliyorlardı ki zahmetsiz rahmet olmaz. Tembellik yaparak ilim insanı olunmaz. Bu yüzden bıkmadan usanmadan çalıştılar.” (s. 82)*

4.4.3.5. Sabır

Eserde Salih Hoca ve Ahmet, medreseye kabul sınavına giderken ufak bir kaza yaşarlar. Anlatıcı, Salih Hoca’nın konuşmaları üzerinden her sıkıntı karşısında sabırlı olunması gerektiğini şu şekilde ifade eder:

“Yolcu bir çiçeği alıp nasıl yakasına ilıstiriyorsa kıymığı da tozu da kabul etmeyi bilmeli. Yolculuk bunu öğretir insana. O’ndan gelen ne varsa razı olmayı, acıyı kabullenmeyi bilendir yolcu. Bu yüzden evladım, biz de O’ndan geldiği için her şey şükreder, olan her ne ise ondaki hayrı görmeye çalışırız.” (s. 55)

Eserde medreseye kabul sınavı öncesi Ahmet ve Esat’ın sonuç ne olursa olsun hedeflerinden vazgeçmeyeceklerini belirtmesi: *“Buraya kabul edilmesek bile bu yoldan vazgeçmek yok, anlaştık mı?” (s. 67)* cümlesiyle okura bir mesaj şeklinde verilir.

Edip Ahmet Yükneki kitabın sonunda “Atabetü’l Hakayık”ı tamamlar. Eserinde birçok konuda olduğu gibi okura sabır konusunda da öğütlerde bulunur. Anlatıcı bu öğütler üzerinden okura şu ifadeyle her konuda sabrı tavsiye eder:

“Zor, zahmet çekirtme başkalarına. Başkasından gelen zahmete dayan. Kötülük yapanı iyilikle karşıla.” (s. 90)

4.4.3.6. Saygı

Eserde saygının sadece büyüklere değil küçüklere de gösterilmesi gereken bir değer olduğu: *“Salih Hoca, Yüknek köyündeki minik öğrencilere bütün içtenliğiyle öğretmenlik yapan, onları seven, hata yaptıklarında hatalarını sabırla anlatan biriydi.” (s. 9)* sözleriyle verilir.

Muharrem ilkin çok hırslı bir çocuktur. Kaybetmeye kesinlikle tahammül edemez. Bu yapısı onu saygısız bir insan olmaya yöneltir. Anlatıcı, Muharrem’in saygısız tavırları üzerinden bu durumun yanlış olduğunu hissettirerek aşağıdaki cümlelerle saygı değerine vurgu yapar:

“Muharrem kaybetmeye tahammül edemezdi. Herkesi yenmek için ne gerekiyorsa yapardı. Kalp kırmaktan çekinmezdi.” (s. 12)

“Oyun alanına geldiklerinde Muharrem alaycı bir gülümsemeyle Ahmet’e seslendi:

- Çok iyi mangala oynuyormuşsun da haberimiz yokmuş Ahmet. Aşk olsun biz de burada dişimize göre rakip bulamıyoruz diye üzülüyoruz.” (s. 15)

Ahmet’le mangala oynayan Muharrem, yenileceğini anlayınca bu durumu gururuna yediremez. Oldukça sıkıntılı anlar yaşar. Bunu anlayan Ahmet, Muharrem’in durumuna üzülür. Yazar: *“Ahmet, baş gözü görmüyor olsa da gönül gözü açık bir çocuktı. Muharrem’in*

haline üzüldü. Onu zor durumda bırakmak istemiyordu.” (s. 17) diyerek karşıdaki kişi nasıl biri olursa olsun sadece insan olmasından dolayı saygıyı hak ettiği vurgusunu yapar.

Salih Hoca herkesçe sevilen biridir. İnsanlara ve talebelerine iyilik yapmayı kendine şiar edinmiştir. Anlatıcı bu durumu: *“Müderrislerin çoğu Salih Hoca’yı sever, sayarlardı.” (s. 50) cümlesiyle okura aktarır.*

Yıllar sonra Ahmet ve Esat medresenin kıdemli öğrencileri olurlar. Ahmet sık sık öğrencileri etrafına toplar ve onlara çeşitli öğütler içeren şiirlerinden okur. Yazar şu satırlarda geçen öğütler arasında insana saygılı olmanın önemine de değinir: *“Ahmet bazen onlara yazdığı şiirleri de okurdu. Şiirleri, güzel ahlakın önemini, ilim öğrenmenin faydalarını, insanları sevmenin, onlara saygı göstermenin, cömertliğin insana kazandırdıklarını anlatırdı.” (s. 83)*

Eserin tamamında hocalara karşı derin bir sevgi ve saygı esastır. Çünkü onların toplumu aydınlatma ve yönlendirme noktasında önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Talebeler de bunu bilerek: *“Ahmet hocasının karşısında edeple oturdu.” (s. 84) cümlesinde de belirtildiği gibi hocalarına saygıda hiçbir zaman kusur etmezler.*

Ahmet’in şiirlerini dinleyen hocası ona başarılı şiirler yazdığı için edip dendiğini duyar ve bu durumu Ahmet’e söyler. Hocasının kendisini yüceltmesi karşısında Ahmet çok utanır. Yazar Ahmet’in bu utangaç tavırlarını saygılı bir insan olmasına bağlayarak okura şu şekilde örnek bir talebe tasviri yapar:

“Estağfurullah hocam. Ediplik, şairlik benim ne haddime. Benim yaptığım içimden geçen kırık dökük hisleri söz kafesine sokmaya çalışmaktan ibaret. O heyecanla haddimi aşmışım belli ki, af buyurun.” (s. 84)

Kitabın sonunda Edip Ahmet Yükneki engellerine rağmen hedefine ulaşır ve herkesin sevip saygı gösterdiği bir âlim olur. Anlatıcı, çalışkan ve topluma hizmet eden insanlara saygı duyulduğunu aşağıdaki ifadelerle vurgular:

“Edip Ahmet medresede sevilen sayılan bir hoca, ailesinin ve bütün Yükneklilerin gurur duyduğu bir âlim olmuştu.” (s. 86)

“Edip Ahmet vefat edene kadar ilim yolundan ayrılmadı. İnsanlara iyilikle ve güzellikle davrandı ve onlardan saygı gördü.” (s. 93)

4.4.3.7. Sevgi

Yazar iyi bir eğitimcinin özelliklerini Salih Hoca karakteri üzerinden sayarken bunlar arasında sevgi değerine de şu ifadelerle vurgu yapar:

“Salih Hoca, Yüknek köyündeki minik öğrencilere bütün içtenliğiyle öğretmenlik yapan, onları seven, hata yaptıklarında hatalarını sabırla anlatan biriydi.” (s. 9)

“- Öğrencilerini çok sevmelerini anlıyorum da bu yaşında, bacak kadar çocuklara bunca hürmet etmenin sebebini anlamıyorum.” (s. 9)

Ahmet doğuştan gözleri görmeyen bir çocuktur. Bu sebeple sevdiği insanların görünüşlerini sürekli merak eder. Yazar bu kişiler arasında aileden hemen sonra Salih Hoca’yı da sayarak öğretmenin toplum içindeki kıymetine şu şekilde atıfta bulunur:

“Sokaklar, taş, toprak... Annemin gözleri, yumuşacık sıcacık elleri nasıl? Ya saçları... Babamın görünüşü nasıl? Arkadaşlarım, çok sevdiğim Salih Hoca’m...” diye düşündü.” (s. 20)

Eserde sevgi değerinin çok farklı boyutlarına değinilmiştir. Bunlardan biri de aile içi sevgidir. Anlatıcı okura anne ve baba sevgisinin sıcaklığını: *“Oğlum, Ahmet’im, annesinin kuzusu, hoş geldin, dedi. Yavrum geç kaldın, meraklandım.” (s. 20)* ifadesiyle hissettirmeye çalışır.

Eserde Salih Hoca topluma mal olmuş, çalışkan ve iyilikseverler tavırlarıyla her gittiği ortamda sevilip sayılan bir karakterdir. Anlatıcı, sevgi ve saygı değerlerini iç içe işler. Çünkü sevilen kişiler, aynı zamanda kendilerine saygı duyulmasını sağlayan kişilerdir. Yazar: *“Müderreslerin çoğu Salih Hoca’yı sever, sayarlardı.” (s. 50)* derken Salih Hoca’ya duyulan sevgiyi yine ön plana çıkarır ve okura her şeyin sevgiyle başlayacağı mesajını verir.

Ahmet yetişkin bir talebe olduktan sonra medreseye gelen çocukların eğitimleriyle de ilgilenir. Yazdığı şiirler herkesin dikkatini çeker ve bu yüzden “edip” ünvanıyla tanınmaya başlar. Yazar, Ahmet’in şiirlerindeki çekiciliği ve başarıyı, ondaki insan sevgisine bağladığı şu ifadelerle açıklar:

“Ahmet bazen onlara yazdığı şiirleri de okurdu. Şiirleri, güzel ahlakın önemini, ilim öğrenmenin faydalarını, insanları sevmenin, onlara saygı göstermenin, cömertliğin insana kazandırdıklarını anlatırdı.” (s. 83)

Eserin sonunda Ahmet’in herkesçe sevilen bir âlim olduğundan bahsedilerek okura çalışkan, iyi niyetli ve sevgi dolu insanların toplum tarafından sevilip benimseneceği

mesajı: “*Edip Ahmet medresede sevilen sayılan bir hoca, ailesinin ve bütün Yükneklilerin gurur duyduğu bir âlim olmuştur.*” (s. 86) denilerek verilir.

4.4.3.8. Sorumluluk

Eserin kimi bölümlerinde sorumluluk ve sevgi değerleri ilişkilendirilir. Yazar, öğrencisini seven ve sevgisini onlara göstermeyi başaran bir öğretmenin, öğrencilerinin daha sorumlu davranacağını: “*Öğretmenlerinin gülümsemesini gören çocuklar derslerine daha bir şevkle çalışır, ona mahcup olmamak için ödevlerini eksiksiz yapmaya gayret ederlerdi.*” (s. 9) diyerek vurgular.

Yazar medresede öğretmenlerinin derse gelmesini bekleyen öğrencilerin durumunu, okuyucuya sorumluluk değerine vurgu yapılan şu ara konuşmalarla verir:

“- *Sen ezberlerini tamamladın mı?*

- *Son iki sure hariç hepsi tamam. İnşallah çalıştığım yerden sorar.*” (s. 22)

Anlatıcı, Ahmet karakteri üzerinden sorumlu bir öğrenci karakteri çizer. Öğrencilere bu noktada yerine getirilmesi gereken sorumlu davranışları şu şekilde öğütler:

“*Ahmet utandı. Yanakları al al olmuş bir vaziyette,*

- *Sadece sizi dikkatle dinledim ve verdiğiniz ödevleri yaptım, dedi.*” (s. 24)

Ahmet’le aynı sınıfta olup da onun âmâ olmasına rağmen kendilerinden daha başarılı olduğunu gören öğrenciler, kendilerinin de çalışkan ve sorumlu olduğunu: “*Ben de ödevlerimi aksatmıyorum, ezberlerime günü gününe çalışıyorum.*” (s. 26) diyerek dile getirirler.

Ahmet yaşıtlarına göre oldukça olgun bir çocuktur. Sorumluluk duygusu çok gelişmiştir. Okul çıkışlarında hemen evine gitmez, çalışmalarını okulda sürdürür. Yazar bu noktada sorumluluk ve öz denetim değerlerini ilişkilendirir. Eserde: “*Ahmet, çıkışta okulda biraz daha kalıyor, öğretmenin verdiği ödevleri yapıyordu.*” (s. 30) cümlesinde vurguladığı üzere öğrencilerin sorumlu davranışları onlardaki öz denetim becerisini de geliştirir.

Eserde sorumluluğun bir başka boyutu olarak emanete sahip çıkma olgusu işlenir. Bir okul çıkışı kıskançlık krizindeki Muharrem, Ahmet’e saldırır. Ahmet canı pahasına ona emanet verilen el yazması kitabı korur. Aşağıdaki cümlelerde sorumluluk sahibi olmanın söz konusu boyutu öne çıkarılır:

“- Hocam dün Ahmet’e biri saldırdı. Heybesini almaya çalıştı. Ahmet vermemek için direnince biraz hırpalandı, yaralandı. Beni size yolladı. ‘Hocamın emanetini korudum. Bana verdiği kitap sapasağlam duruyor.’ dememi istedi.” (s. 39)

Yine sorumluluk değerinin bir başka boyutu ise aileye karşı görev ve vecibelerin yerine getirilmesidir. Eserde geçen: “Kader bu ya, babası hastalanıp ölünce Hüseyin dükkânın işlerini yürütmek, kardeşlerine ve annesine bakmak için okulu bırakmak zorunda kalmış, memleketi Merv’e dönmüştü.” (s. 62) ifadeleriyle sorumluluğun sadece ders çalışmak değil aile içindeki boşlukların doldurulup ona sahip çıkılması anlamına da geldiği mesajı verilir. Sorumlulukların bir başka yönü ise toplum içinde düzen inşa etmesi ve kuralların uygulanmasını kolaylaştırmasıdır. Ahmet ve Esat medreseye yerleştiklerinde yaşça büyük olan öğrenciler onlara görev ve sorumluluklarını öğretir. Anlatıcı bu durumu aşağıdaki cümlelerle satırlarına taşıyarak okura sorumluluğun düzenleyici ve iyileştirici yönünü benimsetmeye çalışır:

“Medresenin yatakhane sine yerleştiği o gece üst sınıflardan yardımcı öğrenciler yatağının yerini, dolabın nasıl açılıp kapanacağını, odadaki küçük ocağın nasıl yakılacağını tek tek anlatmış ve belli başlı bazı kuralları kendilerine anlatmışlardı.” (s. 75)

4.4.3.9. Vatanseverlik

Ailesi, medreseye kabul edilen Ahmet’i motive etmeye çalışır. Bunu yaparken Ahmet’in insanlara faydalı olacak işler yapacağını söyler. Kısaca anlatıcı: “Benim oğlum ilim insanı olacak, koca koca medreselerde okuyacak, âlim olacak... İnsanlara faydalı işler yapacak.” (s. 46) ifadeleriyle çalışmak ve eğitim almaktaki esas gayenin vatana hizmet olduğunu vurgular. Yine aynı gaye, aşağıdaki ifadelerle okuyucuya verilir:

“Edip Ahmet medresede sevilen sayılan bir hoca, ailesinin ve bütün Yükleklilerin gurur duyduğu bir âlim olmuştu. Birçok öğrenci yetiştiriyor, ilim meclislerinde sözü dinleniyor ve fikirlerine danışılıyordu.” (s. 86)

“Ahmet hemen hemen bütün zamanını ilmi konularda araştırma yapmakla, diğer hocalarla birlikte öğrencilerin daha iyi yetiştirilmesi için fikir üretmekle geçiriyordu.” (s. 86)

Ahmet’in medreseden en iyi arkadaşı olan Esat da eğitimini tamamlar ve milletine hizmet etmek için memleketine döner. Anlatıcı, ana karakterlerin vatanseverliğinden kaynaklanan çalışma azimlerini: “Esat da medrese eğitimini tamamlayınca memleketi Merv’e gitmişti.

Oradaki bir medresede hocalık yapıyordu. Salih Hoca vefat etmiş, yetiştirdiği yüzlerce öğrencinin dualarında yer alıyordu.” (s. 86) diyerek okura verir.

Eserin sonunda Ahmet’in Türk diline verdiği öneme de atıfta bulunularak dile hizmet etmenin de bir vatanseverlik örneği olduğu şu cümlelerle vurgulanır:

“Bugünün ve geleceğin Türkçenin Muhafızları gözleri görmediği halde bütün ömrünü ilim yolunda harcayarak Türk dilini yücelten Edip Ahmet’i unutmayacak.” (s. 94)

4.4.3.10. Yardımseverlik

Eserde yardımseverlik kavramı çeşitli boyutlarda incelenir. Bunlardan ilki aile içi yardımlaşmadır. Ailesi Ahmet’e her konuda olduğu gibi eğitiminde de destek olmaktadır. Anlatıcı: *“Eve gidince de verilen ödevleri ve ezberlerimi yapmamda annem yardımcı oluyor.” (s. 27)* ifadesiyle aile içi dayanışmanın önemine vurgu yapar.

Cemal, Ahmet’in en iyi arkadaşlarından biridir. Ahmet’e her konuda yardımcı olmaya çalışır. Hatta evine giderken bile ona eşlik eder. Anlatıcı, Cemal karakteriyle iyi bir arkadaşın yardımsever olması gerektiğini şu ifadelerle okuyucuya aktarır:

“Ahmet, çıkışta okulda biraz daha kalıyor, öğretmeninin verdiği ödevleri yapıyordu. Cemal de çoğunlukla Ahmet’le birlikte kalıp ona yardımcı oluyordu.” (s. 30)

Ahmet gözleri görmediği için bazen özgüvensiz anlar yaşar. Eğitimi için şehir dışına çıkıp çıkmamaya da ilkin karar veremez. Fakat hocasının ona desteğini belirttiği şu yardımsever tavırları sayesinde yolunda emin adımlarla ilerler:

“Gözlerinin görmemesi bugün başarını engellemiyorsa Semerkant’ta eğitim görmene de ilim yolunda yürümene de engel olmayacaktır. Ben her zaman yanında olacağım evladım.” (s. 32)

Öğretmeninin onu desteklemesi Ahmet’in içine umut tohumları eker. Hocasının ona karşı sergilediği yardımsever tavırlar aşağıdaki ifadede dikkat çekildiği üzere Ahmet’in de kendisini yardımsever biri olarak yetiştirmesine katkıda bulunur:

“Ahmet’in yüzünde yeniden bir aydınlık beliriverdi. İnancını kaybetmeyecekti. Çalışmaktan asla vazgeçmeyecek, ilim öğrenmek, insanlara faydalı olmak için elinden geleni yapacaktı.” (s. 32)

Eserde yardımseverliğin maddi boyutu da ele alınır. O dönem bazı vakıfların yolda kalan veya başka sıkıntıları olanlara karşı gösterdiği yardımsever davranış: *“Kervansarayların*

bazıları vakıflar tarafından desteklenir, zor durumda kalmış, parası olmayan yolcuların ihtiyaçları ücretsiz karşılanırdı.” (s. 57) ifadesiyle okura aktarılır.

Kitap kimi yerlerde yardımseverliği toplumsal eşitsizlikleri dengeleyici bir güç olarak ele alır. Ahmet doğuştan görme engelli olduğu için ailesi, hocaları ve arkadaşları ona yardımcı olur. Özellikle hocası ve Esat’ın yardımseverliği şu ifadeden anlaşılacağı üzere onun için büyük bir nimettir:

“Anne ve babasının Yüknük’e döndükleri gün Ahmet uçsuz bucaksız bir boşlukta asılı kalmış gibi hissetti kendini. Hiç bilmediği bir yerdeydi. Esat ve Müfit hoca, her konuda yardımcı olacağını söylüyordu fakat bu bambaşka bir şeydi.” (s. 75)

Anlatıcı yardımseverlik olgusunu açıklarken iyi arkadaş seçiminin ne kadar önemli olduğunu aşağıdaki cümlelerle ifade eder:

“Esat, Ahmet’i bir sofraya oturtup yemek almaya gitti. İki kişilik yemek istediğini söyledi. Başıyla sofraya oturan Ahmet’i işaret etti.” (s. 79)

“Esat zorlandığında Ahmet, Ahmet zorlandığında ise Esat arkadaşını gayrete getirdi.” (s. 82)

Anlatıcı, eğitimin bir bayrak yarışı olduğunu, yetişen talebelerin bayrağı devralarak eğitim faaliyetlerini yardımsever bir anlayışla yürütüşünü: *“Aylar, yıllar böyle geçti. Esat ve Ahmet artık medresenin kıdemli öğrencileriydi. Medreseye yeni gelen öğrencilere yardımcı olup ödevlerini yapmalarında onlara destek oluyorlardı.” (s. 83)* diyerek vurgular.

Yazar yardımseverlik değerinin tıpkı bazı duygular gibi paylaştıkça çoğalacağını yine eğitimdeki bayrak yarışı üzerinden şu cümleyle verir:

“Bu araştırmaları yaparken yanında her zaman yardım etmek için can atan öğrencileri oluyordu.” (s. 86)

Eser, ömrünü topluma faydalı olmak için çabalayarak harcayan insanlara hemen her konuda yardım edilmesini: *“Öğrenci atı durdurdu. Çevik bir hareketle attan indi. Ardından da hocasının inmesine yardım etti.” (s. 88)* sözleriyle ifade eder.

4.4.4. Sonuç

Türkçenin Muhafızları serisinin dördüncü kitabı olan “Kelimelerin Işığı”nın; kahramanların kültürümüzle uyumu, başlığın hayal gücünü harekete geçirme gücü ve içerikle olan net bağlantısı, ana kahraman Ahmet’in doğuştan getirdiği engelinin ona hiçbir

şekilde engel olamayacağı vurgusuyla oluşturduğu güçlü kurgu-ana fikir ilişkisi, tarihi kültürel miraslarımız arasında olan deyimlerimizi bol miktarda barındırması ve yazım-noktalama kurallarına uyum açısından çocuk edebiyatının genel ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir kitap olduğu görülmüştür. Serinin diğer kitaplarında olduğu gibi kahraman ve mekân tasvirlerinin sıklığı, görsel unsurlara neredeyse hiç başvurulmamış olması, birçok deyme rağmen sadece bir atasözü kullanılmış olması ise olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir.

Esere değerler eğitimi penceresinden bakıldığında ise Türkçenin Muhafızları serisinin dördüncü kitabı olan “Kelimelerin Işığı”nda MEB’in açıkladığı kök değerlerin tamamına ilişkin vurgu yapan yine birçok satır bulunmaktadır. Eserde söz konusu bu değerlerden en çok dürüstlük, saygı, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ön plana çıkmıştır. Edip Ahmet’in gözleri doğuştan âmâ olmasına rağmen yaradılıştan gelen kabiliyetli yönleri vardır. Bunun yanında oldukça sorumluluk sahibi biridir. Eksik bir yönü olmasına rağmen hocalarının da yardımıyla kendisini yetiştirerek tanınan bir âlim olur. Hocalarına, ailesine ve çevresine karşı saygılı ve edeplidir. Özellikle saygılı olması onun çok sevilmesini ve hocaları tarafından sahiplenilmesini sağlar. Edip Ahmet’in bir başka yönü ise dürüstlüğüdür. Eserde onun bu yönüne kurgusal anlatımlardan ziyade, dürüst olduğu doğrudan sıkça tekrarlanarak vurgu yapılır. Bu konuda dikkat çeken ve okura etkili bir dürüstlük mesajını vermeyi başaran olay, Ahmet’e zarar veren arkadaşı Muharrem’in tavırlarıdır. Ahmet’in yaralanmasına sebep olduktan sonra yaptığı itiraflar doğruluk ve dürüstlük mesajı vermesi açısından etkileyicidir. Eserde en sık işlenen değer ise yardımseverliktir. Bu değer sık işlenmesi biraz da Edip Ahmet karakterinin fiziki eksikliği sebebiyledir. Ahmet’in özrü sebebiyle duyduğu eksiklik, eser boyunca ailesi, arkadaşları ve hocalarının yardımsever tavırlarıyla kapatılmış ve okuyucuya yardımseverlikle her engelin aşılabacağı mesajı verilmiştir. Özetle “Kelimelerin Işığı” isimli eser, hem incelemeye konu olan bütün değerleri daha dengeli bir şekilde barındırması hem de bu değerleri yine dengeli şekilde işlemesi açısından başarılıdır.

4.5. Gönüllerin Hocası

4.5.1. Dış / biçim inceleme

4.5.1.1. Eserin adı

İncelemeye konu olan eser, serinin beşinci ve son kitabı olan “Gönüllerin Hocası”dır. Hayatı kitaba konu olan Ahmet Yesevi, uzun yıllar medresede hocasına hem yarenlik yapmış hem de onun yardımcısı olmuştur. Bu sebeple halk arasında “Hoca Ahmet” olarak anılmaya başlamıştır. Bununla birlikte çocukluğundan itibaren genelde yetişkinlerin meclisinde bulunmuş, halkın arasına karışmış, onların dertlerini dinlemiş, hoş sözlerle herkesin gönlüne girmeyi başarmıştır. Ahmet Yesevi’nin halk arasında lakabı olan “hoca” sözcüğünün ve Ahmet’in gittiği her yerde gerek davranışlarıyla gerekse sözleriyle insanların gönlünü fethetmesinden dolayı gönüllere girme vasfının başlık içerik uyumu gözetilerek kitaba isim olarak verilmesi, çocuk edebiyatı ilkeleri açısından yerinde ve başarılı görülmüştür.

4.5.1.2. Yazar

Eserin yazarı olan Özgür Aras Tüfek’le ilgili bilgiler, seriye ait ilk eser olan “Bir Kelime Seyyahı”na ilişkin incelemede belirtildiği gibidir.

4.5.1.3. Kitabın editörü

Eserin editörü olan Meryem Uçar’la ilgili bilgiler, seriye ait ilk eser olan “Bir Kelime Seyyahı”na ilişkin incelemede belirtildiği gibidir.

4.5.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı

Eserin kapak arkası sayfasında baskı yerinin İstanbul, baskı yılının ise 2023 olduğu belirtilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili şu anki veya ileriki baskılarında bazı tespitler yapılmasını sağlayabileceğinden olumlu bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

4.5.1.5. Baskı sayısı

Kitabın kapak arkası sayfasında 2. baskı olduğu ve 5.000 adet basıldığı bilgisi verilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili gerek ilk baskı gerekse sonraki baskılar üzerinden bazı tespitler yapılmasını sağlayabildiği/sağlayabileceği için olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir.

4.5.1.6. Fiyatı

Kitabın fiyatı, incelenmek üzere temin edildiği tarih itibarıyla 18,90 TL'dir. 2023 Aralık itibarıyla ise fiyatı ortalama 38 TL'dir. Dönemin piyasa koşulları göz önünde bulundurulduğunda kitap ulaşılabilir ve makul bir fiyat etiketine sahiptir.

4.5.1.7. Sayfa sayısı

Kitap; baskı ve künye bilgilerini içeren ilk sayfa ve kapağın sade baskısının yapıldığı ön sayfa olmak üzere numaralandırılmış 102 (yüz iki) sayfa ve yayınevinden çıkan diğer kitaplara ilişkin reklamları içeren 2 (iki) sayfayla beraber toplam 104 (yüz dört) sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sayfa sayısı kolay bitirilebilmesi ve sıkıcı olmaması açısından hitap ettiği 9-12 yaş grubu için ideal sayıdadır. Bununla birlikte eserin 12 punto büyüklükte basılması okuyucunun yaş grubu açısından uygun bir ölçüdür.

4.5.1.8. Ölçüleri

Kitabın en ve boy ölçüleri sırasıyla 12,5x21 cm'dir. Bu ölçüler okuyacak hedef kitlenin yaş özellikleri dikkate alındığında kolay tutulması ve kavranması açısından ideal boyuttur.

4.5.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi

Resim 15. Gönüllerin Hocası kapak fotoğrafı

Kapak görselinin değerlendirilmesi

Betimleme

Görsel Merve Özdoğan tarafından tasarlanmıştır. İllustrasyon tekniğiyle dijital ortamda yapılmıştır. Kapak görsel çizim tarihi ayrıca belirtilmemiş olup kitabın baskısıyla aynı zamanda oluşturulduğu düşünülmektedir. Eserde bulunan elemanlar bir çocuk, kollarla sarılmış iki kitap, bir kaşık ve tipografi tekniğiyle yapılmış damla şeklinde bir yapıdan oluşmaktadır.

Çözümleme

Eser çizgi açısından değerlendirildiğinde çoğunlukla dikey ve eğik çizgiler kullanılmıştır. Tipografi tekniğiyle oluşturulan yapıda eğik çizgiler ön plandadır. Eser şekil açısından değerlendirildiğinde çocuk figürü karikatür tarzında yapıldığı için organik şekiller yerine geometrik şekillerin kullanıldığı görülmektedir. Renk açısından değerlendirildiğinde ressam kırmızı, yeşil ve mavi olmak üzere sıcak renklerin ağırlıkta olduğu bir renk yelpazesi tercih etmiştir. Geri kalan renkler nötr renkler olan beyaz ve siyahın valör (ton) değerleridir. Açıklık koyuluk açısından renk dengesi sağlanmıştır. Espas düşünüldüğünde bütün figürler aynı düzlemde, yan yana duruyormuş gibi resmedilmiştir. Çocuk figürü, üzerinde bir hırka, içinde yakasız bir gömlek, pantolon ve ayağında sade bir ayakkabı ve başında bir başlıkla ellerini kaldırmış, ayakta dua eder bir vaziyette betimlenmiştir. Çocuğun başının üstündeki kitaplar kollarla kucaklanmış olarak resmedilmiş; yanında tipografi tekniğiyle tasarlanmış bir damla, damlanın alt kısmında da siyah bir kaşık olduğu görülmektedir. Eserdeki figürlerin boyutları gerçeklikten uzaktır.

Yorumlama

Ana figür olan Ahmet Yesevi'nin çocukluğu olarak tasvir edilen figür, hafif sağa dönük, gözleri kapalı ve elleri dua eder vaziyette yukarı doğru açılmış gibi poz vermektedir. Karikatür tarzıyla çizilmiş olsa da figür basit bir anlayışla resmedilmiştir. Üzerinde bir hırka, hırkanın altında yakasız bir gömlek, pantolon, başında bir başlık ve ayağında sade bir ayakkabı ile resmedilmesi konuyla uyumluluk göstermektedir. Bütün figürler perspektif anlayışından tamamen uzak bir şekilde resmedilmiştir. Eserde belli bir mekân oluşturulmamıştır. Figürler sanki boşlukta duruyormuş gibi bir algı uyandırmaktadır. Sadece üst kısımdaki kırmızı renkli alan gökyüzü hissi vermektedir. Tipografi tekniğiyle çizilen yapının konuyla bağlantılı olarak ilim deryasının bir damlası şeklinde tasvir edildiği düşünülmektedir. Damlanın altındaki kaşık, çocuğun ilimden kaşığının büyüklüğü nispetinde faydalandığı izlenimi vermektedir. Dikey ve eğik çizgilerin dengeli kullanımı resme dinamizm katmıştır.

Yargı

Mekân, anatomi ve perspektifteki hafif kusurlara rağmen konuya uygunluk, renk kullanımı ve farklı tekniklerin bir arada kullanılması sebebiyle bu tasarım başarılı görülmüştür.

Kitabın kapağında ince bir selofan kaplama bulunmaktadır. Bu sebeple kapak orta seviye bir dayanıklılığa sahiptir.

Kitabın ön kapağında eserin adı, büyük punto ve tamamı büyük harflerle yazılarak yazar ismi ve kitabın serisini belirten ifadelerle göre dikkat çekici bir şekilde sunulmuştur. Ön kapakta konuya uygun bir çizime yer verilmiş, kitaba konu olan Hoca Ahmet Yesevi'nin çocukluğu tasvir edilmiştir. Ahmet'in üzerinde hırka ve başında sarığı andıran bir takkesi bulunmaktadır. Ellerini açmış ve gözleri kapalı şekilde dua eder vaziyettedir. Bu tasvir kitabın içinde de aynen kullanılmıştır. Görsel, Ahmet'in çocukluğunda ondan yağmur duası istenmesi ve sonrasında yağmurun yağdığını anlatan kitap içeriğiyle uyumludur. Başının hizasında iki kitap ve bu kitaplara sıkıca sarılmış kollar dikkat çekmektedir. Buradan Ahmet Yesevi'nin kitapları ve ilmi kendine rehber edindiği, bunun yanı sıra kitapların dost olduğu mesajı verilmektedir. Ahmet Yesevi ile ilgili bilgilerin yer aldığı küçük karakterlerden oluşan yazılar, kolların sardığı kitaplardan süzülen bir damla şeklinde tasvir edilmiştir. Damlanın altına ise Ahmet Yesevi'nin geçimini temin etmek için yaptığı kaşıklardan bir tanesi yerleştirilmiştir.

Kapak tasarımında kullanılan renklerin uyumu yerindedir. Kırmızı ve gri tonlarının baskın olduğu kapakta Ahmet Yesevi'nin kıyafetinde bulunan renklerle, kitaplara sarılan kolların ve kitapların rengi uyumlu görünmektedir. Gerek kapak görselindeki estetik detaylar gerekse Ahmet Yesevi'nin dua eder şekilde tasviri, kaşığı, bilgi damlası, kitaplara sarılmış kollar görsel tasarımının kitabın içeriğiyle uyumlu olduğunu göstermektedir.

Kitabın sırt kısmına sade ve yatay bir şekilde yazarın ve eserin adı yazılmış, alt kısmına ise yayınevinin logosu yerleştirilmiştir. Bu durum kitap yerleştirme ve tanıma açısından olumlu bir özelliktir.

Kitabın arka kapağında ilk dikkati çeken nokta serinin diğer kitaplarıyla ilgili reklamın en üste yerleştirilmiş olmasıdır. Reklamın hemen altında ise bandrol bulunmaktadır. Kitapla ilgili ön bilgi ise alt kısımda ve ikinci planda kalmış bir konumdadır. Ön bilginin daha ortalı bir konuma yerleştirilmesi yerinde ve dikkat çekici bir tasarım olacaktır. Bununla birlikte kapağın sağ alt köşesinde kitabın hitap ettiği yaş grubu (8-9-10-11-12 yaş) işaretlenmiştir. Bu durum ebeveynlere, eğitimcilere ve çocuklara kitabın hitap ettiği yaş grubuyla ilgili bilgi vermesi açısından önemlidir. Alt kısmında ise ISBN no ve ön kapakta kullanılan yayınevi logosu bulunmaktadır. Logonun altında yayınevine ilişkin çeşitli sosyal medya hesapları paylaşılmıştır. Bu durum yayıneviyle ilgili görsel ve yazılı bilgi edinilmesine katkı sunabileceğinden olumlu bir özellik olarak düşünülebilir.

4.5.1.10. Resimleyenın değerlendirilmesi

Önceki değerlendirmelerde belirtildiği üzere çocuk kitaplarının oldukça değerli bir unsuru olan görsellerin, uzman kişilere hazırlatılması çok önemlidir. Her bir görsel aynı zamanda bir sanat eseridir, eser hakkında fikir verir ve uzman bir dokunuş istemektedir.

“Gönüllerin Hocası” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller serinin diğer kitaplarında olduğu gibi “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kendisinin uzmanlık alanı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamadığı için uzmanlık alanı ve çalışma alanı uyumuyla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

4.5.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme

Çocuk kitaplarında da önce de bahsedildiği üzere birinci veya kaliteli ikinci hamur, gözü yormaması açısından mat renkli ve çok parlak olmayan türden kâğıt kullanılması gerekmektedir. Üçüncü hamura basılmış kitaplar hem dayanıksız olmaları hem de görsellerinin cansız görünmesi sebebiyle çocukta okuma iştahı uyandırmamaktadır.

Serinin diğer kitaplarında olduğu gibi “Gönüllerin Hocası” adlı kitapta da ikinci hamur kâğıt kullanılmıştır. Kâğıt kalitesi bu anlamda yeterli görünmekte, mat görünümü ve ışığı yansıtmaması sayesinde yazılar kolaylıkla okunabilmektedir. Kapakta ise mat selofan kaplaması bulunmaktadır. Uzun süreli kullanımlarda kitabın kolaylıkla deforme olmayacağı ve albenisini sürdüreceği düşünölmektedir.

4.5.2. İ inceleme

4.5.2.1. Anlatıcı

Olay yazılarında yazar anlatıcı, soyut anlatıcı, kahraman anlatıcı ve gölge anlatıcı olmak üzere dört farklı anlatıcı türü vardır. İncelememize konu olan bu eserde olaylar kimliği bilinmeyen, olaylara müdahil olmayan ve sadece aktarıcı vasfında bir kişi tarafından anlatılmaktadır. Bu bakımdan eserde yine soyut anlatıcı tekniği kullanılmıştır.

4.5.2.2. Eserin özeti

Ahmet, 1093 yılında Sayram kasabasında dünyaya gelir. Evin ikinci çocuğudur. Ablası Gevher Şehnaz'dan on üç yıl sonra doğmuştur. Doğumu ailesinde özellikle kardeş hasretiyle yanan ablası Gevher Şehnaz'ı çok sevindirir. Ahmet'in babası İbrahim Hoca kasabalının çok sevdiği, ilim irfan sahibi, oldukça mütevazı bir insandır. Ahmet konuşmayı öğrenir öğrenmez onunla hemen ilim sohbetleri yapmaya başlar. Ahmet ve Gevher Şehnaz'ın anneleri Ayşe Hatun, Ahmet çok küçükken aniden hastalanarak vefat eder. Annesinin bıraktığı boşluğa rağmen Gevher Şehnaz Ahmet'in tüm ihtiyaçlarıyla ilgilenir. Eşinin vefatından sonra İbrahim Hoca tüm vaktini Sayram ve çevre kasabalardan gelenlerle ilim sohbeti yaparak geçirir. Ahmet de babasının bütün sohbetlerinde onun yanı başında bulunur. İslamiyet'in hızla yayıldığı bir dönemde İbrahim Hoca ve Ahmet'in çabalarına engel olmak isteyen kimseler çeşitli planlar yapmaktadır. Bu dönemde İbrahim Hoca aniden rahatsızlanarak vefat eder. Ahmet ve Gevher Şehnaz hem öksüz hem yetim kalırlar. O yıllarda ülkede ciddi bir kuraklık meydana gelir ve uzun bir süre yağmur yağmaz. Civardaki tüm âlimlere yağmur duası yaptırılır fakat sonuç değişmez. Son olarak Ahmet'in dua etmesi istenir ve yağmur yağar. Bu olaydan sonra Ahmet ve hükümdar birbirlerine isimlerinin birlikte anılması yönünde dua eder ve Ahmet'in adı Ahmet Yesevi olarak anılmaya başlar. Gevher Şehnaz'ın bir gece rüyasında gördüğü annesi, kardeşi Ahmet'i Yesi'de yaşayan Arslan Baba'ya götürmesini söyler. Ahmet'i bela olarak gören ve onun namının yayılmasından rahatsız olan Yesi'deki bazı kimselerden çekinen Gevher Şehnaz, rüyasını kardeşine anlatır ve iki kardeş ertesi gün Yesi'ye gitmek üzere yola çıkmaya karar verirler. Üç gün üç gece süren yolculuktan sonra Yesi'ye varır ve Arslan Baba'yı bulurlar. Arslan Baba'nın da onları beklediğini söylemesi üzerine bu duruma çok şaşırarak medreseye yerleşirler. Ahmet kendisinden büyüklerin olduğu ilim sohbetlerine katılır ve kısa sürede Yesi'de namı yayılır. Bir sohbetinde Arslan Baba'nın, ilimle uğraşan herkesin geçimini sağlayacak bir meslek de öğrenmesi gerektiğini söylemesi üzerine sohbetlerden tanıdığı kaşıkçı Selim Usta'nın yanına giderek kaşık yapımını öğrenmek istediğini söyler. Selim Usta onu talebeliğe kabul eder. Yıllar hızla geçer ve Gevher Şehnaz evlenerek çoluk çocuğa karışır. Bu süreçte Ahmet, sürekli olarak Arslan Baba'nın hizmetini görüp ona yardımcı olduğu için Hoca Ahmet olarak anılmaya başlar. Selim Usta çok yaşlandığı için kaşık işini bırakır ve dükkânı Ahmet'e devreder. Ahmet kaşıkları satmak için yaşlı bir öküz kullanır. Yaşlı öküz, üzerindeki heybesinde bulunan kaşıklarla

birlikte pazar yerini dolandır ve gün bitiminde yine heybesinde sattığı kaşıkların parasıyla kaşıkkçı dükkânına gelir. Herkes bu duruma çok şaşırır. Yaşlanan ve ölüm döşeğinde olan Arslan Baba, Ahmet Yesevi'den Buhara'ya giderek orada Yusuf Hemedani'nin talebesi olmasını ister. Bunun üzerine Ahmet Yesevi, dükkânı çırağına devrederek Buhara'ya gider. Hocasının selamını ileterek medreseye talebe olarak kabul edilir. Ahmet kendini tamamen ilme adar. Eserlerinde sade ve anlaşılır bir Türkçeyle ilim, edep, iyilik, dürüstlük, hak üzerine konuları ahenk içinde anlatır. Sözleri ve şiirleri kolayca öğrenilip dilden dile yayılarak halk arasında “hikmet” adını alır. Yusuf Hemedani'nin vefat etmesi üzerine vasiyeti gereği görevi devralır. Namı kısa sürede Müslüman Türkler arasında hızla yayılır. Buhara, Kaşgar, Semerkant, Halep, Herat, Bağdat, Anadolu gibi birçok yerden akın akın talebeler gelir. Yıllar birbiri ardınca hızla geçer gider. Ahmet Yesevi'nin içi memleket hasretiyle yanmaya başlar. Memleketi Yesi'ye dönerek hizmetine orada devam etmeye karar verir. Bu durumu medresede bulunan diğer hocalara açar. Gönülleri gitmesini istemese de arkadaşlarının rızasını alarak Yesi'ye döner. Ahmet Yesevi'nin döneceğini haber alan Yesililer onu büyük bir mutluluk ve heyecanla karşılar. Gelen kalabalık içinde kardeşi Gevher Şehnaz'ı görür. İki kardeş çevredekileri adeta unuturcasına birbirlerine gözyaşıyla sarılarak yılların hasretini giderirler. Ahmet Yesevi, Yesililerin de yardımıyla kısa sürede mütevazı bir medrese inşa ederek gece gündüz talebe yetiştirmeye başlar. Yetiştirdiği talebeler birçok şehre dağılarak adalet ve sevgi timsali olurlar. Ahmet Yesevi, ablası Gevher Şehnaz'ın da ısrarıyla evlenir. Eşi Ayşe Hatun'dan İbrahim ve Gevher Şehnaz adında iki çocuğu olur. Çocuklarını dizinin dibinde sevgiyle büyütür. Bir gün oğlu İbrahim, medreseden arkadaşı Mustafa'nın ısrarıyla Yesi yakınlarındaki bir çayırığa arkadaşlarıyla piknik yapmaya gider. Bunun üzerine Ahmet Yesevi'nin içini anlam veremediği bir sıkıntı alır. Akşamleyin dönen kalabalığın, İbrahim'in boğulduğu haberini getirmesi üzerine yüreği yangın yerine döner. Bu acıya sabırla katlanır ve talebelerini yetiştirmeye devam eder. Çok yaşlandığı için medreseyi emanet edebileceği bir öğrenci arar. Hem Kur'an'a hem de hocasına derin saygı duyan Süleyman adındaki çocuğu keşfeder. Onu yetiştirerek medresenin en iyi öğrencisi olmasını sağlar. 63 yaşına geldiğinde Peygamber'imize duyduğu saygıdan dolayı artık yeryüzünde yürümek istemez. Süleyman'dan yanına arkadaşlarını da alarak medresenin altına kendisi için küçük bir oda kazmalarını ister. Sadece cuma günleri bu odasından çıkarak sohbetlere katılır. Tam on üç sene bu şekilde yaşadıktan sonra 1116 yılında vefat eder. Kendisinden sonra hikmetli sözleriyle dolu 217 şiiri öğrencileri tarafından bir araya getirilir ve “Divan-ı Hikmet” adlı

eseri ortaya çıkar. 1389 yılında onu rüyasında görüp aramaya koyulan Timur tarafından türbesi yaptırılır.

4.5.2.3. Konu

Gönüllerin Hocası adlı kitabın konusu “ilim ve insan sevgisi”dir.

4.5.2.4. Ana düşünce

Hayat yolunda karşılaşılan umulmadık sorunlara rağmen sevgi, aşk ve heyecanla yapılacak çalışmalar kişiyi hedeflerine ulaştıracaktır.

4.5.2.5. Yardımcı düşünceler

- Hayatta her şey istediğimiz gibi gitmeyebilir.
- Başarılı ve sevilen insanların sinsi düşmanları olabilir.
- Kardeşlik dünyadaki en güçlü ve güzel bağlardan biridir.
- Ağır imtihanlar, sarsıcı olaylar yaşansa da tevekkül elden bırakılmamalıdır.
- İyi ve donanımlı insanlar yetiştirmek, görevimizin devamlılığı açısından elzemdir.

4.5.2.6. Kahramanlar

I.Derece kahramanlar

Ahmet Yesevî

Fiziki özellikler: Siyah, çekik gözlü, kömür karası saçlıdır.

Sosyal özellikler: Yaşlılarından olgun, anlayışlı, insana değer veren, vefalı biridir.

Psikolojik özellikler: Tevekkül sahibi ve sabırlıdır. Azimli, duygusal, kanaatkâr tavırlarıyla dikkat çeker.

Gevher Şehnaz

Fiziki özellikler: Gülünce incecik bir çizgiye dönüşen küçük kara gözleri vardır. Saçları hep örüklüdür.

Sosyal özellikler: Ahmet Yesevi'nin ablasıdır. Sorumluluk sahibi, vefalı, emanetine sahip çıkan, sözünde duran, dürüst bir insandır.

Psikolojik özellikler: Sabırlı, duygusal ve çalışkandır.

II.Derece kahramanlar

İbrahim Hoca: Ahmet Yesevi ve Gevher Şehnaz'ın babasıdır. Kasabalının onunla yaşamaktan gurur duyduğu, çok sevdiği, mütevazı, iyiliksever ve bilge bir insandır. Çocuk ve gençlere ders vererek onların eğitimleriyle ilgilenir.

Ayşe Hatun: Ahmet'in annesidir. Ahmet küçükken rahatsızlanarak vefat etmiştir.

Nesibe nine: Doğumda Ahmet'in annesine yardımcı olan kişidir. Tombul al al yanaklı, mavi gözlü, bilge, iyi kalpli, yardımsever, merhametli bir yaşlıdır. Kasabada ebelik görevi üstlenmektedir.

Yesevî: Ahmet'in çocukluğu ve gençliği dönemindeki hükümdarın adıdır. Ahmet'in dua ederek yağmur yağmasına vesile olmasından dolayı çok memnun olur. Ahmet'ten kendi ismi için de dua etmesini ve isminin kıyamete kadar anılmasını ister. Ahmet'in yaptığı duadan dolayı ona ismini veren ve "Ahmet Yesevi" olarak anılmasını sağlayan kişidir.

Kenan: Arslan Hoca'nın medresesinde "muid" yani talebelere yardımcı olan öğrencidir. Ahmet'ten övgüyle söz ederek ona her konuda yardımcı olur.

Arslan Baba: Ahmet Yesevi'nin Yesi'deki hocasıdır. Babaları öldükten sonra Gevher Şehnaz'ın rüyasında yanına gitmeleri istenen kişidir. Ahmet ve Gevher Şehnaz'ın geleceğinden haberi vardır. Onlara sahip çıkarak Ahmet'in âlim bir zat olmasına katkıda bulunmuştur.

Yusuf Hemedani: Ahmet Yesevi'nin Arslan Baba'dan sonraki hocasıdır. Buhara'da yaşamaktadır. Arslan Baba vefat ederken Ahmet'in Yusuf Hemedani'ye gitmesini istemiştir. Ahmet de buna uyarak Buhara'ya gitmiş, Yusuf Hemedani'nin gözde öğrencilerinden olmuş, vefatından sonra isteği üzerine onun medresedeki görevini devralmıştır.

Selim Usta: Ahmet'e kaşık yapmayı öğreten ve yaşlandığında dükkânını ona devreden ilim sohbetlerinden tanıştığı ustasıdır. Cömert, gözü tok ve iyiliksever bir insandır.

Ayşe Hatun: Ahmet Yesevi'nin eşidir.

İbrahim: Ahmet Yesevi'nin çok sevdiği babasının adını verdiği oğludur. Terbiyeli, nazik, saygılı bir çocuktur. Genç yaşta boğularak vefat etmiştir.

Gevher Şehnaz: Ahmet Yesevi'nin çok sevdiği ablasının adını verdiği kızıdır.

Mustafa: Ahmet Yesevi'nin oğlu İbrahim'in medreseden arkadaşıdır. İbrahim vefat ettiği gün Ahmet Yesevi'nin evine gelerek İbrahim'i pikniğe davet etmiştir.

Süleyman: Saygı ve edebinden dolayı Ahmet Yesevi'nin keşfederek medreseye alıp yetiştirdiği öğrencisidir. Zeki, iyi kalpli ve yardımsever biridir. Ahmet Yesevi'nin isteği üzerine bir grup arkadaşıyla medresenin altını kazarak ona kalacağı odayı hazırlamıştır.

Eserin başkahramanı olan Hoca Ahmet Yesevi, gerek ilmiyle gerek saygı ve sevgili tavırlarıyla dikkat çekmektedir. Küçük yaşta anne ve babasını kaybetmesi onun temiz yaradılışının bozulmasına neden olmaz. Aksine insanlara duyduğu sevgi ve merhameti artar. Sözlerinin tesiri tüm coğrafyaya yayılır. Bu bağlamda Ahmet ve hayatındaki hocaları başta olmak üzere çevresindeki karakter yapılanması eserin vermek istediği ileti, kurgu ve mesajla uyumludur. Fakat kahramanların tasvirinde çocukların hayal gücünde canlandırabilmeleri açısından daha fazla ayrıntı verilmesi gerekir. Serinin önceki kitaplarına nazaran kahramanlara ilişkin ayrıntılar daha belirgin olmakla birlikte yine de yeterince ayrıntı verilmemiştir. Bu anlamda kitaptaki kişilerin öğrencilerin kişilik gelişimlerine ve değerlerimizi benimsemesine olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir. Eserde karşımıza çıkan kahramanlar tarihi ve kültürel yapımıza serinin tüm kitaplarında olduğu gibi uyumludur.

4.5.2.7. Olay çizgisi

0. Sayram kasabasında küçük evlerinde Gevher Şehnaz'ın abla olacağı için sevinmesi.
1. Annesinin Gevher Şehnaz'dan ona doğumda yardımcı olması için Nesibe nineyi çağırmasını istemesi.
2. Gevher Şehnaz'ın Nesibe nineyi çağırarak soluk soluğa eve getirmesi.
3. Evde onları heyecan içinde bekleyen İbrahim Hoca'nın karşılaması.

4. 1093 yılının ılık bir bahar akşamında Ahmet'in dünyaya gelmesi.
5. Gevher Şehnaz'ın kendisinden on üç yıl sonra gelen kardeşi Ahmet'i çok sevmesi ve onun tüm ihtiyaçlarıyla ilgilenmesi.
6. İbrahim Hoca'nın, Ahmet konuşmayı öğrenir öğrenmez onunla ilim sohbet etmeye başlaması.
7. Ayşe Hatun'un aniden rahatsızlanarak vefat etmesi.
8. Annesinin bıraktığı boşluğa rağmen Gevher Şehnaz'ın tüm zamanını Ahmet'le ilgilenerek geçirmesi.
9. İbrahim Hoca'nın eşinin vefatından sonra bütün vaktini Sayram ve çevre kasabalardan gelenlere ilim sohbetleri yaparak geçirmesi.
10. Ahmet'in de bu sohbetlere katılarak ilim öğrenmesi.
11. İslamiyet'in hızlı yayılmasından dolayı İbrahim Hoca ve Ahmet'in çabalarına engel olmak isteyenlerin planlar yapması.
12. İbrahim Hoca'nın aniden rahatsızlanarak vefat etmesi.
13. Gevher Şehnaz'ın rüyasında annesini görmesi ve annesinin ona kardeşini Yesi'de bekleyen Arslan Baba'ya götürmesini istemesi.
14. O yıllarda ülkede bir kuraklığın görülmesi ve hiç yağmur yağmaması.
15. Hükümdarın davet edilmedik bir âlim bırakılmamasını emretmesi üzerine Ahmet'in de dua etmek üzere götürülmesi.
16. Ahmet'in duası sonrasında aniden yağmur yağması.
17. Hükümdarla Ahmet'in birbirlerine dua etmeleri ve o günden sonra isminin yanına hükümdarın adı olan "Yesevi" isminin getirilerek Ahmet Yesevî olarak anılması.
18. Ahmet'in namı yayıldıkça Sayram kasabasındakilerin onu bela olarak görerek kurtulma planları yapmaları.
19. Kardeşi için endişelenen Gevher Şehnaz'ın gördüğü rüyayı Ahmet'e anlatması üzerine iki kardeşin ertesi gün Yesi'ye gitmek üzere bir kervanla yola çıkmaları.
20. Üç gün üç gece süren yolculuktan sonra Yesi'ye varmaları.
21. Gevher Şehnaz ve Ahmet'in, Yesi'nin çarşısında bir şerbetçiye Arslan Baba'yı nasıl bulacaklarını sorması üzerine şerbetçinin onları camideki hocaya yönlendirmesi.
22. Camideki hocaların Gevher Şehnaz ve Ahmet'e yolu tarif etmesi üzerine iki kardeşin medreseye ulaşmaları.
23. Medresede Arslan Hoca'nın da onları beklediğini söylemesi üzerine iki kardeşin duruma çok şaşırması.

24. Ahmet ve Gevher Şehnaz'ın medreseye yerleşmesi ve Ahmet'in o günden sonra durmadan çalışmaya başlaması.
25. Ahmet ve ablasının vakit buldukça tabiatı gezmeleri.
26. Ahmet'in yaşlılarıyla değil de kendinden büyük olanlarla ilim sohbetlerine katılması.
27. Arslan Baba'nın himayesinde olmasının da etkisiyle Ahmet'in adını birkaç sene içerisinde Yesi'de duymayan kimsenin kalmaması.
28. Ahmet'in artık genç bir delikanlı olması ve Yesi'de herkesin onu çok severek saygı duyması.
29. Gevher Şehnaz'ın kardeşi küçükken annesine verdiği sözü tuttuğunu düşünerek çok mutlu olması.
30. Ahmet'in çalışkanlığı ve kişiliğiyle Arslan Baba'nın en sevdiği talebesi olmayı başarması.
31. Arslan Baba'nın bir sohbetinde ilimle uğraşan herkesin geçimini sağlayacak bir meslek de öğrenmesi gerektiğini söylemesi üzerine Ahmet'in sohbetlerden tanıdığı kaşıkcı Selim Usta'nın yanına giderek kaşık yapımını öğrenmek istediğini söylemesi.
32. Selim Usta'nın Ahmet'teki heyecanı görerek onu talebeliğe kabul etmesi.
33. Yılların hızla geçip Gevher Şehnaz'ın evlenerek çoluk çocuğa karışmasına rağmen Ahmet'in üzerinden ellerini hiç çekmemesi.
34. Ahmet'in hayırlı bir evlat gibi Arslan Baba'nın her zaman yanında ve hizmetinde olması sonucu Hoca Ahmet olarak anılmaya başlaması.
35. Selim Usta'nın elli beş yıldır yaptığı kaşık ustalığını bırakarak dükkânını Ahmet'e bırakması.
36. Hoca Ahmet'in çarşıda pazarda gezip kaşıkları satmaya fırsat bulamaması sebebiyle yaşlı öküzünün üzerine heybe koyarak kaşıkları onun satmasını sağlaması.
37. Ölüm döşeginde olan Arslan Baba'nın Hoca Ahmet'e son nefesinde vasiyet olarak Buhara'ya gidip Yusuf Hemedani'nin talebesi olmasını istemesi.
38. Hoca Ahmet'in ertesi sabah yükünü hazırlayıp ustasından ona kalan dükkânını çırağına bırakarak Buhara'ya gitmek üzere yola çıkması.
39. Yolculuk esnasında pek çok kişiyle tanışıp sohbet ederek onların da gönüllerini kazanması.
40. Yolculuk sonunda Buhara'ya varan Hoca Ahmet'in Arslan Baba'nın selamını Yusuf Hemedani'ye iletip medreseye talebe olarak kabul edilmesi.
41. Hoca Ahmet'in Buhara'da kendisini tamamen ilme adanması ve halkın arasına karışarak onların dertleriyle ilgilenmesi.

42. Çağdaşlarının eserlerini Arapça ve Farsça yazıp söylemesine karşın Ahmet Yesevi'nin ısrarla Türkçe konuşup yazması.
43. Ahmet Yesevi'nin sade bir Türkçe kullanmasından dolayı çiftçisinden medreselisine kadar herkesin onun eserlerini kolayca anlayıp ezberlemesi.
44. Ahmet Yesevi'nin sürekli ilim, edep, iyilik, dürüstlük, hak üzerine konuları ahenkle anlatması sayesinde bunların kolayca öğrenilip dilden dile gezerek halk arasında "hikmet" adını alması.
45. Ahmet Yesevi'nin halk tarafından çok sevilip sayılmasından memnun olan Yusuf Hemedani'nin onun yetişmesine ayrı bir özen göstermesi.
46. Yusuf Hemedani'nin vefat etmesinden sonra vasiyeti üzerine onun görevini Ahmet Yesevi'nin devralması.
47. Ahmet Yesevi'nin namının kısa sürede Müslüman Türkler arasında hızla yayılması ve Buhara, Kaşgar, Semerkant, Halep, Herat, Bağdat, Anadolu gibi birçok yerden talebelerin gelmesi.
48. Yıllar böyle sürüp giderken Hoca Ahmet Yesevi'nin içinde memleket hasretinin çıkması üzerine buna dayanamayıp medresedeki diğer hocaların da rızasıyla Yesi'ye dönmeye karar vermesi.
49. Ahmet Yesevi'nin Yesi'ye döneceğini haber alan halkın onu büyük bir merak ve mutlulukla beklemesi.
50. Ahmet Yesevi'nin kervanının şehre girmesi üzerine onu karşılamaya gelenler arasından Gevher Şehnaz'ın koşarak ona sarılması ve iki kardeşin gözyaşları içinde hasret gidermeleri.
54. *Ahmet Yesevi'nin Yesi'ye döndükten sonra biraz da ablasının ısrarıyla evlenmesi ve eşi Ayşe Hatun'dan oğlu İbrahim ve ondan iki sene sonra da kızı Gevher Şehnaz'ın olması. (geri dönüş)*
51. Ahmet Yesevi'nin Yesi halkının da yardımlarıyla kısa sürede mütevazı bir medrese inşa etmesi.
52. Medresenin inşası biter bitmez Ahmet Yesevi'nin talebeleri kabul etmesi ve hem öğrenci yetiştirmek hem de gelen âlimlerle sohbet ederek gece gündüz çalışması.
53. Ahmet Yesevi'nin yetiştirdiği talebelerin birçok şehre dağılarak gittikleri yerlerdeki insanlara güzellik, sevgi ve adaletle muamele etmesi.
55. Ahmet Yesevi'nin iki çocuğunu da şefkatle büyütmesi ve daima ilim meclislerinde yanında tutması.

56. İbrahim'in medreseden arkadaşı Mustafa'nın ısrarı üzerine babasından izin alarak Yesi yakınlarındaki bir çayırılığa piknik yapmak üzere gitmesi.
57. Ahmet Yesevi'nin kalbine bir acı ve huzursuzluğun çökmesi.
58. Akşama doğru içinde İbrahim'in arkadaşlarının da bulunduğu bir kalabalığın onun boğulduğu haberiyle Yesi'ye dönmesi üzerine Ahmet Yesevi'nin yüreğinin evlat acısıyla yanması.
59. Ahmet Yesevi'nin sabırla bu acıya katlanması ve kendini tamamen talebelerini yetiştirmeye vermesi.
60. Ahmet Yesevi'nin Kur'an'ın emirlerini, yasaklarını; Peygamber'imizin (SAV) sünnetlerini, öğütlerini dilden dile gönül alıcı bir şekilde anlatması.
61. Ahmet Yesevi'nin öğrencilerinin de dört bir yana dağılarak insanlar arasında bir gönül köprüsü kurması.
62. Yaşlanması sebebiyle medreseyi emanet edebileceği bir talebe aramaya başlaması.
63. Bir gün sokakta Kuran'ı kalbinden aşağı koymamak için başının üstünde taşıyan ve camide hocasının bulunmasından dolayı geri geri giden bir çocuğu görüp onun bu davranışının saygı ve terbiyesinden olduğunu anlayınca onu ailesinin de izniyle medreseye talebe olarak alması.
64. Küçük bir talebeyken medreseye hocasının isteğiyle giren Süleyman'ın yıllar sonra büyüyerek diploma alması ve medresenin en iyi talebesi olması.
65. Ahmet Yesevi'nin 63 yaşına geldiğinde Süleyman'ı karşısına alarak Peygamber'imizin vefat ettiği bu yaşta artık yeryüzünde gezemeyeceğini söyleyip ondan ve öğrencilerinden kendisi için medresenin altını kazarak bir odacık inşa etmesini istemesi.
66. Bunun üzerine çok üzülen Süleyman'ın, Hoca Ahmet Yesevi'nin cuma günleri camiye gelip sohbetlere devam edeceğini söylemesiyle bir nebze olsun sevinmesi.
67. Süleyman'ın birkaç güçlü talebeyle hemen çalışmaya başlayarak birkaç gün içerisinde hocasının istediği hücreyi tamamlaması.
68. Peygamber'imize gösterdiği saygıdan dolayı yer altında yaşamaya başlayan Ahmet Yesevi'nin cuma sohbetlerine çok çeşitli yerlerden gelen insanların akın etmesi.
69. Bu süreçte bir yandan Ahmet Yesevi'nin sözlerini dinleyen talebelerinin bir yandan da onları not alması.
70. Ahmet Yesevi'nin tam on üç sene yer altında yaşadktan sonra 1116 yılında vefat etmesi.

71. Vefatından sonra anlattığı hikmetli şiirlerinin talebelerinin gayretleriyle bir araya getirilerek 217 şiirden oluşan “Divan-ı Hikmet” adındaki eserini meydana getirmeleri.
72. 1389 yılında onu rüyasında görüp aramaya koyulan Timur tarafından türbesinin yaptırılması.

4.5.2.8. Mekân açısından değerlendirme

Dış mekân

Sayram kasabası: Ahmet Yesevi’nin dünyaya geldiği ve babasının vefatına kadarki çocukluk dönemini geçirdiği yerdir.

Yesi: Ahmet Yesevi’nin babası öldükten sonra ablasıyla giderek yerleştiği şehirdir. Ablası Gevher Şehnaz’a rüyasında Yesi’de yaşayan Arslan Baba’ya gitmelerinin söylenmesi üzerine iki kardeş bu şehre gelirler.

Buhara: Hocası Arslan Baba’nın ölüm döşeğindeyken Yusuf Hemedani’ye talebe olması yönündeki vasiyeti üzerine Ahmet Yesevi’nin gelip yerleştiği şehirdir. Ahmet Yesevi bu şehirde kendini tamamen ilim çalışmalarına adan ve adı her yerde duyulur.

İç mekân

Ahmet Yesevi’nin evi: Ahmet Yesevi’nin babası İbrahim Hoca’nın Sayram kasabasındaki evidir. Ablası Gevher Şehnaz ve Ahmet Yesevi bu evde dünyaya gelmiştir.

Arslan Baba’nın medresesi: Annelerinden sonra babalarının da vefatı üzerine Ahmet Yesevi ve ablası Gevher Şehnaz’ın gelip yerleştiği medresedir.

Yusuf Hemedani’nin medresesi: Hocası Arslan Baba’nın ölürken vasiyet etmesi üzerine Ahmet Yesevi’nin gelerek hocasının selamıyla talebe olduğu medresedir.

Yesi’de kurulan medrese: Ahmet Yesevi’nin Yesi’ye döndükten sonra inşa edilmesini sağladığı medresedir.

Ahmet Yesevi’nin hücresi: İsteği üzerine Yesi’deki medresenin altına Ahmet Yesevi için inşa edilen küçük odadır. Ahmet Yesevi hayatının 63 yaşından sonraki kısmını hücre gibi olan bu odasında geçirir.

Eserde seçilen mekânlar olay akışı, kahramanların tarihi özellikleri, kitabın tarihi gerçeklikle olan bağlantısı hususları göz önünde bulundurulduğunda olay ve kitabın

hacmine orantısı bakımından yeterli ve uyumludur. Fakat mekânlarla ilgili tasvirlemeler yine yapılmamıştır. Daha önce de belirtildiği üzere tasvirlerdeki bu eskiklik çocukların mekânlarla ilgili hayali kurgular oluşturmalarını engellemekte; olay, içerik, konu arasında bütünlük oluşturmalarını zorlaştırmaktadır.

4.5.2.9. Yazım yanlışları

Eserin 14. sayfasında geçen aşağıdaki cümlede, bitişik yazılması gereken “cankulağı ile dinlemek” deyimini ayrı yazılarak yazım yanlışı yapılmıştır (TDK, t.y.):

“Ahmet henüz üç, dört yaşındayken babasının bulunduğu ilim meclislerinde onun dizinin dibinde oturuyor, bazen saatler süren sohbetlerde en ufak bir sıkılma belirtisi göstermeden can kulağıyla anlatılanları dinliyordu.” (s. 14)

4.5.2.10. Anlatım bozuklukları

Kitapta herhangi bir anlatım bozukluğu tespit edilmemiştir. Bu durum dilimizin inceliklerine dikkat edilmesi ve doğru kullanımı açısından olumlu bir özelliktir.

4.5.2.11. Noktalama yanlışları

Eserin 14. sayfasında geçen aşağıdaki cümlede ikilemenin arasına virgül getirilerek noktalama hatası yapılmıştır:

“Ahmet henüz üç, dört yaşındayken babasının bulunduğu ilim meclislerinde onun dizinin dibinde oturuyor, bazen saatler süren sohbetlerde en ufak bir sıkılma belirtisi göstermeden can kulağıyla anlatılanları dinliyordu.” (s. 14)

Virgülün kullanımıyla ilgili TDK’nin noktalama işaretlerine ilişkin “açıklamalar” bölümünde: “Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur” (TDK, t.y.) ifadesi yer alır. Kitabın 14. sayfasında yer alan şu cümlede eş görevli sözcük grubuna ait son ifadenin önüne virgül konmamış ve noktalama hatası yapılmıştır:

“Babası İbrahim Hoca, Ahmet konuşmayı öğrenir öğrenmez onunla anlayabileceği şekilde ilim sohbeti etmeye başladı. Kuşları, bulutları, ağaçları, çiçekleri, eşyaları, sevgiyi, saygıyı bütün varlığı ona bir bir anlattı.” (s. 14)

“Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette gibi kelimelerden sonra konur” (TDK, t.y.). Buna göre aşağıdaki cümlede geçen ve kabul anlamı taşıyan “evet” sözcüğünden sonra virgül kullanılmayarak noktalama hatası yapılmıştır:

“-Evet duaları da elleri de üzerimizde.” (s. 33)

“Şart ekinden sonra virgül konmaz” (TDK, t.y.). Buna göre aşağıdaki cümlede şart eki almış “verdiyse” sözcüğünden sonra virgül kullanılarak noktalama hatası yapılmıştır:

“Arslan Baba bir sayfa ödev verdiyse, o üç sayfa yapacaktı.” (s. 42)

Noktalı virgülün kullanımıyla ilgili TDK’nin noktalama işaretleriyle ilgili yaptığı “açıklamalar” bölümünde şu ifade yer alır: “Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur” (TDK, t.y.). Buna göre kitabın 63. ve 65. sayfasında geçen ve ögeleri arasında virgül bulunan aşağıdaki sıralı cümleler, yine virgülle birbirinden ayrılmış ve noktalı virgül kullanılmadığı için noktalama hatası yapılmıştır:

“Buhara halkı da kısa zamanda Ahmet Yesevi’yi tanıdı, sevdi. O da tıpkı hocası Yusuf Hemedani gibi halktan kopuk bir âlim değildi, halkın arasında vakit geçirir, onların deritlerini dinler, veciz sözleriyle onlara şifa olurdu.” (s. 63)

“Yesevi’nin sözlerinde yukarıdan onlara seslenen bir uyarıcının sesini değil, hemen yanı başlarında, kalp hizasında bir dost bilgenin sıcak bakışlarını, şefkatli nasihatlerini duyuyorlardı.” (s. 65)

4.5.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler

Deyimler

İncelememize konu olan “Gönüllerin Hocası” isimli eserde 84 adet deyim tespit edilmiştir.

Birden çok kez kullanılan deyimler sadece bir kez yazılmış ve yanına sayfa numaraları eklenmiştir. Tespit edilen deyimler şu şekildedir:

Adını vermek (s. 86)

Aklına getirmek (s. 25)

Aklına takılmak (s. 41)
Ateşi düşmek (s. 14)
Ateşler içinde yanmak (s. 14-15)
Bağrına basmak (s. 72)
Bardaktan boşanırcasına yağmak (s. 28)
Başı dönmek (s. 36)
Bir araya getirmek (s. 100)
Boşa çıkarmak (s. 87)
Buyur etmek (s. 74)
Cankulağı ile dinlemek (s. 14)
Çoluk çocuğa karışmak (s. 53)
Davet etmek (s. 38)
Derdine deva bulmak (s. 7)
Ders vermek (s. 8, 77)
Destek olmak (s. 43)
Dolup taşmak (s. 98)
Eğitim almak (s. 43)
Elde etmek (s. 51)
Eğitim vermek (s. 64)
Eli ayağı dolaşmak (s. 6)
Elinden geleni yapmak (s. 43)
Elinden gelmek (s. 9)
Fark etmek (s. 13)
Ferahlık vermek (s. 99)
Gayret göstermek (s. 49)
Gecesini gündüzüne katmak (s. 77)
Geri çevirmek (s. 7)
Geri dönmek (s. 5, 19)
Göç etmek (s. 16, 99)
Göz ucuyla süzmek (s. 37)
Gözleri parlamak (s. 26)
Gözü arkada kalmak (s. 16)
Gözünden kaçmamak (s. 31)
Gurur duymak (s. 8, 44)

Haber vermek (s. 71)
Hak etmek (s. 42)
Hayat vermek (s. 49)
Hizmet etmek (s. 34, 82)
Hoş bulduk (s. 9, 73)
Hoş geldiniz (s. 73)
Huzur bulmak (s. 65)
Huzur vermek (s. 45)
Kan ter içinde (s. 19)
Kanat çırpma (s. 11)
Karar vermek (s. 32, 69)
Karşı koyma (s. 30)
Kendine gelme (s. 6)
Kulak vermek (s. 53, 64)
Meydana gelme (s. 100)
Nam salma (s. 57)
Nefes nefese kalmak (s. 8)
Not almak (s. 98)
Oyun oynamak (s. 19)
Özen gösterme (s. 65)
Peşine takılmak (s. 62)
Peşine takılmak (s. 70)
Razı olma (s. 29)
Sağ ol (s. 37)
Sarıp sarmalamak (s. 18)
Sırtı yere gelmemek (s. 12)
Son bulma (s. 24, 25)
Söz tutma (s. 43, 47)
Söz vermek (s. 16)
Söze başlama (s. 38)
Sözünden çıkmamak (s. 59)
Uykuya dalmak (s. 40)
Üstesinden gelme (s. 87)
Var olma (s. 99)

Yanına almak (s. 32)

Yanında olmak (s. 33)

Yaygara koparmak (s. 13)

Yer almak (s. 75)

Yok olmak (s. 58)

Yola çıkmak (s. 33, 61, 70)

Yolcu etmek (s. 61)

Yolunu tutmak (s. 36)

Yorgun düşmek (s. 93)

Yüzü gülmek (s. 26)

Yüzü suyu hürmetine (s. 10)

Zararı dokunmak (s. 93)

Ziyaret etmek (s. 36)

Zor gelmek (s. 17, 97)

Yüz iki sayfadan oluşan bu kitapta deyimlerin, serinin diğer kitaplarında olduğu gibi oldukça sık kullanılması dikkat çekicidir. Yüzlerce yıllık kültürel birikimimizin önemli unsurları arasında olan çok sayıda deyimimizin bir arada kullanılması çocukların gerek dil bakımından gerekse kültürel birikimimizin diğer nesillere sağlıklı aktarımı açısından düşünüldüğünde olumlu bir özelliktir.

Atasözleri

“Yılanın başı küçükken ezilir.” (s.30)

Metinde sadece bir tane atasözü tespit edilmiştir. Eserde deyimlerin sıkça kullanılmasına karşın sadece bir tane atasözüne yer verilmiş olması, çocukların dil gelişimi ve dilimize ait zenginlikleri fark etmeleri bakımından düşünüldüğünde bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

4.5.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme

Çocuk kitaplarının seçiminde okurun dikkat ettiği en önemli unsurlardan biri görsellerdir. Hatta birçok çocuk, kitap seçerken öncelikle görsellere göz atmaktadır. Kitap ele alındığında kapaktan sonra en fazla dikkat çeken unsur olay akışına ilişkin görsellerdir.

Görsellerin kalitesi ve profesyonelce hazırlanmış olması, kitabın tercih edilebilirliğini güçlü bir şekilde etkilemektedir. Bu sebeple çocuk kitaplarında kullanılan resimler gelişigüzel çizilmemeli, dikkat çekici olmalı, olaya ve hitap ettiği yaş grubuna uygun yapıda hazırlanmalı ve çocukta okuma hevesi uyandırmalıdır. Görseller, kitaptaki olay akışıyla ilgili açıklayıcı özellikler göstermeli, sadece görseller yorumlanarak içerikle ilgili tahminlerde bulunulabilmelidir.

Çocuk kitaplarının oldukça değerli bir unsuru olan görsellerin uzman kişilere hazırlatılması gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi her görsel aynı zamanda bir sanat eseridir ve uzman bir dokunuş istemektedir.

“Gönüllerin Hocası” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller “Ayşe Adaş” tarafından düzenlenmiştir. Kitaptaki görseller şu şekilde değerlendirilmiştir:

Resim 16. Ahmet Yesevi'nin annesinin vefatı

Eserin 15. sayfasında bulunan ve karikatür tekniğiyle çizilmiş olan görselde Ahmet Yesevi çok küçükken annesinin rahatsızlandığı ölmeden önceki son görüntüsü resmedilmiştir. Olayda anne Ayşe Hatun kızı Gevher Şehnaz'la konuşmakta ve oğlu Ahmet'i ona emanet etmektedir. Ayşe Hatun'un hemen arkasında eşi İbrahim Hoca üzgün bir şekilde Kur'an-ı

Kerim okumaktadır. Görsel olayı temsil etme gücü açısından yeterlidir ve kitaba olayla uyumlu olacak şekilde yerleştirilmiştir.

Resim 17. Ahmet Yesevi ve babası İbrahim Hoca

Eserin 21. sayfasında bulunan ve karikatür tekniğiyle çizilmiş olan görselde İbrahim Hoca bir sohbet vermektedir. Hemen dibinde ise hiçbir sohbette yanından ayırmadığı Ahmet bulunmaktadır. İkisi de yerde diz çökmüş şekilde oturmakta ve İbrahim Hoca'nın önünde bir rahle bulunmaktadır. İbrahim Hoca'nın sol kolunun, anlattıklarını ve yüz ifadesini destekleyecek şekilde havaya kalkmış vaziyette resmedilmesi konuya hâkim olduğu izlenimi vermektedir. Oğlu Ahmet ise sessiz ve dikkatle babasını dinlemektedir. Görselin alt kısmında ise perspektif tekniğine uygun şekilde İbrahim Hoca'yı dikkatle dinleyen iki kişi resmedilmiştir. Görsellerin çizim şekli ve verdiği hareket hissi olay akışıyla uyumlu olmasına karşın bulunduğu yer, olay akışıyla uyumsuzluk göstermektedir. Görselden bir önceki sayfada İbrahim Hoca'nın sohbet verdiği, görselin bulunduğu sayfanın üzerinde ise aniden rahatsızlanıp öldüğü bilgisi verilmiştir. Olay akışı ve görsel yerleşimi arasında uyum sağlanabilmesi için ya görselin bir önceki sayfaya alınması ya da görsel üzerindeki bilgilerin bir sonraki sayfaya kaydırılması yerinde olacaktır.

Resim 18. Ahmet Yesevi yağmur duasında

Eserin 27. sayfasında bulunan ve karikatür tekniğiyle çizilmiş olan görselde Ahmet Yesevi'nin çocukken o bölgede bulunan bir hükümdarın onu davet etmesi üzerine yaptığı yağmur duası resmedilmiştir. Görselde Ahmet, ön plana çıkarılacak şekilde ve yüksekçe bir noktada çizilmiştir. Gözleri kapalı vakur duruşu, samimiyetini ve masumiyetini göstermektedir. Arkasında vücudunun çoğu görünen insanlar, önünde ise sadece duaya kaldırılmış eller çizilerek etrafta kalabalık bir topluluk olduğu izlenimi verilmiştir. Görselin olay akışına göre bulunduğu konum ve anlatılanları ifade etme gücü başarılıdır.

Resim 19. Gevher Şehnaz ve Ahmet Yesevi'nin Yesi'ye gelişi

Eserin 35. sayfasında bulunan ve karikatür tekniğiyle çizilmiş olan görselde, anne ve babalarının ölmesi üzerine gördükleri rüyanın da etkisiyle Gevher Şehnaz ve Ahmet'in Yesi'ye gelişi resmedilmiştir. Gevher Şehnaz ve Ahmet'in ikisi de son derece şaşkın ve ürkek bir şekilde çizilmiştir. Yabancı bir ortama girmenin verdiği çekingen tavırlar çocukların yüzlerinden kolaylıkla anlaşılmaktadır. Görselin bir akış içinde olması, etraftaki insanların farklı yönlerde doğru hareket halindeki görüntüleri ve çocukların tam orta noktada bulunması onların olay akışında hissettikleri sahipsizlik duygusunu yansıtmaktadır. Bu bağlamda görsel hem bulunduğu konum hem de olayı ifade etme gücü açısından başarılıdır.

Resim 20. Kenan ve Ahmet Yesevi

Yine karikatür tekniğiyle çizilmiş olan ve eserin 35. sayfasında bulunan görselde; Arslan Baba'nın medresesinde bulunan yardımcısı Kenan, Ahmet Yesevi'yle birlikte resmedilmiştir. İkisi de yerde oturmaktadır. Ahmet'in yere bakışı ve gözünün altındaki gölgeli çizgiler onun utandığını hissettirmektedir. Olay akışında da durum böyledir. Arslan Baba Ahmet'ten övgüyle söz eder, Kenan da gelerek Ahmet'e her konuda yardımcı olacağını söyler. Ahmet ise bu duruma sevinir ve utancından yüzü kızarır. Bundan hareketle görsel, bulunduğu konum ve olayları yansıtmaya gücü açısından başarılıdır.

Resim 21. Gevher Şehnaz ve Ahmet Yesevi yer sofrasında

Eserin 47. sayfasında bulunan ve karikatür tekniğiyle çizilmiş olan görselde, Ahmet Yesevi ve ablası Gevher Şehnaz, yer sofrasında oturur vaziyette ve oldukça mutlu bir şekilde çizilmiştir. İkisi de kollarını birbirine açmıştır ve sarılmak üzere oldukları hissiyatını vermektedirler. Ahmet Yesevi'nin ağız çevresindeki bıyık ve sakallar, Gevher Şehnaz'ın ise daha olgunlaşmış yüzü, artık ikisinin de yetişkin birer insana dönüştüklerini göstermektedir. Olay akışında ise kardeşinin hakkındaki güzel konuşmalara Gevher Şehnaz çok sevinmiştir. Bunun üzerine mutlulukla güzel bir sofra hazırlamıştır. İçinden de annesine verdiği sözü tuttuğunu düşünerek sevinçle kardeşine kollarını açar. Görsel, olay akışıyla uyumlu bir sayfada olmasının yanı sıra olaya ilişkin duygu ve düşünceleri aktarabilmesi açısından başarılıdır.

Resim 22. Ahmet Yesevi'nin çalışkan öküzü

Eserin 47. sayfasında bulunan ve karikatür tekniğiyle çizilmiş olan görselde, Ahmet Yesevi ve kaşıkları satması için pazara yolladığı öküzü çizilmiştir. Ahmet Yesevi artık yetişkin bir insandır. Görseldeki öküzü çift taraflı bir heybe yapar ve heybenin ceplerine kaşıklarını koyar. Öküz her gün pazara gider ve akşamları geri döner. Heybelerden kaşık alanlar ise parasını heybeye koyar. Görsel, bulunduğu konum ve olay uyumluluğu açısından başarılıdır.

Resim 23. Ahmet Yesevi ve Gevher Şehnaz'ın kavuşması

Eserin 73. sayfasında bulunan ve karikatür tekniğiyle çizilmiş olan bu görselde ise Ahmet Yesevi'nin Yesi'ye dönmesi ve kardeşi Gevher Şehnaz'la buluşma sahnesi resmedilmiştir. Arka planda Gevher Şehnaz'ın eşi ve oğlu olduğu düşünülen iki kişi, onun hizasında ve yine arkada ağlayan bir başka kişi ve görselin en altına çizilmiş iki insan kafasına ait kesitler bulunmaktadır. Olay akışında Ahmet Yesevi, ömrünün sonuna doğru artık memleketine dönerek hizmetlerine orada devam etmeye karar vermiştir. Memleketi Yesi'ye geldiğinde ablası ve Yesililer onu büyük bir mutlulukla karşılar. Bu açıdan bakıldığında görselin olayları yansıtmaya kabiliyeti ve bulunduğu konum başarılıdır.

Resim 24. Ahmet Yesevi ve oğlu İbrahim

Eserin 83. sayfasında bulunan ve karikatür tekniğiyle çizilmiş olan bu görselde, Ahmet Yesevi ve çok sevdiği oğlu İbrahim karşılıklı şekilde resmedilmiştir. Ahmet Yesevi'nin duruşu tedirgin, İbrahim ise son derece mutlu gözükmetedir. Eserde Ahmet Yesevi'nin medresesine gelen misafirler İbrahim'in edebine hayran olur ve Allah onun acısını göstermesin diyerek dua ederler. O esnada Ahmet Yesevi'nin içinde anlayamadığı bir sıızı oluşur. Görsel, Ahmet Yesevi'nin bu tedirgin tavrını, oğlu İbrahim'in ise hiçbir şeyden haberi olmayan neşeli görüntüsünü olay akışıyla uyumlu bir şekilde yansıtmaları ve yerleştirildiği konum açısından başarılıdır.

Resim 25. Camiden dönen çocuklar

Eserin 89. sayfasında bulunan ve karikatür tekniğiyle çizilmiş olan bu son görselde ise sokaktan geçmekte olan ve bir tanesi geri geri giden üç çocuk ile onları izleyen Ahmet Yesevi resmedilmiştir. Olay akışında çocuklar camiden dönmekte ve ellerinde ise bez torbalar içine koydukları Kur'an bulunmaktadır. Ortada bulunan Süleyman isimindeki çocuk, camideki hocasına saygısızlık olmasın diye ona arkasını dönmekte ve Kur'an'ı başı üzerinde taşımaktadır. Ahmet Yesevi olayı anlamaya çalışır bir vaziyette çizilmiştir. Bu bağlamda görsel yine bulunduğu konum ve olay akışıyla uyumluluğu nedeniyle başarılı bir çizim olarak değerlendirilmektedir.

Kitapta olayla ilgisi bulunan toplam on adet görsel kullanılmıştır. Serinin bir önceki kitabı olan “Kelimelerin Işığı”nda hiçbir görsel kullanılmamış olmasına rağmen bu incelememize konu olan “Gönüllerin Hocası” adlı kitapta olaylar ve içerikle ilgili görsellere yer verilmesi olumlu bir gelişmedir. Çocuk kitaplarında anlatılan olayların zengin görsel öğelerle desteklenmesinin, çocuğun zihinsel gelişimine sağladığı faydalar ve olayların akılda kalıcılığına olan katkıları göz önünde bulundurulduğunda görsellerin sayıca artırılması ve renklendirilmesinin eserin ilgi çekiciliğini artıracığı düşünülmektedir.

4.5.2.14. Zaman açısından inceleme

Eserin yazıldığı/yayımlandığı tarih

Kitabın ilk sayfasının arkasında 2. baskı olduğu ve bu baskının toplam 5.000 adet olmak üzere 2023 yılında İstanbul'da yapıldığı bilgisi bulunmaktadır. Fakat ilk baskısıyla ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu bilgi eksikliği sebebiyle kitabın ne kadar sürede yaklaşık kaç adet sattığı, kitaba gösterilen revaç, onun toplumdaki karşılığı gibi konularla ilgili herhangi bir kanaate ulaşılamamıştır. Bu bilginin eklenmesinin, dolaylı da olsa bahsi geçen konularda bazı tespitler yapmak ve okuyucuyu yönlendirmek açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Olayların geçtiği tarihi gerçek zaman

Hoca Ahmet Yesevi'nin doğum haberiyle başlayan eser, 1116 senesinde, 76 yaşında vefat ettiği bilgisiyle sona ermiştir. Bu bilgiye göre kitapta anlatılan olaylar 1040-1116 yılları arasında geçmiştir.

İç zaman

Eserde anlatılan olaylar Ahmet Yesevi'nin doğum haberinin verilmesiyle başlamakta, 1116 senesinin bir akşam namazı sonrasında 76 yaşında vefatıyla sona ermektedir. Bu bilgilere göre kitapta anlatılan olaylar Hoca Ahmet Yesevi'nin ömrüyle sınırlandırıldığı için 76 sene sürmüştür.

4.5.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler

Değerlerin anlamsal boyutu ve ilişkili olduğu tutum ve davranışlara “Bir Kelime Seyyahı” adlı eserin incelenmesinde değinildiği için bu eserdeki incelemelerde tekrara düşülmemesi açısından değerlere ilişkin doğrudan eserden alınan örnek ifadeler ve açıklamalara geçilmiştir.

4.5.3.1. Adalet

Eserin ana karakteri Ahmet Yesevi, her gittiği yerde insanlara güzel öğütlerde bulunur. İnsanlar onun söyledikleri sözleri hiç unutmaz ve başkalarına da öğüt olarak anlatır. Eserde geçen: “*Anlattıkları; doğruluk, dürüstlük, hak, adalet, iyilik, edep, ilim üzerineydi.*” (s. 64) cümlesiyle Ahmet Yesevi'nin insanlara verdiği öğütler arasında adaletle de vurgu yapılır. Şiirlerinde de benzer bir durum söz konusudur. Eserde: “*İnsanlara adil olmayı, doğru ve dürüst yaşamının lezzetini, ibadet etmenin insana verdiği huzuru, çalışan kişilerin nasıl mutlu, bereketli bir ömür yaşayacağını tane tane anlattığı şiirlerinde tatlı bir uyum ve ritim de vardı.*” (s. 76) şeklinde geçen cümlede yine insanlara ilk erdem olarak adil olmaları öğütlenir.

Ahmet Yesevi birçok talebe yetiştirir. Zamanı geldiğinde ise talebelerinden yeryüzüne dağılarak insanlara iyiliği, güzelliği, adaletli olmanın önemini anlatmalarını ister. Buna gerekçe olarak da dünyada adaletsizliklerin çoğaldığını belirttiği şu sözleri gerekçe gösterir: “*İçi çölleşmiş insanlar her günü savaşla, kavgayla, haksızlıkla geçirmekte.*” (s. 78) Talebelerinin ise hocalarının bu isteğini yerine getirerek birçok ülkeye dağılması ve gittikleri yerde bulunan insanlara başta adaletli olmak üzere sevgi ve merhametle muamele edişi: “*Yesevi'nin onlarca talebesi atlarını Yesi'den Anadolu'ya, Bağdat'a, Hindistan'a hatta*

Balkanlara kadar sürdü. Gittikleri yerde insanlara sevgiyle, adaletle, güzellikle muamele ettiler.” (s. 79) şeklinde ifade edilir.

Ahmet Yesevi’nin diyardan diyara gezen hikmetli sözleri onun ölümünden sonra toparlanarak “Divan-ı Hikmet” adı verilen bir kitap hâline getirilir. Eserde geçen: “*Divan-ı Hikmet insanı merkeze alan ve insanca, adaletle, güzel ahlâkla yaşanacak bir ömrün hem kişiye hem de dünyaya huzur getireceğini anlatır.*” (s. 101) sözleriyle Ahmet Yesevi’nin ısrarla vurgu yaptığı adalet değeri es geçilmez ve okurun dikkati yine bu değer üzerine çekilir.

4.5.3.2. Dostluk

Eserde Ahmet Yesevi’nin Gevher Şehnaz adında hayat dolu, samimi ve sorumluluk sahibi bir ablası vardır. Kardeşi ondan çok sonraları dünyaya geldiği için yalnız kalmış ve çevresindeki varlıkları kendine dost edinmiştir. Eserde geçen aşağıdaki cümlede yazar, onun doğaya karşı dost ve sevgi dolu bakışını yansıtır:

“Akşamüzerleri gelip bahçedeki ağaca konan bu serçeler onun en sadık dostlarıydı.” (s. 5)

Çevresindeki tüm varlıklara karşı dostluk beslemek ablasından Ahmet’e geçen bir özelliktir. Anlatıcı: “*Bahçedeki meşe ağacı ablası gibi onun da en yakın dostuydu.*” (s. 19) diyerek dostluğun, insanlara örnek olarak öğretilabilir bir değer olduğunu vurgular.

Ahmet Yesevi halktan kopuk bir âlim değildir. Eserlerini ve sözlerini son derece duru ve sade bir Türkçeyle anlatır. Bu sebeple her kesimden halk onun vermek istediği mesajları kolaylıkla anlar ve şefkatli nasihatlerine kulak verir. Bu durum insanların kalplerini Ahmet Yesevi’ye açmalarını kolaylaştırarak eserdeki: “*Yesevi’nin sözlerinde yukarıdan onlara seslenen bir uyarıcının sesini değil, hemen yanı başlarında, kalp hizasında bir dost bilgenin sıcak bakışlarını, şefkatli nasihatlerini duyuyorlardı.*” (s. 65) cümlesinde belirtildiği gibi onu dost görmeleri sağlar. Yazar, Ahmet Yesevi’nin özelliklerine değindiği bu sözlerle aynı zamanda iyi bir dostta bulunması gereken niteliklere de değinir.

4.5.3.3. Dürüstlük

Serinin son kitabı olan Gönüllerin Hocası’nda dürüstlük değeri genelde verilen sözü

tutmak, onu yerine getirmek, söze sadık kalmak şeklinde işlenir. Aşağıdaki ifadelerde hikâyedeki bazı karakterlerin çeşitli konularda birbirlerine verdikleri sözler ve bu sözleri dürüst bir şekilde tuttuktan sonra duydukları huzur ifade edilmiştir:

“Ahmet, medreseye geldiği gün verdiği sözü tutmak için elinden geleni yaptı.” (s. 43)

“Abla kardeş birbirlerine sarıldı. Gevher Şehnaz’ın gözünden incecik yaşlar süzüldü. Başını kaldırıp pencereden dışarı baktı. İçinden ‘Sana verdiğim sözü tuttum anneciğim. Sözümü tuttum.’ dedi.” (s.47)

“Hocasına verdiği sözü tutacak, Yusuf Hemedani’ye talebe olacaktı.” (s. 60)

Eserde dürüstlük değerinin bir başka işleniş yöntemi ise ana karakter olan Ahmet’in kişilik özellikleri arasında verilmesidir. Ahmet her işinde, her davranışında dürüsttür. Yalana hiçbir zaman başvurmaz. Bu durum eserde geçen aşağıdaki cümlelerde dile getirilerek okura her zaman dürüst olunması mesajı verilir:

“Ahmet’in ilim sohbetlerindeki varlığı, sorulan sorulara verdiği cevaplar, akıllı, edepli duruşu ve doğruluğu günden güne Yesi şehrinde konuşulur olmuştu.” (s. 44)

“Anlattıkları; doğruluk, dürüstlük, hak, adalet, iyilik, edep, ilim üzerineydi.” (s. 64)

“Dilindeki sözün sadeliği, sahiciliği, sıcaklığı sınır tanımadan bütün dünyayı sarsın.” (s. 65)

Ahmet Yesevi sadece dürüst bir yaşam sürmekle kalmaz, gerek anlattıklarıyla gerek oluşturduğu eserlerle gerekse yetiştirdiği talebelerle kendisinden sonraki nesillere dürüstlüğü bir miras olarak bırakmayı hedefler. Aşağıdaki cümleler onun bu çabasına vurgu yapar:

“İnsanlara adil olmayı, doğru ve dürüst yaşamının lezzetini, ibadet etmenin insana verdiği huzuru, çalışkan kişilerin nasıl mutlu, bereketli bir ömür yaşayacağını tane tane anlattığı şiirlerinde tatlı bir uyum ve ritim de vardı.” (s. 76)

“Talebelerin davranışlarındaki nezaket, anlayışlarındaki derinlik ve konuştuklarındaki samimiyet gittikleri yerdeki insanları kendilerine hayran bırakıyordu.” (s. 79)

4.5.3.4. Öz denetim

Ahmet Yesevi, kendine büyük hedefler belirlemiştir. En büyük ideali tüm insanlığa doğruluk, dürüstlük, adalet, hoşgörü gibi değerleri anlatmaktır. Bu idealine ulaşmak için gece gündüz demeden çalışır, kütüphanelerde sabahlar. Yazar Ahmet Yesevi’deki öz

denetim kabiliyetini: *“Hocasının övgüsünü, beğenisini hak etmek için o günden sonra var gücüyle çalışmaya karar verdi. Arslan baba bir sayfa ödev verdiyse o üç sayfa yapacaktı. O bir kaynatan konuyu araştırın derse kütüphanede sabahlayacak, her meseleyi etraflıca öğrenip kavramadan konuşmayacaktı.”* (s. 42) sözleriyle öne çıkarır.

4.5.3.5. Sabır

Hocasının bir zanaat öğrenmesi gerektiğini söylemesi üzerine Ahmet Yesevi, kaşık yapıp satan Selim Usta’dan bu yeteneği kendisine de öğretmesini ister. Selim Usta bu isteği kabul eder. Anlatıcı onun aşağıdaki sözleri üzerinden, yapılan her işte sabırlı olunur ve tahammül gösterilirse istenilen sonuca ulaşılabileceği mesajını verir:

“İyi dinle evlat, kaşık deyip geçmemek lazım. Bir kaşığa hayat vermek sabır isteyen bir iştir.” (s. 49)

“Hırs, öfke, ağacı da kaşığı da insanı da mahveder. Ağacın gövdesinden hayal ettiğin kaşığı ancak sabırla çıkarırsın.” (s. 50)

Ahmet Yesevi yaptığı kaşıkları bir öküzü yükleyerek pazara yollar. Pazarda kaşıkları satın alanlar parasını öküzün üzerindeki çift taraflı heybenin ceplerine koyar. Öküz akşam olunca sattığı kaşıkların parasıyla geri döner. Eserde bu durum: *“Dünya malının peşinde bu kadar koşmaya gerek yok, görüyorsanız ya yaşlı bir öküz bile rızkın sana ulaşsın diye elçi olabiliyor. İşinizi sabırla ve güzellikle yapın, gerisini Allah’a bırakın, dedi.”* (s. 52) sözleriyle ifade edilerek okura dünyaya tamah edilmemesi, hedeflere ulaşmak içinse sabredilmesi öğütlenir.

Eserde bir insanın yaşabileceği en büyük yıkımlardan biri olan evlat acısını yaşayan Ahmet Yesevi, bu ağır imtihana da dayanır ve isyan etmez. Bu büyük sabır örneği: *“Ahmet Yesevi’nin son imtihanı evlat acısıydı. İbrahim’in vefatının üzerinden yıllar geçmişti. Ahmet Yesevi bu acıya da katlanmış, isyan etmemişti.”* (s. 87) denilerek dünyada insanoğlunun başına her türlü felaketin gelebileceği ve bu felaketler karşısında bile sabırlı kalınması gerektiği mesajıyla verilir.

4.5.3.6. Saygı

İbrahim Hoca, oğlu Ahmet'e daha çocukken bir yetişkin gibi davranır. Ona her türlü güzelliği ve değeri bir bir anlatır. Anlatıcı saygı değerinin kazanılmasında eğitimin önemini İbrahim Hoca'nın eğitimci yönü üzerinden: *"Babası İbrahim Hoca, Ahmet konuşmayı öğrenir öğrenmez onunla anlayabileceği şekilde ilim sohbeti etmeye başladı. Kuşları, bulutları, ağaçları, çiçekleri, eşyaları, sevgiyi, saygıyı bütün varlığı ona bir bir anlattı."* (s.14) sözleriyle paylaşır.

Eserde Ahmet, bulunduğu her ortamda olgun tavırları ve saygı dolu davranışlarıyla dikkat çeker. Evinde iyi bir evlat, mahallesinde iyi bir komşu, ustasına iyi bir çırak, okulunda iyi ve edepli bir talebe, talebelerine ise iyi bir hocadır. Anlatıcı Ahmet'in öne çıkan özelliklerini saydığı aşağıdaki cümlelerde saygı değerine de değinerek okura saygılı olmanın, toplum içinde saygın bir kişi olmak için ön koşul olduğu mesajını verir:

"Ahmet'in ilim sohbetlerindeki varlığı, sorulan sorulara verdiği cevaplar, akıllı, edepli duruşu ve doğruluğu günden güne Yesi şehrinde konuşulur olmuştı." (s. 44)

"Ahmet kişiliği ve çalışkanlığıyla Arslan Baba'nın en sevdiği talebesi olmayı başarmıştı." (s. 48)

"İnsanlar Yesi'de onu sevip sayıyordu. Ona Hoca Ahmet diyorlardı." (s. 53)

"Çok teşekkür ederim, deyip Selim Usta'nın elini öptükten sonra sevinçle kapıya yöneldi." (s. 52)

"Baş üstüne hocam... Siz merak etmeyin, sizin sözünüzden hiç çıkmam." (s. 59)

Ahmet Yesevi'nin saygılı ve edepli kişiliği talebelerine de sirayet eder. Talebeler her gittiği yerde saygı görür ve sözleriyle insanları etkiler. Anlatıcı: *"Talebelerin davranışlarındaki nezaket, anlayışlarındaki derinlik ve konuştuklarındaki samimiyet gittikleri yerdeki insanları kendilerine hayran bırakıyordu."* (s. 79) diyerek saygının eğitim yoluyla kazandırılabilir bir değer olduğunu vurgular.

Yazar aile içi ilişkilerin sağlıklı olmasında da temel değer saygı olduğunu şu sözlerle ifade eder:

"Evinde eşiyle uzun uzun zaman geçiremeye de aralarındaki muhabbet, saygı öylesine derindi ki yuvaları cennetten bir köşe gibiydi." (s. 80-81)

"İbrahim babasının sözünün üstüne söz söylemezdi." (s. 85)

Ahmet Yesevi oğluna çok sevdiği babası İbrahim'in adını verir. Onun üzerine titrer, her yönden yetkin bir şekilde yetişmesini sağlar. İbrahim'in özellikle edep dolu ve saygılı

tavırları herkesin dikkatini çeker. Anlatıcı aşağıdaki sözlerle saygılı insanlara kıymet biçilemeyeceğini ve onların herkesçe çok sevileceğini vurgular:

“Terbiyeli, zeki ve merhametli İbrahim, Yesi halkının da kıymetlisiydi.” (s. 81)

“Dervişlerden biri:

-Maşallah, maşallah... Ne kadar da terbiyeli bir genç. Evladınız mı diye sordu.” (s. 82)

“Biraz sonra elinde bakır tepsi, tepsi üzerinde çaylar ve hurmalarla içeriye İbrahim girdi. Önce misafirlere sonra babasına hürmetle eğilerek ikram etti.” (s. 82)

Ahmet Yesevi kendisinden sonra ilim ve irşat işlerini yürütmesi için birini yetiştirmek ister. Bir gün sokakta yürüyen çocuklar arasından Süleyman’ın garip tavırları dikkatini çeker. Süleyman, Kur’an-ı Kerim’i başının üstünde taşımakta ve arkasında kalan camiye sırtını dönmek için geri geri yürümektedir. Yazar Süleyman karakterinin davranışı üzerinden dini değerlere karşı saygı gösterilmesi gerektiğini şu sözlerle vurgular:

“Camiye de arkamı dönemiyorum, zira bize Kur’an öğreten hocamız camidedir. Ona saygısızlık olur diye yolun başına kadar böyle yürüyorum, dedi.” (s. 90)

Ahmet Yesevi altmış üç yaşında geldiğinde Peygamber Efendimiz’e saygısı sebebiyle yer üstünde yaşamak istemez ve medresenin altına kendisi için bir oda yapılmasını ister. Yazar bir insanda olabilecek saygının belki de en derin hâlini: *“Efendimiz’in altmış üç sene ayak bastığı yeryüzü toprağının üstünde ben daha fazla duramam.” (s. 93)* ifadesiyle öne çıkarır. Ahmet Yesevi’nin böyle bir isteği karşısında öğrencileri durumu hiç sorgulamaz ve ona duydukları saygıdan dolayı derhal işe girişler: *“Siz nasıl uygun görürseniz hocam. Emrettiğiniz gibi hemen bugün çalışmaya başlarız, dedi.” (s. 95)*

4.5.3.7. Sevgi

Eserde sevgi değeri aile sevgisi, memleket sevgisi, millet sevgisi, ilim sevgisi gibi farklı boyutlarda işlenir. İyi bir baba olan İbrahim Hoca, oğlu Ahmet’i sevgi dolu olarak yetiştirmeye özen gösterir. Anlatıcı: *“Babası İbrahim Hoca, Ahmet konuşmayı öğrenir öğrenmez onunla anlayabileceği şekilde ilim sohbeti etmeye başladı. Kuşları, bulutları, ağaçları, çiçekleri, eşyaları, sevgiyi, saygıyı bütün varlığı ona bir bir anlattı.” (s. 14)* diyerek ebeveynlere çocukların eğitiminde sevginin çok önemli olduğu mesajını verir.

Eserde, çevredeki insanların onlar için çaba gösterildiğinde buna karşılık saygı gösterecekleri aşağıdaki cümlelerle öne çıkarılır:

“İbrahim Hoca Gevher Şehnaz’ın babası, Ayşe Hatun’un eşiydi. Kasabalının çok sevdiği İbrahim Hoca’sıydı.” (s. 8)

“İnsanlar Yesi’de onu sevip sayıyordu. Ona Hoca Ahmet diyorlardı.” (s. 53)

“Buhara halkı da kısa zamanda Ahmet Yesevi’yi tanıdı, sevdi.” (s. 63)

“Yusuf Hemedani, Buhara halkının çok sevdiği hocası, ahiret âlemine göçmüştü.” (s. 67)

Ahmet’in annesinden sonra babası da vefat eder. Ablası Gevher Şehnaz’la baş başa kalırlar. Yazar ölümün bir son olmadığını, çocukların vefat eden anne ve babalarının sevgilerini onların manevi varlığıyla sürekli hissedeceklerini şu sözlerle açıklar:

“Evet duaları da elleri de üzerimizde. Sevdiğimiz kişilerin bedenleri burada, yanımızda olmasa da onlar hep bizim kalbimizde, bizimle birlikte. Sevgileri ile bizi sarmaya devam ederler.” (s. 33)

Eserde Gevher Şehnaz’ın Ahmet’e olan sözleri üzerinden sevgi değerinin bir başka boyutu olan kardeş sevgisine: *“Ben de seni çok seviyorum canım kardeşim.” (s. 33)* cümlesiyle dikkat çekilir.

Sevgi hayatta insanın her işini kolaylaştıran bir anahtar gibidir. İnsanın işinde başarılı olabilmesi için öncelikle onu sevmesi gerekir: *Öyle ya bir işi güzelce yapabilmek için önce sevmek gerekirdi. Ahmet de besbelli ki kaşığın hikâyesini sevmiştii.” (s. 51)*

Sevgi sadece insanlara değil Allah’ın yarattığı diğer canlılara da gösterilmelidir. Yazar: *“Hoca Ahmet öküzünün başını merhametle okşadı, sonra sırtındaki heybeyi aldı.” (s. 57)* sözleriyle Ahmet Yesevi’deki hayvan sevgisine vurgu yapar.

“Hoca Ahmet öküzünün başını merhametle okşadı, sonra sırtındaki heybeyi aldı.” (s. 57)

İnsanların sevdiği birinden ayrılması zordur. Bu durum onlara üzüntü verir. Eserde: *“Buhara halkı da Hoca Ahmet Yesevi’nin Yesi’ye gideceğini duyunca çok üzüldü. Onu vazgeçirmeye çalışanlar, gitmesin diye yalvaranlar olduğu gibi ‘hocam sen nereye biz oraya...’ deyip peşine takılanlar da oldu.” (s. 70)* sözleriyle bu duruma dikkat çekilir.

Düşünceleriyle, tavırlarıyla, yaşantısıyla örnek olan kişiler halk arasında çok sevilir. Aşağıdaki ifadelerde halkın Ahmet Yesevi’ye karşı gösterdiği bu muhabbete vurgu yapılır:

“Şimdi bu hikmetli sözlerin sahibi, Türk illerinde adı hikmetli şiirleriyle tanınan, sevilen âlim, Yesi’de onlarla yaşayacaktı.” (s. 71)

“Hoş geldiniz hocam, sizi burada görmek ne büyük bahtiyarlık.” (s. 74)

“Cuma günleri medrese, dergâh dolup taşıyordu. İnsanlar Ahmet Yesevi’ye, onun sözlerine, hikmetlerine koşuyordu.” (s. 98)

İnsanlar toplum içinde kendilerini ötekileştiren kişilerden hoşlanmaz. Kibirli ve tepeden bakma tavırlar insanların bu kişilerden uzaklaşmasına neden olur. Ahmet Yesevi de bu durumu bildiğinden etrafındaki kimselere sevgi ve merhametle yaklaşır. Yazar Ahmet Yesevi’nin sevgi dolu yaklaşımıyla insanların gönlüne girişini: *“Yesevi’yi insanlara bu kadar sevdiren şey de buydu. Kendisini halktan ayrı görmüyor, halkla birlikte hakikate yürümeyi seçiyordu.” (s.76)* diyerek ifade eder. Bununla birlikte aynı sevgiyi Yesevi’nin talebelerine karşı gösterişi de: *“Talebelerini çok sever ve onlara çok emek verirdi. İlimle, ahlakla yetişen gençlerin gittikleri her yere huzur, sevgi götüreceğine inanıyordu.” (s.78)* ifadesinden anlaşılır.

Yesevi’nin sevgi tezgahında yetiştirdiği talebeleri de onun izinden giderek birçok insanı sevgi halkasına dahil eder. Yazar: *“Yesevi’nin onlarca talebesi atlarını Yesi’den Anadolu’ya, Bağdat’a, Hindistan’a hatta Balkanlara kadar sürdü. Gittikleri yerde insanlara sevgiyle, adaletle, güzellikle muamele ettiler.” (s. 79)* cümlesiyle sevginin paylaştıkça artacağı mesajını verir.

Ahmet Yesevi eşine sevgi dolu bir eş, çocuklarına ise sevgi dolu bir baba olmuştur. Eserde sevginin ilk kaynağının ailede başladığı şu cümlelerle ifade edilir:

“Bu konuşan İbrahim’di, babasının gözbebeği evladı İbrahim...” (s. 80)

“Evinde eşiyle uzun uzun zaman geçiremeye de aralarındaki muhabbet, saygı öylesine derindi ki yuvaları cennetten bir köşe gibiydi.” (s. 80-81)

“Ahmet Yesevi kızına da çok sevdiği ablasının adını vermişti: Gevher Şehnaz... Ahmet Yesevi her iki evladını da gözünden sakınır, onları çok severdi.” (s. 81)

Ahmet Yesevi sadece hayatındaki insanlara değil Peygamber Efendimiz başta olmak üzere dini figür ve değerlere de sevgi duymuştur. Onun Peygamber Efendimiz’e duyduğu derin sevgi: *“Ahmet Yesevi’nin yerin altında yaşadığı her yerde duyulmaya başladı. Peygamber Efendimiz’e duyduğu saygı, sevgi herkesin anlayabileceği, anlasa da ulaşabileceği bir noktayı çoktan aşmıştı.” (s. 98)* cümlesiyle ifade edilir.

Ahmet Yesevi verdiği mesajlarla, sevgisiyle, adaletiyle tüm Türk dünyasının gönlünü fetheder. Öyle ki onun vefatı bütün Türk âlemini derinden üzer. Anlatıcı: *“Ahmet Yesevi’nin vefatı sadece Yesi halkını değil, bütün Türkleri üzdü.” (s. 99)* diyerek bu sevginin boyutunu gözler önüne serer.

4.5.3.8. Sorumluluk

Eserde Gevher Şehnaz'ın annesinin ölümünden sonra üstlendiği ağır sorumluluğa rağmen kardeşi Ahmet'le vakit geçirmeyi ihmal etmeyişi: *“Sonra bütün gün bitmek bilmeyen ev işleri arasında Ahmet'i meşgul etmeyi, eğlendirmeyi de ihmal etmiyor; annesinin bıraktığı boşlukta bütün kalbiyle kardeşini sarıp sarmalıyordu.”* (s. 18) sözleriyle verilir.

Yaşanan acı kayıplara rağmen abla Gevher Şehnaz sorumluluğunu bilerek kardeşinin elini hiç bırakmaz. Yazar hayatta bazen de mecburen yüklendiğimiz ağır sorumluluklarla başa çıkılması gerektiğini aşağıdaki cümlelerle ifade eder:

“Ahmet'in doğuşuyla taçlanan mutlulukları altı sene sürebilmişti. Annesi vefat ederken söz vermişti ona, kardeşinin elini bırakmayacaktı.” (s. 23)

“Az sonra aklına Ahmet geldi. ‘Anne söz verdiğim gibi kardeşim Ahmet'in elini hiç bırakmıyorum.’ dedi.” (s. 22-23)

Eserde yüklendiğimiz sorumlulukların bazen bize ağır gelip endişe verebileceği: *“Gevher Şehnaz kardeşinin namı yayıldıkça endişe ediyordu. Onu koruyabilir miyim? Başına kötü bir şey gelirse tek başıma nasıl karşı koyarım, diye düşünüyordu.”* (s. 30) sözleriyle vurgulanır.

İnsanın hâlihazırda taşıdığı sorumlulukların yanı sıra gelecekte de nasıl yüklerin altına girip hangi sorumlulukları taşıyacağı kafasını kurcalayan bir konudur. Eserde bu tip ruhsal sancıların normal olduğu ve her insanın başına gelebileceği mesajı Ahmet'in kendisini sorguladığı aşağıdaki ifadelerle okura verilir:

“Peki, Ahmet bu hayatta ne taşıyacaktı? Onun bu hayattaki görevi neydi? Neye hizmet edecekti? Yol boyunca hep bunları düşündü. Dünyada güzel bir iz bırakmalıydı.” (s. 34)

Ahmet Yesevi, tabiatındaki sorumluluk duygusunu talebelerine de vermeyi başarır. Eser, sorumluluğun yaşantı ve eğitim yoluyla kazandırılabilceğini, bu hususta öğretmenin rol model olması gerektiğini şu cümlelerle ifade eder:

“Hoca Ahmet Yesevi'nin talebelerine öğüdü, öğrendikleri ilmi taşıyabildikleri kadar uzaktaki insanlara taşımalarıydı.” (s. 78)

“Sizin vazifeniz gönlünüzde taşıdığınız iyiliğin serinliğini, ilmin aydınlığını oralara taşımaktır. Aldığınız ilim gereği, onu ötelere götürüp insanlarla paylaşmaktır.” (s. 78)

Anlatıcı, buna karşılık sorumluluk duygusuyla yetişen talebelerin de hocalarının izinden gideceklerini aşağıdaki ifadelerle ön plana çıkarır:

“Talebeleri de hocalarının emeğini boşa çıkarmıyor, onun hikmetlerini gittikleri her yere götürüyorlardı.” (s. 87)

“Yesevi’nin talebeleri, gönül erleri ise dünyanın dört bir yanına onun sözlerini, anlayışını ulaştırmaya devam ettiler.” (s. 98)

4.5.3.9. Vatanseverlik

Eserde vatanseverlik değeri yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi daha çok dil sevgisi üzerinden ön planı çıkarılır. Bu bağlamda Ahmet Yesevi’nin dilimize olan hassasiyeti: *“Aynı çağda yaşan âlimler, bilim adamları, şairler eserlerini Arapça, Farsça olarak yazıp söylerken Ahmet Yesevi ısrarla ve özenle Türkçe konuşur, Türkçe yazardı.” (s. 64)* ifadesinde olduğu gibi okura esas vatanseverliğin diline sahip çıkarak gösterilebileceği mesajı verilir.

Anlatıcıya göre ilimle meşgul olmak da vatanseverliğin bir parçasıdır. Çünkü ilimle yetiştirilen insanlar vatanın kalkınmasında görev alacaktır. Yazar aşağıdaki ifadelerle vatanseverliğin bu boyutuna dikkat çeker:

“O âlim ki ömrünü insanlara hakikati göstermek için harcamış, insanlığa ışık olmak pahasına yanmış, kavrulmuştu. Yusuf Hemedani böyle bir âlimdi.” (s. 68)

“- Evladım, yaşıam artık altmış üç... Çok şükür yeryüzünde geçirdiğim bu altmış üç yılda güzel günler gördüm. İlimle meşgul olmak her kula nasip olmaz. Senin gibi talebeler yetiştirdim, insanlara faydalı işlerle uğraştım.” (s. 93)

4.5.3.10. Yardımseverlik

Eserde Nesibe nine ilerleyen yaşına rağmen köyde maddi bir menfaat beklemeden ebelik yapar. Anlatıcı bu durumla bize her şeyin maddiyat olmadığı ve yardımseverliğin toplum içi dayanışmada gerekli olduğu mesajını şu ifadelerle verir:

“Nesibe nine kasabanın en bilge, en iyi kalpli, en yardımsever, en merhametli kadınıydı.” (s. 6)

“İnsanlar sanırdı ki Nesibe nine günün yirmi dört saati kasabalının sağlık hizmeti için vazifelidir. Kapısına gelen hiç kimseyi geri çevirmezdi. O, insan en muhtaç hallerinde yüreklerindeki ateşi söndürmek, dertlerine deva bulmak, acılarını biraz olsun dindirmek için yaşıyor gibiydi.” (s. 7)

Kitapta âlimlerin kibirden uzak durup tevazu duygusuyla halkın içine karışarak onların sorunlarıyla bizzat ilgilenmeleri ve yardımlarına koşmaları gerektiği şu ifadelerle verilir:

“Sahip olduğu bilgi, İbrahim Hoca’yı daha bir alçak gönüllü yapardı. İçi dolu başaklar gibi öğrendikçe, bildikçe tanıdıkça başını öne eğdi. İlimle meşgul olur, onun dışındaki zamanlarda kasabalının yanında bulunur, gündelik işlerinde elinden geldiğince herkese yardım ederdi.” (s. 9)

“Ahmet Yesevi, yapılan hiçbir işten kendisini geri çekmiyordu. Ne zaman aransa kâh bir taşı sırtlanmış taşırken kâh duvar örerken kâh çalışanlara yemek dağıtırken bulunuyordu.” (s. 76)

İnsanların hele ki küçük yaştayken yeni bir ortama girmesi ve oraya ayak uydurması kolay değildir. Bu durumu yaşayan Ahmet’e Arslan Baba’nın medresesinde bulunan büyük talebelerden Kenan yardımcı olarak onu teselli eder. Anlatıcı bu kurgu üzerinden yardıma ihtiyacı olan insanlara el uzatılması gerektiğini Kenan karakterinin şu cümledeki örnek davranışıyla anlatır:

“Hoş geldin Ahmet. Yaşın küçük ama Arslan Baba sendeki cevherden bahsetti. Kısa zamanda ilim ve irfanda hepimizi geride bırakacağına inanıyor. Benim adım Kenan. Ne zaman istersen sana yardıma hazırım. Dersleri tekrar etmede, kütüphaneden faydalanmanda, aklına takınla her soruda çekinmeden benden yardım isteyebilirsin, dedi.” (s. 40-41)

İnsanlar yardıma ihtiyacı olduklarında bunu ilk olarak aile fertlerinden beklerler. Eserde bunun bilincinde olan Gevher Şehnaz’ın kendine bir emanet gibi gördüğü kardeşi Ahmet’e her ihtiyaç duyduğunda yardım edişi şu cümlelerle verilir:

“Gevher Şehnaz kardeşinin elini hiç bırakmadı. O da Ahmet’in iyi bir eğitim alması için üzerine düşen ne varsa canı gönülden yapmaya devam etti.” (s. 43)

“Gevher Şehnaz evlenmiş çoluk çocuğa karışmış olsa da kardeşinin üzerinden elini hiç çekmemişti.” (s. 53)

Eserde Ahmet Yesevi, hocasına duyduğu bağlılık ve minnet duygusuyla tıpkı bir baba oğul ilişkisinde olduğu gibi her daim onun hizmetindedir. Yazar, verilen emeklerin boşa gitmeyeceğini ve her iyiliğin bir karşılığı olacağını: *“Ahmet, medresenin en gözde talebeliğinden hocalığına geçmişti. Arslan Baba’nın sağ koluydu, göz bebeğiydi. Hayırlı bir evlat gibi hocasının her zaman yanında ve hizmetindeydi.” (s. 53)* diyerek vurgular.

Ahmet Yesevi hocalarından aldığı düsturla her zaman halkın içine karışarak onların dertleriyle dertlenir. Anlatıcı burada okurun dikkatini yardımseverliğin maddi boyutunun yanı sıra bir de manevi boyutu olduğuna: *“Buhara halkı da kısa zamanda Ahmet Yesevi’yi tanıdı, sevdi. O da tıpkı hocası Yusuf Hemedani gibi halktan kopuk bir âlim değildi, halkın*

arasında vakit geçirir, onların dertlerini dinler, veciz sözleriyle onlara şifa olurdu.” (s. 63) sözleriyle dikkat çeker.

Halk tarafından sevilen bir âlim olan Ahmet Yesevi emeklerinin karşılığını görür. Zamanı geldiğinde yardım ettiği halk da kendisine yardım eder. Yazar bu olayla yardımlaşmanın halk arasında dayanışmayı da beraberinde getirdiğini: *“Ahmet Yesevi çok kısa sürede Yesi halkının yardımlarıyla mütevazı bir medrese kurdu.” (s. 75) cümlesiyle gözler önüne serer.*

Ahmet Yesevi kendisinden sonra medresedeki işleri yürütmek için Süleyman adında bir talebe yetiştirir. Yazar şu ifadelerde Süleyman’ın özelliklerini sıralarken yardımseverlik değerine de vurgu yapar:

“Süleyman ertesi gün anne babasının izniyle Hoca Ahmet Yesevi’nin talebesi oldu. Hem de ne talebe! Zeki, iyi kalpli, yardımsever, çalışkan, gözleri şimşek gibi, kalbi pamuk gibi Süleyman...” (s. 91)

4.5.4. Sonuç

Türkçenin Muhafızları serisinin beşinci ve son kitabı olan Gönüllerin Hocası’nın; kahramanların kültürümüzle uyumu, başlığın içerikle olan uyumu, ana kahraman Ahmet Yesevi’nin her sıkıntıya karşı sabır ve tevekkül vurgusuyla oluşturduğu güçlü kurgu-ana fikir ilişkisi, tarihi kültürel miraslarımız arasında olan deyimlerimizi bol miktarda barındırması, yazım-noktalama kurallarına uyum ve anlatılanların görsel unsurlarla desteklenmesi açısından çocuk edebiyatının genel ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir kitap olduğu görülmüştür. Serinin diğer kitaplarında olduğu gibi kahraman ve mekân tasvirlerinin sıklığı, birçok deyme rağmen sadece bir atasözü kullanılmış olması ise olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir.

Esere değerler eğitim penceresinden bakıldığında ise Türkçenin Muhafızları serisinin son kitabı olan Gönüllerin Hocası’nda MEB’in açıkladığı kök değerlerin tamamına ilişkin vurgu yapan satırlar bulunduğu görülmüştür. Eserde söz konusu bu değerlerden en çok saygı, sevgi ve yardımseverlik değerleri ön plana çıkmıştır. Bu değerlerin arasından ise yoğunluğu sevgi değeri oluşturmaktadır. Eser sevgiyi aile sevgisi, hayvan sevgisi, vatan sevgisi, dini değerlere sevgi gibi çok yönlü bir şekilde işlemiştir. Ahmet Yesevi, küçüklüğünden itibaren insanların gönüllerine girebilmiş bir insandır. Sevgisiyle gittiği her yerde çok sevilmiş ve insanların takdirini kazanmıştır. Eserde sık olarak işlenen bir diğer

değer ise saygı değeridir. Ahmet Yesevi çocukluğundan itibaren herkese karşı çok saygılı bir çocuktur. Hatta kendisinden küçüklere bile saygılı davranışlar sergiler. İnsanlara karşı gösterdiği bu saygılı tavırlar sayesinde onların sevgilerini kazanmayı başarır. Eserin sonunda ise Ahmet Yesevi 63 yaşına gelmiştir. Peygamber Efendimize olan saygısından dolayı artık yer üstünde yaşamak istemez. Medresenin altına bir hücre yaptırır ve orada yaşar. Onun bu duruşu saygıda âdeta zirve noktasıdır. Kitapta dikkat çeken değerlerden biri de yardımseverliktir. Ahmet Yesevi çok zorlu bir hayat yaşar. Küçük yaşta anne ve babasını kaybeder. Ablasıyla bir başlarına kalırlar. Ancak onlara sahip çıkıp yardım eden kişiler sayesinde hayata tutunmayı başarırlar. Yazar bu şekilde okura toplum içi yardımseverlik ve dayanışma sayesinde her sorunun halledilebileceği, her insanın yitip kaybedilmeden kazanılabileceği mesajını verir. Özetle “Gönüllerin Hocası” isimli eser, hem incelemeye konu olan bütün değerleri barındırması hem de bu değerleri zengin kurgularla işlemesi açısından serinin diğer kitapları gibi başarılıdır.

4.6. Evsiz Ben’in Hikâyesi

4.6.1. Dış / biçim inceleme

4.6.1.1. Eserin adı

Yazarın Türkçenin Muhafızları serisi dışındaki tek kitabı olan eserin ismi “Evsiz Ben’in Hikâyesi”dir. Kitabın esasında bir masal kitabı olmasına rağmen hikâye şeklinde isimlendirilmesi dikkat çekmektedir. Eserin başlığının içinde 1. tekil kişi zamiri olan “ben” sözcüğünün bulunması, okuyucuda masalın içinde kendisine ait bir şeyler bulabileceği izlenimi oluşturmakta ve merak uyandırmaktadır. Kitapta olayların başlangıcında, eser ismiyle içerik arasında bir ilişki kurulamayacağı izlenimi oluşmaktadır. Fakat eserdeki asıl olayın anlatılmaya başlandığı ikinci safhada “Ben” sözcüğünün esasında masalın ana karakterinin ismi olduğunun anlaşılmasıyla başlık ve içerik bütünleşerek okurun ilgisini bir anda olay üzerine toplamayı başarmaktadır. Bu bakımdan kitabın isminin gerek içerikle uyumlu olması gerekse dikkat çekici ve merak uyandırıcı özellikler taşıması sebebiyle çocuk edebiyatı ilkeleri açısından başarılı bir seçim olduğu söylenebilir.

4.6.1.2. Yazar

Eserin yazarı olan Özgür Aras Tüfek’le ilgili bilgiler, “Türkçenin Muhafızları” serisine ait ilk eser olan “Bir Kelime Seyyahı”na ilişkin incelemede belirtildiği gibidir.

4.6.1.3. Kitabın editörü

Kitabın editörü kapak arkası sayfada belirtildiği üzere Şerif Ali Arslan’dır. Editörün özgeçmişiyle ilgili görsel ve yazılı basında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu sebeple editörün uzmanlık alanı ve çalışma alanı uyumuyla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

4.6.1.4. Eserin baskı yeri ve yılı

Eserin kapak arkası sayfasında baskı yerinin İstanbul, baskı sayısının ise 2021 yılı olduğu belirtilmiştir. Bu bilginin verilmesi, kitapla ilgili şu anki veya ileriki baskılarında bazı tespitler yapılmasını sağlayabileceğinden olumlu bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

4.6.1.5. Baskı sayısı

Kitabın herhangi bir yerinde baskı sayısı ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. Bu durum, kitapla ilgili gerek ilk baskı gerekse sonraki baskılar üzerinden bazı tespitler yapılmasını engellediği/engellerebileceği için olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir.

4.6.1.6. Fiyatı

Kitabın fiyatı, incelenmek üzere temin edildiği tarih itibarıyla 35 TL’dir. 2023 Aralık itibarıyla ise fiyatı ortalama 70 TL’dir. Dönemin piyasa koşulları göz önünde

bulundurulduğunda kitap ortalama bir fiyat etiketine sahiptir. Sayfa sayısına göre fiyatının yazarın diğer kitaplarından yüksek olmasının sebebi kalın kapak tasarımı, kaplama ve kurdele şeklinde bir ayraç eklenmiş olmasıdır.

4.6.1.7. Sayfa sayısı

Kitap, baskı bilgilerini ve yazarın okura sunum cümlesini içeren iki sayfayla birlikte toplam 80 (seksen) sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sayfa sayısı kolay bitirilebilmesi ve sıkıcı olmaması açısından hitap ettiği 8-12 yaş grubu için ideal sayıdadır. Bununla birlikte eserin 12 punto büyüklükte basılması okuyucunun yaş grubu açısından uygun bir ölçüdür.

4.6.1.8. Ölçüleri

Kitabın en ve boy ölçüleri sırasıyla 13x21 cm'dir. Bu ölçüler okuyacak hedef kitlenin yaş özellikleri dikkate alındığında kolay tutulması ve kavranması açısından ideal boyuttur.

4.6.1.9. Kapak düzenlemesinin değerlendirilmesi

Resim 26. Evsiz Ben'in Hikâyesi kapak fotoğrafı

Kapak görselinin değerlendirilmesi

Betimleme

Görsel Rumeysa Abiş tarafından tasarlanmıştır. İllustrasyon tekniğiyle dijital ortamda yapılmıştır. Kapak görsel çizim tarihi ayrıca belirtilmemiş olup kitabın baskısıyla aynı zamanda oluşturulduğu düşünülmektedir. Eserde bulunan elemanlar bir turna kuşu, kuşun sırtında bir sümüklü böcek, arka planda gece gökyüzü, dolunay ve yıldızlar şeklinde çizilmiştir.

Çözümleme

Eser çizgi açısından değerlendirildiğinde eğik çizgilerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Eser şekil açısından değerlendirildiğinde genel anlamda organik şekillere yer verilmiştir. Renk açısından değerlendirildiğinde ressam lacivert ve turuncu renkleri tercih etmiştir. Geri kalan renkler nötr renkler olan beyaz ve siyahın valör (ton) değerleridir. Açıklık koyuluk açısından renk dengesi koyu ağırlıklıdır. Espas düşünüldüğünde ön planda turna kuşu ve sırtındaki sümüklü böcek, arka planda dolunay ve gece gökyüzü resmedilmiştir. Kuş figürü kanatları açık uçar vaziyette resmedilmiştir. Eserdeki figürler birbirine oranla gerçekçi bir anlayışla betimlenmiştir.

Yorumlama

Ana figür sümüklü böcek, gerçekçi bir yaklaşımla çizilmiş olan turna kuşuna göre daha karikatürize edilmiştir. Turna kuşu kanatları açık uçar vaziyette, sümüklü böcek ise onun sırtında mutlu bir ifadeyle seyahat etmektedir. Bütün figürler perspektif kuralları gözetilerek yerleştirilmiştir. Eserde mekân, dolunaylı bir gece gökyüzü şeklinde tasvir edilmiştir. Yatay çizgilerin ağırlıklı kullanımı ve figürlerin duruş şekli resme dinamizm katmıştır.

Yargı

Mekân, anatomi ve perspektif kuralları uyumlu bir şekilde kullanıldığı için bu tasarım başarılı görülmüştür.

Kitabın kapağı kaplama bulunan oldukça kalın bir kartondan oluşmaktadır. Bu sebeple dayanıklı bir yapıya sahiptir.

Kitabın ön kapağında eserin adı, tamamı büyük harflerle yazılarak yazar ismi ve kitabın serisini belirten ifadelere göre daha büyük puntolu bir şekilde yazılmıştır. Kapağın üst kısmında yazar ismi bulunmakta, alt kısmında ise yazarın ve çizerin ismi yer almaktadır.

Bu durum kitabın isminden ziyade yazarın ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Kitabın ön ve arka kapağı tek bir görselin parçalarını bütünleyecek şekilde hazırlanmıştır. Görselde bulunan sümüklü böcek ve kuş, kitapta anlatılan olaylarla uyumlu bir şekilde tasarlanmıştır. Kullanılan renklerin uyumu yerindedir. Sarı, beyaz ve siyah tonlara ağırlık verilmiştir. Kapakta resmedilen kelime hazinesinden çıkan oldukça yoğun görünümlü sözcüklerin bir yol şeklinde tasvirlenmesi, kitabın konusuyla ve olay akışıyla uyumluluk göstermektedir.

Kitabın sırt kısmına sade ve yatay bir şekilde yazarın ve eserin adı yazılmış, alt kısmına ise yayınevinin logosu yerleştirilmiştir. Bu durum kitap yerleştirme, raflama ve tanıma açısından olumlu bir özelliktir.

Kitabın arka kapağında ilk dikkati çeken nokta serinin diğer kitaplarıyla ilgili reklamın en üste yerleştirilmiş olmasıdır. Kitapla ilgili ön bilgi ise alt kısımda ve ikinci planda kalmış bir konumdadır. Ön bilginin daha ortalı bir konuma yerleştirilmesi yerinde ve dikkat çekici bir tasarım olacaktır. Bununla birlikte kapağın sağ alt köşesinde kitabın hitap ettiği yaş grubu işaretlenmiştir. Alt kısmında ise bandrol ve yayınevi logosu bulunmaktadır.

Özetle, incelememize konu olan bu kitabın kapağı dile getirilen birtakım eksikliklere rağmen çocuk edebiyatı açısından bünyesinde barındırması gereken hemen hemen tüm özellikleri içermektedir. Tasarımında kullanılan teknik ve görsel öğeler kitaba dikkat çekici bir görünüm kazandırmıştır. Oldukça sağlam olan yapısı sayesinde okura uzun süre kullanım olanağı sunacaktır.

4.6.1.10. Resimleyenin değerlendirilmesi

Çocuk kitaplarının oldukça değerli bir unsuru olan görsellerin, uzman kişilere hazırlanması gerekmektedir. Çünkü her görsel aynı zamanda bir sanat eseridir ve uzman bir dokunuş istemektedir.

“Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller “Rümeysa ABİŞ” tarafından düzenlenmiştir. Kendisinin uzmanlık alanı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Edinilen kısıtlı bilgi 1994 yılında Kocaeli’de doğduğu ve Timaş Yayın grubunda çocuk kitapları resimleme işi yaptığıdır. Bu sebeple grafik tasarımcısının uzmanlık alanı ve çalışma alanı uyumuyla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

4.6.1.11. Kâğıt kalitesi ve ciltleme

Önceki incelemelerde de belirtildiği üzere çocuk kitaplarında birinci veya kaliteli ikinci hamur, gözü yormaması açısından mat renkli ve çok parlak olmayan türden kâğıt kullanılması gerekmektedir. Üçüncü hamura basılmış kitaplar hem dayanıksız olmaları hem de görsellerinin cansız görünmesi sebebiyle çocukta okuma iştahı uyandırmamaktadır.

“Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı kitapta ikinci hamur kâğıt kullanılmıştır. Kâğıt kalitesi bu anlamda gayet yeterli görünmekte, mat görünümü ve ışığı yansıtması sayesinde yazılar kolaylıkla okunabilmektedir. Kitabın kapağında ise üzerinde lak kaplama olan kalın bir mukavva bulunmaktadır. Kitabı kapağa tutturmak için bristol kâğıt ve ayraç olarak kurdele kullanılmıştır. Bunun yanında kapakta el işçiliği bulunmaktadır. Bu yüzden maliyeti yüksektir. Uzun süreli kullanımlarda kitabın kolaylıkla deforme olmayacağı ve albenisini sürdüreceği düşünülmektedir.

4.6.2. İç inceleme

4.6.2.1. Anlatıcı

Olay yazılarında yazar anlatıcı, soyut anlatıcı, kahraman anlatıcı ve gölge anlatıcı olmak üzere dört farklı anlatıcı türü vardır. İncelememize konu olan bu eserde olaylar yazarın diğer tüm eserlerinde olduğu gibi kimliği bilinmeyen, olaylara müdahil olmayan ve sadece aktarıcı vasfında bir kişi tarafından anlatılmaktadır. Bu bakımdan eserde soyut anlatıcı tekniği kullanılmıştır.

4.6.2.2. Eserin özeti

Güneşli ve güzel bir günde minik dağ çileği, gölgesinde bulunduğu sakız ağacına güneşten yeterince faydalanamadığı için küçük kaldığından şikayetlenir. Sakız ağacı ise bu durumun kendi elinde olmadığını söyler. Köyün çobanı onlara doğru yaklaşmaktadır. Çobanın kendisini yiyeceğinden endişelenen minik dağ çileği gözlerini kapayarak bekler. Çoban topladığı çileklerin bir kısmını yer, bir kısmını da ipe dizerek sevdiğine kolye yapar. Bu olaydan sonra minik dağ çileği sakız ağacının gölgesini kendi evi gibi gördüğünü

söyleyerek ona teşekkür eder. Sakız ağacı kendisini ormana dikenin küçük bir çocuk olduğunu, ilk zamanlar kendisiyle çok ilgilendiğini fakat ormanda bir yangın çıktıktan sonra bir daha gelmediğini söyler. Hep bir bekleyiş içindeyken bir gün Evsiz Ben’le tanışır. Evsiz Ben’in hikâyesi ona iyi gelmiştir. Minik dağ çileği hikâyeyi merak eder ve sakız ağacı da anlatmaya başlar. O bölgede eskiden dünyanın en lezzetli çileklerinin yetiştiği çilek tarlaları vardır. Minik salyangozlar bu çilek tarlalarında hem oynar hem de onları yerler. Yaşlı ve tecrübeli bir salyangoz olan Nino, küçük salyangozlara fare ve kuşlara yem olmamaları için öğütler verir. Bir gün bir fırtına çıkar. Yaşlı Nino, diğer salyangozlar gibi kabuğu olmayan Evsiz Ben’i daha dikkatli olması için uyarır. Evsiz Ben Nino’ya neden kendisini koruyan bir kabuğu olmadığını sorar. Nino bu soruya cevap veremez fakat Evsiz Ben’in evini nasıl bulabileceğini anlatır. Ben de evini bulmak için yola çıkmaya karar verir. Yaşlı Nino, Ben’e kendisini kendini koruması ve işine yarayabileceği düşüncesiyle bir ayna, ip ve sopa verir. Aynayı yırtıcı kuşların gözüne tutması, ipi bir yere inerken kullanması, sopayı ise kendine destek ve koruma amaçlı kullanması için verir. Ben, evine kavuşacağı inancıyla yola çıkar. Öğle vakti bir çilek tarlasına ulaşır ve karnını doyurur. Yönünü dağlık ve sarp geçitlerin olduğu kuzeye çevirerek vakit kaybetmeden yol alır. Uçsuz bucaksız bozkırlara ulaşır ve güneşten korunmak için bir gölge arar. Uzun süre susuz kaldığından bayılmak üzere iken küçük bir tarla faresi yanına gelerek ona yardım eder. Bayılan Ben’i evine doğru götüren küçük tarla faresi ona su verir. Baba fare, Evsiz Ben’in yolculuk sebebini öğrendiğinde bunun çok tehlikeli olduğunu söyler. Fakat Evsiz Ben çok kararlıdır. Ben’in kararını değiştiremeyeceğini anlayan baba fare ertesi gün yolculuğunun bir kısmında Ben’e yardım eder. Öğleye kadar baba fareyle yolculuk yapan Ben, öğleden sonra yoluna tek başına devam eder. Susuzluktan dermanı kalmadığı bir anda baba farenin tarif ettiği su kuyusuna ulaşır. Kuyunun dibinde su görür ve Nino’nun verdiği ipi kuyunun yanındaki ağaca bağlayarak aşağı iner. Sudan kana kana içtikten sonra ipin çözüldüğünü fark eder. Son bir gayretle ipe sıkıca tutunarak kuyunun dışına kendini atmayı başarır. Saatlerce kendinden geçmiş bir vaziyette beklerken gözünü bir anda gökyüzünde açar. Bir turna kuşu onu yakalamış ve ailesine yemek olarak götürmektedir. Evsiz Ben’in çığlıkları üzerine turna kuşu onu bırakır ve ailesine götürmekten vazgeçer. Evsiz Ben’in hikâyesini dinleyince onun kendini salyangoz sanan bir sümüklü böcek olduğunu anlar. Ben’in bu durumu fark etmesi için aklına bir fikir gelir. Evsiz Ben’i yemyeşil ve çiçeklerle dolu bir ormandaki kayalıklara götürür. Evsiz Ben burada gözünü açtığında kayalıkların arasında sırayla ilerleyen sümüklü böcekleri fark eder. Bu kadar çok kabuksuz salyangoz gördüğüne çok

şasıran Ben'e turna kuşu onların salyangoz değil sümüklü böcek olduğunu, sümüklü böceklerin ise salyangozlar gibi kabuklarının olmadığını söyler. Ben şaşkınlık içerisinde gerçekleri anlar. Sümüklü böceklerin daveti üzerine birlikte akşam yemeğine kalırlar. Evsiz Ben çok mutlu olur ve oradakilere saz çalıp şarkılar söyler. Sümüklü böcekler Ben'e, kendileriyle kalıp kalmayacaklarını sorar. Ben bu teklifi gece boyu uzun uzun düşünür. Sonunda geri dönüp hikâyesini önce Nino ve Kem'e, sonrasında ise diyar diyar gezerek herkese anlatmaya karar verir. Sakız ağacının minik dağ çileğine anlattığı hikâye burada biter. Sakız ağacı minik dağ çileğine bir gün yollarının ayrılacağını söyler. Minik dağ çileği çok üzülür. Sakız ağacı minik dağ çileğine üzülmemesini, onu özledikçe hikâyelerini hatırlamasını söyler ve eser bu şekilde sona erer.

4.6.2.3. Konu

“Evsiz Ben'in Hikâyesi” adlı kitabın konusu “azim ve kararlılık”tır.

4.6.2.4. Ana düşünce

Samimiyetle ortaya koyulan ve gerçekleştirilmesi için üstün çaba gösterilen amaçlar kişiyi hedeflerine ulaştırmaktadır.

4.6.2.5. Yardımcı düşünceler

- Her şey vaktinde güzeldir.
- Bizi üzen ve eksikliğini hissettiğimiz şeyler bazen hayırlı sonuçlara vesile olur.
- Zorluklar karşısında sabırlı davranılmalıdır.

4.6.2.6. Kahramanlar

I.Derece kahramanlar

Evsiz Ben

Fiziki özellikler: Narin yapılı bir sümüklü böcektir.

Sosyal özellikler: Çevresine çabuk uyum sağlayan bir yapısı vardır.

Psikolojik özellikler: Meraklı ve sabırlıdır. Engellerden yılmaz.

Turna kuşu

Fiziki özellikler: Genç bir turna kuşudur.

Sosyal özellikler: Çevresiyle uyumlu, iyiliksever ve dost canlısıdır.

Psikolojik özellikler: Merhametli ve sıcakkanlıdır.

II.Derece kahramanlar

Sakız Ağacı: Merhametli, samimi ve duygusal bir yapısı vardır.

Minik dağ çileği: Sevgi dolu, ürkek ve arkadaşına değer veren bir kişiliği vardır.

Nino: Yaşlı bir salyangozdur. Eğlenmeyi bilir ve bilge bir yapısı vardır.

Mih: Karga saldırısından kurtulan minik bir salyangozdur. Bu olaydan sonra yetişkin salyangozlar, minik salyangozları her gün öğüt dinlemek üzere yaşlı ve bilge salyangoz Nino'ya göndermeye karar verirler.

Mel: Tırtıklı dişleri olan, tiz sesli ve çok bilmiş bir salyangozdur. Şaşkın bir yapısı vardır.

Kem: Evsiz Ben'in en güvendiği arkadaşısıdır.

Küçük tarla faresi: Susuzluktan bayıldığında Evsiz Ben'e yardım ederek onu ailesine götüren faredir.

Baba fare: Ben'i misafir eden küçük tarla faresinin babasıdır. Yolculuğunun bir kısmında Ben'e yardımcı olur.

Turna kuşu: Evsiz Ben'i önce avlamak amacıyla yakalayan kuştur. Merhametinden dolayı avlanarak karnını doyurmak istemez. Kendisini salyangoz sanan Evsiz Ben'i sümüklü böceklerin yanına götürerek onun gerçeği öğrenmesini sağlar.

Sümüklü böcekler: Evsiz Ben ve turna kuşunu akşam yemeğine davet eden sümüklü böceklerdir. Evsiz Ben'in sümüklü böcek olduğunu anlamasına katkıda bulunurlar.

Eserin başkahramanı olan Evsiz Ben özellikle gayretli tavırlarıyla ön plandadır. Yalnız biraz gözü karadır. Maceraya atılmaktan korkmaz. Fakat bu maceraların sonu zorluklarla dolu olsa da güzel sonuçlanır. Yazar bu durumu biraz da Evsiz Ben'in samimiyetine bağlar. Ben'e akıl veren ve onun kendini korumasını sağlamaya çalışan kişi ise tecrübeli salyangozlardan Yaşlı Nino'dur. Eserde Yaşlı Nino, bilge bir karakteri oynar. Yazarın daha önceki kitaplarında görülen hocaya bağlılık kurgusu bu eserde ise tecrübeli bir yetişkine bağlı olma ve onun sözünü dinleme şeklinde karşımıza çıkar. Anlatıcı, tecrübeli olan büyüklere kulak verilmesi mesajını bir nevi yinelemiş olur. Bu anlamda karakterlerin seçimi eserin vermek istediği ileti, kurgu ve mesajla uyumludur. Kitaptaki karakterlerin

öğrencilerin kişilik gelişimlerine ve değerlerimizi benimsemesine olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir.

4.6.2.7. Olay çizgisi

0. Güneşli ve güzel bir günde minik dağ çileğinin sakız ağacına, onun yüzünden güneşten yeteri kadar faydalanamayıp küçük kaldığını söylemesi.

1. Sakız ağacının dağ çileğine bu durumun kendi seçimi olmadığını ve buna rağmen dağ çileğinin çok tatlı ve sevimli olduğunu söylemesi.

2. Sakız ağacının uzaklardan köyün çobanının geldiğini söylemesi üzerine minik dağ çileğinin kendisini yiyebileceğinden endişelenmeye başlaması.

3. Çobanın sakız ağacının altında bağdaş kurarak oturması ve türküsüne devam ederken dağ çileklerini fark etmesi.

4. Çobanın topladığı dağ çileklerinden epey yedikten sonra kalanlarıyla kolye yapıp sevdiğine götürmeye karar vermesi.

5. Çoban gittikten sonra sakız ağacının gözlerini kapamış vaziyette bekleyen minik dağ çileğine gözlerini açmasını söylemesi.

6. Yeterince büyümediği için çobandan kurtulan minik dağ çileğinin kendisine gölge yaptığı için sakız ağacına teşekkür etmesi.

7. Minik dağ çileğinin sakız ağacının gölgesini kendi evi gibi gördüğünü söylemesi.

8. Sakız ağacının, kendisinin de evi gibi gördüğü ormana onu bir çocuğun dikerek uzun süre ilgilendiğini fakat ormanda bir yangın çıktıktan sonra bir daha gelmediğini söylemesi.

9. Hep bir bekleyiş içinde olan sakız ağacının gecelerin birinde Evsiz Ben’le tanıştığını ve onun hikâyesini dinledikçe iyileşmeye başladığını söylemesi.

10. Evsiz Ben’in uzun süre sakız ağacının gövdesinde yaşaması ve ona giderken hikâyesini emanet etmesi.

11. Sakız ağacının, minik dağ çileğinin ısrar etmesi üzerine Evsiz Ben’in hikâyesini anlatmaya başlaması.

12. Sakız ağacının o bölgede uzun zaman önce dünyanın en lezzetli çileklerinin yetiştiği çilek tarlalarının olduğunu söylemesi.

13. Salyangozların çilek tarlalarında hem oynamaları hem de çilekleri yavaş yavaş yemeleri.

14. Salyangoz Nino'nun diğer salyangozlara, tarla farelerine ve obur kuşlara yem olmamak için nelere dikkat etmeleri gerektiğini anlatması.
15. Afacan Mih adlı salyangozun bir kargaya yem olmaktan son anda kurtulması üzerine, salyangoz kafilesinin yavru salyangozları her gün Nino'ya öğüt dinlemek üzere göndermeye karar vermesi.
16. Dikkatleri yerinde olmayan küçük salyangozlara, yaşlı Nino'nun tarla fareleri ve fırtınalar gibi onları bekleyen tehlikelerle ilgili ders anlatması.
17. Bir fırtına çıkması üzerine Nino'nun Evsiz Ben'i uyarması.
18. Evsiz Ben'in Nino'ya niçin diğer salyangozlar gibi kendisinin zor durumlarda sığınacağı bir evi vazifesi görecektir kabuğunun olmadığını sorması.
19. Nino'nun bu soruya cevap verememesine karşın Evsiz Ben'in evini nasıl bulabileceğini anlatması.
20. Yaşlı Nino'nun kabuğunu bulmak üzere yola çıkacak olan Ben'e avcı kuşlardan nasıl korunacağı, geceleri dinlenmesi gerektiği gibi önemli bilgiler vermesi.
21. Evsiz Ben'in sabah yola çıkacağı için bütün gece heyecandan uyuyamaması.
22. Güneş doğarken Yaşlı Nino'nun Evsiz Ben'i uğurlamak üzere gelmesi.
23. Nino'nun yolculuğunda işine yarayacağını düşünerek Evsiz Ben'e ayna, ip ve sopa getirmesi.
24. Aynayı avcı kuşların gözünü kamaştırmak, ipi sonundan emin olmadığı bir yere inerken kendini bağlamak, sopayı ise kendini savunmak için kullanması gerektiğini söylemesi.
30. *Evsiz Ben'in dostu Kem'e verilmek üzere Yaşlı Nino'ya bir mektup bırakması. (geri dönüş)*
25. Nino'nun evine kavuşacağını anı düşün, öğüdüyle Ben'in yola çıkması.
26. Evsiz Ben'in öğle vakti bir çilek tarlasına ulaştığında acıktığını fark ederek minik çileklerden yemeye başlaması.
27. Karnını doyurduktan sonra ilk kez çilek tarlasının dışına çıkarak Nino'nun sözlerini hatırlayıp yönünü daha dağlık arazilerin ve sarp geçitlerin olduğu kuzeye çevirmesi.
28. Karanlık bastırmadan yol almaya gayret etmesi.
29. Bir yol arkadaşına ihtiyaç duyduğunu hissettiğinde bu kişinin Kem olabileceğini düşünmesi fakat bu işin sadece kendi işi olduğundan kendisinin halletmesi gerektiğini düşünerek bu kararı aldığını hatırlaması.
31. Uçsuz bucaksız bozkırlarda Evsiz Ben'in dinlenebileceği uygun bir gölge araması.

32. Güneşin altında uzun süre susuz kalmasından dolayı bayılacakken yanına küçük bir tarla faresinin gelmesi.
33. Küçük tarla faresinden kendisine su bulması için yardım istemesi.
34. Küçük tarla faresinin bayılmak üzere olan Evsiz Ben'i avuçlarına alarak onları yakalaması için tarlaya getirilen köpeğin su kabına götürmesi.
35. Bayılan Evsiz Ben'in gözlerini açtığı anda etrafında tarla farelerini görmesi.
36. Kendisine şefkatle bakan tarla farelerinden baba farenin Ben'e oralarda ne aradığını sorması.
37. Evini bulmaya çalıştığını söyleyen Ben'e baba farenin bu yolculuğun tehlikeli olduğunu söylemesi.
38. Evsiz Ben'in kararlı olduğunu gören baba farenin, gün ağarınca yolculuğunun bir kısmında ona yardımcı olabileceğini söyleyerek o gece misafirleri olmasını istemesi.
39. Ben'in bu teklifi mutlulukla kabul etmesi ve gece saatlerce sohbet ederek onlardan birçok hikâye dinlemesi.
40. Sabah olunca Evsiz Ben'in küçük tarla faresine aynasını hediye etmesi.
41. Baba farenin Evsiz Ben'i sırtına alarak birlikte yola çıkmaları.
42. Öğlen olunca anne farenin yanlarına koyduğu çıkını açarak karınlarını doyurmaları.
43. Öğleden sonra Ben'in zahmet verdiğini söyleyerek baba fareye teşekkür etmesi ve yoluna yalnız devam etmesi.
44. Evsiz Ben'in onlardan hep korkmalarını öğreten fakat iyi niyetli olduklarını gördüğü fare ailesini ve kavuşmayı arzuladığı kabuğunu düşünerek ilerlemeye devam etmesi.
45. Susuzluktan dayanacak dermanı kalmayan Ben'in, baba farenin söylediği su kuyusuna akşam olduğunda ulaşması.
46. Kuyunun dibinde su görmesi ve Nino'nun ona verdiği ipi kuyunun yanındaki ağaca bağlayarak aşağıya inmesi.
47. Sudan kana kana içerken ipinin çözülmekte olduğunu fark edip ona sıkınca tutunması ve son bir gayretle kuyudan çıkarak kendini yere bırakması.
48. Saatlerce kendinden geçmiş bir vaziyette bekleyen Ben'in gözünü açtığı anda onu bir turna kuşunun gökyüzünde taşıdığını fark etmesi.
49. Ben'in turna kuşuna kendisini bırakması için bağırması.
50. Bunun üzerine Ben'i bırakan turna kuşunun tam düşmek üzereyken onu tekrar yakalayıp bir meşe ağacının dalına bırakıvermesi.
51. Turna kuşunun ailesine öğle yemeği olması için tuttuğu Ben'i, onun bağırması üzerine bırakması.

52. Turna kuşunun, bir canlıyı avlamayı sevmediğini, karnını doyurmanın birçok yolu olduğunu ancak bu yüzden ailesinin kendisiyle dalga geçtiğini söylemesi.
53. Evsiz Ben'in kabuğu olmadığı için diğer salyangozların kendisiyle dalga geçtiğini söylemesi.
54. Turna kuşunun, Evsiz Ben'in kendisini salyangoz olduğunu sandığı için çok şaşırması ve ona sürpriz yapacağı bir yere götürmeyi teklif etmesi.
55. Teklifi kabul eden Evsiz Ben'i turna kuşunun sırtlayarak uçmaya başlaması.
56. Heyecanlı bir yolculuktan sonra turna kuşunun Evsiz Ben'i yemyeşil ağaçların ve rengârenk çiçeklerin olduğu bir ormana götürmesi.
57. Ormandaki sakız ağacının kollarından birine konan turna kuşunun Evsiz Ben'e eğer şanslı günlerindeyseler karşılarında bulunan kayalıkta bir şey göstereceğini söylemesi.
58. Evine çok yaklaştığını hisseden Ben'in, turna kuşunun gagasıyla işaret ettiği yöne baktığında birbiri ardınca yürüyen onlarca kabuksuz salyangoz görmesi.
59. Gördüğü durum karşısında çok şaşırان Ben'e turna kuşunun onların salyangoz değil sümüklü böcek olduğunu ve sümüklü böceklerin salyangozlar gibi bir kabuğunun olmadığını söylemesi.
60. Turna kuşunun, sümüklü böcek olduğundan bir evinin olmadığını öğrenen Evsiz Ben'e muhtemelen bir kuş veya fırtına sebebiyle ait olduğu yerden uzaklaştığını söylemesi.
61. Sümüklü böceklerden bir tanesinin Ben ve turna kuşunu akşam yemeğine davet etmesi.
62. Yemeğini yiyen ve çok mutlu olan Ben'in ilk defa bir topluluk karşısında sazı eline alarak şarkı söylemesi.
63. Sümüklü böceklerin Evsiz Ben'in hikâyesini dinledikten sonra kendileriyle kalıp kalmayacağını sormaları.
64. Evsiz Ben'in bunu düşünmek için süre istemesi.
65. Bütün gece dolunaya bakarak yaşadıklarını düşünen Evsiz Ben'in bir karar vermesi ve bunu söylemek için turna kuşunu uyandırması.
66. Evsiz Ben'in turna kuşuna önce salyangozların yanına gidip Nino ve Kem'e her şeyi anlatacağını sonra oradan ayrılıp gezeceğini ve hikâyesini herkese anlatacağını söylemesi.
67. Turna kuşunun bazı seyahatlerinde Evsiz Ben'e eşlik edeceğini söylemesi üzerine Evsiz Ben'in sevinmesi.
68. Evsiz Ben ve turna kuşunun dolunaya bakıp hayaller kurmaları.
69. Sakız ağacının Evsiz Ben'in hikâyesini minik dağ çileğine anlattıktan sonra bir süre sessiz kalmaları.

70. Sakız ağacının minik dağ çileğine bir gün yollarının ayrılacağını söylemesi.
71. Minik dağ çileğinin sakız ağacına bu durumun kendisine çok zor geldiğini, bir gün ayrı düşeceklerini düşündükçe kalbinin acıdığını söylemesi.
72. Sakız ağacının minik dağ çileğine üzülmemesini ve onu özledikçe hikâyelerini hatırlamasını söylemesi.

4.6.2.8. Mekân açısından değerlendirme

Dış mekân

Orman: Evsiz Ben'in yaşadığı ormandır.

Kayalık: Turna kuşunun Evsiz Ben'i götürdüğü ve sümüklü böceklerin yaşadığı ormanda bulunan kayalıktır.

İç mekân

Sakız ağacının gölgesi: Minik dağ çileğinin saklanıp korunduğu gölgedir.

Saçak: Evsiz Ben'in yolculuğa çıkmadan önce saklandığı yerdir.

Çilek tarlası: İçinde Evsiz Ben'in yaşadığı yerin bulunduğu tarladır.

Farelerin evi: Ben'i susuzluktan bayılmak üzereyken bulan küçük farenin ailesinin evidir.

Su kuyusu: Evsiz Ben'in susuz kaldığında ipini kullanarak indiği kuyudur.

Meşe ağacının dalı: Evsiz Ben'i yakalayan turna kuşunun onu bıraktığı daldır.

4.6.2.9. Yazım yanlışları

“Ben” kitapta sümüklü böceğin ismidir. Özel isim olmasına karşın eserde geçen aşağıdaki cümlede baş harfi küçük yazılarak yazım yanlışı yapılmıştır:

“Turna kuşu beni ağaçların içine doğru götürdü.” (s. 68)

4.6.2.10. Anlatım bozuklukları

“Onu” sözcüğü metinde bulunan aşağıdaki cümlede iki kez kullanıldığı için gereksiz sözcük konumuna düşmüştür. Bunun yanında cümlede tamlayan eksikliğinden kaynaklı bir

anlatım bozukluğu da vardır:

“Kuş onu ağzına alıp birkaç daire çizip gözüne kestirdiği bir meşe ağacının dalına bırakıverdi onu ve karşısına geçti.” (s. 61)

Eser genel anlamda dilimizin inceliklerine dikkat edilmesi ve doğru kullanılması açısından başarılı görülmüştür.

4.6.2.11. Noktalama yanlışları

Eserden alınan aşağıdaki cümlede aktarma niteliğindeki cümlenin sonuna virgül getirilmeyerek noktalama hatası yapılmıştır (TDK, t.y.):

“Tırmandı, tırmandı, tırmandı... Vazgeçmeyeceğim, beni kurtaracak bu ipi bırakmayacağım dedi.” (s. 57)

4.6.2.12. Metinde geçen atasözü ve deyimler

Deyimler

İncelememize konu olan “Evsiz Ben’in Hikâyesi” isimli eserde 52 tane deyim tespit edilmiştir. Birden çok kez kullanılan deyimler sadece bir kez yazılmış ve yanına sayfa numaraları eklenmiştir. Tespit edilen deyimler şu şekildedir:

Acı vermek (s. 40)

Aklına getirmek (s. 52)

Ateş basmak (s. 79)

Bir köşeye çekilmek (s. 75)

Canı sıkılmak (s. 67)

Canını yakmak (s. 40)

Dalga geçmek (s. 39, 61, 62)

Dikkatini toplamak (s. 19)

Dili damağına yapışmak (s. 41)

Dizlerinin bağı çözülmek (s. 58)

Emin olmak (s. 33)

Fark etmek (s. 9, 36, 45, 56)

Fırtına kopmak (s. 20)

Geç kalmak (s. 45)

Geri dönmek (s. 31, 41)

Göze almak (s. 29, 49)

Gözleri dolmak (s. 24)

Gözleri yuvalarından fırlamak (s. 20)

Gözlerine inanamamak (s. 71)

Gözlerini alamamak (s. 71)

Gözüne ilişmek (s. 8)

Gözüne kestirmek (s. 15)

Haber vermek (s. 40)

Hayal kurmak (s. 52, 67)

Hazırlıklı olmak (s. 29)

Heyecan duymak (s. 65)

Huzur bulmak (s. 11)

Islık çalmak (s. 8)

Kan ter içinde (s. 36-37)

Karar almak (s. 16)

Karar vermek (s. 38, 75)

Kendinden geçmek (s. 58)

Kulak vermek (s. 12, 20)

Meydana çıkmak (s. 9)

Nefes almak (s. 78)

Pes etmek (s. 43)

Rahat etmek (s. 11, 32)

Söz vermek (s. 25, 41, 61)

Tehlike atlatmak (s. 33)

Türkü tutturmak (s. 8)

Ucu bucağı olmamak (s. 40, 41)

Umut beslemek (s. 45)

Uygun görmek (s. 40, 41)

Uykuya dalmak (s. 31)

Yem olmak (s. 16, 49)

Yol almak (s. 36)

Yola çıkmak (s. 27, 29, 31, 32)

Yolun açık olsun (s. 51)

Yüreği ağzına gelmek (s. 65)

Yüz göstermek (s. 15)

Ziyaret etmek (s. 11)

Zor gelmek (s. 79)

Seksen sayfadan oluşan bu kitapta hem bir masal olması hem de yazarın diğer kitaplarına göre hacmin dar olmasına rağmen deyimlerin oldukça sık kullanılması dikkat çekicidir. Yüzlerce yıllık kültürel birikimimizin önemli unsurları arasında olan çok sayıda deyimimizin bir arada kullanılması çocukların gerek dil bakımından gerekse kültürel birikimimizin diğer nesillere sağlıklı aktarımı açısından düşünüldüğünde olumlu bir özelliktir.

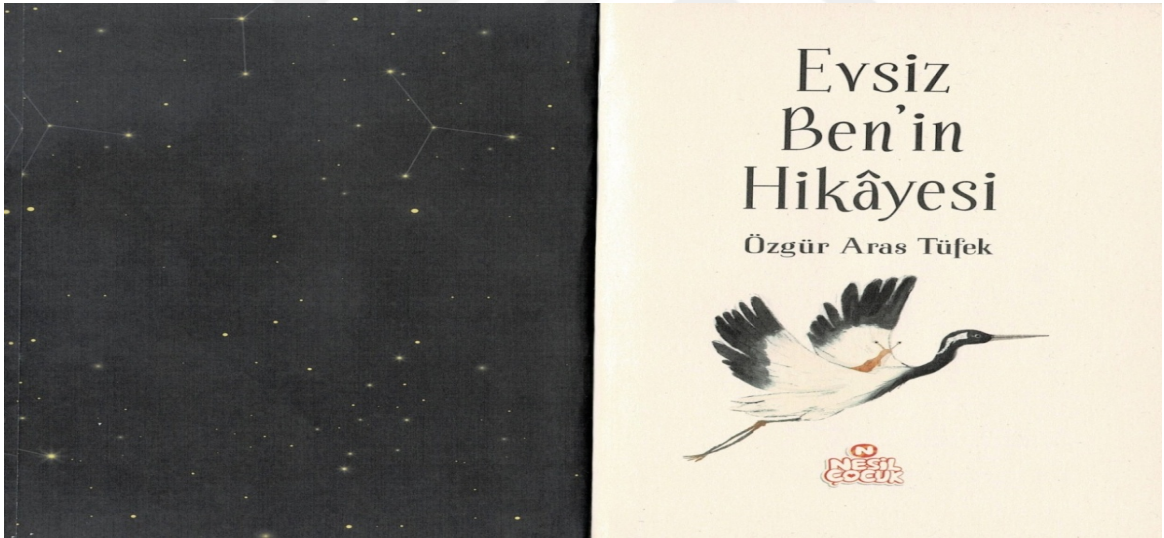
Atasözleri

Kitapta herhangi bir atasözü tespit edilmemiştir. Eserin deyimler bakımından zengin olmasına karşın hiçbir atasözüne yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak düşünülmektedir.

4.6.2.13. Resim – metin uyumu açısından değerlendirme

Daha önceki incelemelerde de bahsedildiği üzere çocuk kitaplarının seçiminde okurun dikkat ettiği en önemli unsurlardan biri görsellerdir. Hatta birçok çocuk, kitap seçerken öncelikle görsellere göz atmaktadır. Kitap ele alındığında kapaktan sonra en fazla dikkat çeken diğer unsur olay akışına ilişkin görsellerdir. Görsellerin kalitesi ve profesyonelce hazırlanmış olması, kitabın tercih edilebilirliğini güçlü bir şekilde etkilemektedir. Bu sebeple çocuk kitaplarında kullanılan resimler gelişigüzel çizilmemeli, dikkat çekici olmalı, olaya ve hitap ettiği yaş grubuna uygun yapıda hazırlanmalı ve çocukta okuma hevesi uyandırmalıdır. Görseller, kitaptaki olay akışıyla ilgili açıklayıcı özellikler göstermeli, sadece görseller yorumlanarak içerikle ilgili tahminlerde bulunulabilmelidir.

“Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı kitabın içeriğinde kullanılan görseller “Rumeysa Abiş” tarafından düzenlenmiştir. Kitaptaki görseller şu şekilde değerlendirilmiştir:

Resim 27. Evsiz Ben’in Hikâyesi kapak arkası görseli

Bu görsel, kitaptaki olaylar başlamadan önce kapaktaki görselin bire bir hamur kağıda aktarılmasıyla oluşturulmuştur. Karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde kitabın ana karakteri Evsiz Ben ve onun sümüklü böcek olduğunu anlamasını sağlayan turna kuşu resmedilmiştir. Hem eserdeki olaya en çok etki eden karakterlerin seçilmesi hem de kullanılan çizim tekniği açısından başarılı görülmüştür.

Resim 28. Sakıza ağacı, minik dağ çileği ve çoban

Eserin 7. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde sakız ağacı ve minik dağ çileği sohbet ederken köyün çobanı onlara doğru yaklaşır. Çoban ağaca yaklaşır, bağdaş kurup oturur ve sırtını sakız ağacına yaslar. Minik dağ çileği ise korkudan sessizce bekler. Görsel, olay akışı açısından yerleştirildiği yer ve eserdeki kurguyla uyumluluğu açısından başarılıdır.

Resim 29. Sakıza ağacı ve minik dağ çileği

Eserin 10 ve 11. sayfalarının ortalarına yerleştirilmiş olan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, yine renklerin etkili kullanıldığı bu görselde köyün çobanı karnını doyurup gittikten sonra tehlikeyi atlatan minik dağ çileği ve sakız ağacının konuşması resmedilmiştir. Görsel, olay akışı açısından yerleştirildiği yer ve eserdeki kurguyla uyumluluğu açısından başarılıdır.

Resim 30. Sakız ağacını minik bir fidanken dikip sulayan çocuk

Eserin 13. sayfasında bulunan ve yine karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde sakız ağacını ormana daha minikken diken ve ilk zamanlar sık sık gelerek sulayan bir çocuk resmedilmiştir. Sakız ağacı onunla hiç ayrılmayacağını sanırken çocuk bir süre sonra bir daha gelmemek üzere gitmiştir. Görsel, olay akışı açısından yerleştirildiği yer ve eserdeki kurguyla uyumluluğu göz önünde bulundurulduğunda başarılıdır.

Resim 31. Küçük salyangozların Yaşlı Nino'dan öğüt dinleyişi

Eserin 16. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde tarla farelerinden nasıl korunacaklarını öğrenmeleri için Yaşlı Nino'nun yanına bırakılan yavru salyangozların öğüt dinleyişi resmedilmiştir. Yavru salyangozlar resimde de görüldüğü üzere çilek yemek dururken öğüt dinliyor olmaktan pek memnun değildir. Minik dağ çileği ise korkudan sessizce beklemektedir. Görsel, olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade etme gücü açısından başarılıdır.

Resim 32. Yaşlı Nino'nun dersinde yapılan espriye gülen küçük salyangozlar

Eserin 19. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde yine bir derste tarla farelerinden nasıl korunacaklarını öğrenmeleri için Yaşlı Nino'nun yanında bulunan salyangozlar resmedilmiştir. Salyangozlardan Mel'in bir soruya verdiği komik cevap, diğer salyangozları kahkahaya boğar. Çizimde onların bu mutlu hâli dikkat çekmektedir. Görsel, olay akışındaki yer, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 33. Kabuğu olmayan Evsiz Ben'in fırtınadaki çaresizliği

Eserin 23. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde ormanda bir fırtına çıkışı ve tüm salyangozların kabuklarına çekilişi resmedilmiştir. Evsiz Ben ise onu koruyacak bir kabuğu olmadığı için hem üzgün hem de şaşkındır. Görselde onun bu şaşkınlığı ve salyangozların kabuklarına çekilmiş hâli vurgulanmıştır. Görsel; olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

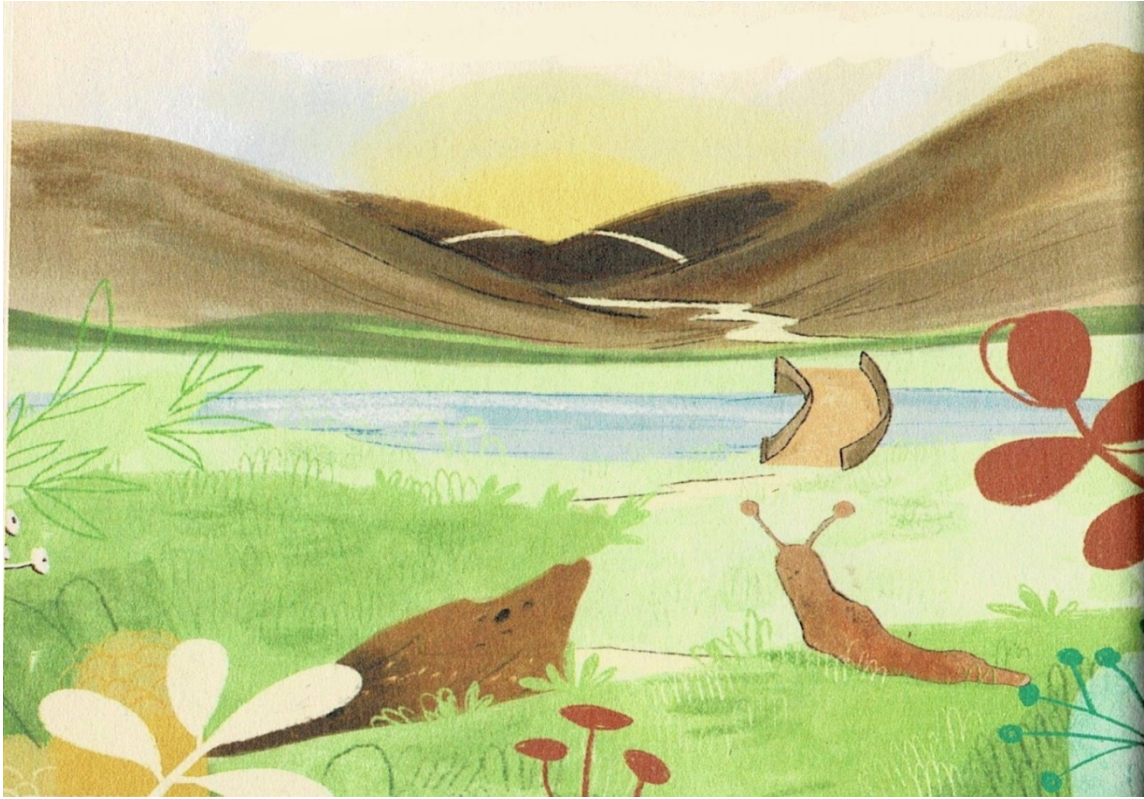
Resim 34. Kabuğu olmayan Evsiz Ben'in üzüntüsü

Eserin 24. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde Evsiz Ben'in kendisinin neden bir kabuğu olmadığı sorusu üzerine Yaşlı Nino'nun buna üzülen cevap veremeyişi resmedilmiştir. Görselde bu durumun ortaya çıkardığı üzüntü duygusu dikkat çekmektedir. Bu açıdan görsel, olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

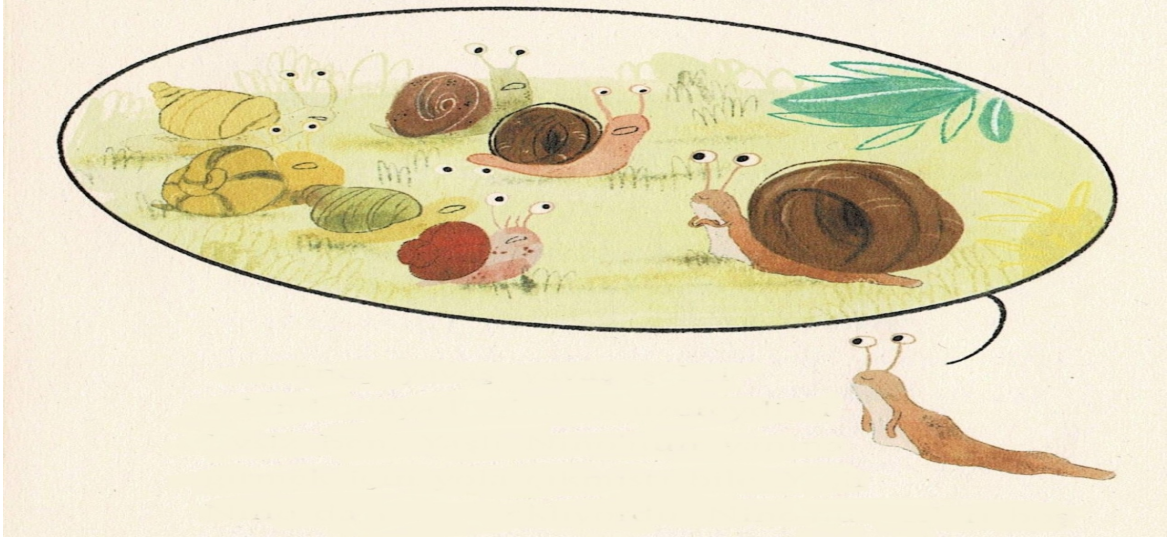
Resim 35. Evsiz Ben'in kabuğunu aramak üzere yola çıkışı

Eserin 27. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde Evsiz Ben'in kabuğunu aramak üzere çıkacağı yolda Yaşlı Nino'nun ona dikkat etmesi gereken şeyleri söyleyişi resmedilmiştir. Yaşlı Nino, Evsiz Ben'in bu kabuğunu arama kararını destekler. Bu durum Evsiz Ben'i çok mutlu etmiştir. Resimde Evsiz Ben'in gözünden heyecanı ve mutluluğu anlaşılabilmektedir. Bu açıdan görsel, olay akışı açısından yerleştirildiği yer, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 36. Evsiz Ben'i bekleyen zorlu yolculuk

Eserin 28. sayfasında bulunan ve diğer görseller gibi karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde, Yaşlı Nino'nun anlattıkları sonrasında sabah güneşin doğuşuyla birlikte Evsiz Ben'in yola çıkışı resmedilmiştir. Evsiz Ben, karşısında onu bekleyen dağlara, ovalara kısacası türlü türlü engelle bakmaktadır. Resim, bu yolculuğun zorlu geçeceğini okura hissettirmektedir. Bu açıdan görsel; olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

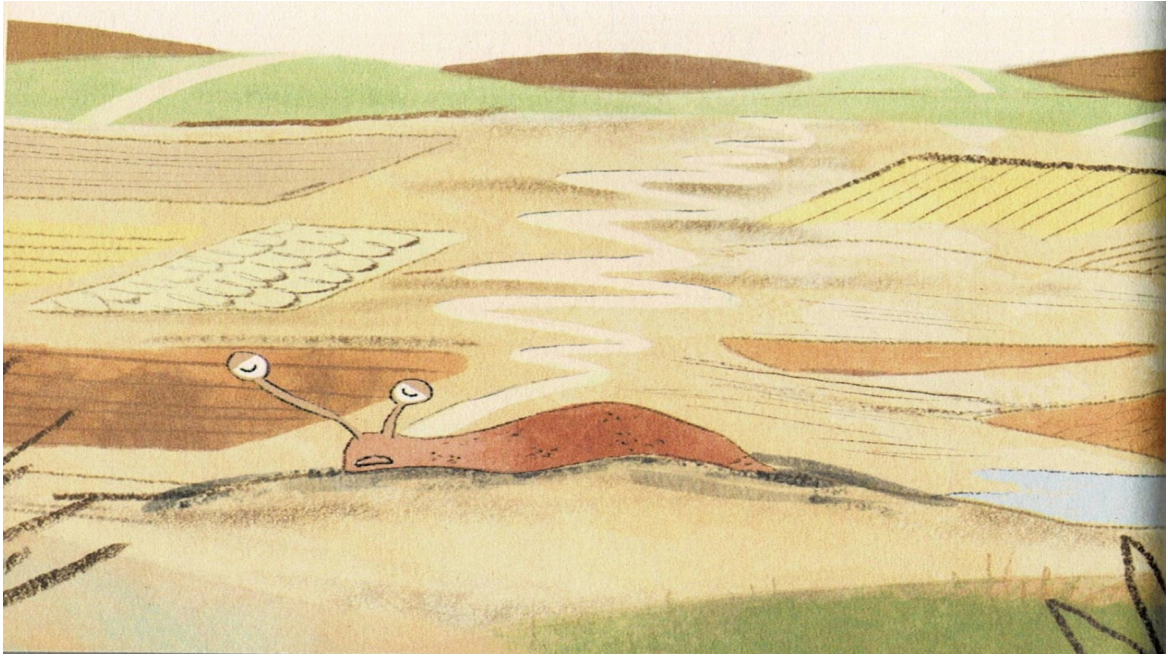
Resim 37. Evsiz Ben'in kendisini kabuğunu bulmuş bir şekilde hayal etmesi

Eserin 32. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu diğer görselde Evsiz Ben'in sırtında kabuğunu bulmuş bir şekilde geri döndüğünü hayal edişi resmedilmiştir. Görselin çember içine alınarak altına Evsiz Ben'in yerleştirilmesi, onun bir hayal olduğunu okura hissettirmektedir. Bu açıdan görsel; olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 38. Evsiz Ben'in kendini korumak için yanına aldığı ip, sopa ve taş

Eserin 34. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde Evsiz Ben'in Yaşlı Nino'dan kendisini koruması için verdiği ayna ip ve sopayı yanına alarak yolculuğa çıkışı resmedilmiştir. Görselde yakın planda olan Evsiz Ben, arkada gözüken ise Yaşlı Nino'dur. Karakterlerin çizildiği bölge, yolculuğa çıkan ve uğrulayanın kim olduğuna ait izlenimi doğru olarak yansıtabilmiştir. Bu açıdan görsel, olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 39. Evsiz Ben'in susuzluktan bitkin düşmesi

Eserin 42. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde Evsiz Ben'in yolculuğu esnasında kocaman bir bozkırın ortasında susuzluktan ve sıcaktan bayılmak üzere oluşu resmedilmiştir. Görselde Evsiz Ben'i bekleyen yolculuğun büyüklüğü ve onun perişan hâli etkili bir şekilde çizilmiştir. Bu bağlamda görsel, olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından yine başarılıdır.

Resim 40. Bitkin düşen Evsiz Ben'i dikkatle izleyen tarla faresi

Eserin 44. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde susuzluktan zor durumda olan ve gözlerini kapamamak için gayret eden Evsiz Ben'i dikkatle izleyen minik bir tarla faresi resmedilmiştir. Resimde oldukça yakın plandan çizilmiş olan tarla faresinin bakışlarından oldukça meraklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda görsel; olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 41. Kendine gelen Evsiz Ben'i fare ailesinin merakla izleyişi

Eserin 47. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde, bayılmış olan Evsiz Ben'in gözlerini yavaş yavaş aralarken fare ailesinin onu izleyişi resmedilmiştir. Evsiz Ben'i bulan minik tarla faresi onu alarak yuvalarının yanında bulunan su kabına götürür. Resimde fare ailesin merakı ve onların ortasında bulunan Evsiz Ben'in çaresizliği dikkat çekici bir şekilde çizilmiştir. Bu bağlamda görsel; olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 42. Baba farenin yolculuğunun bir kısmında Evsiz Ben'e yardım edişi

Eserin 50. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde Evsiz Ben, kendisine yolculuğunun bir kısmında yardımcı olan baba farenin sırtında elinde sopasıyla yola çıkarken resmedilmiştir. Fare ailesi Evsiz Ben'i o gece evinde ağırlamış ve onun macerasını dinleyerek yardım etmeye karar vermiştir. Evsiz Ben, baba farenin üzerinde gayet mutlu ve zinde gözükmektedir. Bu bağlamda görsel yine olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 43. Evsiz Ben'in su içmek için girdiği kuyudan çıkışı

Eserin 57. sayfasında bulunan ve öncekiler gibi karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde su içmek üzere bir kuyuya inen Evsiz Ben'in, Yaşlı Nino'nun ona verdiği ipi kullanarak son bir gayretle kuyudan çıkmaya çalışması resmedilmiştir. Görsel daha önceki çizimler gibi olay akışındaki konumu, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 44. Kuyudan çıkan Evsiz Ben'in yorgunluktan bayılması

Eserin 58. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu diğer görselde su içmek için indiği kuyudan bütün enerjisini harcayarak güçlkle çıkan Evsiz Ben'in, kuyunun yanında baygın bir şekilde duruşu resmedilmiştir. Görsel yine olay akışındaki konumu, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 45. Turna kuşunun Evsiz Ben'i gökyüzündeyken bırakması

Eserin 60. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde Evsiz Ben baygınken onu yakalayan turna kuşunun, Ben'in çığlıkları üzerine onu gökyüzünden bir anda bırakışı resmedilmiştir. Evsiz Ben kuyunun yanında yorgunluktan bayılır. Gözünü açtığıında bir turna kuşunun onu gökyüzünde taşıdığını fark eder. Acı ve korkuyla çığlık atması üzerine kuş onu bırakıverir. Çizim bu anı heyecan verici bir şekilde ifade etmektedir. Bu bağlamda görsel, olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 46. Turna kuşu ve Evsiz Ben'in sohbet edişi

Eserin 62. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde Ben'i gökyüzünde bıraktıktan sonra yere düşmeden tekrar tutan turna kuşu ve onunla Evsiz Ben'in sohbet edişi resmedilmiştir. Açık kanatları ve asil duruşuyla heybetli bir görüntüye sahip olan turna kuşu, ağabeylerinin baskısıyla istemeye istemeye avlandığını, Evsiz Ben ise kabuğunu aramak için yollara düştüğünü anlatmaktadır. Resim, bu ikili arasındaki samimi konuşmaları etkili bir şekilde verebilmiştir. Bu bağlamda görsel, olay akışındaki konumu, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından yine başarılı görülmüştür.

Resim 47. Turna kuşunun Evsiz Ben'i sırtına alarak uçuşu

Eserin 66. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde, Evsiz Ben'in hikâyesini dinledikten sonra onu sırtına alarak taşıyan turna kuşunun gökyüzündeki uçuşu resmedilmiştir. Turna kuşu Evsiz Ben'le olan sohbetinde onun kendisini salyangoz sanarak yanıldığını, aslında bir sümüklü böcek olduğunu hemen anlar. Durumu fark etmesi için de Ben'i sırtına alarak ormanda bulunan kayalıklardaki salyangozların yanına götürür. Bu bağlamda görsel; yine olay akışındaki konumu, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 48. Evsiz Ben ve turna kuşunun kaya parçasına dikkatle bakışı

Eserin 68. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde, Evsiz Ben ve turna kuşunun karşılarında duran kaya parçasına meraklı bakışları resmedilmiştir. Evsiz Ben'in dikkatini kaya parçasına çeken turna kuşu, Ben'in şanslı gününde olduğunu söyleyerek onun merakını ve heyecanını artırır. Görsel diğer çizimler gibi olay akışındaki yeri, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 49. Evsiz Ben'in sümüklü böceklere şaşkınlıkla bakışı

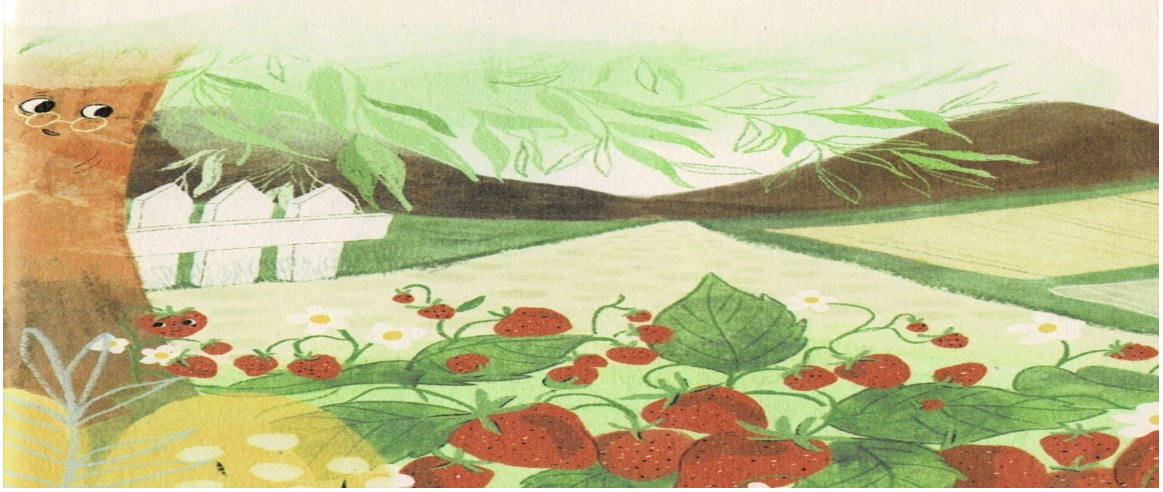
Eserin 72. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde, kayanın altından çıkan sümüklü böceklere Evsiz

Ben'in şaşkınlıkla bakışı resmedilmiştir. Evsiz Ben, sümüklü böcekleri ilk gördüğünde onları da kabuksuz salyangoz zanneder. Fakat turna kuşu, Ben'in yanıldığını belirterek gördüklerinin Evsiz Ben gibi sümüklü böcek olduğunu söyler. Evsiz Ben o anda kendisinin de esasında salyangoz değil bir sümüklü böcek olduğunu anlar. Resim, Evsiz Ben'in sümüklü böcekleri gördüğündeki şaşkınlığını ve onlarla kaynaşmasını etkili bir şekilde ifade etmektedir. Bu bağlamda görsel; diğer çizimler gibi olay akışındaki konumu, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 50. Turna kuşu ve Evsiz Ben'in ay ışığı altında sohbet etmesi

Eserin 76. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bu görselde, bundan sonra ne yapacağını düşünen ve gece gözüne uyku girmeyen Evsiz Ben'in, verdiği kararı anlatmak üzere turna kuşunu uyandırıp sohbet etmesi resmedilmiştir. Resimde turna kuşu uyku mahmuru, Evsiz Ben ise heyecan içindedir. Olayda anlatıldığı üzere ay ışığı altında sohbet etmektedirler. Görsel, diğer çizimler gibi olay akışındaki konumu, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Resim 51. Hikâye anlatan sakız ağacı ve onu dinleyen minik dağ çileği

Kitabın 79. sayfasında bulunan ve karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı esere ait son görselde ise sakız ağacı ve Evsiz Ben'in hikâyesini anlattığı minik çağ çileği resmedilmiştir. Sakız ağacı hikâyeyi minik dağ çileğine baştan sona anlatmıştır. Kitaptaki bu görsel de diğer çizimler gibi olay akışındaki konumu, eserdeki kurguyla uyumluluğu ve konuyu ifade gücü açısından başarılıdır.

Sonuç olarak kitapta olayla ilgisi bulunan ve olay akışıyla gayet uyumlu olduğu tespit edilen yirmi beş görsel kullanılmıştır. Görsellerin hepsi karikatürize bir tarzda ve perspektif kurallarına dikkat edilerek çizilmiştir. Bununla birlikte çizimlerin tamamının canlı bir şekilde renklendirilmiş olması, eserin ilgi çekiciliğini ve olayların görsel hafıza kanalıyla anlamlandırılmasını kolaylaştırmaktadır. Kullanılan görsellerin konuyla uyumu ve yerleştirildiği konumlar ise yerindedir. Çocuk kitaplarında olay akışı ve konuyla ilgili dikkat çekici görseller kullanılmasının kitaba olan katkıları göz önünde bulundurulduğunda incelemeye konu olan “Evsiz Ben'in Hikâyesi” adlı eserin bu anlamda gayet yeterli ve başarılı olduğu görülmüştür.

4.6.2.14. Zaman açısından inceleme

Eserin yazıldığı/yayımlandığı tarih

Kitabın ilk sayfasının arkasında, baskısının 2022 yılında İstanbul'da yapıldığı bilgisi bulunmaktadır. Fakat kaçınıcı baskı olduğu ve bu baskının kaç adet yapıldığı

belirtilmemiştir. Bu bilgi eksikliği sebebiyle kitabın ne kadar sürede yaklaşık kaç adet sattığı, kitaba gösterilen revaç, onun okurdaki karşılığı gibi konularla ilgili herhangi bir kanaate ulaşılamamıştır. Bu bilginin eklenmesinin, dolaylı da olsa bahsi geçen konularda bazı tespitler yapmak ve okuyucuyu yönlendirmek açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Olayların geçtiği tarihi gerçek zaman

Eser masal türü özellikleri gösterdiği için olayların geçtiği tarihi gerçek zamanla ilişkili bir ayrıntı bulunmamaktadır.

İç zaman

Eser, sakız ağacının minik dağ çileğine Evsiz Ben'in hikâyesini anlatmasıyla başlar ve hikâyeyi bitirmesiyle sona erer. Bu açıdan bakıldığında anlatım süresinin günün kısa bir zaman diliminden ibaret olduğu söylenebilir. Sakız ağacının anlattığı Evsiz Ben'in hikâyesindeki olayların ise kesin bir hesap yapılamamakla birlikte birkaç gün sürdüğü düşünülmektedir.

4.6.3. Eserde karşımıza çıkan kök değerler

Değerlerin anlamsal boyutu ve ilişkili olduğu tutum ve davranışlara “Bir Kelime Seyyahı” adlı eserin incelenmesinde değinildiği için bu eserdeki incelemelerde tekrara düşülmemesi açısından değerlere ilişkin doğrudan eserden alınan örnek ifadelere ve açıklamalara geçilmiştir.

4.6.3.1. Adalet

Eserde adalet değeriyle ilgili herhangi bir ayrıntıya rastlanmamıştır.

4.6.3.2. Dostluk

Evsiz Ben, gölgesinde yaşadığı sakız ağacına onu saklayıp koruduğu için minnet duyar. Dostluk, beraber güzel vakit geçirmenin yanı sıra ihtiyaç duyduğunda dostunu her türü

tehlikeden korumak anlamına da gelir. Bu durumu yazar: *“Ah güzel ağaç, ahhh bilge ağaç iyi ki beni gölgede saklamışsın da vaktimden önce büyümemişim. Öyle olmasaydı ya bu çobanın midesinde ya da bir ipin ucunda olacaktım şimdi.”* (s. 10) sözleriyle ifade eder.

Gerçek dostlar fiziken bir arada olmasa da manevi olarak birbirlerini asla yalnız bırakmazlar. Birbirlerine her koşulda manevi destek olmaya devam ederler. Anlatıcı dostluğun bu yönünü: *“Bir çobanın midesinde, bir evin mutfak dolabında, bir genç kızın boynunda, her nerede olursan ol gölgem hep seninle olacak.”* (s. 11) ifadesiyle gözler önüne serer.

Kendi kabuğu olmayan Evsiz Ben özellikle fırtınalı günlerde çok korkmaktadır. Bu durumun farkında olan Kem, dostunu yalnız ve çaresiz bırakmayı hiç istemez, zor zamanında dostunun yanında olmak ister. Yazar bu güzel dostluk örneğini okuyucuya: *“Biliyorsun, kabuğumda sana da yer olmasını çok isterdim, dedi Kem.”* (s. 21) cümlesiyle verir.

Kimi zaman dostlar birbirinin mutluluğu için ayrılığı göze alırlar ve sonunda ayrılık olsa da dostları için ellerinden geleni yaparlar. Anlatıcı Kem ve Ben’in dostluğu örneğindeki şu cümlelerle bu durumu bize aktarır:

“Gitmekte kararlıysan şu fırtınanın dinmesini bekle. Sana söz veriyorum, bildiğim her şeyi anlatıp seni yola ben uğurlayacağım.” (s. 25)

Dostluk, dostundan ayrılacağını bilmesine rağmen onun mutluluğunu isteyip dostu için güzel dileklerde bulunmaktır. Evsiz Ben, dostu Kem’den ayrılmak istemez fakat evini bulması için bunu yapmaya mecbur kalır. Anlatıcı, şu sözlerle Ben’in dostça duygularını yansıtır:

“Merhaba dostum Kem, biliyorum bana kızacaksın, böyle sessiz sedasız gittiğim için...” (s. 40)

“Lütfen evimi bulabilmem için dua et. Seni seven dostun, Ben.” (s. 41)

Birbirinden tamamen farklı özelliklere sahip kişiler bazen ufak yaşantılar sonucu kısa sürede çok iyi dost olabilirler. Yazar Turna kuşu ve Ben örneğinde: *“Turna kuşu ve Ben iyi arkadaş olmuşlar.”* (s. 63) diyerek bu dostluk ilişkisini vurgular.

Dostlar birlikte vakit geçirmeyi, birbirlerini bulundukları ortama davet etmeyi severler. Tek başlarına olmaktansa dostlarıyla birlikte olmayı tercih ederler. Dostlarla yenilen yemek her zaman daha keyiflidir. Sümüklü böceğin Evsiz Ben’i: *“Daha ne kadar orada durup bizi seyredeceksiniz? Hadi gelin akşam yemeği vakti, bize eşlik edin.”* (s. 73) sözleriyle sofralarına davet etmesi buna güzel bir örnektir. Bununla birlikte dostlar birbirlerini iyi

işler yapmak için her zaman teşvik ederler. Birbirlerine örnek olurlar ve başarmaları gereken zor işlerde yardım ederler. Yazar vermek istediği bu mesajı: *“Bu kulağa çok hoş geliyor, belki bazı seyahatlerinde sana eşlik ederim ne dersin? Hem belki ben de kendi hikâyemi anlatırım, dedi turna kuşu.”* (s. 77) cümleleriyle okuyucuya aktarır.

Gerçek bir dost için dostundan ayrılmak çok zor gelir. Dostunun yanında bulduğu huzuru başka yerde bulamaz. Anlatıcı, minik dağ çileğinin sakız ağacından ayrılacağı düşüncesiyle üzüldüğünü şu sözlerle anlatır:

“Bu çayırılıkta, senin gölgende olmak evimde olmak gibi geliyor. Bir gün senden uzak olmaya nasıl dayanırım bilmiyorum. Düşününce bile ateş basıyor, yanıyorum.” (s. 79)

4.6.3.3. Dürüstlük

Eserde dürüstlük değeriyle ilgili herhangi bir ayrıntı tespit edilmemiştir.

4.6.3.4. Öz denetim

Eserde öz denetim değeriyle ilgili herhangi bir ayrıntı tespit edilmemiştir.

4.6.3.5. Sabır

Zorluklarla ve türlü türlü engellerle karşılaşılmasına rağmen hedefe ulaşmak için kararlılıkla mücadele edilmelidir. Eserde Evsiz Ben birçok sorun yaşamasına rağmen hedefine ulaşma azmini yitirmez. Yazar, sabır ve kararlılıkla hedefe ulaşılabilceğini aşağıdaki cümlelerle ifade eder:

“...Öyle veya böyle istediğimize kavuşuruz. Bu yüzden soruna bütün samimiyetimle şöyle cevap vermek isterim; eğer gerçekten istiyorsan kabuğunu bulacaksın Ben. Bu çok kolay olmayabilir ama sen vazgeçmezsen olacak.” (s. 28)

“Bu yolculuk hiç kolay olmayacak. Çok zorda kaldığın anlarda evine kavuştuğun anı hayal et. Vazgeçme. Pes etmezsen kavuşacaksın evine.” (s. 43)

Verilen büyük mücadele ve gösterilen sabır sonunda, belirlenen hedefe ulaşılmasıyla birlikte elde edilen sevinç ve mutluluğa paha biçilemez. Bu sevinç ve mutluluğa, yakın çevredeki kişiler de ortak olurlar. Anlatıcı, bu şekilde sabırla elde edilen mutlulukların çok kıymetli olacağını: *“Evine kavuştuğuna en çok Kem ve Yaşlı Nino sevinecekti. Ah bu bütün zorluklara değirdi. Ne kadar yorulsa da evini bulmadan geriye dönmeyecekti.”* (s. 54) sözleriyle ifade eder.

Kalpden isteyerek ve çaba göstererek yapılan işlerin sonucu mutlaka başarıyı getirir. Hayati önem taşıyan meselelerin çözümünde de böyle bir tutum içinde olunmalıdır. Evsiz Ben’in kuyudan çıkmak için sarf ettiği çaba da buna güzel bir örnektir. Yazar: *“Tırmandı, tırmandı, tırmandı... Vazgeçmeyeceğim, beni kurtaracak bu ipi bırakmayacağım dedi.”* (s. 57) cümlesiyle okura belirlenen hedeften kesinlikle vazgeçilmemesi gerektiği mesajı verirken: *“Samimi gayretten hiçbir hedef kurtulamaz. Tırmandı, tırmandı, tırmandı... En sonunda kuyudan çıkmayı başardı.”* (s. 58) diyerek sabırlı ve inançlı davranışların mutlu sonla biteceğini vurgular.

4.6.3.6. Saygı

Kişi, kendisine yapılan bir iyilik ya da yardım karşılığında minnet duygusunu ifade etmek için teşekkür eder. Teşekkür etmek bir saygı göstergesidir. Yazar, Evsiz Ben’in kendisine yardımını dokunan karakterlere nasıl saygı duyup teşekkür ettiğini aşağıdaki cümlelerle aktararak okura karşısındaki kişilere saygısını göstermesi için gerek duyuldukça teşekkür edilmesi mesajı verir:

“Tamam unutmayacağım, her şey için çok teşekkür ederim.” (s.52)

“Gerçekten çok güzelmiş. Beni buraya getirdiğin için çok teşekkür ederim.” (s.68)

“Ben sümüklü böceklerle dönüp bu nazik teklifleri için teşekkür etti.” (s.75)

4.6.3.7. Sevgi

Sevgi, yer ve zamana bağlı olmadan gelişen karşılıklı bir duygu olarak insanları birbirine bağlar. Sakız ağacı ve minik dağ çileğinin birbirine duyduğu sevgi de böyledir. Anlatıcı bu duyguyu okura şu ifadelerle yansıtır:

“Nerede olduğumuzun sandığın kadar önemi yok aslında miniğim. Biz birbirimizi tanıdık, sevdik bir kere.” (s. 10)

Yaşanılan evler, içindeki insanlar ve yaşantılar yoluyla kişiye huzur ve mutluluk verir. Kişinin en çok rahat ettiği yer evidir. Eserde Ben karakteri, daha mutlu olmak için kendisinin de bir evi olmasını ister. Anlatıcı bu durumu: *“Ev içinde rahat ettiğimiz, huzur bulduğumuz, sevdiğimiz, sevildiğimiz yerdir.” (s. 11)* diyerek aktarır.

Kişiler sevdikleri insanlara sadece maddi yardım ve destekte bulunmazlar. Onların iyiliklerini ister, onlar için güzel dileklerde bulunur ve dua ederler. Evsiz Ben’in dostundan: *“Lütfen evimi bulabilmem için dua et. Seni seven dostun, Ben.” (s. 41)* diyerek kendisi için dua etmesini istemesi onu gerçekten sevdiğini gösterir. Yazar bu şekilde çocuklara sevdikleri için iyi dileklerde bulunmalarını öğütler.

İnsanların yanı sıra bazı yaşanmışlıklar sonucu çeşitli yer ve mekânlar da sevilir. Bu yer; yaşanan ev, bir park, güzel bir bahçe ya da kitapta bahsedildiği gibi bir orman da olabilir. Bu mekânlar, içinde yaşayan kişilere ferahlık verir; kendisini huzurlu ve mutlu hissetmesini sağlar. Yazar turna kuşunun: *“Evet, ben bu ormanı çok severim, bazen canım sıkıldığında, bunaldığımda buraya uçar ve hayaller kurarım.” (s. 67)* ifadesiyle mekânların sevgi üzerindeki etkisine dikkat çeker.

Sevilen kişilerin yaşadığı zorluklar ya da acı tecrübeler, sevenlerini derinden etkiler. Evsiz Ben’in başından geçenler de dostları sümüklü böcekleri çok etkiler. Anlatıcı da aşağıdaki ifadelerde gerçek dostların, karşısındakileri sevip onlara değer vereceğini ifade eder:

“Sümüklü böcekler Ben’in hikâyesini duyunca çok duygulandılar. Ben’i çok sevdiler ve ona kendileriyle kalıp kalmayacağını sordular.” (s. 74-75)

4.6.3.8. Sorumluluk

Eserde sorumluluk değerine ilişkin herhangi bir ayrıntı tespit edilmemiştir.

4.6.3.9. Vatanseverlik

Eserde vatanseverlik değerine ilişkin herhangi bir ayrıntı tespit edilmemiştir.

4.6.3.10. Yardımseverlik

Eserde Evsiz Ben, kabuğunu aramak için yola çıkmaya karar verdiğinde Yaşlı Nino onun yolculuğunu kolaylaştıracak bazı bilgiler ve malzemeler verir. Karşılaşacağı tehlikelere karşı onu uyarır. Yazar burada kişinin yardım etmek için elinden ne geliyorsa onu yapması gerektiğini şu sözlerle vurgular:

“Nerede bulacağını bilmiyorum. Sana ancak yola çıktığında dikkat etmen gereken şeyleri söyleyebilir ve yolda işine yarayacak bazı şeyler verebilirim.” (s. 27)

“Bu hızla kaçıp bir yere saklanman mümkün değil. Yarın yola çıkmadan sana birkaç şey vereceğim. Onlar senin yolunu kolaylaştıracaktır.” (s. 30)

“Sana yolculuğunda yardım edeceğini düşündüğüm üç şey vereceğim, Ben. Birincisi küçük bir ayna parçası. Bu, seni avlamak için gelen kuşlara doğru tutup onların gözlerini kamaştırarak tehlikeyi atlatabilmen için... İkincisi bir ip. Sonundan emin olmadığın bir yere inerken ipin bir ucunu kendine, bir ucunu da sağlam bir yere bağla. Bu şekilde düşmekten kurtulursun. Sonuncusu da bir sopa...” (s. 33)

Evsiz Ben, evini aramak için çıktığı yolculukta birçok macera yaşar. Bunlardan bir tanesi de bir tarlanın ortasında susuzluktan bayılacak bir halde kalmasıdır. Bu durumu fark eden ve düşmanı olduğunu zanneden minik bir tarla faresi onun bu haline üzülerken Ben’e yardım eder. Anlatıcı bu olay üzerinden başta kötü olduğu düşünülen durumlardan bile yardımlaşma sayesinde güzel sonuçlar elde edilebileceği mesajını aşağıdaki ifadelerle verir:

“Merak etme şimdi seni su içebileceğin bir yere götüreceğim.” (s.45-46)

“Beni kurtardığın için çok teşekkür ederim, eğer gelmeseydin...” (s. 48)

Kimine göre önemsiz gibi görünen bir yardım kimine göre çok önemli olabilir. Eserde baba tarla faresi Evsiz Ben’e yolculuğunun bir kısmında yardımcı olacağını söyler. Bu yardım onun için çok kolaydır. Evsiz Ben açısından ise zor ve oldukça kıymetlidir. Anlatıcı, yardım kavramının kişiden kişiye değişebilen bu niteliğini şu ifadeyle verir:

“Peki madem kararlısın bu gece misafirimiz ol. İyice dinlen ve sabah gün ağarınca seni bir yere kadar biz götürelim. Yolculuğunda bir katkımız olsun.” (s. 49)

4.6.4.Sonuç

Yazarın bir çocuk masal kitabı olan “Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı eserinin; kahramanların çocukların hayal gücüne etkisi, ana karakter Evsiz Ben’in her sorun karşısında gösterdiği çaba ve azimli davranışlar vurgusuyla oluşturduğu güçlü kurgu-ana fikir ilişkisi, tarihi kültürel miraslarımız arasında olan deyimlerimizi hacmine oranla yeteri miktarda barındırması, yazım-noktalama kurallarına uyum ve anlatılanların bol ve renkli görsel unsurlarla desteklenmesi açısından çocuk edebiyatının genel ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir kitap olduğu görülmüştür. Eserde birçok deyimle rağmen hiç atasözü atasözü kullanılmamış olması ise olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir.

Esere değerler eğitim penceresinden bakıldığında ise MEB’in açıkladığı kök değerlerden “adalet, dürüstlük, öz denetim, sorumluluk ve vatanseverlik” değerlerine ait hiçbir ayrıntı tespit edilememişken; “dostluk, sabır, saygı, sevgi ve yardımseverlik” değerlerine ilişkin ayrıntılar saptanmıştır. Tespit edilen değerler arasında ise dostluk başta olmak üzere sabır ve yardımseverlik değerleri ön plana çıkmıştır. Evsiz Ben, gözü kara bir şekilde atıldığı macerada birçok dostluk kurmuş ve bu dostlardan kayda değer yardımlar görmüştür. Yazar bu şekilde okura güzel dostluklar kurmanın kişi için birçok faydalar sağlayabileceği mesajını vermiştir. Yine eserde Evsiz Ben’in zayıf tabiatına rağmen azimli ve gayretli tavırları dikkat çekmektedir. Bu tavırlar onun sabırlı bir kişiliği olduğunu göstermekte ve bu durum üzerinden okura sabırlı olmanın bazı engellere rağmen birçok sorunu çözebileceği vurgusunu yapmaktadır. Evsiz Ben’in kabuğunu aramak üzere çıktığı tehlikeli yolculuğu, edindiği dostlardan gördüğü yardımlar sayesinde mutlu bir şekilde sona ermiştir. Yaşlı Nino, minik tarla faresi, baba fare ve turna kuşu karakterleri yardımsever davranışlarıyla dikkat çekmektedir. Anlatıcı, hiç tanımadığı fakat yardıma muhtaç olduğu görülen birine yardım yapan bu karakterler üzerinden çocuklara yardımseverliğin ne kadar kıymetli bir değer olduğunu öğütlemiştir. Kısaca “Evsiz Ben’in hikâyesi adlı eser, MEB’in açıkladığı kök değerler bakımından Türkçenin Muhafızları serisindeki eserler kadar zengin ve kapsayıcı bir içeriğe sahip değildir. Bazı kök değerlere ilişkin hiçbir kurgu bulunmamaktadır. Ancak “dostluk, sabır, saygı, sevgi ve yardımseverlik” kök değerlerine ilişkin kurgular içermesi ve bu değerleri çarpıcı bir şekilde işlemesi bakımından başarılı olduğu görülmüştür.

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve tartışma

Özgür Aras Tüfek'in çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının genel ilkeleri ve değerler eğitimi açısından incelenmesi adlı çalışmadan önce literatür taraması yapılmış ve yakın dönemde yapılmış olan benzer nitelikteki bazı tezler incelenmiştir. Örneğin Şahin (2023) tez çalışmasında Muzaffer İzgü'nün “Ökkeş” adlı roman serisini, Günaydın (2022) Abdullah Harmancı'nın çocuk kitaplarını, Yalçın (2022) Abbas Cılga'nın çocuk kitaplarını, Demir (2022) ise Aslı Der'in çocuk kitaplarını çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından; Yılmaz (2023) Yeşilay Mavi Kırangıç Çocuk Dergisi'ni, Kalkan (2023) Sait Faik Abasıyanık'ın eserlerini, Özbirge (2023) Peyami Safa'nın Server Bedi takma adıyla yazdığı çocuk kitaplarını değerler eğitimi açısından incelemiştir. Ancak bu tezlerin ortak yönü, incelemeye konu edindikleri eserlerin sadece çocuk edebiyatı ilkeleri veya değerler eğitimi açısından incelenmesini gerçekleştirmiş olmalarıdır. Bizim çalışmamızda ise incelemeye konu olan eserler hem değerler eğitimi hem de çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmiş ve bu yönüyle benzerlerine göre hem daha kapsamlı hem de daha özgün bir nitelik kazanmıştır.

Araştırma kapsamındaki Erdem Çocuk Yayınları'ndan çıkan “Türkçenin Muhafızları” serisine ait “Bir Kelime Seyyahı, Simurg'a Yolculuk, Mutluluk Bilgisi, Kelimelerin Işığı, Gönüllerin Hocası” ve Nesil Çocuk Yayınları'ndan çıkan “Evsiz Ben'in Hikâyesi” adlı eserler “Özgür Aras Tüfek'in çocuk kitapları tasarım ve görsel özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?” problem ifadesi ışığında incelenmiş ve şu bulgulara ulaşılmıştır: “Türkçenin Muhafızları” serisindeki kitaplar tasarım ve görsel özellikler bakımından genel anlamda yeterli olmakla birlikte birtakım eksiklikler de tespit edilmiştir. Eksiklik olarak ilk dikkati çeken durum, serinin son kitabı olan “Gönüllerin Hocası” dışında hiçbir kitapta görsel unsurların yeterince kullanılmamış olmasıdır. Çocuk kitaplarında anlatılan unsurların görsel öğelerle desteklenmesinin önemi göz önünde bulundurulduğunda bu durum bir olumsuzluk olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte kullanılan az sayıda görsel ise renklendirilmemiştir.

Seriden bağımsız olarak yayımlanan ve Nesil Çocuk Yayınları'ndan çıkan “Evsiz Ben'in Hikâyesi” adlı kitapta ise görsel unsurlar oldukça fazladır. Karikatürize bir anlayışla perspektif kurallarına uygun, renklerin etkili kullanıldığı bir tarzla çizilmiş bu unsurların gerek renklendirilmiş olması gerekse olay akışıyla olan uyumlulukları fevkalade düzeydedir. Eserlerin tamamında ise görseller anlatılan olaya uygun bir konuma yerleştirilmiştir.

Özgür Aras Tüfek, İslami Türk edebiyatının ilk eserlerinin yazarlarını kurguya taşıyarak onların hayatları üzerinden çocuklara birçok değeri anlatmaya ve benimsetmeye çalışmıştır. “Türkçenin Muhafızları” serisinde hocaya saygı çok önemli bir yere konumlandırılmışken, “Evsiz Ben'in Hikâyesi”nde yine bilge bir karaktere saygı esastır. Yazar esasında günümüz gençlerinin yaşadığı problemlere karşı örnek bir öğrenci durumu çizmiş, sorunlara çözüm olaraksa eğitime ve eğitimcilere kıymet vermeyi, onların sözlerini dinlemeyi ve bıkip usanmadan çalışmayı adres göstermiştir. Anlatmak istediğini doğrudan öğütler vermek yerine örnek kurgularla çocuğa sezdirmeye çalışmıştır.

Araştırma kapsamında yanıt aranan problem cümlelerinden biri de “Özgür Aras Tüfek'in çocuk kitapları konu-kurgu özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?” şeklindedir. Özgür Aras Tüfek'in incelenen eserleri, konu ve kurgu yönünden çocuk duyarlılığına sahip bir yazar tarafından kaleme alındığını göstermektedir. Eserlerdeki kurgular, konular benzer olsa da değişken ve ana fikirle uyumlu, hayata karşı hep umutlu olmayı öğütleyen, imkânsızlıklara rağmen sabırla çalışıldığında herkesin hedefine ulaşacağı mesajlarını veren niteliklere sahiptir. Eserlerde çocuğun his dünyasında derin yaralar açabilecek, olumsuz örnek teşkil edebilecek söz ve kurgulardan kaçınılmış; zorluklara rağmen iyi sonla biten olaylarla çocuğun okuma etkinliği sonunda mutluluk duyması ve iç huzuru oluşturması sağlanmıştır. Bu bağlamda incelenen söz konusu eserler konu-kurgu özellikleri açısından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımaktadır.

Araştırma kapsamında yanıt aranan bir başka problem cümlesi ise “Özgür Aras Tüfek'in çocuk kitaplarında yer alan karakterler çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?” şeklindedir. İncelenen eserlerde karakterlerin seçiminde, kurguların oluşturulmasında ve karakterlerin olaylar içindeki davranışlarının düzenlenmesinde gerçekçilikten uzaklaşmamıştır. Özellikle karakterler oluşturulurken olaylar onların çocukluklarından başlatılarak ölümlerine kadar işlenmiş, olayları hem yaşayan hem de olaylardan etkilenerek olgunlaşan bireyler olmaları sağlanmıştır. Bu şekilde onlara

devingen bir yapı özelliği kazandırılmıştır. Bununla birlikte karakterlerin geneli çocukluklarından itibaren zorluklarla mücadele etmiş, asla pes etmemiş ve başarılı olmuşlardır. Bu durum çocuklara; isteyen, samimiyet ortaya koyan ve azimle çalışan herkesin başarıya ulaşabileceği mesajı vermesi açısından kıymetlidir. Karakterlerle ilgili hemen hemen hiçbir fizikî ayrıntıya yer verilmemesi ise bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bu durum, fiziksel tasvirlerin sığ kalmasına neden olmuştur. Buna rağmen ele alınan konular ve verilmek istenen mesajlar dikkate alındığında eserlerde kullanılan karakterler çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımaktadır.

Eserlerde cevap aranan bir başka problem de şu şekildedir: “Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitaplarında yer alan dil ve anlatım özellikleri çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?” Bu probleme ilişkin sonuç ve bulgular ise şu şekildedir: Yazar, eserlerinde sık sık deyimlere yer vermiştir. Bu durum çocuklardaki dil gelişimi açısından önemlidir. Eserlerin hacmine göre kullanılan deyim sayısının oldukça fazla olmasına karşın tespit edilen atasözü sayısı çok azdır. Bununla birlikte eserlerde neredeyse yok denebilecek miktarda anlatım bozukluğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra yazar, özellikle “Türkçenin Muhafızları” adlı serisindeki kitaplara ve kitap setine isim verirken hassas davranmıştır. Eserlerin isimleri de içerikleri gibi çocuklarda dil bilinci oluşturmaya ve Türkçenin sahip olduğu anlam inceliklerini ortaya çıkarmaya bakımından başarılıdır.

“Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitaplarında yer alan çevre özellikleri çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?” problemine ilişkin bulgular ise şu şekildedir: Eserlerde geçen mekânlar genelde medrese, köy ve şehirdir. Türkçenin Muhafızları serisinde başkarakterler, çocuklukları genelde kırsal bir çevrede geçen, medrese eğitimi almış talebelerdir. Eserlerin ilerleyen safhalarında mekân unsuru genişlemiş ve genelde şehre doğru ilerlemiştir. Bu durum eserin kurgusunu durağanlıktan uzaklaştırmış ve mekân unsurlarıyla uyumlu hâle getirmiş, çocuğa ise çalışarak bulunduğu konumu daima yükseltebileceği mesajı vermiştir. Mekânlara ilişkin tasvirler ise yine sığdır. Çok fazla ayrıntı paylaşılmaması, çocuğun okuduklarını hayal gücünde canlandırma çabasını güçleştirmektedir. Buna karşın eserlerdeki çevre özellikleri, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımaktadır.

“Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları değerler eğitimi ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?” ve “Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları MEB on kök değeri kapsamlı derecede barındırmakta mıdır?” problemlerine ilişkin tespit edilen bulgular şu şekilde sıralanabilir: Özgür Aras Tüfek kitapları, değerler açısından oldukça doyurucu bir içeriğe sahiptir.

Özellikle bu çalışmaya konu olan ve MEB tarafından ortaya koyulan on kök değer bakımından oldukça zengindir. “Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı çocuk kitabı haricindeki eserlerde kök değerlerin hepsine ilişkin yeteri derecede içerik bulunmaktadır. Türkçenin Muhafızları serisindeki kitaplarda özellikle hocaya saygı, çalışkanlık ve vatanseverlik değerleri olayların odağına yerleştirilmiş ve okura dikkat çekici kurgularla verilmeye çalışılmıştır. Evsiz Ben’in Hikâyesi’nde ise gayretli olmaya ve azimli davranmaya bağlı bir çalışkanlık işlenmiştir. Özetle Özgür Aras Tüfek kitapları, değerler eğitimi ilkelerine uygun özellikler taşımakta ve MEB’in açıkladığı on kök değeri çok yönlü bir şekilde işlemektedir.

Eserlerin incelenmesinde “Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları tasarım ve görsel özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?” şeklinde ifade edilen bir başka problem cümlesi ışığında tespit edilen bulgular şu şekilde sıralanabilir: İncelenen eserler, çocuğun elde rahatlıkla tutabileceği boyuttadır. Kapaklar sağlam ve çocuğun ilgisini çekebilecek bir tasarıma sahiptir. Özellikle “Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı eserde kullanılan malzemelerin kalitesi biraz maliyetli olsa da üst düzeydedir. Kitaplarda kullanılan kâğıdın kaliteli ikinci hamur kâğıt olduğu ve mat rengi sayesinde gözü yormadığı görülmüştür. “Evsiz Ben’in Hikâyesi”nde ise matlaştırılmış ikinci hamur kâğıt kullanılmıştır. Bu sayfa yapısı da gözü yormamaktadır. Kitapların sayfa düzeni ve hitap ettiği ağırlıklı 9-12 yaş grubuna göre uygun şekilde kullanılmış punto, içeriğin okunmasını kolaylaştıracak niteliktedir. Sayfa kenarlarında yeterli ölçüde boşluklar bırakılmıştır. Bu bağlamda söz konusu eserler, tasarım ve görsel özellikleri bakımından çocuk edebiyatının genel ilkelerine uygun özellikler taşımaktadır.

“Türkçenin Muhafızları” serisi, set hâlinde alınırsa beş kitabın da yer aldığı bir kutuyla gelmektedir. Bu kutunun içinden tüm kitaplarla ilgili soruların bulunduğu bir test kitapçığı çıkmaktadır. Bu kitapçık, çocukların öğrenirken eğlenmesi ve verilmek istenenlerin kavratılması açısından fayda sağlamaktadır.

Özetle, “Özgür Aras Tüfek’in çocuk kitapları, çocuk edebiyatının genel ilkeleri ve değerler eğitimi açısından uygun mudur?” şeklinde ifade edilen temel problem cümlesi ışığında incelenmiş; söz konusu kitapların gerek çocuk edebiyatının genel ilkeleri şeklinde anılan iç ve dış yapı özelliklerine genel anlamda uygun olması gerekse değerler eğitimi ve MEB’in açıkladığı on kök değere ilişkin zengin içeriklere sahip olması bakımından başarılı olduğu görülmüştür.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler

Eserlerin kurgusunda yakalanmış olan başarı özellikle Türkçenin Muhafızları serisindeki kitaplarda görsel unsurların etkili ve verimli kullanılması noktasında da sağlanmalıdır. Bununla birlikte söz konusu seride kullanılan/kullanılacak görsel unsurların mümkünse renklendirilmesi ilgi çekici olması açısından yerinde bir çalışma olacaktır.

Eserlerde kullanılan karakterlere ilişkin fiziki özellikler başta olmak üzere sosyal ve psikolojik özellikler daha ayrıntılı şekilde verilebilir.

Bütün eserlerdeki ana karakterlerin genel olarak sadece güçlü yönlerine değinilmiş ve tek tip bir insan modeli oluşturulmuştur. Bu karakterlerin olumsuz örnek teşkil etmeyecek seviyede zayıf noktalarına da değinilip karakterler birbirlerinden biraz daha özgün niteliklerle ayrıştırılabilir.

Eserlerde geçen mekânlara ilişkin daha fazla ayrıntı verilip çocuğun mekân-yer-zaman bütünlüğünü zihninde canlandırabilmesi açısından tasvir yoğunluğu artırılabilir.

Eserlerde çocukların dil gelişimine katkı sağlaması bakımından mümkünse atasözlerine biraz daha fazla yer verilebilir.

5.2.1.1. Eğitimcilere yönelik öneriler

Özgür Aras Tüfek'in çocuk kitapları çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve değerler eğitimi açısından uygun özellikler taşıdığından ebeveynler rahatlıkla bu eserleri çocukları için tercih edebilirler. Bununla birlikte eğitimciler de bu kitapları öğrencilerine önerebilir, çocukların nitelikli eserlerle buluşması bakımından derslerinde kullanabilirler.

Özgür Aras Tüfek kitapları, değerler eğitimi açısından eğitici ve öğretici bir niteliğe sahiptir. Bu eserler derslerde tamamen ya da hikâyelerinin bir bölümü alınarak kullanılabilir, değerler eğitimiyle ilgili yapılacak olan çalışmalara kaynak teşkil edebilir.

Özgür Aras Tüfek kitapları dilin inceliklerini yansıtmaması, çocuklarda Türkçe sevgisi oluşturmaması ve dil bilinci uyandırması bakımından sahip olduğu yeterliliklerle dil, anlatım ve içerik olarak derslerde yardımcı kaynak olarak kullanılmaya elverişlidir.

5.2.1.2. Eğitim yöneticilerine yönelik öneriler

Özgür Aras Tüfek kitapları çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluğu, değerler eğitimi açısından zenginliği ve uygun maliyetleri göz önünde bulundurulduğunda okul kütüphanelerinin zenginleştirme çalışmaları kapsamında temin edilerek öğrencilerle buluşturulabilir. Okul içinde yapılacak sosyal-kültürel etkinlik ve yarışmalarda malzeme veya ödül olarak kullanılması, öğrencilerin ilgisinin söz konusu eserler sayesinde dilimizin inceliklerine çekilmesine olanak sağlayabilir.

5.2.1.3. Milli Eğitim Bakanlığına yönelik öneriler

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı birim ve görevliler, hazırlanan ders kitaplarına içerik seçerken öğrencilerin dilimizin inceliklerini fark etmesi, dil sevgisi kazanabilmeleri ve nitelikli metinlerle buluşabilmeleri bakımından Özgür Aras Tüfek kitaplarından faydalanabilirler.

5.2.1.4. Yayınevine yönelik öneriler

Erdem Çocuk Yayınevi’nden çıkan “Türkçenin Muhafızları” serisindeki kitapların arka kapağında eserlerin hitap ettiği yaş düzeyi belirtilmesine karşın Nesil Çocuk Yayınevi’nden çıkan “Evsiz Ben’in Hikâyesi” adlı kitapta okur düzeyiyle ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Yapıtlarda yaş düzeyinin belirtilmesi okur, ebeveynler ve eğitimcilere eser tercih ederken kolaylık sağlayacaktır. Bu bakımdan söz konusu eserde yaş düzeyine ilişkin bir bilgilendirme yapılabilir.

5.2.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

Özgür Aras Tüfek kitapları, değerlerimiz bakımından oldukça zengin içeriğe sahip olması bakımından farklı değerlerle ilgili tez veya doktora çalışması yapmak isteyen akademisyenlere/araştırmacılara örneklemler olarak önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akalın, L. S. (1966). *Edebiyat terimleri sözlüğü*. (1. Baskı). İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Akçay, A. ve Tunagür, M. (2017). Türkiye’de Değerlerin Tespitine Yönelik Yapılmış Yüksek Lisans Tezleri Üzerine Bir İçerik Analizi. *EKEV Akademi Dergisi*, 71, 53-72. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71374/1147691>
- Akın, E. (2019). *Çocuklar için edebiyat eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Alakuş, A. O. (2005). Sanat eleştirisi ve pedagojik eleştiri yönteminin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (5), 36-46 Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47965/606859#article_cite
- Arpacı, Ö. (2006). *Çocuk kitaplarında iletiler ve iletilerin aktarım biçimi (Sevim Ak örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 188844).
- Avcı, M. (2020). *Öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 632341).
- Aybey, S. (2016). 6-14 yaş arası çocuğun dini gelişim dönemi özelliklerinin bilinmesinin din eğitimi açısından önemi. *Turkish Studies*, 11(5), 69-84. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/280895/>
- Aydın, M. Z. (2007). *Ailede çocuğun ahlak eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bacanlı, H. ve Dombaycı, M. (2012). *Değer boyutlandırma yaklaşımı*. II. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu, İstanbul.
- Bolat, S. (2003). *Öykü yazma teknikleri*. İstanbul: Papirüs.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Ciravoğlu, Öner (1999). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınları.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlâk pusulası ahlâk ve değerler eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Çakır, R. ve Özdemir, M. (2023). Özgür aras tüfek’in çocuk kitaplarında çalışkanlık değeri. *EDE Education Language and Literature Journal*, (3), 1-26. DOI: 10.5281/zenodo.10412728

- Çetişli, İ. (2011). *Edebiyat sanatı ve bilim*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çılğın, A. S. (2007). *Çocuk edebiyatı*. (1. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Delibaş, F. (2022). *Nurdan damla'nın dinî içerikli ocuk kitaplarının ocuk kitaplarında bulunması gereken temel ilkelere göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 744894).
- Demir, Z. (2022). *Aşlı der'in kitaplarının ocuk edebiyatının temel ögeleri açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 736855).
- Dilidüzgün, S. (2004). *İletişim odaklı türkçe derslerinde ocuk kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Evren, Z. (2008). *İlköğretim 6. sınıf türkçe ders kitaplarındaki edebî metinlerin ocuk edebiyatı ölçütlerine göre değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 336654).
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji nedir?* (ev. N. Çelebi). Konya: Toplum.
- Gök, M. (2021). *Bedri rahmi eyüboğlu'nun şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YK veri tabanından erişildi (Tez No: 675653).
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı ocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Günaydın, H. (2022). *Abdullah harmancı'nın ocuk kitaplarının ocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 763474).
- Gündeş, O. (2021). *Sosyal bilgiler ğretiminde "kutadgu bilig"ın değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 662765).
- Gürel, Z., şahbaz, N. K. ve Temizyürek, F. (2007, 2021). *Çocuk edebiyatı*. (1. Baskı). Ankara: nc Basımevi.
- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kalkan, N. (2023). *Sait faik abasıyanık'ın eserlerinin değerler eğitimi bakımından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 801520).

- Karahan, A. (1998). *Türk kültürü ve edebiyatı*. (1. Baskı). İstanbul: MEB
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar ilkeler teknikler*. (32. Baskı). İstanbul: Nobel.
- Karatay, H. (2011, 2018). *Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler, kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. (1. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk edebiyatı*. (3. Baskı). Ankara: Tekağaç Eylül Yayınları.
- Koyuncu, S. S. ve Kaptan, A. Y. (2005). *Çocuk kitaplarında görsel anlatım ve tasarım sorunları*. Hece Dergisi (çocuk edebiyatı özel sayısı), 9(104-105), 256-262.
- Köylü, M. (Ed.). (2016). *Teoriden pratiğe değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Lukens, R. J., Smith, J. J. ve Coffel, C. M. (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. (Çev. C. Pamay). İstanbul: Erdem.
- Metin, O. ve Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: iletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294. doi: 10.18037/ausbd.1227356
- Meydan, H., Aybey, S. , Dikmen, F. ve Dikmen, S. (2018). Sosyal medya ve gençlik değerleri: zonguldak'ta liselerde öğrenim gören gençler üzerine bir inceleme. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (7), 125-143. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tudear/issue/46963/589664>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmaları üzerine*. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Basın Toplantısı Metni. Erişim adresi: https://sorgun.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_04/16012151_TALYM_VE_TERBYYE_KURULU_BAYKANLIYI.pdf
- Oğuzkan, F. (2010). *Çocuk edebiyatı*. (9. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbirge, S. (2023). *Peyami safa'nın server bedi takma adıyla yazdığı çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 792488).
- Özdemir, E. (1993). *Edebiyat bilgileri sözlüğü*. (1. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özdemir, E. (2000). *Eleştirel okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Özdemir, M. (2005). Türkiye’de çocuk edebiyatı kültürü açısından eğitim fakültelerinde okutulan “çocuk edebiyatı” dersleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 110-119. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11228/134057>
- Özdemir, M. (2006). Rıza tevfik ve çocuk edebiyatı üzerine iki makalesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 100-116. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11227/134042>
- Özdemir, M. (2010). Olay çizgisi odaklı hikâye okuma yöntemi, yıldız tozu örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 138-155. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11215/133942#article_cite
- Sever, S. (2013, 2015). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. (1. Baskı). İzmir: Tudem.
- Sever, S. (2017, 2021). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem.
- Şahin, H. (2023). *Muzaffer izgü’nin “ökkeş” adlı roman serisinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 813748).
- Şimşek, Ş. ve Bulut F. (2020). *Çocuk edebiyatı yazarlarının kaleminden değerler eğitimi*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Şimşek, T. (2018). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (1994, 1998, 2000). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2007, 2019). *Çocuk, çocukluk ve çocuk edebiyatı*. İstanbul: Uçan At.
- Tarhan, N. (2021). *Değerler psikolojisi ve insan, güzel insan modeli*. (15. baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (1998, 2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (t.y.). Kâşgarlı Mahmud. Erişim adresi: <https://tdk.gov.tr/divanulugatit-turk/kasgarli-mahmud/>
- Türk Dil Kurumu (TDK). (t.y.). Noktalama İşaretleri (Açıklamalar). Erişim adresi: <https://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar/>

- Türk Dil Kurumu (TDK). (t.y.). Yazım Kuralları (Açıklamalar). Erişim adresi: <https://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar/>
- TDV İslâm Ansiklopedisi (t.y.). Alî Şîr Nevâî. Erişim adresi: Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-sir-nevai>
- TDV İslam Ansiklopedisi (t.y.). Edib Ahmet Yükneki. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/edib-ahmed-yukneki>
- Tepe, H. (2002). *Değer ve değerler bilgisi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2014). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tüfek, Ö. A. (2021). *Evsiz ben'in hikâyesi*. (1.baskı). İstanbul: Nesil Çocuk.
- Tüfek, Ö. A. (2022a). *Bir kelime seyyahı*. (13.baskı). İstanbul: Erdem Çocuk.
- Tüfek, Ö. A. (2022b). *Simurg'a yolculuk*. (9.baskı). İstanbul: Erdem Çocuk.
- Tüfek, Ö. A. (2022c). *Mutluluk bilgisi*. (9.baskı). İstanbul: Erdem Çocuk.
- Tüfek, Ö. A. (2022d). *Kelimelerin ışığı*. (6.baskı). İstanbul: Erdem Çocuk.
- Tüfek, Ö. A. (2023). *Gönüllerin hocası*. (2.baskı). İstanbul: Erdem Çocuk.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2019). *Değerli bir kavram olarak değerler eğitimi*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç B. (2014). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Uslu, M. (2007). *Ansiklopedik türk dili ve edebiyatı terimleri sözlüğü*. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2003, 2008). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ.
- Yalçın, R. (2022). *Abbas cılga'nın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 741823).
- Yardımcı, M. ve Tuncer, H. (2002). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. İzmir: Ürün Yayınları.
- Yeşil, A. ve Aydın, R. D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84. Erişim adresi: <https://openaccess.ahievran.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12513/134>

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Ş. (2023). *Yeşilay mavi kırlangıç çocuk dergisi'nin değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 810542).

